

રનેહ 'સરિતા'

તે પછી તેણે ઝુકીને ગુલબદનના ગુલાબી ગાંઢોને એક ચુંબન લીધું
૫૪. ૩૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮-૭૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રત્નેશ્વરિય ।

વિષય ટ ૬૪૨ : ૩

સ્નેહ સરિતા.

જાન

અજબ ઇશક.

અનુવાદક.

મયારામ પ્રાણુજીવન જોશી.

કેસળા વાયા કુંઠાવાવ-કાઠિયાવાડ

પ્રકાશક.

પડાણ નીકામખાન નુરખાન
વકીલ.

લાલ હરવાળા-અમદાવાદ,

સંવત ૧૯૭૫

સન ૧૯૧૯

ફીમત રૂ. ૨-૦-૦

૭૯૭૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી લેખીશાઈટ-સંગ્રહ

પ્રથમાવૃત્તિ.

પ્રત ૫૦૦

પુસ્તક પ્રકાશનના સર્વ અધિકાર પ્રકાશકે

પોતાના સ્વાધિન રાખ્યા છે.

ધી અમરસિંહણ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં

પદ્મજી નુરખાન અમીરખાન વહીવે છાપ્યું.

લાલ હરવાખ-અમદાવાદ,

અર્પણ પત્રિકા.

પરમ પુજ્ય સ્નેહ જ્યોતિ !
બહેન બનેવીઓ

અર્પણ સૌભાગ્યવંતા " ફાતમાબાઈ અમરામ ગુરબાઈ,
" " હક્લીમાબાઈ અમોરખાન દેસરખાન,
" " આમસાંબાઈ આલમ જમાલ,
" " ઝોમનાંબાઈ અ. કરીમ અ. રહીમ,

કાઠિયાવાડમાં રહીને મેં કીધેલી મોટર સરવીસના વખતમાં આપ બાંહુઓએ તન મન અને ધનથી કીધેલી અથાગ મહેનત હું વીસરી ગયો નથી અને બવિષ્યમાં કદિપણ વીસરી શકું નહિ, કીધેલી મદદ અપૂર્વ અને વખતસરની હતી. એ અથાગ ઉપકારનો બદલો તો હું વાળવાને શક્કત નથી તથાપિ તેની યાદગીરી કાયમના માટે જાળવી રાખવાના શુભ ઉદ્દેશો હું આ લઘુ પુસ્તક આપ બહેન બનેવીઓને સમર્પણ કરી મને પોતાને કૃતકૃત્ય થયો સમજું છું.

આપનો

નીઝામખાન.

પ્રસ્તાવના.

પ્રેમ એ અલોપીક ચીજ છે, એ ચીજને કામળપટ પર ગમે તેટલી આલેખીએ એ પણ સંપૂર્ણ આલેખાઈ શકે નહિ.

વિદ્વાનોએ અને પ્રેમીઓએ તે આલેખવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, કરે છે અને કરશે છતાં તે અપૂર્ણ રહેશે. જ્યારે એમ છે, ત્યારે મેં જે આ પ્રયત્ન કર્યો છે તે સંપૂર્ણ હોઈ શકે નહિ, છતાં બનતો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રસંગોપાત બનતો પ્રયત્ન કરવામાં આવશે.

પ્રેમનો સમાવેશ વિષયમાંજ આવી જતો નથી. વિષયી પ્રેમ તે તો ઘણો નીચ પ્રેમ છે, એ પ્રેમ પ્રેમ નથી. પ્રેમ અનેક પ્રકારનો હોઈ શકે છે, અને પ્રેમીઓ તેને જુદી જુદી દ્રષ્ટિથી જુએ છે, ઇજ્જતારી ઓનો પ્રેમ કૃષ્ણમાં ગોખી ભાવે રહ્યો હતો, અર્જુનનો પ્રેમ કૃષ્ણમાં મિત્ર ભાવે રહ્યો હતો, પ્રહલાદ, વિભીષણ ધ્રુવ, આદિ ભક્તોનો પ્રેમ ભગવાનમાં ભક્તિ ભાવે રહેલો હતો.

મનુ લયલાનો પ્રેમ શુદ્ધ નિષ્કાલશ દૈવી પ્રેમ હતો. અને એ રીતે પ્રેમ પ્રકરણ ઉપર જઈએ તો અનેક દાખલા દ્રષ્ટાંતોથી તે વિશે ઘણું લખી શકાય. જ્યારે બધા શુદ્ધ દૈવી પ્રેમો વખાણને પાત્ર છે ત્યારે વિષયી પ્રેમ વખાણને પાત્ર નથી કેમકે તે ખરો પ્રેમ નથી તેમાં કંઈ શુદ્ધતા સંભવતી નથી. અને તેથી કોઈ પણ સમજદાર મનુષ્ય તે પ્રેમને માન આપી શકશે નહિ. તેથી પ્રેમી વિષય લંપટના

નીચ ઉપનામથી જોળખાશે. અમે પણ તેના વિષયી પ્રેમને કાંઈ રીતે પસંદ કરતા નથી.

પ્રેમ-સ્નેહના પુસ્તકો લખવા સંબંધી આ મારો પહેલો પ્રયાસ છે, અને તે એક હિંદી પુસ્તકનો અનુવાદ છે, (જ્યારે પ્રેમના સંબંધમાં મારો આ પહેલો પ્રયાસ છે ત્યારે પુસ્તકો લખવામાં આ મારો ત્રીજો પ્રયાસ છે.) હું મારા શુદ્ધ અંતઃકરણથી તેના મુખ્ય લેખકનો ઉપકાર માનું છું.

આ જગાએ સ્નેહ સરિતાના સંબંધમાં બોલવું અસ્થાને થઈ પડે છે નહિ. આખા પુસ્તકમાં ક્યાંઈ પણ નીતિ કે ધર્મ વિરુદ્ધની વાતને ઉત્તેજન નહિ આપતા બનવું કરવામાં આગ્યું છે, એટલુંજ નહિ પણ તેમાંથી કંઈકને કંઈક નવીન શીખવાનું મળે તેમ પ્રયત્ન કરવામાં આગ્યો છે, ઉછરતી વયનાં યુવાનો અને યુવતિઓ ખરાબ સૌખ્યમાં આવી જવાથી કેવા ખરાબ થઈ જાય છે તેજો પોતાના વડિલોને કેવા સંકટ રૂપ થઈ પડે છે, તથાપી “ જે વાર્યા ન કરે તે હાર્યા કરે છે ” એ દરેક વસ્તુ અનુસાર આ પુસ્તકમાં આલેખન કરવામાં આગ્યું છે.

સ્વાર્થ એ ઘણી ખરાબ ચીજ છે, તથાપિ સ્વાર્થની એમ બંને બાજુ તપાસ્યા વિના તેને તરછોડી દેવાનો એ પણ કોઈ રીતે બ્યાજબી નથી. સ્વાર્થ એ પ્રકારનો હોય છે (૧) દેવી સ્વાર્થ (૨) સાંસારિક સ્વાર્થ પહેલા પ્રકારનો સ્વાર્થ વખાણને પાત્ર છે સાંસારિક સ્વાર્થમાં પણ વિભાગ પડેલા છે અને તેમાં નીચ સ્વાર્થ એ

ધિકારને પાત્ર છે, આ પુસ્તકમાં ગુણેનારે તેવો સ્વાર્થ શોધવા માટે પ્રયત્ન કરીધા છે અને છેવટે તે તેમાં પસ્તાણી છે.

સદ્દરજંગ અને ગુણમહનનેણ પ્રેમ પ્રશંસાને પાત્ર છે, ત્યારે ગુણેનાર તથા જન્મશેઠના પ્રેમ ધિકારને પાત્ર છે.

શુદ્ધ પ્રેમના પુસ્તકો વાંચવા એ સાંસારિક જ્ઞાન ધરાવવા બ-
રોગર છે, અને તેથી આ પુસ્તકમાંથી વાંચકો તેવું કંઈ મેળવશે તો
હું મારા કીધેલા પ્રયત્નમાં સફળ થયો અને ઉત્તેજન મળ્યું સમજીશ
અને બીજીમાં તેવા પ્રેમનાં પુસ્તકો લખવા વધુને વધુ પ્રેરાઈશ.

રામ નવમી
સં. ૧૯૭૧

મયારામ પ્રાણીવન જોશી.

અનુક્રમણિકા.

ક્રમરેખા	વિષય	પૃષ્ઠ
૧ સું	ગુલબદન	૧
૨ સું	રંગીલો આશીક	૧૩
૩ સું	બારે ભુવ	૨૧
૪ સું	મારા હાથથી નહિ લઇ શકે	૨૦
૫ સું	પોતાના આશકને છોડી દ્યો.	૩૮
૬ સું	સુલેહ	૪૬
૭ સું	મરી ગયા	૫૩
૮ સું	દીલગીરી સુકત ગુલબદન	૬૨
૯ સું	પ્રપંચી ગુલનાર	૬૬
૧૦ સું	જમશેદનો બેદ ખુલ્યો	૭૪
૧૧ સું	ગુલબદન સપડાણી	૮૦
૧૨ સું	જમશેદનું પાછપાછું	૮૫
૧૩ સું	હું જમીન ઉપર મુકદ્દુ થઇને પડી જાઉં	૯૪
૧૪ સું	યા ખુદા! બચાવના	૧૦૧
૧૫ સું	ગુલબદન બચી ગઇ	૧૦૬
૧૬ સું	ગુલબદન ફાઇનિ ઘેર	૧૦૯
૧૭ સું	ગુલબદન પોતાને ઘેર	૧૧૩
૧૮ સું	આશુક માશુક બગીચામાં	૧૧૭
૧૯ સું	કમરમાંથી નીકળેલો જમશેદ	૧૨૩
૨૦ સું	ગુલબદન શુભ	૧૨૬

૨૧ ગુ	મારા ફિરમત પર છોડો	૧૩૦
૨૨ ગુ	ખરાબ દાનત	૧૩૩
૨૩ ગુ	જમશેદ મરી ગયો	૧૩૬
૨૪ ગુ	હું નોવેલ વાંચીશ	૧૪૨
૨૫ ગુ	હું તેને ભુલી જાઉં	૧૪૭
૨૬ ગુ	દાવતમાં	૧૫૩
૨૭ ગુ	આગ	૧૫૭
૨૮ ગુ	મારું જીવન ખરબાદ થયું	૧૬૨
૨૯ ગુ	સફરજંગલું ભોળપણ	૧૬૭
૩૦ ગુ	જહુરની ઈશ્ક કથા	૧૭૪
૩૧ ગુ	જહુરનો પ્રેમ	૧૭૮
૩૨ ગુ	ગુલબદન નવી આશ્વત્થામાં	૧૮૨
૩૩ ગુ	કપ્તાનની ખરાબ નજર	૧૮૮
૩૪ ગુ	શું ગુલબદન મરી ગઈ	૧૯૨
૩૫ ગુ	કપ્તાનની મુલાકાત	૧૯૬
૩૬ ગુ	હૈદર અને ગુલબદન આશ્વત્થામાં	૨૦૦
૩૭ ગુ	હું જોગણ બનીશ	૨૦૪
૩૮ ગુ	મક્કા મસ્જિદ	૨૦૮
૩૯ ગુ	ગુલ્હા માફ કરો	૨૧૨
૪૦ ગુ	ગુલબદન કે તરબીર	૨૧૫
૪૧ ગુ	અનજીમન અને ગુલબદન	૨૧૯
૪૨ ગુ	બાઈને મૂર્ખા આવી જશે	૨૨૫
૪૩ ગુ	શાદી અને સમાધી	૨૨૦

સ્નેહ સારિતા

૫૭

અનુબંધ ૬૨૬.

પ્રકરણ ૧ લું.

ગુલબદન.

૯૩

મુઝે તક ઉલટત ગવારા નહીં;
મગર ક્યા કર કોઈ ચારા નહીં.

સરદરજંગ—“લડાઈ થશે, જરૂર થશે. સવાર થવા દો. મને મેદાનમાં બહાદુરી દેખાડવાનો વખત મગશે. વાહ દિસ્મત ! વાહ નશીમ !” કહીને હસ્યો અને બનેના તરફ જોવા લાગ્યો.

મિત્ર—“જવા દો, હળુ કાંઈ ગયું નથી. જમશેદ બારે નીચાન બાજ છે. હજુ આહીં આવ્યો પણ નથી અને વખત ઉપર પહોંચી પણ શકશે નહિ. જીવ કાંઈ એવી ચીજ નથી કે, એક હસીન છોકરીને માટે ગુમાવી દેવાય.” એ સાંમળતાની સાથે ગફલતની ખુમારી તેની આંખોથી દુર થઈ, સવારનાં તેજથી અને ઝાકળના ધુન્ધાટથી આંખો ઉઘાડી, તે ચોંક્યો અને ખીજવાઈ બેઠ્યો.

સરદરજંગ—“ બસ, બસ, બોલવું બંધ કરો. એવી હજાર જાન પણ તે ઉપરથી કુરબાન છે. ” આ પ્રમાણે વાતો થઈ રહી હતી કે સામેની કાચી સડક ઉપર કાંઈક ધુળ ઉડતી હોય તેવું જણાયું. તે પછી બે ગાડીઓ વેગમાં તે તરફ આવતી દેખાણી.

સરદરજંગ—(તેના ખૂબસુરત ચહેરાનો ગુલાબી રંગ પીળો થઈ ગયો.) “ દ્યો તે આવી ગયા. (પોતાના મિત્ર સંજ્ઞા પ્રત્યે કહ્યું.) સંજ્ઞા ! જુઓ તમે મારા બાળ મિત્ર છો. મારી વાત સાંભળો અને ધકરાર કરો કે, તે પ્રમાણે વર્તવામાં જરાપણ ફરક પડે નહિ. ”

સંજ્ઞા—“ મિત્ર, તમારો કંઈ તરફ ખ્યાલ છે? મારા તરફથી વિશ્વાસ રાખો. શું મારી અને તમારી આજકાલની મિત્રતા છે ? ” બંને ચૂપ થઈ ગયા, એકે બીજાનો હાથ ધરેલી દબાવી દીધો.

સરદરજંગ—“ બહાલા મિત્ર ! સાંભળો બે મારો જીવ બચી ગયો તો હું કોઈ એવી જગા ઉપર જઈ બેસું કે જ્યાં કોઈ મારો મિત્ર હોય નહિ, અગર કોઈ મારી આશુક હોય નહિ. તથાપિ બે તથી ઉલટું જતી ગયું.—ખુદ ન કરે—તથાપ મારો જીવ ચાલ્યો ગયો તો બહાલા મિત્ર ! મારા કોટના ઉપરના ખીસામાંથી બે પત્ર મળશે તે તમે લઈ લેજો. તે પત્રો ઉપર જેનું નામ લખ્યું હોય તેને તમે તમારા હાથથી પહોંચાડી દેજો, કોટના અંદરના ખીસામાંથી તમને એક છખી અખનુસના ડબામાં બંધ કરેલી મળશે. છખીની ચારે તરફ એક સોનેરી ફેમ મઢેલી છે. ખ્યાલમાં રાખો, બહાલા મિત્ર ! એ બધી ચીજ મારી સાથે દફન કરી દેજો. ”

કદમે' લી જુદર ઓ તસ્વીર જનાહી રહે;

વાં અકેલેમે' ફકત એક દિલ લગાનેકે લિયે.

સમજાવ--(નિસાસો નાખીને) “ બહુ સારું.” સરદારજી
નિર્ભયપણે ઉભો રહીને બંને ગાડીઓના તરફ જોવા લાગ્યો. તેના
ચહેરા ઉપર ગમરાટનું કાંઈ પણ નિશાન નહિ હતું, તેવા વખતે તેના
ચહેરા ઉપર ગમરાટનું કાંઈ નિશાન દેખાડી આપે તો તે કાંઈ નવા-
ઈની વાત નહોતી, તથાપિ નવાઈની વાત તો એ હતી કે, એ શુર-
વીરના ચહેરા ઉપર ગમરાટનું કાંઈ પણ નિશાન નહોતું.

નોંખવાન સરદારજી ખુમસુરતીમાં ધધરી કુદરતનો નમુનો હતો.
તેને લાંબા વખત સુધી નિહાળ્યા પૂતાં પણ નિહાળ્યા કરવાની ખાપણ
મનમાં રહ્યા કરતી હતી. તે ભોજો, બહો અને મીઠા ખોસો આદમી
હતો. શીર ઘાટીલું અને મગજ સમજદાર હતું. ભરાવદાર વાળોની
નાની નાની નાગણી જેવી લટો કાંઈક આ ગાંધ ઉપર અને કાંઈક
આ ગાંધ ઉપર ફરક ફરક કરીને અજગ દેખાવ આપી રહી હતી.
હરણીના જેવી મોટી અને ચળકાટવાળી આંખોથી શુદ્ધ હૃદય અને
નેક ચાલ ચલકતનો ફાટો દેખાઈ આવતો હતો. તેનો ગુલામી રંગનો
ચહેરો સાફ, ખુમસુરત અને તેજદાર હતો. ગુજા વળેલી મુઠો
ગુઝી ગુઝીને તેના ઘોલાં જેવા હોઠોને ચુંબન કરી રહી હતી.

“ નિગાહ તિરછી કુલાહ તિરછી રૌશ હૈ તિરછી અદા હૈ તિરછી,
જો આંકાપન હમને તુમમે દેખા કિસીમે” યે આંકાપન ન દેખા;
દહન હૈ ચુંચે તો આંખ નરગિસ જો જુલ્સ સુખમુલ તો સિરોકામત,
તુમહે તો દેખા બલાસે હમને જો ફરમે શુધમે” ચમન ન દેખા, ”

સરદારજી કેટલીક વખત સુઝી નીચી નજર કરી રહ્યા પછી
ચોંકીને કોટની અંદરના ખીસામાંથી એક તસ્વીર કાઢી. ડબો ઉપાડ-
વાની સાથે તેની આંખો તસ્વીરમાં ખેંચેલા એક ખુમસુરત ચહેરા

ઉપર જઈ પડી. તસ્મીર હાથી દાંતની તખ્તી ઉપર ખેંચેલી હતી.

હાથ, કેવો દિલ ઉસ્કેરનારો ચહેરો છે ! આવા ચહેરા ઉપર લાખો માણસો ગાંડા થઈ જાય તો પણ શું ? અને ગાંડા થઈ જાય તેમાં કોઈને વાંક પણ શું ? સફરજન'ગે નજર ઉંચી કરીને જોયું અને હૃદય બેદાઈ ગયું, તેની સાથે એક હલકો તથાપિ હૃદય અને ચહેરાને સળગાવનારો નિસાસો મોઢામાંથી નીકળી ગયો. ચહેરો યુદ્ધાળી હતો, આંખો રસીલી જાદુ ભરી અને મતવાલી હતી, હોઠ ઘોલાંની લાલીને પણ મહાત કરે તેવા હતા અને એકંદર રીતે તેના ચહેરા ઉપર શરમ ટપકી પડતી હતી.

બુલશે આરજ પુર સુખ ન ગેસુ તેરે,
તિરછી નજરે' ઓર નૈના મદ ભરે;
નાજ દિલ છીને અદા બિલમિલ કરે,
ક્યોં ન એસી શકલ પર આશક ભરે;
મનન દીદમ સુ તુ હરગિજ દિલ બરે,
સર કસે આશક કસે ગારત ગરે;

કેટલાક વખત સુધી સફરજન'ગ તસ્મીરને ટીકી ટીકીને જોતો રહ્યો. જાણે તે આંખો અને મગજથી પોતાના બહાદુર મન ઉપર તેનો ફાયો ખેંચી રહ્યો હતો. છેવટે તેનાથી વધુ વખત જોઈ શકાયું નહિ. મન ઉછળવા લાગ્યું અને તેની ખેઅખત્યાર જીભથી નિસાસા સાથે આ નીચેના શેર નીકળી ગયો.

“ જમાના હમસે શીર જાયે તો શીર જાયે,
તેરી આંખોઠા શીર જના સીતમ હે.”

સજ્જન્ય—“ સફર ! દેખો તે બોલ આવી રહ્યા છે, તેની માડી સંકના કાઢી પણ આ તરફ આવી ચુકી.” સફરજંગ એ સાંભળતાની સાથે જોરથી ચોંકી ઉઠ્યો અને તેની સાથે એક ઠોડા નિશ્વાસો નાંખીને તેણે કહ્યું—“ બસ ! ખારી, રખસત.” એમ કહેતાની સાથે ગુસ્સાથી તેના હોઠ કાંપવા લાગ્યા, ચહેરાનો રંગ રહી રહીને બદલાવા લાગ્યો, તેની ચમકાવી આંખોમાં તેથી વધુ પણ ચમક પેદા થઈ ગઈ.

સફરજંગ—“ બાઈ સજ્જન્ય ! હું તૈયાર તો છું, તથાપિ માફ મન કહે છે કે, આ કામ થવામાં ઢીલ લાગશે.”

એકાએક બંને માડીઓ આવીને તે જગા ઉપર ઉભી રહી, તેમાંથી એક નવ જુવાન નીચે ઉતર્યો, તેનો પહેરવેશ સિપાઈ જેવો હતો; તે કંઈક અજ્ઞ્ય મોઢું બનાવીને, પોતાના મિત્રોની સાથે જ્યાં સફરજંગ હતો ત્યાં ચાલ્યો. તેનું નામ જમશેદ હતું.

જમશેદ—“ જો હું તેને પહેલી ચોટ ન પાડી નાખું તો હું જમશેદ નહિ. ફક્ત બે ચાર મિનિટની વાર છે, થોડીવારમાં આ વાતનો ફેસલો આવી જશે, કે અમે બે જણામાંથી કોણ બચીને તે હસીને છોડરી સાથે શાદી કરશે ? હાં, ખેલક, તે છોડરીને માટે અમે બંને જીવ ખોવાનો ખેલ ખેલીશું.”

+ + + + +

પાઠક ! આપ આ બયાનક લડાઈના પહેલાંની કાંઈક વાતો સાંભળી શ્યો. વાત જાજ દિવસની નથી. ફક્ત એક હપ્તાની છે. તે દિવસે સવારના વખતે નવાજ કાસીમ હુસેન પોતાના આલીશાન મહે

લમાં બેઠા બેઠા એક કાગળ વાંચી રહ્યા હતા. ઓરડા બહુ સુંદર રીતે સજ્જો હતો, નવાળ સાહેબ એક કિમતી ગાદી ઉપર આડે પડખે પડ્યા હતા તેની આદીની સામેના દારની સામે એક ખુશ્સુરત બાગ અને તેની સામે એક નાનું સરખું મેદાન હતું, નવાળ સાહેબે કાગળ વારમવાર વાંચ્યો અને ગુસ્સાથી બરેબો એક ઠંડો નિસાસો નાખીને કાગળને બાજુ ઉપર ફેંકી દીધો. કાગળ મુસલમાની છોકરીઓની રકુલથી એક ઉસ્તાનીએ મોકલ્યો હતો, તેમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું.

“ જનાબ નવાળ કાસમ હુસેન સાહેબ !

આપે લખ્યું હતું કે, મારી છોકરી પાછી રકુલમાં ! બ-
ણાવો અને તેની વધુ દેખરેખ રાખો. આપે આપની છોકરી ગુલબદ-
નની ચાલ ચલગત ન બગાડવા દેવાને માટે મને તાકીદ કરી હતી,
તથાપિ અરસોસ સાથે લખ્યું પડે છે કે, તેની ચાલચલગત પહેલાંથી
પણ વધુ ખરાબ છે. છોકરીની કાંધ ખાસ કસુર નથી. એક બદમાશ
નવજુવાન તેની પાછળ પડ્યો છે. અમે કાંઈ તેને રોકી શકતા નથી.
આપની આજરો ખ્યાલ કરીને મેં આ પત્ર લખ્યો છે, આપ આ-
પની છોકરીને તે પાછળ હાથથી જે રીત ગમે તે રીતે બચાવો.

ઉસ્તાની ગુલૈખા. ”

ચુદા કાસીમ મનમાં બડબડવા લાગ્યો—“ હું હેરાન છું. હવે
શું કરું ? એ છોકરીએ શું કીધું ? જો હું જઈને તેને ઘેર તેડી લાવું
છું તો બહુવાનું નુકસાન થાય છે, જો નથી લાવતો તો ખીજી રીતે
ખરાબી થાય છે. (ગુસ્સામાં) હસીના ! તું નાની હતી ત્યારે મને
જે કાંઈપણ ફિકર નહોતી, તેટલી તું હાલ બહુગણી સમજદાર પદર

વરસની થઈ તક્લીફ દે છે. તુને શુક્રવાર (જુમા) ને દિવસે સ્કુલમાં મોકલતી વખત સ્ટેશન ઉપર બહુજ ઇમકો દીધા અને શીખામણ પણ આપી તથાપિ નાદાન છોકરી ! તારા ઉપર જરા પણ અસર ન થઈ." એમ કહી ગુસ્સાથી બરેલી આંખોને બાગ તરફ ફેરવી, જોયું તો પોતાની સાળી રજીઆ પોતાની બહાલી છોકરી ગુલેનારની સાથે ચાલી આવતી હતી. ગુલેનાર ખરેખર ગુલેનાર હતી.

“આફતથી ગર અદા તો ક્યામતકો ચાલ થી દિલ પિસ ગયા કિસીકા કોઈ પાયમાલ થા.”

નવાગ કાસીમે રજીઆ બેગમને પોતાના ઓરડામાં બોલાવી અને તે કાગળ તેના હાથમાં આપીને તેઓ તેના ચહેરા તરફ જોવા લાગ્યા,

રજીઆ—(પત્ર વાંચીને) “ પાછી પુરાતની વાત નીકળી, ગુલબદનને કોલેજથી ઉઠાડી લેવી જોઈએ. ક્યાંક દુર અગરતો નજદિક કોઈ એવી સ્કુલ હાલ બાકી નથી કે જ્યાં તેનું નામ ન લખાવ્યું હોય અને અહીં કોઈ તેવી ઉસ્તાની પણ નહિ જો.....”

હજુ તેની વાત પુરી થઈ નહોતી, કે બાજુના ઓરડાના દરવાજા કોઈએ બારે જોરથી ઉઘાડી દીધા, બધાની નજર તે તરફ ગઈ, જોયું તો એક સ્વર્ગની પરી ચોળા પહેરીને ઓઢની ઓઢીને અને રેશમી પાયજામે પહેરીને આવીને ઉભી રહી. પરીએ પોતાના ગુલાબી માલો ઉપર લટકી રહેલી નાગણી સરખી લટો પોતાના સુકોમળ હસ્તોથી હટાવી અને પિતાજી ! કહીને તે ઘેડી કાસીમને ગળે લપટી ગઈ. તે પછી હસતી હસતી પોતાની માશી અને માશીજઈ

બહેનને મળી અને પ્યારથી ગુલેનારના ગાલોને ચુમ્મી લીધી, તેને અવાજ ઝોરડામાં શું જાણ્યો તે પરી ગુલબદન હતી.:

“શોખોસે હર શયુનેકે દુકડે ઉડા દિયે.

જિસ શુંચેપર નિગાહ પડી ગુલ બના દિયા.”

પછી તે પરી પોતાના બાપના ગળામાં હાથ નાખીને બાઝી પડી અને કહેવા લાગી—“પ્યારા બુઢા બેવકુફ પિતાજી ? તમે મને પત્રમાં તે બુઢી નિગોડી પાસે—હું નામ બુઢી ગઈ—મારી માગવાનું લખ્યું હતું. પાહ, બલે ગમે તે થઈ જાય, જીવ નીકળી જાય. પણ તે પાપીની પાસે હું મારી માગીશ નહિ. અહા, હું પણ ત્યાંથી કેવી રીતે નાહી ? અને જુઓ હું આપની પાસે મોજુદ છું. કેમ પિતાજી ! મને બેઠને તો તમે ખુબ ખુશી થયાને ? હું તે દિસ્તાની ઉપર ખૂબ નારાજ છું.”

“બોલી સૂરતપર ચે ગુસ્સા ચે સિતમ ચે શોખી;

દલકે કયા દુસ્તકે સાંચેમે ક્યામત આઈ.”

કાસીમની આંખોમાં સ્નેહની લાગણીથી કાંઈક આંસુ આવી ગયા પણ તે ગુસ્સાની ગરમીથી પાછા સુકાઈ ગયા. કાસીમે અફસોસ અને ગુસ્સા ભરેલા અવાજથી કહ્યું—“ગાંડી છોકરી ! તું બતાવ કે હું તારો શું ઇલાજ કરું ?”

ગુલબદને પોતાના બાપના મોઢા ઉપર હાથ રાખી દીધો અને સુરિલી કડકદાર બાણમાં વિનય સાથે કહ્યું.

હસીના—“પિતાજી ? પિતાજી ? હવે મને સ્કુલમાં મોકલશે નહિ. હું ખૂબ બહુ ચૂકી. પુરાની સડી મચેલી ચોપડીઓને હું કુવામાં

કેંકી હઉં છું. હું તેવી ચોપડીઓ હવે બણીશ નહિ. હશે હું જવાંમદ આદમીઓની હાક્ત, કિસ્સા, વાર્તા અને નાટકો વાંચ્યા કરીશ. ”

રજીઆ બેગમ— (ગુણબદનની વાત અટકાવીને) એમ ! દિકરી ! તેં તો મજબ કરી દીધો. તારી આટલી નાની ઉમર અને લાંબી ગળ એકની જીમ ! યા અલ્લાહ ! તું આને સુધાર, આ છોકરી તો આશતની જવાલ! થઈ રહી છે. કાસીમ, ખરેખર આ છોકરી તેવી થઈ ગઈ કે, જેવું તે પત્રમાં લખ્યું છે. ”

ગુણબદન ગુસ્સામાં આવી ગઈ અને પોતાના બાપના પડખામાં બેસીને રજીઆના અવાજ દરતાં તેજ અવાજથી કહેવા લાગી.

ગુણબદન—“ માશી જરા બેબાનીની દવા કરો, શું તમે વાર્તા અને નાટક વિગેરે શોખથી નહોતા વાંચ્યા કરતાં ? છેવટ તમે પણ કોઈ વખત જુવાન હતા ખરા કે ? ”

એ વાત રજીઆને હૃદયમાં તીરની પેઠે વાગી. તે ગુસ્સાને પાં ગઈ અને થોડા વખતમાં તે ત્યાંથી ઉઠીને ચાલી ગઈ જતી વખત પોતાની સાથે ગુલેનારને પણ લેતી ગઈ.

ગુણબદન તો એજ ધંધલ્ટી હતી. માશીના ચાલ્યા ગયા પછી તે પોતાના પિતાના તરફ જોવા લાગી. ગુણબદન પોતાનાં પિતાજીની આંખ અને ચહેરો જોઈને સમજી ગઈ કે, હવે વધુ સડન કરી શકશે નહિ. થોડા વખત પછી તે બોલી.

ગુણબદન—“ પિતાજી ? અત્યારે મને શિક્ષા કરો નહિ, શિક્ષાનો ઝમરો દૂર કરો અને ગુસ્સો કરો નહિ, પણ હસો અને બોલો. હું તમારી સાથે ઠરાવ કરું છું કે, હંમેશા તમારા કહેવા પ્રમાણે જરૂર

ચાલીશ, તથાપિ જે તમે વધુ ગુસ્સે થશો તો હું કહી દઉં છું કે, (માથું હલાવતી હલાવતી) હાં, તમે જાણો છો કે, હું ખાનદાન નવાબથી છું. ”

કાસીમ—(ગુસ્સાથી) “ ગુલબદન ! આ કેવો વાત છે, જુલે-ખાને મારી પાસે તેવો પત્ર કેમ મોકલ્યો ? સાચું બતાવ, તે કાણુ માણસ છે કે જેના તે એ કાગળમાં ધસારો કરે છે. ”

પોતાના આશિકની બાબતમાં વાત સાંભળીને ગુલબદનની ચહેરો ઢીલો પોચો થઇ ગયો. થોડી થોડી વારમાં તેના ગાલોએ રંગ બદલવો શરૂ કર્યો. હોહો ઉપર પહેલા મરકવું અને તે પછી જરા સરખું હસવું આવી ગયું.

“ વહ કરને લગે હૈં કયામતકી ખાતેં;
યહ સચ હૈ તો બસ ફૈસલા હૈ કિસીકા. ”

ગુલબદન—“કોઇ નહિ પિતાજી ! તે તો એક ઉસ્તાદ છે, મારા માસ્તર તે દિવસે ગેરહાજર રહી ગયા અને તેની જગાએ તે આંબ્યા,” આટલું કહેતાં તે શરમાઇ ગઇ. આગળ તે કહી શકી નહિ કે અમારા બંનેના હૃદય કેવી રીતે મળ્યા ! તેણે પાછું કીધું—“ તે મારો ચહેરો જેતો હતો. છોકરીઓના કહેવાથી માલુમ પડ્યું કે, તે મારી સાથે આંખના ધસારા કરતો હતો અને મારા ઉપર શીદા પણ બની ગયો હતો. તે પછી તેણે મારા નામ ઉપર એક કાગળ લખ્યો. મેં તે કાગળ જોયો પછુ નાહ તે પહેલા તે ઉસ્તાદનીએ તે ખુશ્ચવી લીધો. કાગળ વાંચતાની સાથે અગ્નિનો પરત જાયે તેના ઉપર ફાટી પડ્યો, પેટમાં ખળભળાટ થઇ ગયો અને ગુસ્સાથી તે બાવરી બની ગઇ.

છેવટ ખેલ એવો થયો કે, તે બિચારાને ત્યાંથી ખેંચાખર કરીને કાઢી મુકરામાં આવ્યો. ”

કાસીમ—(માદી ઉપરથી ઉઠીને) “ તે કોણ હરામનદો છે ? હાથ, આજકાલનો વખત ઘણો ખરાબ થઈ ગયો છે. હવે તે વખત આવ્યો કે, આખરદાર માણસોની છોકરીઓને મદરેસામાં ખેસાડવી તે પોતાની આખર બરબાદ કરવા બરોબર છે. તે મદરેસામાં બાણીને જરૂર ખરાબ ચાલની કહેવડાવે છે. (હાંત કચકચાવીને) અગર તે પાછું કદિ આ તરફ દેખાઈ આવે તો મારા જોડાથી તેનું માથું ફેાડી નાખું. ”

ગુલબદન ગભરાટથી પોતાના બાપનું મોઢું જોવા લાગી, તેણે આજ પહેલ વહેલો પોતાના પિતાનો ગુસ્સો જોયો હતો. કાસીમ ક્રોધ ભર્યા આમતેમ ધુમી રહ્યા હતા કેટલાક વખત પછી પાછું તેણે કહ્યું.

કાસીમ—“ ગુલબદન ! જો આજથી હું જે કહું તે પ્રમાણે તારે કરવું પડશે. જે કામ તું કર તે મને પુછ્યા વિના કરીશ નહિ, ખમરદાર, હું જે કહું છું તે નહિ માને તો નુકશાન ઉઠાવવું પડશે. ” ગુલબદને પોતાની નામણી જેવી લટોને પોતાના કુલ જેવા હાથોથી હટાવી દીધી અને તેની મેઢી મોટી શરમવાળી કામબાણ જેવી આંખો કાસીમના તરફ ઉંચી કરી. તે પોતાના મનમાં જરાપણ ન હરી. એમ કરવાનો હેતુ એ હતો કે, બચપણથી તેને તેવી તાલીમ આપવામાં આવી હતી.

કાસીમ—“ ગુલબદન ! મારા ખાનદાનપણના સંબંધમાં તું બધું બાણી ચુકી છે. હું ને વખતે બહુજ ખુશી થઈશ કે જે વખતે

તારી શાદી સરદરજંગની સાથે થઇ જાય. ”

ગુલબદન—“ મને તેના ચહેરા તરફ અણુગમેા છે. ”

કાસીમ—“ અણુગમાને મોહઅતમાં ફેરવી નાંખવો તે મુશ્કેલ વાત નથી. સરદરજંગ એક સારી ચાલચલગતવાળો અને ખડાદુર જીવાન છે, તે બાળક હતો ત્યારથી આજ સુધી હું તેની ચાલચલગત ધણી ઉત્તમ પ્રકારની જોતો આવું છું. ”

ગુલબદન—“ તથાપિ તે મારી સાથે શાદીના સંબંધમાં કાંઇ પૂછશે તો હું તેને ટકા ટકાના વેણ બોલીશ. ”

ગુલબદનનું મન જરૂર સરદરજંગ ઉપર વળી જત, તથાપિ તેના આપે તેની પહેલી મુલાકાતમાં જુદા કર્યા હતા. ગુલબદન સરદરજંગની ખુબસુરતી અને તેનું હાલપણ સારી રીતે જાણતી હોત તો જરૂર તેને પોતાનું હૃદય આપી દેત.

સરદરજંગ નેક ચાલચલગતવાળો હોવા છતાં પણ ગુલબદનની પહેલી મુલાકાતમાં પોતાનું દિલ દઇ ચુક્યો હતો. હવે તેની પાસે તેનું દિલ નહિ હતું, આંખની સાથે આંખ મળતાની સાથે તે ગુલબદનની પાસે ચાલ્યું ગયું હતું. તે વખતે જરૂર સરદરજંગની જીભથી નીકળી ગયું હોવું જોઇએ કે:—

“ અમ્મ રહા દૌન આશના મેરા, દિલ હી મુઝસે જુદા હુઆ મેરા; લિયે જાતે હો તુમ કહાં દિલકો, હૈ યે મુદતકા આશના મેરા. ”

મકરણ ૨ જી.

રંગીલો આશિક.

“ કર દી એરે રાજકી સખદો ખબર,
ખુબ તુને દહે દિલ રસવા ડિયા. ”

વાંચક ! આ વખત પણ જોવા લાયક હતો જ્યારે ગુલમદનની આંખો એક જુવાન સામે ટકી રહી હતી. જ્યારે આ બનાવ બની રહ્યો હતો, ત્યારે ગુલમદનને સ્કુલમાં ગયાને ફક્ત એકજ હપ્તો થયો હતો. તે દિવસે સવારના વખતે પોતાની ઉસ્તાની જુલૈખાની સાથે સ્કુલની બધી છોકરીઓ હવા ખાવાને નીકળીઓ હતી.

અહા, કેવો સારો સવારનો વખત છે, તે વખતે વળી સડક ઉપર આ પરીઓનું મંડળ કેવું અલૌકિક શોભી રહ્યું છે. રસ્તે ચાલવા વાળાઓની નજર જખરજસ્તીથી આ મંડળ તરફ ખેંચાઈ રહેતી હતી. બધી છોકરીઓ અંદરે અંદર ગમત રમત કરતી ચાલી જતી હતી. તે વખતે તે સડક ઉપર હવા ખાવા માટે બે ખુબસુરત નીજવાન સિપાઈઓના પોષાક પહેરીને નીકળ્યા. એકે તે પરીઓનું મંડળ જોઈને કહ્યું—“ ખ્યારા જમશેદ ! હવે એ કહેા કે, આગળ ઉતાવળથી ચાલશે કે આ સુંદર છોકરીઓ સાથે જરા આંખના ધસારા ચલાવશે. મારું દિલ તો ઉભા રહીને તેને જોવાને ચાહે છે. આ મદરેસાની છોકરીઓ હવા ખાવાને નીકળીઓ છે અલ્લાહ ! કેવી સારી સારી સુંદરીઓ છે. ”

જમશેદ—“ ભાઈ અત્યારે તમે ગમે તે કહો તથાપિ હું તો અહીંથી ખસવાનો નથી. તે બધાની પાછળ મારો મીઠાન કમ-જોર થઈ ગયો છે. ”

“ સંભાલા હોશ તો મરને લગે હસીનો પર;
હમેં તો મૌત હો આઈ સવાખકે બદલે. ”

દોસ્ત—“ બેશક, આ વાતમાં આપની બદનામી આપણી વધુ જાહેર થઈ ચુકી છે, ખુદ આ ખરાબ ચાલથી બચાવે. ”

જમશેદ—“ ત્યારે તો હું મરી જાઉં, એવું શું કહે છે મિત્ર ! ”
મિત્રે પોતાના ખીસામાંથી ખીડી કાઢી અને બંને જણાએ ખીચી શરૂ કરી.

દોસ્ત—“ આપ ખીડી પીવાના શોખીન છો તથા મેં આપી છે ”

જમશેદ—“ બહુજ સારૂ ફરજ અદા કરું છું. ખીચું કાંઈ કહો. ”

દોસ્ત—(જોરથી હસીને) “ હાં એક વાત ખીજી કહેવાની છે કે, આપનો અહેસો તો રાજકુમારના જેવો છે. અને કામ તો શૈતાનના જેવો છે. ”

જમશેદ—(હસીને) “ ભાઈ તમે તો મારે મસ્કરીખોર છો. સ્યો તે તમામ આવી ગઈ. ”

તે બે જણાએ તે પરીઓને જોવી શરૂ કરી. અને તે પરીઓ તે બે જણાએને જોઈ જોઈને શરમાઈ જતી હતી. જમશેદ જેની સાથે આંખ મેળવતો હતો તે શરમથી આંખ ફેરવા લેતી હતી.

“ એ તોય ચાર મિલકે ગણેસે જુદા ન હો,
યક રહેનેકા વખત નહીં હૈ ખદા ન હો. ”

જમશેદ—(દોસ્તના કાનમાં) “ ચાર જરા જોતો ખરો આ
કેવી ખુબસુરત છે. દેખી ? એા ઉસ્તાની ખીલાડીની પેઠે આમતેમ
જોતી જાય છે તેની પાછળ એક, બે ત્રણને છોડીને આ ચાલી
જતી ચોથી પરી કહો કેવી દેખાઈ છે ? શંકલી છે ને ? તમે તેને
જાણો છો ? ”

દોસ્ત—“ હું કેમ ન જાણું ! અહીંથી ખરોખર દશ મૈલ
ઉપર તેનું મકાન છે. એ નવાખ કાસીમ હુસેનની એકની એક દિકરી
છે. ખરેખર બહુજ સુંદર છે. લાખોમાં એક.....”

જમશેદે એક ઉડોથી નિસાસો નાખ્યો. તેની ઉમરમાં આજેજ
તેના મન ઉપર કોઈ સ્ત્રી અગર:છોકરીની નજરની અસર થઈ. આ તરફ
હસીનાએ પણ નજર ઉઠાવે તેને પ્રાર્થી જોયો. આંખ સાથે
આંખ મળતાની સાથે જમશેદે ઇચ્છ્યું કે, હાથ ઉઠાવીને તેને સલામ
કરું. તથાપિ હિંમત આવી નહિ, સલામની જગાએ રક્ત માથું
હલાવી દીધું. હસીનાએ પણ જરાક મોહું મલકાવીને આંખ ફેરવી
લીધી. તેના માલોના રંગ વારમવાર લાલ થવા લાગ્યા. જમશેદે
જોયું, કે ખેંચાવ ખેંચેના તરફ ખરાખર છે. તેણે ચોક્કસ કરી લીધું
કે, તેની સાથે જરૂર મુલાકાત કરું.

“ ઇખ્તદાયે ખશક હૈ રોતા હૈ કયા;
આગે આગે દેખિયે હોતા હૈ કયા. ”

કીરમતે બહુજ જલ્દીથી એક ખીજે માર્ગ દેખાડે

“ચાહતકા જાળ મળ હૈ, કિ વહ બી હોં બેકાર; દોનોં તરફ હો આગ બરાબર લગી હુમ.”

હજી જમશેદ ઉપરનો શેર પુરો કીધો નહોતો કે એક બાબુથી એક ગમરાવનારો અવાજ આવ્યો જેટલા માણસ સડક ઉપર હતા તે બધા ગમરાઈ ગયા. અવાજ ઉપર અવાજ આવવા લાગ્યો—
“ગાંડો કુતરો નાસો, બચો, છવ બચાવો, હટો સડકથી હટો.”

એ સાંભળીને છોકરીઓમાં ગમરામણ ફેલાઈ ગઈ. કોઈ આ તરફ કોઈ તે તરફ જેને જે તરફ માર્ગ મળ્યો તે તરફ નાશી ગઈ. અગર રહી ગઈ તો શક્ત ભોળી ભલી ગુલમદન, તે એકલી ઉભી આમતેમ ગમરાઈથી જોઈ રહી હતી. એકાએક તેના મોઢામાંથી એક ચીસ નીકળી ગઈ. કુતરો તેના તરફ છમ કાઢીને કુલેલા મોઢામાંથી ઘાંત બહાર કાઢીને દોડ્યો આવતો હતો. હાય, કેવો ભયાનક વખત થઈ પડ્યો.

એક તો જંગી કુતરો, ખીચું હડકાયો થવાથી તેનો ચકેરો વિશેષ ભયાનક થઈ પડ્યો હતો, તેની મોટી મોટી આંખો બહાર નીકળી આવી હતી. મોઢામાંથી કશ નીકળી રહ્યો હતો અને માર પડવાથી તે મોઢું કુલ્લી પણ ગયું હતું. હડકાયો અને જંગી કુતરો એવી સીકલથી પોતાના ભયંકર અવાજથી ભુંકતો ભુંકતો ગુલમદનના તરફ આવી રહ્યો હતો તેની પાછળ શેર બકેર કરનારા વધુ ખીન્નવતા હતા તેવા પ્રકારથી તે વધુ વધુ આગળ દોડી રહ્યો હતો.

“બદનની પાસે પહોંચી મરો અને એક ભયંકર અવાજની ગળ પકડવાને ઉપર ઉઠ્યો. ગળ પકડવાથી રનું કામ નીકળી જત. બરાબર તે વખતે

પિસ્તોલનો અવાજ થયો. કુતરો મરી જઈને ગુલમદનની સામે જઈ પડ્યો. ઘણા માણસો તે જગાએ એકઠા થઈ ગયા, ગુલમદને સ્વસ્થ થઈને જોયું તો તેણે પોતાના ચારને હાથમાં ધુમાડા નીકળતી પિસ્તોલ સાથે મંદમંદ હસતો પોતાના પડખામાં ઉમેલો જોયો.

જમશેદ—“ હું કેવો બહાદુર છું. જે એ કુતરો મારા હાથથી ખચી જત તો આપનો જીવ આ ધડીએ નીકળી જત. હવે હું પણ આપના કક્ષેત્રમાં એક ગોળી મારી લઉં છું. ”

ગુલમદન શરમાઈ ગઈ, તેણે મોઢેથી કંઈ ન કહેતા પોતાની રસીલી આંખોથી જમશેદના તરફ જોયું, તથાપિ બદ કિસ્મતના લીધે આંખો વધારે વખત સુધી મલી નહિ. કારણ કે તે વખતે ઉસ્તાની જુલેખાએ ગુલમદનને હાથ પકડીને ખેંચી લીધી અને પોતાની સાથે લઈને ચાલી ગઈ. તે પછી જમશેદ કેટલાક દિવસ સુધી તે મદદેસાની આસપાસ ચક્કર લગાવતો રહ્યો તથાપિ ગુલમદન તેના જોવામાં આવી નહિ. તેણે સમજી લીધું કે ઉસ્તાનીના દિલમાં ઘણોજ ખરાબ અભિપ્રાય બંધાઈ ગયો છે અને તેથી તેણે ગુલમદનને બહાર નીકળવાની એકદમ મનાઈ કરી દીધી છે.

તેનો ખ્યાલ દીક હતો. ખરેખર ગુલમદન દરજાજની બહાર પગ પણ મુકી શકતી નહોતી. કેમકે જુલેખાએ જમશેદને દિવસના કેટલાક વખત આ તરફ તે તરફ ધ્રુમતા જોયાં હતાં.

ગુલમદન પણ બહુજ કંટાળી ગઈ હતી. તે ચાહતી હતી કે, જોશમાં ઓછું સવારે તો હવા ખાવાની પરવાનગી મને મળ્યા કરવી જોઈએ. તથાપિ આહીં તો વાત વધુ પડતી થઈ ગઈ હતી.

જમશેદ ઢાંઘ જેવો તેવો માણસ નહિ હતો તે જે કામમાં હાથ લગાડતો તેને પુર કરીને છોડતો હતો; તેણે પાકો ઇરાદો કરી લીધો કે, હું ગુલબદનને જરૂર મળું, એવા ખ્યાલમાં તે રાત દિવસ વીતાડી રહ્યો હતો, છેવટે એક દિવસે તેણે મુલાકાત કરવાની યોજના શોધી કાઢી.

તેણે મદરેસામાં ગુલબદનના માસ્તર સાથે દોસ્તી કરી લીધી, જમશેદે એક દિવસ જ્યારે તે માસ્તર ત્રીજો પહોર મદરેસાથી પોતાના ઘરે ચાલ્યા જતા હતા તે વખતે મુલાકાત કરી. એ રૂપિયાની એક નોટ માસ્તરના હાથમાં દબને તેણે વાત કરી કે, એક દિવસના માટે આપની અવેજીમાં મને સ્કુલમાં ભણાવા જવા ઘો. લાલચુ માસ્તરે વગર વિચાર્યો તેની એ વાત માની લીધી, તથાપિ માસ્તરને પાછળથી વગર વિચાર્યો કામ કરી બેઠા બદલ બહુજ પરતાવે થયો.

ખીજે દિવસે જમશેદે કોલેજમાં જઈને હેડ માસ્તર પાસે ભણાવવાની રજા માગી, હેડ માસ્તરે તેની નેકસુરત અને ગ્રહસ્થ જેવા કપડા વિગેરે જોઈને પરવાનગી આપી, હેડ માસ્તરનો પણ તેમાં શું ગુંડો હતો ? જમશેદ ખુશી ખુશી થતો સ્કુલના તે ઓરડામાં ગયો, જ્યાં ગુલબદન પોતાની સાહેલીઓની સાથે બેસીને વાંચી રહી હતી. જમશેદે તેને તુરતજ ઓળખી લીધી, દીલ ખુશી થઈ ગયું, તેનાથી રહી શકાયું નહીં અને ખીસામાંથી પેન્સીલ કાઢીને ઝટપટ એક કાગળ લખી નાખ્યો; તેથી તેના મનની કાંઈક દિલગીરી ઓછી થઈ ગઈ. પત્રમાં લખ્યું હતું—“કોલેજની ઉત્તર બાજુમાં ઝાડની પાસે મહે-રખાની કરીને બાર વાગ્યે જરૂર મળજો. ફક્ત પાંચ દશ મિનિટના માટે, તથાપિ જરૂર મળો.”

જમશેદ મારે હુશીઆર હતો, તેમણે હાજરી પત્રક હાથમાં લઈ લીધું અને ફરી ફરીને હાજરી લેવા લાગ્યો. વખત નેધ તેણે ગુલ-અદનના ખોળામાં ચીડી ફેંકી દીધી. તથાપ અદ કિસ્મતથી ઉસ્તાની ગુલૈખાએ એ કામ નેધ લીધું. એ તે ગુલૈખા છે કે જેને જમશેદે તે દિવસે બિલાડીના જેવી આંખવાળી કહી હતી. ગુરસાથી ગુલૈખાએ ઝપટ કરીને ગુલઅદનના ખોળામાંથી ચીડી ઉપાડી લીધી. તે પછી જમશેદને પુરી ખેંધજતીની સાથે ત્યાંથી કાઢી મુકામા આવ્યો. તે કરી પણ શું શકવાનો હતો લાંબા લાંબા પગલા ભરીને એકદમ ચાલ્યો ગયો.

“દેખીએ કરતી હૈ રસવાયે જમાના કયા કયા,
મુઝકો યહ ચાહ મેરી તુઝકો યે સૂરત તેરી.”

અત્યાર સુધી ગુલઅદન જમશેદનું નામ પણ જાણતી નહોતી, ખીજે દિવસે તેને કાગળની વાત માલુમ પડી, તે દિવસે એ પણ માલુમ પડ્યું કે, જમશેદ શહેર છોડીને ચાલ્યો ગયો. ગુલઅદન પોતાના મનમાં કહેવા લાગી—“જો થોડો વખત તે રોકાત તો હું તે પાક મીઠા-જની સાથે બેએક વાત તો કરી લેત.”

“જય ઇબરત હૈ મેરા હાલ પરેશાં યારો,
આસિ તોડે હૈ યે માયૂસો હરમાં યારો;
દિલ લગાકર મૈં હુઝ સખત પરેશાં યારો,
હાય, અફસોસ ન નિકલા કોઈ અરમાં યારો.
ઝકી જી હીમે રહી ખાત ન હોને પાઈ,
એક બી ઉસસે મુલાકાત ન હોને પાઈ.”

એવી સ્થિતિ થઇ જેથી ડરી જઇને જીલૈખાએ કાસીમની પાસે તે કાગળ મોકલ્યો હતો અને તે પછી ગુલબદન કાલેજથી નાશી ગઇ હતી.

ખીજે દિવસે સવારે જીલૈખાએ જોયું કે, ગુલબદનની બારીમાં એક દોરડું લટકી રહ્યું હતું; તે દોરડાની મદદથી ઉતરીને નાશી ગઇ હતી. અને તે શુશોભિત ઝોરડો એ ખૂબરો સુંદરી વિના ખાલી થઇ ગયો હતો.

ઝોરડો ખાલી જોઇને જીલૈખાએ કહ્યું--“કેવી પાણી છોડરી છે. આજ તે મારી પાસે મારી માગવાની હતી, તથાપિ તેથી વિરૂદ્ધ વર્તન વર્તી ગઇ. હવે હું કદિ પણ રકુલમાં રાખું નહિ.”

આ તરફ જમશેદે જ્યારે સાંભળ્યું કે, ગુલબદન રકુલમાંથી પોતાના ઘેર ચાલી ગઇ. ત્યારે તેનાથી પણ રહેવાયું નહિ, તે પણ ત્યાં જઇ મહેલોંએ અને તેના મકાનની આગુ બાગુ ચક્ર મારવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩ જી.

ભારે જુલ.

કિતન: પરવાજ દગાબાજ ફસુંગા અચ્ચાર;

હાય અફસોસ દિલ આયા,લી તો કિસ પર આયા.

જે વખતે રજીઆ બેગમ પોતાની છોકરી ગુલેનારની સાથે પોતાના ઓરડામાં પહોંચી તે વખતે બંનેમાં નીચે મુજબ વાતો થવા લાગી.

ગુલેનાર--“ જીવો છો મા, હજારો વાત થઈ, તથાપિ તે ઉપર પણ ગુલબદન મકાનમાં આવી ગઈ, મારો તો જીવ ચાહે છે કે, જ્યાં સુધી મારી શાદી ન થઈ જાય ત્યાં સુધી ગુલબદન અહીં રહે નહિ. તમે બતાવો મા, તેના અહીં રહેવાથી, ભત્રા મને કાણુ પૂછશે ? ”

રજીઆ--(ઉઠો નિસાસો નાખીને) “ તે છોકરીના અહીં રહેવામાં બેશક તને તુકશાન છે તથાપિ દિકરી તેમાં માફ શું જોર ? જ્યાં સુધી તારી શાદી ન થાય ત્યાં સુધી તારે ખાલી પિતાના રોટલા ઉપર પડ્યા રહેવા સિવાય બીજો શું ઉપાય છે ? (કેટલોક વખત શાંત રહીને) તથાપિ મને ઉમેદ છે કે, જો તું ચાહે તો સદ્-દરજગ ઉપર તારું જાદુ જરૂર ચાલશે.”

સદ્-દરજગનું નામ સાંભળતાની સાથે ગુલેનારના અહેરાનો રંગ ગુલાબી થઈ ગયો, જેથી તેના માથેની ચમક ચાર ગણી થઈ મન-

“જ્યાં પર નામ આતેહી અજબ હાલત હુમ ઉનકી
બદલને લગ ગઇ ગાલોહી રંગત એક સુખસે.”

ગુલેનાર—“સાચું કહું છું. મા! સફરજંગ જેવો આદમી મેં
દુનિયામાં જોયો નથી. હું તો તેની સાથે મહોબત કરું છું તથાપિ તે
ગુલબદનની આગળ કોઇને કાંઇ હિસાબમાં પણ ગણતો નથી. જ્યારે
હું તેને ગળી ત્યારે તેણે ગુલબદન સિવાય બીજી કાંઇ વાતજ કીધી
નહિ. તે તો ગુલબદન ઉપર મરી રહ્યો છે, જેવું નમ સાંભળતાની
સાથે મા, મારી દેહ કંપવા માંડે છે.”

એમ કહીને ગુલનાર પોતાની માની પાસે જરા વધુ ખસીને
આવી અને પોતાના નાજુક હાથ તેના ગળામાં નાખીને ફરીને
કહેવા લાગી.

ગુલેનાર—“મા, મારી મા, કોઇ એવી તરકીબ બતાવો, જેથી
તે બંને એક બીજાથી જુદા થઇ જાય. અથવા ગુલબદન મારું આ
કામ થવા ન દે અને સફરજંગને પોતાના શંકામાં ફસાવી લે તો હું
તેની સાથે કદિ બોલું નહિ.”

રજીઆ એગમના મન ઉપર એ વાતથી ભારે ચોટ લાગી, તે
ગમરાઇ જઇને ચોંકી ઉઠી. વીજળીના પડવાથી પણ તે જેટલી ચોંકત
નહિ તેટલી ગુલેનારની વાતથી ચોંકી. તેણે પોતાની આંખો ગુલેના-
રની આંખો સાથે મેળવી દીધી. અને જોયું કે તે પણ એસરમ
થઇને ટગમગ ટગમગ પેદાના તરફ જોઇ રહી છે. રજીઆ એગમે
જ્યારે તેને જરા પણ શરમાતા જોઇ નહિ ત્યારે તે વધુ દુઃખી થઇ.
તે સમજી ગઇ કે, તેના ઇશક જેવો તેવો નથી. જલ્દે તે હદ છોડી

ગયો છે. ખરેખર વાત પણ તેવીજ થઈ હતી. ગુલેનાર સફરજંગ ઉપર દીક્ષાગ્રનથી આશક થઈ હતી, તે સાથે ઘોખાયાજ અને ખીજનું અહિત ધમ્મનારી પણ હતી.

રજીઆ બેગમ ત્યાંથી ઉઠીને પોતાના બનેલી કાસમની પાસે ગઈ અને બોલી—“ જુઓ છોકરી આવી ગઈ છે, તો નવાજ શેર-ખાંની શાદીની મીજલસ અને જલસામાં તેને જઈ આવવા દો. તેના પછી તેને એકદમ જખરજસ્તીથી સ્કુલમાં મોકલીએ, નહિ તો બહુ તરમાં વાંધો આવશે. ”

રજીઆની આ વાત ઉપર લાચાર થઈને ગુલમદનના બાપને તેને મોકલવી પડી તથાપિ એ વાત ગુલેનારને બહુજ ખરાબ લાગી.

વાંચક વાંચી ચુક્યા છે કે, જમશેદ પણ તે શહેરમાં આવી ગયો હતો, તેના વખાણુ શહેરની બંધી છોકરીઓ કરવા લાગી હતી. ગુલેનારને એ સારો સુયોગ મળ્યો, એકાંતમાં તેણે જમશેદની સાથે મુલાકાત કરી અને બોલી—“ હું આપ સાથે ગુલમદનની મુલાકાત કરાવી દઉં અને આપ તેને આપના તરફ આર્ક્ષી લેશો તો હું આપના તરફથી કોશીશ પણ કરું. ”

વાત છેવટ સુધી ગુલમદનને દુઃખ દેવાની હતી, ગુલેનાર ધમ્મતી હતી કે, જમશેદ જેવા પાણ માણસની સાથે તેની શાદી કરાવી દઉં અને સફરજંગ સાથે હું શાદી કરું. જમશેદને મળીને તેણે તે અણી લીધું હતું કે સડક અને નિશાળમાં ગુલમદન સાથે મુલાકાત કરી ચુક્યો છે. ગુલેનારે આવીને ગુલમદન સાથે પણ વાત બનાવી. જમશેદની બહુજ તારીફ સાંભળીને ગુલમદને કહ્યું—“ કહો તો જલસાના માટે તેને પણ આમંત્રણ પત્રિકા મોકલી દઉં ? તેનું નામ શું છે ? ”

ગુણેનાર—“ નવાળ જમશેદખાં બહાદુર ”

આમંત્રણ પત્રિકા જમશેદના તરફ મોકલાઈ ગઈ. બીજે દિવસે આમંત્રણ પત્રિકા પહોંચી ગયાનો જવાબ પણ આવી ગયો. તથાપિ આ બધી વાતો બીજા કોઈને માલુમ હતી નહિ. જલસાનું મકાન બહુજ ગુણોભિત રીતે શાળુગારવામાં આવ્યું હતું. તે વખતે બગીચામાં સુંદર છોકરીઓ અને છેલ્લ જુવાનોનો દેખાવ અજબ સુંદર દેખાતો હતો. જે વખતે જમશેદ ત્યાં આવ્યો તે વખતે બધી છોકરીઓ તેના ચહેરા સામે ટીસી ટીસીને જોવા લાગી. બધા નવજુવાનોની વચમાં એક એમણેજ સિપાઈનો પોશાક પહેર્યો હતો,

ગુલબદને તેના તરફ આંખ ઉઠાવીને પણ ન જોયું, કેમકે જે વખતે તે આ નમુનેદાર જલસામાં આવ્યો તે વખતે ગુલબદન ફાટફટની બીજી બાજુ વાંસો વાળીને સફદરજંગની સાથે વાતો કરી રહી હતી. સફદરજંગ તેની સાથે હજુ હમણાંજ મળ્યો હતો અને તેના સુંદર હાથ પોતાના હાથમાં લીધો હતો. તથાપિ ગુલબદને તે ધીરેથી છોડાવી દીધો.

સફદરજંગ ગુલબદનની તરફ ખેંચીફર થઈને જોઈ રહ્યો હતો. ગુલબદનની સાથે તેને બારે મહોબત હતી. તેના માટે તે આ દુનિયાને છોડવાને પણ તૈયાર હતો. તે ગુલબદન સાથે બોલ્યો:—

સફદરજંગ—“ તમે મને મળીને ખુશી ન થયા ? ગુલબદન ! શું એ વાત ઠીક થાય છે ? ”

ગુલબદન જરાક હસી. એ હસવું એવું હતું કે જે સફદરજંગના

દિલને મુંઝવવાને માટે ઓછું નહોતું. તેની અસર તેની નસેનસમાં દોડી ગઈ.

ગુલબદન—“કોણ કહે છે ? હું તમને જોઈને બહુ જ ખુશી થઈ છું.”

તે વખતે ગુલબદનની આંખ મસ્તીથી ચમકવા લાગી. તે ફરીને બોલી—“તથાપિ એ ઉમેદ રાખો નહિ કે હું તમારા રંગમાં ફસાઈ જાઉં.” એમ કહીને ગુલબદન વળ ખાઈ ગઈ અને સફરજંગના દિલગીરીથી સુકાઈ ગયેલા હોઠો ઉપર મંદ હસવું આવી ગયું.

સફરજંગ—“શું કહેવું છે. વાર ગુલબદન ! આજ આ અજવાળી રાતના જલસામાં જાતી વખત જરા દુર મારી સાથે ફરવા આવશો ? (આગ્રહથી) જો ધનકાર કરશો નહિ.”

ગુલબદન—“તે વખતે તો તમે ચુપચાપ રહ્યા હતા. તમારો શું વિશ્વાસ ? તેમ આજ પણ તેવી રીતે ચુપચુપ રહો તો ? તમારી સાથે મફતના પોતાના પગ તોડવા કોણ આવે ?”

સફરજંગ—(હસીને) “નહિ, કદિ નહિ, આજ હું એવી મન પસંદ વાત કરું કે તમે ખુશી થઈ જાઓ.”

ગુલબદન—(નાખુશીથી) “કઈ બાબતમાં ?”

સફરજંગ—“મારી અને તમારી બાબતમાં.”

ગુલબદન મતલબ તો કાંઈ ન સમજી તથાપિ શરમાઈ મઠ, તેના ગુલાબી માથોનો રંગ લાલ થઈ ગયો. ફરીને તેણે નજર ફેરવીને જોયું તો જમશેદને ઝાડની પાસે ઉભા રહીને ગુલેનારની સાથે વાગે કરતા જોયો.

સફરજંગ—“ ગુલખદન તમે મારી વાતનો જવાબ આપ્યો નહિ. વારૂ, હું જરા એક મિત્ર સાથે મુલાકાત કરી આવું ? ”

ગુલખદન—“ હાં જઈ શકો છો.”

સફરજંગ ચાલ્યો ગયો, આ તરફ ગુલેનારે જમશેદ અને ગુલખદનની મુલાકાત કરાવી. ગુલેનારે જોયું કે, જમશેદને જોઇને ગુલખદન શરમાઇ જાય છે, તે માટે જાણી જોઇને તેણે મોઢું ફેરવી લીધું. સાથે તેના મનમાં એ પણ આવ્યું કે, જમશેદ સાથે શાદી કરી લે તો બહુજ સારૂ થાય. એવું થવાથી સફરજંગનું મન જરૂર મારા ઉપર આવી જશે.

તે પછી બે કલાક મુઠી દહા મશ્કરીની વાતો થઇ, થોડા વખત પછી માણસોને ખાણું ખાવાને માટે બોલાવવામાં આવ્યા. ખાણું એ ખાગમાંજ ખાવામાં આવ્યું. જમશેદના પડખામાં ગુલખદનને બેઠેલી જોઇને સફરજંગની આંખોમાં ખૂન ભરાઇ આવ્યું. તેથી ગુલખદનને તે નજરથી જોઇ શક્યો નહિ. ગુસ્સાને લઇને તે કાંઈ બોલી શક્યો નહિ.

તે જલસામાં એક એવો પણ માણસ હતો કે, જે જમશેદની ખુરી ચાલ ચલગતથી સારી રીતે વાકેફ હતો. તેણે મનમાંને મનમાં કહ્યું. “ કાસીમહુસેને ભારે લુગ્ગ કીધી જે આ બદમાસને આવા સંજોગ વચ્ચે બોલાવ્યો. ખરેખર તે જાણતા પણ નહિ હોય. હું તેમની પાસે જાઉં અને તેની ખરાબ ચાલથી તેને વાકેફ કરી દઉં.” તેણે જઇને નવાબ કાસીમ હુસેનને બધી વાત કીધી.

નવાબ કાસીમ.—“ બદમાસ અને જુગારી ! એ બહુજ

ખરાબ વાત છે. જમશેદ ખરેખર બદમાશ છે, તેવા માણસ ઉપર કદિ મહેરબાની કરવી ન જોઈએ, તેને હું હમણાંજ કાઢી મુકાવું છું. અને હવે કદિ પણ મકાનમાં પેસવા દઉં નહિ, તે ભારે નીચ સોમતનો માણસ છે. તેની સાથે મારી છોકરી તથા ભત્રીજાએ કોઈ વખત પણ બેસવું નહિ જોઈએ, હું તમારાથી ઘણાંજ ખુશી થયો. જે તમે મને આ વાતથી વાકેફ કીધો."

ખુદા કાસીમે ગુસ્સામાં ભરાઈ જઈને ઝોરડામાંથી ઉઠ્યા અને ખુબસુરત પગથીઆ ઉતરીને બાગમાં પહોંચ્યા. જોયું તો ગુલેનાર એક નવજુવાન સાથે વાતો કરી રહી હતી અને પોતાની વહાલી દિકરી ગુલબદન સદ્દરજંગની પાસે ઉભી હતી. જમશેદ એક ટુચારાની પાસે ચુપચાપ ઉભો હતો; તે જોઈને ખુદાનો ગુસ્સો કાંઈક ઝોછો થયો, તે ત્યાંથી પાછા ફરીને પોતાના ઝોરડામાં આવ્યા. તેને તે ન માલુમ પડ્યું કે, ચાલાક જમશેદ તેને આવતા જોઈને ગુલબદનની પાસેથી ચાલ્યો ગયો હતો. ખુદા કાસીમે એક પત્ર લખ્યો અને નોકરની માર્ફત તેને મોકલીને પોતે ગાદી ઉપર જઈને સુઈ ગયા. કેમકે તે સીડીથી ચડવા ઉતરવામાં થાકી ગયા હતા.

નોકરે જમશેદના હાથમાં પત્ર આપી દીધો. જમશેદે કાગળ ખોલીને વાંચ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે,—

“ જમશેદ !

હું નથી ચાડતો કે, તમે મારી છોકરી અને ભત્રીજાની સાથે સહવાસમાં આવો. હું તમોને હુકમ કરું છું કે, તમે પત્ર જોતાની સાથે બાગની બહાર ચાલ્યા જજો અને જો તે પ્રમાણે નહિ વર્તો.

તો હું તમારી સાથે ખરાબ રીતે વર્તન ચલાવોશ.

નવાળ કાસીમ હસેન.”

જમશેદ પત્ર વાંચીને વિચારમાં પડી ગયો. જે એક ડગલા ફાટકના તરફ ચાલીને પોતે પોતાના મન સાથેજ બડબડવા લાગ્યો—
“ખુદાના સોમંદ છે. કાસીમ તારી સાથે બદલો ન લઉં તો માઈ નામ જમશેદ નહિ, કોઈએ મારી આજ સુધી જે આખર કીધી નથી અને જેણે કીધી તેણે તેનો પુરો બદલો પણ લીધો છે. હું તને ચોવીશ કલાકની અંદર બતાવું છું કે, હું કેવો ખરાબ માણસ છું. તારી ગુલબદનની સાથે તો હું લગન કરીશ તથાપિ તને પણ રોળી નાખું.”

તે પછી જમશેદ બતાવટી હસતું કરીને હસ્યો, અને ગુલબદનની પાસે જઈને બહુજ મીઠી વાણીથી બોલ્યો:—

જમશેદ—“ગુલબદન! કેમ તમે મારી સાથે જરા ફાટક સુધી ચાલશો? હું મારા એક મિત્રની પાસે જઈ છું. માફ કરજો.”

બહાલાને રળ માગતો જોઈને ગુલબદનનો ચહેરો ઉતરી ગયો. તે બોલી:—“ઉતાવળ શું છે? ઉભા રહો. શું મારી સાથે મહફીલમાં નહિ ચાલો?”

જમશેદ—(મહોબતથી) “તમે જાઓ, હું ત્યાં આવીને તમને મળીશ. ”

પ્રકરણ ૪ થું.

મારા હાથથી નહિ લઇ શકે.

“તુમકો હમારે પાસસે લેજયંગે રહીય,
હમ બી તો દેખે વો ઐસે કહકે હે.”

ગુલબદન જમશેદની એ જરા સરખી જુદાઈનો ખ્યાલ કરીને ખોળી પડી ગઈ. જમશેદ ઓરતોના દીલને લોભાવવામાં પુરો શેતાન હતો. તેને માલુમ હતું કે, તેને ફસાવવામાં કેવા પ્રકારની વાતો કરવી જોઈએ. તેણે ગુલબદનને પુરી રીતે ફસાવી લીધી હતી. ફારકની બહાર જ્યારે જમશેદ ચાલવા લાગ્યો તે વખતે ગુલબદનની આંખોમાં જળ જળીઆ અને ચહેરા ઉપર દિલગીરી છવાઈ ગઈ.

જલસો થવાની જગા લગભગ એક મૈલ ઉપર હતી. નવજુવાન ઓરતો, મરદો, છોકરા, અને છોકરીઓ બધાં ગાડી ઉપર બેસી બેસીને જલસામાં જતા લાગ્યાં. વૃદ્ધ કાસીમ બાગમાં આવ્યા સફરજંગને બોલાવીને કાંઈક કહ્યું અને પાછા ચાલ્યા ગયા. સફરજંગ ગુલબદનની પાસે ગયો. ગુલબદન કાંઈ કહેલું વિગેરે સાંભળી તેની ગાડીમાં જઈને બેઠી. તથાપિ ગુલબદનનું મન એ વાતથી ખુશી થયું નહિ. ગુલબદનને માલુમ નહિ કે, પાછો જમશેદ સાથે કેમ ભારે મહોબત થઈ. સફરજંગની ઇચ્છા થઈ કે, જમશેદનો ચાલચલગતથી ગુલબદનને માહીતગાર કરું, તથાપિ તેની હિંમત ચાલી નહિ. તે સમજ્યો કે વખતે માહું સમજીને આ નાદાન છોકરી મને ઉલટું માહું લાગે તેવું બોલવા

માંડશે. ગુલખદન સમજી ગઇ કે, સફદરજંગ આ વખતે મારા સંબંધમાં કાંઇક વિચાર કરી રહ્યો છે. તેણે પૂછ્યું:—

ગુલખદન—“જલસામાં જમશેદ પણ હોત તો ખુબ સારું થાત.”

સફદરજંગ—“મારી સમજમાં તો એમ આવે છે કે, તેના ન આવવાથી જલસાની રૌનકમાં કાંઇ કમીનો આવશે નહિ. તમને માલુમ નથી શું ? કે દિનરાત તેની શિકરમાં ડુબી રહ્યો હો. ?”

ગુલખદન—(તાણુખીથી) “શું તમે તેને નથી યાદતા ? તે તો બારે આખરદાર માણસ છે. ”

સફદરજંગ—“હું તેને પસંદ કરતો નથી, દુરંતથી : ભુલ થતી નથી. ચહેરા ઉપર તેની ખરાબ ચાલચલગતની નિશાની મેળુદ છે. ”

ગુલખદન—“ચાલચલગતમાં તો કાંઈ ખરાબ નથી. ”

સફદરજંગ—“જે જાણી શકતા નથી તેના માટે તો તેનો ચહેરો તેવોજ છે.”

ગુલખદન—“તથાપિ તમે તેને ખરાબ સમજીને તેની રીતે કહી રહ્યા છો ? ”

સફદરજંગ—“તમે મારો મત પૂછ્યો. મેં પણ સાફ સાફ કહી દીધું. તેમાં તમે નાહાક નારાજ થયા છો. વળી તે આહીં રહેવા આવ્યો પણ નથી. હજુ તમે નાદાન છો. તથાપિ જ્યારે મેટા થશે ત્યારે જાતેથી પોતાનું બધું બુરું સમજવા લાગશે.”

ગુલખદન—“હા, આપની કૃપાથી મને સારી સમજણ છે. હું મારું બધું બુરું સમજું છું. આપને સમજાવવાની જરૂર નથી.”

તે પછી થોડી વારે ગાડી મહારીલમાં પહોંચી. ત્યાં જમશેદને જોઈને સફરજંગને બારે માહું લાગ્યું. તેની આંખોમાં ખૂન ભરાઈ આવ્યું. આ તરફ પોતાની બહાલી ગુલબદન સાથે સફરજંગને વાતો કરતા જોઈને જમશેદ પણ બગીઝળી ગયો. ખંતે નવયુવાનોની આંખોમાં ઝેર ભરાયું. અને જાણે એક ખીજની તાકાત અટકાવવા લાગ્યા. અને તેજ વખતથી ખંતે જણા એક ખીજના કદા શત્રુ થઈ ગયા.”

બધા માણસો મહારીલમાં ખેશી ગયા, ગુલબદન વચમાં અને સફરજંગ તથા જમશેદ તેની આગુઆગુ ખેશી ગયા. નાય—ગાણું શરૂ થયું. એક ખીજને કાંઈપણ શાયદો પહોંચવા દીધો નહિ. છેવટે થોડા વખતના માટે સફરજંગ એક દોસ્તની પાસે ગયો. જમશેદ હવે એકલો રહ્યો, તેણે ગુલબદનને કહ્યું:—

જમશેદ—“લીલાહ ગુલબદન ! મોટી સુસ્કેલીથી ટળ્યો. હું ચાહું છું કે થોડા વખતના માટે તમારી સાથે વાતો કરું. ચુપ બેઠા બેઠા તો તખીઅત ગભરાઈ ગઈ, આવો જરા તળાવના કિનારે ફરીએ.”

ખંતે જણા હઠીને એક તળાવના કિનારે ગયા જમશેદે ગુલબદનને પુરી રીતે ફસાવી દીધી હતી. વાત કરતા કરતા તેણે કહ્યું—“ગુલબદન ? તમારા વિના હું એક મિનિટ પણ રહી શકતો નથી. અથવા તમે મારી સાથે મહોબત નહિ કરો તો હું આ તળાવમાં કુદીને મારો જીવ આપી દઉં છું.” એમ કહીને ચાલાક જમશેદ તળાવમાં કુદવાનું બહાનું કરીને તે તરફ ચાલ્યો. હવે ગુલબદન ફસાઈ ગઈ. તે ગભરાઈ જઈને બેઠી.

ગુલબદન—“હું તમારી સાથે મહોબત કરું છું. બહાલા ! તમે

નાહાક જીવ ખોશો નહિ, હું દુનિયાના બધા દુઃખો સહન કરી શકું છું,
તથાપિ તમારું દુઃખ જોઈ શકતી નથી.”

“ જન દેતેકો કહા ઉસને તો હસકર ખોલે,
તુમ સલામત રહો હર રોજકે મરને વાલે. ”

ગુલમદને જમશેદની એ યુક્તિને જાણી લીધી હોત તો તે તેને
જરૂર ધિક્કારવા માંડત, તથાપિ તેવું ન બન્યું. જમશેદ પોતાના મનમાં
કહ્યું—“ મારી નાંખી છે. ”

જમશેદ પોતાના મનમાં જેવો ખ્યાલ રાખીને ગુલમદન સાથે
વાતો કરી રહ્યો હતો તે વાતો તે શેતાનના સિવાય ખીજ કોઈના
સમજવામાં આવો શકતી નહોતી, તે ગુલમદનની સાથે બોલ્યો.

જમશેદ—“ તું તમે મારી મહોબતમાં દુનિયાને છોડી શકો છો ? ”
વાંચક આપ ખ્યાલ કરો કે, બિચારી ગુલમદનની ઉમર પણ હજી
કેટલી હતી. જે કાંઈ વાતો તે કરી રહી છે. તેમાં તેનો કાંઈ વાંક
નથી. તથાપિ તેની અણસમજની કસુર છે. તે બોલી:—

ગુલમદન— (ઉડોથી નિસાસો મુકીને) “ હાં પ્યારા ! ”

“ કીસ તરહ કોઈ જાલસે સમ્પાદકે બચે,

ગુલ્શ ઉસકી દેખદીલ તો ગિરફતાર હો ગયા. ”

જમશેદ—(કાંઈક ડરતાં ડરતાં) “ અને તમારા વડીલ તો
મને તિરસ્કારે છે. તો તે મારી સાથે તમારી શાદી કેવી રીતે કરશે.
મેં સાંભળ્યું છે કે, તે તમારી શાદી સફરજંગની સાથે કરવા માગે છે.
એક તો તમે તેની સાથે પ્યારમાં પડ્યા છો. ખીજું વળી તે શ્રીમંત છે. ”

ગુલબદન—“ તથાપિ હું તેની સાથે શાદી નહિ કરું, મને તેના માટે ભારે તિસ્તદાર છે. ”

જમશેદ—“ સાર, [અચ્ચી લાઇને] તમે કહી ચૂક્યા છો કે, સફદરજંગની ગાડીમાં નહિ જઈ. જતી વખત તમે મારી સાથે મારી ગાડીમાં બેસજો. હું અને તમે બીજે રસ્તેથી ચાલીશું. મારે તમારી સાથે બહુજ મજાની વાતો કરવી છે. તથાપિ હમણું નહિ, જુઓ સફદરજંગ આવે છે, હું આ લતામાં સંતાઇ જઈ છું. તમે તેને કહી દેજો કે હું તમારી સાથે નહિ આવું તેને તેમ કહીને તમે ઝટપટ મને મળજ્યો કેમકે મારી તખીઅત તમારા વિના સારી નહિ રહે. ”

તે પછી તેણે ઝુકીને ગુલબદનના ગુલાબી ગાલોને એક ચુંચન લીધું અને પાસેના ઝાડ પીડના ગુચ્છમાં સંતાઇ ગયો. સફદરજંગ ગુલબદનને એકલી બેઠને બહુજ ખુશી થયો. ગુલબદને શરમાતા શરમાતા તેને કહ્યું—“ મારે તમને દાંધક કહેવું છે તથાપિ નારાજ ન થાઓ તો કહું. ”

સમજદાર સફદરજંગ તુરતજ સમજી ગયો કે, આ કોઇ બાળક બુદ્ધિની વાત કરવા માગે છે જેથી મારે અને કાસીમ બંનેના મન ઉપર ભારે ચોટ પહોંચશે. તો પણ તેણે પોતાનું મન મનખુત કરીને કહ્યું.

સફદરજંગ—(ખ્યારથી હાથ પકડીને) “ કહો દિલોઝન. ”

ગુલબદન—(હાથ તરછોડી નાખીને) “ છોડો, દેખો નાદાની કરો નહિ, હવેથી મને કોઇ દિવસ તે નામથી બોલાવશો નહિ, મારા બહાલા જમશેદ સિવાય બીજા કોઇને તે નામે બોલાવવાનો અધિકાર નથી. ”

એ વાતોથી સફરજંગના હૃદય ઉપર ભારે આપઘાત થયો, તેનું મન ટુકડે ટુકડા થઇ ગયું.

“ મેરા દીલ લેકે શીશીકી તરહ પથર પૈ દે પટકા,
મેં કહતા રહ ગયા સાહજ મેરા દિલ હૈ મેરા દિલ હૈ. ”

સફરજંગ ગુસ્સાથી કંપવા તો લાગ્યો તથાપિ ગુલબદન ઉપર તેની જે મહોબત હતી તે પોતાના મનમાંથી ગઈ નહિ.

વાંચક ! શું ગુલબદન એવો આશક કદિ મેળવી શકવાની હતી ? કદિ નહિ. એ આશક પણ જુદોજ હતો તેનાથી મોટી ભૂલ થઇ. તેણે પોતાના દિલની જુદાઇની સાથે મળીને તેને દુર ફેંકી દીધો.

સફરજંગ—“ હાય, ગુલબદન, તમારા માટે હું જીવ આપવાને તૈયાર છું. કેમકે તમારી સાથે મને ભારે મહોબત છે તથાપિ તમે મને આવી રીતે હેરાન કરો છો, જે તમે તમારું મન કાંઇ લાયક માણસને અર્પણ કર્યું હોત તો હું ખુશી થાત, તથાપિ દીધું તે કોને ? એક નીચ માણસને. તમને અદલાહ બચાવે, તેની સાથે ધરક કરવાના બદલે હું તમારું મુઠકું જોઉં તે બહુજ સારું છે. ”

ગુલબદન—[ગુસ્સાથી] “ શું ! તમે નવાજ જમશેદને એવા ખરાબ કહો છો ? ”

સફરજંગ—“ એવા કારણથી કે તે સારો માણસ નથી. તે જુગારી, શીસાદી, બદમાસ લુચ્ચો અને દગાબાજ માણસ છે તેના મન ઓરતોના દિલને હરિ લેવું એ કાંઇ હિસાબ વગરની વાત છે જે તમે નારાજ થાઓ નહિ, હું સાચું કહું છું કે, તેને ખુદાનો ડર

નથી, તેમ નથી હર માણસનો, તે ફક્ત પોતાની મતઝમ સાધનારો છે. તેના મનમાં ખરી મહોળતનું નામ પણ નથી.”

ગુલબદન—“ બિલકુલ જુઠું. તે આમરૂદાર અને સાચો માણસ છે. તમે જુઠી રીતે મારા આશકના ઉપર ખાર રાખો છો, તથાપિ યાદ રાખો, ભલે આખી દુનિયા એક થઇ જાય તથાપિ હું તેના તરફથી જરૂર બેલીશ. મને નહિ માલુમ હતું કે, તમે આટલું બધું જુઠું બોલો છો. ”

સફરજંગ તે વાતોને કદિ પણ સાંભળત નહિ, તથાપિ શું કરે, લાગેલી પ્રીતિ જતી નથી. સાચું કહ્યું છે કે,

“આઠ હુધ આશીક કી તખીઅત નહીં જતી ”

સફરજંગ—“ હું તમને ખાત્રી આપી શકું છું. ”

ગુલબદન—“ બસ માફ કરો. હું તમારી ખાત્રી-પુરાવા-સાંભળવા માગતી નથી. તમે એક આમરૂદારની આમરૂને ધકકો લગાડ્યો છે, હું તમારી સાથે ધિઃકારની નજરથી જોઉં છું, તમે પ્યારની વાત મારી સાથે કરો નહિ, તથાપિ મારા મરવા અને મારા આશકનું મળું દબાવવાની વાતો કરો. તમેજઓ હું તમારી સાથે ઘેર આવીશ નહિ પણ જમશેદની સાથે આવીશ. ”

એમ કહીને ગુલબદન ચાલતી થઇ. ચાલતી વખત માની લો કે વાતોની તેજદાર છરી સફરજંગને મારતી ગઇ. સફરજંગ તેના પાછળ પાછળ ગયો. પાછળથી તેના ખંભા ઉપર હાથ રાખીને તેણે કહ્યું—“ ગુલબદન! ભલે ગમે તેમ હોય, તથાપિ હું જરૂર તે પિશ્ચાત્તના

શંદામાંથી તમને ખ્યાવવાની કાશીશ 'કરીશ.' ગુલબદને ગુસ્સામાં આવીને તેનો હાથ તરછોડી નાંખ્યો અને બોલી.

ગુલબદન—“ખબરદાર તમે મારી સાથે બોલો નહિ. આ વખતેથી તમે મને તમારી દુશ્મન સમજો, કદિ પણ મિત્ર સમજતા નહિ અને આજથી તમારું મોઢું મને દેખાડશો નહિ. સાંભળો છો કે નહિ.”

સફદરજંગ—(નિસાસો નાંખીને) “બહુ સારું, આજથી હું મારું મોઢું ફેરવી જાત, તથાપિ નવાબ કાસીમ હુસેને તમારી સોંપણી મને કીધી છે. તેના કહેવાથી તમને જોવીને તેવી સ્થિતિમાં મારી સાથે લખ જઈશ અને તેને સોંપી દઈશ. હું જોજામાં જોણું આજ તો તમને જમશેદની સાથે નહિ જવા દઉં.”

વાંચક વર્ગને યાદ હશે કે, મહરીજમાં આવતી વખતે કાસીમે સફદરજંગના કાનમાં કાંઈ રહી દીધું હતું. તે આ વાત હતી.

સફદરજંગની વાત સાંભળીને ગુલબદન પણ વંદુ ગુસ્સામાં આવી ગયો. તે બોલી:-

ગુલબદન—“તમે મને તમારી સાથે જરૂર લખ જશો ?”

સફદરજંગ—“મારા જીવતા જીવે તો નહિ જ્યારે હું મરી જાઉં તે વખત તમે જઈ શકો છો. તે સિવાય તો હું લખ જઈ શકું છું.”

ગુલબદન—“ (પગ પછાડીને) જોડું. તમે શું કરો છો ? હું હમણાં તેની પાસે જાઉં છું. ”

સફદરજંગ—“હઠીની ગુલબદન ! હું તમને કહી ચુક્યો છું કે, તે તમને આજ પોતાની સાથે લખ જઈ શકશે નહિ. વખત ગુમાવ-

વામાં કાંઈ ફાયદો નથી. તમે મારી સાથે ચાલો. (પ્યારથી) પ્યારી ગુલબદન ! શું તમે મારી સાથે નહિ ચાલો ? ”

ગુલબદને તિરસ્કારથી સફરજંગના ચહેરા તરફ જોયું.

સફરજંગ—“ આવો, ગુલબદન આવો, નાહક વખત ગુમાવી રહ્યા છો.”

સફરજંગ બહાદુર મનનો પુરૂષ હતો. તે કોઈના તરફ આંખ ઉઠાવીને જોતો નહોતો તથાપિ ગુલબદનની આગળ તે ખિલકુલ ટૂંકાઈ બની જતો હતો.

ગુલબદન—“ નહિ, હું જમશેદની સાથે જરૂર જઈશ. જુઓ સફરજંગ મને હવે રજા દો, તે આવે છે.”

સફરજંગ—“ ગુલબદન ? મારા જીવતા છતાં તમે આજ તેની સાથે જઈ શકવાના નથી. મારા મરવા પછી તે તમને લઈ જઈ શકશે. જ્યાં સુધી હું જીવતો છું. અને હાથમાં તલવાર પકડી શકું છું ત્યાં સુધી કોઈની તાકાત નથી. કે જે મારા પાસેથી તમને છોડાવીને લઈ જાય. હવે જાણુ ખોલો નહિ, સીધી રીતે ગાડીમાં બેસી જાઓ. નહિતર જામરજસ્તીથી તમને ગાડીમાં બેસાડવાની મને નાહક તકલીફ વેઠવી પડશે.

પ્રકરણ ૫ જી.

પોતાના આશકને છોડી દ્યો.

“વહ છુટે” જનકો દિલસે પ્યાર કરે
જખ કયોંકર ચે અખત્યાર કરે”

કેટલાક વખત સુધી ગુલબદન ગુસ્સામાં આવી જઈને સફદર-જંગના તરફ જોઈ રહી. તથાપિ વાહરે સફદરજંગ ! તેના ગુસ્સા ભર્યા ચહેરાને પ્યારથી જોઈ રહ્યો હતો. માની લ્યો કે તે તેને પણ નાટકના ખેલનો સીન સમજતો હતો,

“ગુસ્સેસે ભરા ઉનકા મિજબાન હૈ,
કયા હી ભલા નાજો અન્દાજ હૈ.”

સફદરજંગ—“હું તમને મારી સાથે લાગ્યો છું. તમે એ વાતનો ખ્યાલ નહિ કરો કે મારે અને તમારે લડાઈ થઈ ગઈ છે.”

ગુલબદન—(ખગડી જઈને) “એ કોઈ જરૂરી વાત નથી કે, હું તમારી સાથે આવી છું માટે તમારી સાથે જ જાઉં. તેમાં તમારે કોઈ અખત્યાર નથી. અગર માફ મન જમશેદની સાથે જવાનું ઇચ્છે તો તમે મને રોકી શકતા નથી,”

સફદરજંગ—“એ તમારો ખોટો ખ્યાલ છે. હું ફરીને તમને કહું છું કે, તે જ્યાં સુધી મને મારી નાંખે નહિ ત્યાં સુધી તમને પોતાની સાથે લઈ જઈ શકતો નથી.”

જમશેદ હવે નજીક આવી ગયો હતો. સફરજંગ ચૂપ થઈ ગયો. જમશેદે ગુલબદનનો હાથ પકડીને કહ્યું:—“ પ્યારી મારી સાથે જરા આ તરફ ચાલો ”

પ્યારીનું નામ સાંભળતાની સાથે સફરજંગના અંગમાં આગ લાગી ગઈ. તેણે ગુલબદનને તરછોડી નાખીને અલગ કરી અને જમશેદને કહ્યું.

સફરજંગ—“ તેનો ફેંસલો તરવાર કરશે કે ગુલબદનને તમે લઈ શકો છો કે હું. ”

બંને જણાએ મ્યાનમાંથી તરવાર બહાર કાઢી. તલવારની ચમક જોઈને ગુલબદન બેહોશ થઈ ગઈ. સફરજંગે પહેલા ઉછળીને જમશેદની છાતીમાં એક લાત મારી તે જમીન ઉપર ઉછળી પડ્યો. સફરજંગે તેની છાતી ઉપર પગ મૂક્યો અને તલવાર ઉઠાવીને ચાહતો હતો કે, તેની છાતીમાં ખોશી ધાલું. તથાપિ તે માણસોએ વખતે વખતસર આવીને તેને બચાવી લીધો.

“ ફરીને જોઈ લઈશ. ” એમ કહેતો અને શરીરની ધૂંગ ઝાડકતો ઝાડકતો જમશેદ ચાલ્યો ગયો. સફરજંગે ગુલબદનને ઉઠાવીને પોતાની માડીમાં રાખી. લોકોને કાંઈ પણ માલુમ ન પડ્યું કે, વાત શું થઈ. ચહેરા ઉપર ગુલામજંગ પડવાથી ગુલબદનને હોંશ આવી. સફરજંગે કોચવાનને માડી ચલાવવાનો હુકમ દઈને પ્યારથી ગુલબદનને બોલાવી—“ ગુલબદન ? ”

ગુલબદન—(ગુસ્સાથી) “ મારી સાથે બેસો નહિ તો તમારી મોટી મહેરબાની થશે અગર તમે તમારું મોઢું ખીજી બાજુ રાખો. ”

સફરજંગ—“મારે તમારી સાથે ચોક્કસ એક જરૂરી વાત કરવાની છે.”

ગુલબદન—“હું તે સાંભળવા માંગતી નથી.”

સફરજંગ—“જ્યારે તમે સાંભળવા માંગતા નથી. તો હું કહીશ નહીં.”

તે પછી ખંને જણા ચુપ રહ્યા કોઈ કંઈ બોલ્યું નહિ.

જ્યારે ગાડી ગુલબદનના મકાન ઉપર પહોંચી તે વખતે પણ ખંને જણા ચુપ રહ્યા. ગાડી ઉભી રહેવા પછી સફરજંગે ગુલબદનને પોતાના હાથનો ટેકો દઈને ઉતારવા ચાલ્યું તથાપિ ગુલબદને તેનો હાથ તરછોડી નાખ્યો. તે જતે ઉતરીને ચાલી.

સફરજંગ—“ગુલબદન! જરા એક વાત સાંભળી લ્યો. તમારી મતલબની છે, અગર નહિ સાંભળો તો પરતાશો.”

ગુલબદન—“હું તમારી વાત તે વખતે સાંભળીશ કે જ્યારે તમે જમશેદની માંથી માગશો.”

સફરજંગ છાતી ઉપર હાથ રાખીને પાછો હઠી ગયો તેને ગુલબદનની આ વાત ખંજર જેવી લાગી, તે બોલ્યો:—

સફરજંગ—“ગુલબદન! એવી વાતો વખતો વખત કરીને મારી આખરૂ બેઆખરૂ કરો છો?”

ગુલબદન—“તમારા માટે તેવો જવાબ બરાબર છે.”

સફરજંગ નાખુશ થઈને પોતાની ગાડીમાં જઈ બેઠો. ગાડી

ચાલવાને માટે તૈયાર હતી કે એક નવજુવાન સ્વાર તેની પાસે આવી પહોંચ્યો તે સજ્જન્ય હતો.

સફરજંગ—“ કહો દોસ્ત સજ્જન્ય ! ગમરાયલા કેમ છો ? ”

સજ્જન્ય—“ જમશેદે તમારી સાથે લડવાનો ધરાદો કીધો છે, કાલ છ બજે સવારે તે ટીલાવાળા મેદાન ઉપર-જે અહીંથી એક ગાઉ ઉપર છે. ત્યાં લડાઈ કરવાને માટે કીધું છે. ”

સફરજંગ—“ કાંઈ ફિકર નહી, માલુમ પડશે. ભત્રીજા સાહેબ લાતની વાત ભૂલી ગયા છે ? ”

એમ કહીને બંને જણા ચાલ્યા ગયા. ગુલબદ્દન પોતાના પિતાની પાસે પહોંચી, જોયું તો વૃદ્ધ કાસીમ આરામ ખુરશી ઉપર બેઠા બેઠા હુકો પી રહ્યા હતા.

વાંચકોએ સમજી લેવું જોઈએ કે, સફરજંગ અને ગુલબદ્દનમાં જે વાતો થઈ રહી હતી. તે કાસીમહુસેને સારી રીતે સાંભળી લીધી હતી.

ગુલબદ્દન—(અટકી જઈને) “ પિતાજી તમે છો ? હું કરી ગઈ હતી. ”

કાસીમ—“ હું ક્યારનો બેઠો બેઠો વાટ જોઈ રહ્યો છું. તે કીધેલા ઠરાવ પ્રમાણે એક કલાક પહેલાં આવી જવું જોઈતું હતું. અગર તું સફરજંગની સાથે ન ગઈ હોત તો હું બેચેન થઈને જરૂર તારી પાસે આવત. હાં, કેમ ફિકરી, બ્યારે તું ગાડીમાંથી ઉતરી ત્યારે સફરજંગની સાથે કોધે ભરાઈને કેમ બોલી રહી હતી ? શું તારે અને તેને લડાઈ થઈ ગઈ ? ”

ગુલબદ્દન—“ હું તમને સાફ સાફ નહિ કહું. (ગાલો ઉપર આવી પડેલા વાળને સમા કરીને) હું તેનાથી બહુજ નારાજ છું. ”

કાસીમ—“ હું બધું સાંભળી રહ્યો હતો. હાં, તું તેની સાથે જમશેદના સંબંધમાં શું જીકર કરી રહી હતી ? જે કાંઈ તે તેને કીધું હોય તે જરા ફરીને મારી સામે કહી જા. ”

ગુલબદ્દન—“ સફદરજંગે જમશેદની મહશીલમાં ભારે બેઠજતી કરી, તે મેં સફદરજંગને સાફ સાફ કહા દીધું કે, જ્યાં સુધી તમે જમશેદ પાસે માફી નહિ માગો ત્યાં સુધી હું તમારી સાથે બોલીશ નહિ. ”

કાસીમ જેસમાં આવીને ઉભા થઈ ગયા અને ગુસ્સાથી તેનો ચહેરો લાલ થઈ ગયો. તે બોલ્યો.

કાસીમ—“ શું એ વાત ખરી છે ? જમશેદ તારી સાથે મહશીલમાં ગયો હતો ? ”

ગુલબદ્દન—(તાબુખીથી) “ જી નહિ. તે મારી સાથે ગયા નહતા. બલકે તે જતે મહશીલમાં જઈને દાખલ થઈ ગયા હતા. પિતાજી તેના આવવાથી જલસામાં ભારે મજા આવી હતી. મારું મન તો બહુજ ખુશી થયું. ”

કાસીમ—“ ચુપ રહે, બેવકુફ છોકરી, મારું શરીર ચાલે તો હું તેને કોરણથી મારી મારીને તેની ચામડી ખેંચાવી લઉં. તે મહશીલમાં કેમ ગયો, મેં તો તેને ત્યાં જવાના સાફ મના કરી દીધી હતી. ”

ગુલબદ્દન—(હેરાન થઈને) “ આપ કહો છો શું ? તેની મતલબ શું છે ? હું હેરાન થઈ ગઈ, કહો તો ખરા શું વાત છે ? તેના ઉપર આપ આટલા બધા નારાજ શા માટે થઈ રહ્યા છો ? ”

કાસીમ—“તેં ભારે લુલ્લ કીધી. તેને તેં પોતાના સાથે જોસવા દીધો. મેં જ્યારે સાંભળ્યું કે તે અહીં બાગમાં આવ્યો છે ત્યારે તેને નીકળી જવાની મતલબનો એક પત્ર લખીને તેની પાસે મોકલ્યો હતો. તે હરામખંદો તે વખતે તો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો તથાપિ પાછો મહેશી-લમાં જઈ પહોંચ્યો. વાહરે શેતાન !”

ગુલબદન હળવે હળવે સ્વાસોચ્છવાસ લઈ રહી હતી. તે તાજુ બીથી અને ભયથી પોતાના પિતાના ચહેરા સામું જોઈ રહી હતી. કાસીમ પાછો કહેવા લાગ્યો.

કાસીમ—“હવે હું તે બદમાશને એવો તંગ કરું કે, અહીંથી તે ખુદ નાશી જાય.”

ગુલબદન—“પિતાજી, છેવટ તેથી ક્ષાયદો શું મળશે ?”

કાસીમ—“શબદો એ કે, તે બદમાશથી આ મહેશ્તો ખાતરી થઈ જાય.”

ગુલબદન—(રોષને) “તથાપિ પિતાજી ? તમે એવું કરશો તો માફ મન પણ તે તરફ ખેંચાયલું રહીને ચુરેચુરા થઈ જશે.”

“ખયાલે ચારમેં યહ દીલ હમારા દૂટ જાયેગા
કોઈ આશકકે દિલકો તોડકર કયા લુલ્લ પાયેગા.”

કાસીમ ચોંકી ઉઠ્યા. તેની સામે વીજળી પડત તો પણ આટલા ચોંકત નહિ તેટલા ગુલબદનની વાતોથી ચોંક્યા. તેની વચમાં ગુલબદને પોતાની તમામ વાત તેને સંભળાવી દીધી. જમશેદની પહેલી મુલાકાત થઈ તે, તથા તેનો કુતરાથી જીવ ખચાવ્યો તે, મહેશીલમાં અનેલી

બધી વાત કહી, છેવટે એ પણ કીધું કે, અમે બંને જણાએ શાદીને દરખ કરી લીધા છે.

છેવટની વાત સાંભળીને કાસીમના દિલ ઉપર ભારે ચોટ પહોંચી. તે તે વખતે સુસ્ત થઈને પડ્યા રહ્યા, કેટલાક વખત પછી તેણે કહ્યું.

કાસીમ—“મને પૂછ્યા વિના તેં તેને શાદીના માટે કેમ કીધું ?”

ગુલબદન—“તેણે આપને તો નહિ તથાપિ મને જરૂર પૂછી લીધું હતું કે, તું મારી સાથે મહોબત કરે છે કે નહિ ! મેં પણ હામી ભરી દીધી હતી. ”

કાસીમે ગુલબદનને હાથથી દુર હસેલી કાઢી. ગુસ્સાથી તેની આંખો બળવા માંડી. ચંદ્રમાંતું તેજદાર અજવાળું તે બંનેના મોઢા ઉપર પડી રહ્યું હતું.

કાસીમ—(ગુસ્સાથી) “ શું તને એ નાલાયક માણસની સાથે ભારે મહોબત થઈ પડી છે ? બોલ, તુરતજ જવાબ આપ.”

ગુલબદન—(શરમાઈ જઈને) “ હાં દુનિયા ભરથી વધુ.”

કાસીમ—“ સાંભળ ગુલબદન, તારા સિવાય મારે બીજું કોઈ નથી, તુંને જોઈને મારું કલેજું ઠંડુ થઈ જાય છે અને આંખો ઠરી જાય છે. તારી માના મરવા પછી પણ મેં લાડ પ્યારથી પાલણુ પોષણ કરીને આટલી મોટી કીધી. ત્યારે સાચું કહે, શું તું મારાથી પણ વધુ તેની સાથે મહોબત રાખે છે ? ”

ગુલબદન—(શરમાઈ જઈને) “ એ જુદી વાત છે, આપની અને તેની મહોબતમાં બહુજ ફેર છે ! ”

કાસીમ—“ એ કદિ બની શકે નહિ, ગુલબદન ! તું તે બદમાસ માણસને ભૂલી જા, અગર તારે મહોબત કરવી હોય તો સફદરજંગની સાથે કર. નહિંતર કોઇ બીજા નેક ચાલ ચલગતવાળા છોકરાની સાથે તારી શાદી થઇ શકે છે. હું તને હુકમ દઉં છું કે, તું તેને તારા હૃદયમાંથી કાઢી નાંખ. બિલકુલ ભૂલી જા.”

ગુલબદન—“ તથાપિ મને અશ્વોસ છે કે, તેને હું ભૂલી શકતી નથી. આપના કહેવાથી તેના સિવાય દુનિયાની બધી ચીજોને ભૂલી જઇ શકું છું.”

કાસીમ—(ગુસ્સાથી) “ નાદાન છોકરી ! યાદ રાખ, છેવટમાં તારા યુરા હાલ થશે. તું હજી બાળક છે. તને સમજજી નથી. યાદ રાખ, મારી વાત માંડમાં બાંધી લે. છેવટે તને બહુજ પરતાવું પડશે. દુર જા, સામેથી ચાલી જા, જા તારા ઓરડામાં જઈને સુઈ રહે.”

ગુલબદન બડબડાટ કરતી અને એમ કહેતી ચાલી ગઈ કે, “ હું કદિ પણ પિતાજીને આ વાતના માટે માફ કરીશ નહિ. ”

તે રોતી રોતી પોતાના ઓરડામાં ગઈ અને બારણા બંધ કરીને પલંગ ઉપર સુઈ ગઈ, તથાપિ સુતાની સાથે બહારથી કોઈએ બારણા ખખડાવ્યા, બોલતાની સાથે હસતી હસતી ગુલનાર ઓરડામાં આવી બેસી ગઈ, તથાપિ ગુલબદન સુતી રહી. ગુલનાર બોલી.

ગુલનાર—“ ભારે ખરાબી થઈ ગઈ, અગર જલસામાં સફદર ન જાત તો સાઈ થાત. ”

ગુલબદન કાંઈ બોલી નહિ, તે વિચારવા લાગી કે, આને મારો ભેદ બતાવું કે નહિ.

પ્રકરણ ૬ હું.

સુલેહ.

“આઈના કંધી છોડો જ કર સુલેહ કરા દો,
આશિકમે તુમહારે તલવાર ચલ રહી હે.”

છેવટે બહુજ વિચાર કરીને સુલખદને સુલેનારને બધી વાત કહી નાખી.

સુલેનાર—(ખુશી થઈને) “શું ખરેખર જન્મશેદની સાથે તમારી માગણી થઈ ગઈ ? જો થઈ ગઈ હોય તો તે બધી સારી વાત છે. તમે તે ઉપર ધક્કા મળા ઉડાવશો.”

સુલખદન—“હાં, તથાપિ પિતાજી મંજુર કરતા નથી.”

સુલેનાર—“તમે પણ શું પિતાજીનો વાંધો ઉઠાવ્યો, કાલવાળી કથા તમે નથી વાંચી ? તે છોકરીએ પોતાના આશકના વાસ્તે તમામ દુનિયાને છોડી દીધી. પોતાના મા, બાપ, ભાઈ, બહેન બધાં છોડી દીધાં. મહોબત તેને કહે છે.”

સુલખદન—“હું શું કરું, એક બાળુ જન્મશેદ અને બીજી બાળુ પિતાજી, કેને છોડું ? શું કરું, કાંઈ સમજણમાં આવતું નથી.”

સુલેનાર—(બનાવટથી) “જન્મશેદ જેવો ખૂબસૂરત અને નવ જુવાન પુરુષ સ્ત્રીઓને બારે પ્રારબ્ધ યોગે મળે છે. હું નથી સમજતી કે તેમાં શું એમ જોઈને તમારા વડીલ તેનાથી ખીજે છે.”

ગુલબદન—“ તે ઇચ્છે છે કે, હું કાંઈક વધુ મોટી થઈને સફર જંગની સાથે શાદી કરું તથાપિ મને તો તેની સામે સખ્ત તિરસ્કાર ઉપજે છે. ” એ સાંભળીને ગુલેનારનો ગુલામી ચહેરો પીગો પડી ગયો, તેની મોટી મોટી તેજદાર આંખોથી ચીણુગારીઓ નીકળવા લાગી તે બોલી.

ગુલેનાર—“ તથાપિ તમે તો પુરો ધરાદો કરી લીધો છો કે જમશેદની સાથેજ શાદી કરવી ? ”

ગુલબદન—“ બેશક ધરાદો તો એ રીત છે. ”

ગુલેનાર—“ જો હું તમારી જગા ઉપર હોત તો હું પણ તેમજ કરત. જો સફરજંગ સાથે શાદી થાત તો. તમે બારે નસીબ હીન થાત હમણા હમણા બ્યારે હું આ તરફ આવતી હતી ત્યારે મારી મા અને તમારા પિતાજી વચ્ચે કાંઈક વાતો થઈ રહી હતી. મારાથી રહી શકાયું નહિ. મેં દરવાજા ઉપરથી બધું સાંભળી લીધું. ”

ગુલબદન—“ મારા સંબંધમાં વાત થતી હતી ? ”

ગુલેનાર—(માથું હલાવીને) “ હાં, તમારા પિતાજી કહી રહ્યા હતા કે, કાલ બહુજ વહેલા તમને તમારી ફાઈને ત્યાં મોહલી દેવામાં આવશે. ”

બચપણથી ગુલબદન પોતાની ફાઈને ત્યાં રહેવાનું પસંદ કરતી નહોતી. તેને તેનું નાનું મકાન કેદખાના જેવું લાગતું હતું, ત્યાં મન ખુશી કરવાની કોઈ ચીજ નહોતી, તે સિવાય તેની ફાઈ અ-

મીના પ્યાર મહોબતના નામને ઘિઃકારતી હતી. નાનપણથીજ ગુલમ-
દન અમીનાના નામથી કંપતી હતી. તે ઘુઝ જમને ખેલી.

ગુલમદન—(ગભરાઈ જમને) “હું મરી જઈ તથાપિ ત્યાં
કદિ પણ જઈ નહિ.”

ગુલેનાર—“શું કહે છે? ખુબ દિલ ખુશી થશે, ખખર મળ-
તાની સાથે ત્યાં જમશેદ પહોંચશે.” તે સાંભળતાની સાથે ગુલા-
મની કળી જેવા ગુલમદનના ગાલ ખીલી ઉઠ્યા. તે હસી પડી.

ગુલેનાર—“ભારે મજા પડશે, જ્યારે માસાળ એ વાત સાંભ-
ળશે ત્યારે તે કદિ નાખુશ નહિ થાય બલ્કે ખુશી થશે. મહોબતની
જગમાં તો હંમેશ મજા આવે છે.”

ગુલમદનને ગુલેનારની યુક્તિનો ખ્યાલ આવ્યો નહિ, તે વગર
વિચાર્યે વગર સમજ્યે જવાના માટે તૈયાર થઈ ગઈ.

પંદર વરસની છોકરીઓની બુદ્ધિ પણ કેટલી હોય; આટલી
ઉંમરમાં બહુજ થોડી છોકરીઓ પોતાનું બહુ ખુરં સમજતી હશે.
બિચારી ગુલમદન એ ન સમજ શકી કે, ગુલેનાર તેને અરજે રસ્તે
ચઢાવી રહી છે. ગુલેનાર પોતાની મતલબ સાધીને ગુલમદનની
પાસેથી ચાલી ગઈ. ગુલમદન પોતાના પ્યારણાની પાસે ઉભી રહી,
તેણે જોયું કે, એક અજાણ્યો સ્વાર તેના મકાનમાં આવ્યો અને
પાછો ચાલ્યો ગયો. તેણે કાંઈ ખ્યાલ કર્યો નહિ, કેમકે તે વખતે તે
બીજા ધ્યાનમાં મસ્ત બની હતી.

કેટલાક વખત પછી ચાકરડીએ આવીને ગુલમદનને કહ્યું—
“હુનુર બડા મીયાંએ કહ્યું છે કે, રાત તો વહુ ચાલી ગઈ છે, તો

પણ થોડી મિનિટના માટે લાયબ્રેરીના ઓરડામાં આવેા.” ગુલમદન લાયબ્રેરીવાળા ઓરડામાં ગઈ. જોયું કે કાસીમદુસેન ગલ્લરામણની સાથે ઓરડામાં આવી રહ્યા છે, ગુલમદનને એ માલુમ નહોતું કે, મુર્ચ ઉગતાની સાથે એમાંથી એક માણસ મરવાવાળો છે, કે જેનું ખુન તેના પોતાના માટે થતું હતું. ગુલમદન એક ખુરશી ઉપર બેસી ગઈ અને કહેવા લાગી.

ગુલમદન—“ પિતાજી, તમે મને બોલાવી છે ? ”

કાસીમ—“ બહુજ પહેલો અહીંથી રેત્ર જાય છે, કાલે તું તારી ફાઇને ત્યાં આવી જા.”

કાસીમ સમજતો હતો કે, જ્યારે ગુલમદનને તેની ફાઇને ત્યાં આલ્યા જવાનું કહીશ ત્યારે તે રોશે, તથાપિ ગુલમદન જરા પણ રોષ નહિ.

ગુલમદન—(હસીને) “ કેમ પિતાજી ! મારી રીતમાત્ર સુધારવાને માટે ફાઇને ત્યાં મોકલો છો ? ” એ સાંભળતાની સાથે કાસીમનો ચહેરો ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગયો, તથાપિ ગુલમદન ફક્ત હસીને ચૂપ થઈ ગઈ.

કાસીમ—“ ખુદા તને તે ના'લાયક આદમીની સોખતથી બચાવે, તે કેવી ખુરી થી હતી, જ્યારે મારો અને તેનો મેળાપ થયો. સાંભળ ગુલમદન ! તે વાતો પૂછવાનો આ વખત નથી, મને સવારે બધા કામ કરવાના છે, તેટલા માટે તારી સાથે સ્ટેશન ઉપર પણ આવી શકતો નથી. બહુકે ખુદો કોયવાન તુંને પહોંચાડવા આવશે. જાઓ, હવે સુઈ રહો.” ગુલમદન આવી ગઈ અને પતંગ ઉપર પડીને સુઈ રહી.

થોડી રાત રહી કે ગુલબદન ઉઠી, પોતાના પિતાને મળી, તે પછી રજા બેઠા અને ગુલબદને મળી અને તે પછી ગાડીમાં બેઠા. બુદ્ધ કાચવાન પણ કાસીમને મળીને કાચબખ્સ ઉપર બેઠા.

સવારનો શુશોભિત વખત હતો. ગાડી હજી થોડી દુર ગઈ હતી કે, ગુલબદને ચોંકીને જોયું તો ગાડી બીજા રસ્તા ઉપર બેઠી રહી હતી, તેણે ધક્કા કાચવાન સુખરાતીને કહ્યું.

ગુલબદન—“ આ તરફ કેમ જાય છે ? સ્ટેશનની સડક તો તમે પાછળ છોડી દીધી, રસ્તો ભૂલી ગયા શું ? ”

સુખરાતી—“ નહિ સરકાર, બડા મીયાંએ કહી દીધું હતું કે, જંગલી રસ્તેથી લઈ જઈશ નહિ, આપ ગભરાઓ નહિ, સૂર્ય દેખ્યા પહેલાં હું આપને ત્યાં પહોંચાડી દેશ. ”

ગુલબદન—“ વાહ, અને આ તરફ તો ગભરામણ આવે છે અને એ તરફ તો મોટા મોટા ઝાડ જોવામાં આવે છે, ઠંડી ઠંડી હવા અને જંગલની સુંદર સીનેરી જોવામાં આવત. ખેર ! કાંઈ શિકર નહિ, હજી હું પાછી ફરી શકું છું. ગાડી એ રસ્તેથી લઈ જાઓ. ”

સુખરાતી—“ હું તે તરફથી નહિ જાઉં. બડા મીયાંએ વખતો વખત કીધું છે કે, જંગલી રસ્તેથી નહિ જશો. ”

ગુલબદન—“ તમે ડરો છો શા માટે ? સવાર થઈ રહ્યું છે, સૂર્યનો પ્રભાવ ફેલાઈ ગયો છે, જો એ તરફથી ચાલવું હોય તો ચાલો નહિતર હું કિતરી પડીશ. ” તથાપિ સુખરાતીએ ગુલબદનની વાતો

ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહિ. એટલે શુભમદને કિતરી જઈને ઘોડાની રાશ હાથમાં લઈ લીધી.

સુખરાતી—“ હુબુર, હજી સૂર્ય ઉગવામાં વાણીવાર છે, આ રસ્તેથી ચાલીએ. આપ બરોબર વખતસર પહોંચી જશો. ”

શુભમદન—“ આ તરફથી ચાલવામાં તમારી શું ખતલખ છે ? સૂર્ય તો હવે નીકળવા માગે છે. ”

સુખરાતી—“ સરકાર, ખુદા ન કરે કે આજ દિવસ નીકળે. ”

શુભમદન—“ શું ? ”

સુખરાતી—(રાશને મજબુતીથી પકડીને) “ હુબુર, હું આપને ને તરફથી લઈ જઈશ નહિ. ”

શુભમદન—“ સુખરાતી ! તમને આજ શું થઈ ગયું છે ? આજ દિવસ સૂકી તમે કદિ પણ મારું વચન પાળ્યા વિના રહ્યા નથી. અને આજ કેમ નવી વાત કરો છો ? ”

સુખરાતી—(દિલ્લગીરીથી) “ બડામીયાંએ મના કરી દીધી છે કે, એ તરફથી ન જવું. ”

શુભમદન—“ શું કાંઈ ખાસ કારણ છે ? ”

સુખરાતીના મોઢાથી ગભરામણી સાથે નીકળી ગયું—“ જી હા. ”

સુખરાતી કાસીમ હુસેનનો બહુજ જુનો કોચમેન છે. શુભમદનના જન્મ થયા પહેલાં કેટલાક વરસથી તે તોફર હતો. .

શુભમદન—“ જે વાત હોય તે સાફ સાફ કહી દો, નહિ તો માડી ફેરવીને પાછી ઘેર લઈ જાઓ; હું પિતાજીને પૂછી લઉં. ”

સુખરાતી—“ સરકાર, સાફ વાત એ છે કે, આજ તે તરફ લડાઈ થવાની છે. ગેમાંથી એકનો જીવ જરૂર જશે. ગુલમદન એ સાંભળતાની સાથે બધું સમજી ગયો. તથાપિ પાંદુ તેને પુછ્યું, “ તમને માનુસ છે ? લડાઈ કોણ કોણ કરશે ? ”

સુખરાતી—“ જમશેદ અને નવાબ સફદરખાન. ”

એ સાંભળતાની સાથે ગુલમદનનો ચહેરો પાંચો પડી ગયો. તેના શરીરમાંથી અને કપાળમાંથી પરમેશ્વર હુટવા લાગ્યો અને થરથર કંપવા માંડી.

પ્રકરણ ૭ મું.

મરી ગયા.

“ હારા રહ્યા ન જમ્સ સિડ્ઝરના બાદશાહ
તખ્તે જમી પર સેંકડો આયે થયે ગયે.”

શુભમદતના જવા પછી નવાખ કાસીમ હુસેને જોરથી ખીબલું
સર કર્યું. અવાજ સાંભળવાની સાથે દોડતા દોડતા ફેટલાક નોકર સામે
આવીને ઉભા રહ્યા.

કાસીમ—“ એકદમ કાળો થોડો લાવો. બહુજ ઉતાવળે પાંચ
મિનિટની અંદર લાવો.” તે સાંભળીને એક નોકર આગળ આવ્યો,
જે અહોરાથી સાંઝસ માણુમ પડતો હતો.

સાંઝસ—(હાથ જોડીને) “ હુજુર તે થોડો ટૂંતો ગેમ થઇ
ગયો છે. હુકમ હોય તો હું તે થોડો ગેમ થયાનું વર્ણન કરું. ”

કાસીમ—“ આ વખતે વર્ણન કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. હું
આવીને સાંભળીશ. ખેર સખ્ત થોડો લાવો. ”

સાંઝસ—(ડરી જઈને) “ શું હુજુર નવી થોડી ? ”

કાસીમ—(જો સમજથી) “ હા, હા, જાઓ નવી થોડી લાવો,
જલદી લાવો. ”

સાંઝસ—“ હુજુર, માફ કરો. સખ્ત થોડો ભારે પાછ છે, જ્યારથી
ખરીદી છે, ત્યારથી અસ્વારોને નાકે દમ છે.”

કાસીમ- (ખીજાને) “ જલદી તેને કસી લાવો. વખત ન ગુમાવો ”

જતી વખતે સાંધસે ખાનસામા સાથે ધીરેથી કહ્યું—“ તેને કોણ કહે, સાંભળતા તો નથી. આજ બચીને આવે તો મારા મોઢા ઉપર ચુકશે. થોડી પાછ છે, ઉઠાવીને ફેંકી દેશે. તેના ઘરડાં હાડકાં માંગીને ભૂકા થઈ જશે. ”

સમજી થોડી બારે મુસ્કેલીથી કસીને લાવ્યા. કાસીમ હુસેન તેના ઉપર સ્વાર થઈને ચાલ્યા. થોડીક મિનિટમાં મદ્રાનની સામે શોરખકોર થયો. માથુસો ત્યાં દોડી ગયા, જોયું તો થોડીનો તો પતો નહોતો. ફક્ત કાસીમમીયાં મોઢાબર જમીન ઉપર ઝેહોશ પડ્યા હતા. માથા ઉપર એક જમરો ધા થઈ ગયો હતો, ચહેરો સફેદ પડી ગયો હતો, અને બચવાની કોઈ આશા નહોતી રહી. નોકરોએ કાસીમ હુસેનને તેના ઓરડામાં સુવાણી દીધા તે વખતે રેશ્વેનો ગડગડાટ અવાજ સંભળાણો. નોકરોએ ગુલબદનના પાછા ફરવાની અટકળ પણ છોડી દીધી. ડાક્ટર આવ્યો. રોતી રહેલી રહ્યા અને ગુલેનાર ત્યાં આવીને ઉભી રહી. ડાક્ટરે મલમળદી કીધા પછી પાછા એક દલાકમાં આવવાનો ફરાચ કરી ચાલ્યા ગયા. જતી વખતે પણ કહી ગયા કે, તેનું બચવું મુશ્કેલ છે. કેટલીક મિનિટ પછી રહ્યા બેગમ દાંધક કામને લીધે બહાર ચાલી ગઈ. ગુલેનાર ખુશી ઉપર બેઠી બેઠી કાસીમના તરફ જોઈ રહી હતી.

મલમ પડીની અસરે કાસીમની આંખ ઉઘડી. ગુલેનાર ડરતી નજરથી તેને જોવા લાગી. કાસીમે ધીમા અવાજમાં કહ્યું—“ મને યાદ છે. બેશક થોડીએ મને પાડી દીધો હતો. કોઈ ડાક્ટર નથી આવ્યા ? ”

ગુલેનાર—“આજ્યા હતા. તથાપિ ચાલ્યા ગયા, એક કત્તાકતી અંદર પાછા આવશે.”

કાસીમ—“હવે બચવાની ઉમેદ નથી, હું મરું છું, અશ્વોસ, મારી ગુલબદન અહીં નથી.”

ગુલેનાર—“જે કાંઈ વાત કરી હોય તે કહો, હું બહેનને કહી દઈશ.”

કાસીમ—“મેં કાલે રાત્રે એક કાગળ લખ્યો હતો, સવારે બયાનક બચ્ચો સાંભળીને મેં ગુલબદનને આપ્યો નહિ, તે પત્ર મારા પાકીટમાં પડ્યો છે, ગુલબદનને દઈ દેજે.”

ગુલેનાર—“ખુદા ન કરે, તથાપિ જો કાંઈ બની જાય તો આ પત્ર હું બહેનને આપી દઈશ.”

કાસીમ—“તું સોગંદ આ ગુલેનાર? નહિ તો મને કબરમાં પણ ચેન પડશે નહિ.”

ગુલેનાર—“હું સોગંદ ખાઉં છું.”

કાસીમ—“મારી સાથે ચોક્કસ બોલે છેને ઝિકરી? જરૂર દઈ દેજે, એટલે હું કબરમાં સુખની નિદ્રા લઈ શકું.”

ગુલેનાર—“હું ચોક્કસ બોલું છું.”

કાસીમ—“તું જાણે, મને કબરમાં તકલીફ આપીશ નહિ. જો તું મારું કહેવું માન્ય નહિ કરે તો—આહ—વાઈ—વાઈ—નહલાહ.....” એમ કહેતા કહેતા કાસીમનો શ્વાસ નીકળી ગયો.

કાંઈક પછર જેવા હૃદયના એવા પણ મનુષ્ય હોય છે કે,

કોઇને મરતાં જોઇને પણ તેનું હૃદય પીગળતું નથી. તેવીજ હાલત ગુનેનારની હતી. તે રોવાને બદલે હસી રહી હતી.

કાસીમના મરી ગયા પછી તેણે તે પત્ર પાકીટમાંથી કાઢી લીધો, તે સાથે કોઇનો પગરવ સાંભળી પત્રને ખીસામાં નાખ્યો અને કાસી-મની પથારીની પાસે ઉભી રહીને બનાવટી રોણું રોવા લાગી. રજા બેગમ અને ડોક્ટર આવ્યા, ગુનેનારને રોતી અને કાસીમનો મરીન ચહેરો જોઇને તે ચમચ ગયા કે, હવે તે આ દુનિયામાં નથી.

થોડી વારમાં આખા શહેરમાં તમામ ઘરે કાસીમના મોતનો જોર મચી ગયો. લોક લોકીકના માટે આવ્યા અને રોઇ રોઇને બધા આસ્થા ગયા, કોઇ કરી પણ શું શકે ?

“ ઇસ મલકુલ મોતસે બચાયા ન કિસીને,
આયેથે લોગ દેખને રોતે ચકે ગયે.”

પોતાના ઓરડામાં જઇને ગુનેનારે પત્ર કાઢ્યો, તેણે ફેડીને વાંચ્યો તો કાગળમાં લખ્યું હતું.

“ મારી વહાલી દિકરી ગુલબદન !

તું મારી પાસેથી ચાલી જા છો. હું કાગળ મોકલું છું. તેને જરા ગંભીરપથી વાંચજો. હું ઇચ્છું છું કે, આ હપ્તા પછી તારી શાદી નવાબ સફરજંગ સાથે કરી દેવામાં આવશે. તે બહુજ નેક અને ખાનદાનતું શરજાંદ છે. આ હપ્તામાં તે મારી સાથે શાદીના સંબંધમાં વાત કરવા આવશે. હું તેને શું જવાબ આપું તેનો બાર તારા ઉપર છોડું છું. પરંતુ વહાલી દિકરી ! આ વાતને તારા મન ઉપર લખી લેજો કે, એક વખત એ હતો કે, જો સફરજંગ મારી

મદદ ન કરે તો મારા જીવની સાથે સાથે માઈ દીવાળું પણ નીકળી જત. યસ તું એટલાથીજ સમજી જાજે.

હું કાંઈ તેના એહેશન ઉપર તને તેની સાથે શાદી કરવાનું ભેર દેતો નથી. બદ્ધે તે જવાંમદ શખ્સમાં દીકરી, ઇમાનદારી, નેક ચાલની જાંઘડીલી અને શ્રીમંતાઈ વિગેરે બધી વાત ઠાંસી ઠાંસીને ભરેલી છે. જ્યારે તે તારી પાસે જવાનું લેવા આવે તે વખતે જે બ્યાજખી જણાય તે પ્રમાણે જવાનું આપવો. તથાપિ આગળ પાછળનો બધો વિચાર કરીને વાત જામથી બહાર કાઢવી. હું જાણું છું, કે તુંને હમણાં તેની સાથે મહોબત નથી. તથાપિ ધીરે ધીરે થઈ જશે ! શુભવદન જે તું તે જમશેદ સાથે શાદી કરશે તો યાદ રાખજે કે મને મરવા પછી પણ કબરમાં ચેન પડશે નહિ. માણસોનું કહેવું કે કે, મોઢાથી કહેવા કરતાં કાગળમાં લખેલી વાતની વધુ અસર થાય છે તેટલા માટે આ કાગળ ઉપર લખીને તારા તરફ મોકલું છું.

તારા પ્યારા પિતાજી.

નવાન કાસીમ હુસેન."

શુભેનારે ત્રણવાર કાગળ વાંચ્યો, તે પછી હસતા હસતા કહ્યું, " મારી પણ મરતી વખત એજ ઇચ્છા થશે કે, સફરજંગ સાથે શાદી કરે. તથાપિ જીવતા જીવે નહિ. સાઈં થયું કે, એ કાગળ મારા હાથ આવી ગયો, નહિ તો ભારે મુશ્કેલી વેડવી પડત, હું તેને આ કાગળ આપી દઉં તેના કરતાં તો બહેતર છે કે, હું મરી કેમ ન જાઉં. હું કાગળ કેમ આપું ? અને આપું તો મારો પ્યારો ખોઈ ન

એણું ? જેને હું આટલા દિવસથી ચાહું છું. આટલું હેત કરું છું. તે સફરજંગ મારા હાથથી નીકળી જાય. હું આ જાંદગીમાં વહાલા સફરજંગનો ખીજના ગળામાં હાથ પડેલો જોવા ચાહતી નથી. હું જો ખીખી ખનું તો સફરજંગની, નહિ તો આખી જાંદગી કુંવારી રહું. સફરજંગના દિલ ઉપર મારી મહોખતની અસર જરૂર થશે. હું કોશીશ કરીશ જેથી જમશેદ અને ગુલબદનની શાદી થઈ જાય. ખુદા ન કરે અથવા જો એવું ન બને તો ભારે મુશ્કેલી થાય. ” ગુલનારે ફરીને કહેવું શરૂ કર્યું—“ મને તેની મહોખત છે, જો તે મારી પરવા ન કરે તો હું તેની સાથે ગુલબદનની શાદી ન કરવા દઉં. જો હું સફરજંગની થઈ જઈશ તો એક દિવસ તે પણ મારો થઈ જશે. ” એમ કહીને ગુલનાર ઝોરડામાં ટહેલવા લાગી અને આપોઆપ ઉઠી નિસાસો નાંખીને બોલી.

ગુલનાર—“ તેથી વધુ ખીજો જુલમ શું થઈ શકે છે કે, હું એક માણસ ઉપર મારો જીવ આપું અને તે જરા પણ ખ્યાલ ન કરે ? આગનું પ્રજળવું, પાણીનું વહેવું. ખરાબી કરનારી હવા અને કમબખ્ત તોમાહ પોકરાવનારી વીજળી પણ એવી જાલીમ નહિ હોય કે જેવો આ મરદુદ ધક્ક છે. બધા દુઃખને માણસ સહન કરી શકે છે, તથાપિ ધક્કની આગ ભારે ખરાબ હોય છે તેથી બચી શકાતું નથી. એ આગ દુનિયાની બધી તકલીફોથી કેટલેક દરજ્જે વધુ પડતી છે. ” “ જમસે મેહમાન હુઆ તુ દિલમે, ન રહી કોઈ આરજૂ દિલમે; ”

હસરત આંખોમે' ફૂંકતી હૈ ઉસે, દર્દ કરતા હૈ જસતબૂ દિલમે'."

“ કિસીકે દાર્મન મેં ચે દિલ ગિરફતાર ન હૈ,

ઐ ખુદા દુસ્મનકો બી ઇશ્કકા આગર ન હૈ; ”

વાંચક, ગુલેનારને ઇશ્કની આગમાં સળગવા દબ્બ્યો. ચાલો તે જંગલી માર્ગના તરફ તો જરા જોડ્યો કે ત્યાં થું રંગ જામ્યો છે ! જે વખતથી ગુલબદને જમશેદ અને સફરજંગના લડવાની વાત સાંભળી તે વખતથી તેનું દિલ ઉછળવા લાગ્યું અને ગમરામચુના કારણથી પરસેવે ઝેમઝેમા થઇ ગઇ. કોય ખખસ ઉપર જલડીથી બેસી જઇને તેણે પોતે જાતે રાશ હાથમાં લીધી અને થોડાને જોરથી એક ચામુક લગાવી. ચામુક વાગતાની સાથે થોડા હવાની સાથે વાતો કરવા લાગ્યા.

ગુલબદન—“ દેખો સુખરાતી ! એ લડાઇ મારા માટે થઇ રહી છે. મને ચાહના છે કે, જ્યાં સુધી ઉતાવળે પહોંચાય ત્યાં સુધી ઉતાવળે જઇને એ લડાઇને રોકી દઉં. ”

કોયમેન—“ અત્યારે તો ધણું મોડું થઇ ગયું છે ને લડાઇ સૂર્ય નીકળવાના વખતે થવાની હતી. જુઓ અજવાળું થવા માંડ્યું છે.” ગુલબદનનું દિલ વધુ ગમરાવા લાગ્યું, કેમકે અજવાળું નીકળતી વખત એક માણસ મરવાનું હતું. ગુલબદનના મોઢેથી એક ઉંડા નિસાસા સાથે એમ નીકળી પડ્યું કે, “ હે ખૂદા તું રહેમ કર. ”

હજુ એક મૈત્ર આકો હતો. થોડા પોતાની પૂર તેજથી ચાલી રહ્યા હતાઃ થોડીક મિનિટોમાં રસ્તો કપાઇ ગયો, સાથે સાથે સુર-

જના પીંગાં અને સોનેરી ફિરણો પણ જમીન ઉપર ફેલાવા લાગ્યાં. તે વખતે બંને જણા લડવાને તૈયાર હતા.

સરદરજંગ—“ કહો! આપ તૈયાર છો ? ”

બંનેએ ધસારા દીધા. હજુ એ વાત પુરી થઈ પણ નહોતી કે; એક તેજ અવાજ હવામાં ગુંજારવ કરતો સાંભળવામાં આવ્યો. “ ખુદાના માટે જીવ આપો નહિ. ” લોકોના મોઢેથી એકાએક નીકળી ગયું—“ ગુલબદન, ગુલબદન. ” હજુ લોકોની વાત પુરી થઈ નહોતી કે, એક ગાડી દરવાજા ઉપર આવી અટકી. આ બાજુ બંને બહાદુરોએ તરવાર હવામાં ઉંચી ડીધી અને ચાહતા હતા કે, ગુલબદનના આવતા આવતામાં તો એક ખતમ પણ થઈ જાય. તે વખતે બરોબર ગુલબદન બંને આંશિકોની વચમાં આવીને ઉભી રહી.

ગુલબદન—(ગભરામણથી) “ ઉભા રહો, ઉભા રહો, એ શું મજા કરે છે. ” એમ કહીને ગુલબદને બંને જણાના હાથ મજબુતીથી પકડી લીધા.

જમશેદ—“ પ્યારી ગુલબદન ! હું પણ આજ દુનિયાને દેખાડી દઉં છું કે, એ ઇજ્જત કરવાનો બદલો કેવી રીતે લેવાય છે. ”

સરદરજંગ—“ પ્યારી ગુલબદન ! મને અફસોસ છે કે, તમને આ બેદની ખબર કેમ પડી ગઈ, જાઓ તમારે ઉભા રહેવાની આહીં ક્યાંઈ જગા નથી. ખુદાના માટે ચાલ્યા જાઓ. ”

ગુલબદન—(બંને સાથે) “ આહીં તમે બંને જણા સોગંદ ખાંઓ કે, હવે તેવી લડાઈ કદિ પણ લડશો નહિ, તો હું હમણાં ચાલી જાઉં. ” સરદરજંગે હાથમાંથી તરવાર પાડી નાંખી અને ધીરથી

જમશેદના પડખામાં જઈને કહ્યું—“તેના ચાલ્યા જવા પછી મારો અને તમારો ફરીને ફેંસલો થશે.”

સફદરજંગ—“ગુલખદન ! ચાલો હું તમને ઘેર પહોંચાડી આવું, લડાઈ નહિ થાય.”

જમશેદ—(બગડી જઈને) “ગુલખદનને લઈ જવાવાળો છું છું.”

સુખરાતી—(સફદરજંગ સાથે) “નવાબ સાહેબ ! આ શાને દુશ્મનો છે ? હું તો આહીયાં જાઉં છું.”

સફદરજંગ—“શું બહે છે ? તારે ગુલખદનની સાથે જવું પડશે.”

ગુલખદને સફદરજંગનો જરા પણ ખ્યાલ ન કરતાં જમશેદના ખાંભા ઉપર હાથ રાખી દીધો તે જોઈને આ બાળુ સફદરજંગના કલેજમાં સર્પ દંશ જેટલું દુઃખ થયું. પાછું સફદરજંગે ગુલખદનને પહોંચાડીને પાછા આવવાનું જમશેદને કહ્યું. જમશેદ પણ ઠંઠાવ ફરીને ચાલ્યો ગયો, જતી વખત ગુલખદને સફદરજંગના તરફ જોયું પણ નહિ.

પ્રકરણ ૮ મું.

દિલગીરીયુક્ત ગુલબદન.

મુહબ્બત કી અગર અકદઃ કુશર્ધ હો તો કયોંદર હો,
રઝાએ ફસિયહ રહતા હે મારે આસતી બન કર.

સફરજંગ કલાકો સુધી જમશેદની રાહ બેઢને ઉભો રહ્યો પણ જમશેદ આવ્યો નહિ, તેના મિત્ર પણ ગમરાધ રહ્યો હતો. બહુ લાંબા વખત સુધી રાહ બેસ્યા પછી ત્યાં એ વાત થઈ કે, અર્ધા કલાકની અંદર જમશેદ ન આવે તો તેને નાશી ગયો. સમજીને અહીંથી આપણે પણ આસતા થવું.

આ બાબુ જમશેદ ગુલબદનના મકાન ઉપર પહોંચીને ગાડીથી ઉતરી ગયો.

જમશેદ—“ પ્યારી ગુલબદન! હવે હું આગળ જઈ શકતો નથી. તમે તમારા પિતાજીને આ કહેશો નહિ, કે હું લગાઈ અટકાવવા ગઈ હતી. ”

વાંચક, જો ગુલબદન સમજદાર હોત તો જુદા બોલનાર આશિ-કનો જરૂર તિરસ્કાર કરત.

ગુલબદન—“ તમે ગમરાઓ નહિ, હું કદિ પણ કહીશ નહિ. જો કહું તો પિતાજી તમારી કે સફરજંગની સાથે મને મળવા દે નહિ. ”

જમશેદ—“ તેની સાથે તમે નહિ મળો તો મને બારે ખુશાલી

ઉપજશે. તથાપિ બહાલી હું તો મરી જમશ.” તે સાંભળીને ગુલબદન શરમાઈ ગઈ, તેણે માથું ઝુકાવી લીધું.

જમશેદે કહ્યું.—

“યેશર્મગી” આંખ મેરે દિલસે હયાસે મુંહપર નકાબ કમતક, રહેગી દુહ્હાસે રોજ સુહમત દુહ્હકન કરેગી હિબાબ કમતક;” તથાપિ ગુલબદન જો તેનું શેતાની હસતું જોઈ લેત તો તેનાથી જરૂર તિરસ્કાર કરત.

જમશેદ—“ધ્યારી મને ઠેકાણું યાદ નહિ રહે, તમે તમારી દોષને ત્યાં જવાના છો તેનું ઠેકાણું એક કાગળ ઉપર લખીને દબ જાલો. વખત ગુમાવશો નહિ, હું આ ઝાડની નીચે ઉભો છું.”

ગુલબદન—(હસીને) “ગભરાઓ નહિ, હું હમણાં આવું છું.”

ગુલબદન અંદર ગઈ અને જમશેદ બે ત્રણ કલાક સુધી બેસીને ચાહ્યો ગયો. ગુલબદનને જોતાની સાથે દોડીને તેની માશી અને ગુલેનાર કહેવા લાગી—“કોણ ગુલબદન !”

ગુલબદન—“હા, હા, હું, હું, રેલ નહિ મળી, પિતાજી નારાજ થશે.”

રજુઆ—“દિલ્લી ગજબ થઈ ગયો. હું તો તુંને તાર દેવાની હતી.”

ગુલબદન—(હસીને) “શું માશી ? લડાઈની વાત કહો છો ? લડાઈ તો મેં રોકી દીધી, તેના લીધે તો ગાડી મળી નહિ.”

રજુઆ—“દિલ્લી ખડે છે શું ? હું શું જાણું લડાઈ કેવી હોય છે ? હું તો ખુદ કારી ધાને લીધે દિલગીર છું, તું એક બારે દિલગીરીના કામના માટે તૈયાર થઈ જા.”

ગુલબદન—(અમરાધને) “ માશી, શું તમે પિતાજીના સંબંધમાં કંઈ કહો છો ? ”

રજીઆ—“ દિકરી, ઇનશાનનો હરેક પ્રકારનો તાર દિલગીર થયા સિવાય કશુંક કરવો જોઈએ. તારા પિતાજી ઘોડી ઉપર ચઢીને બહાર નીકળ્યા તથાપિ દરવાજાથી થોડેક દુર જઈને પડી ગયા. ”

ગુલબદન—“ તો શું સખત ચોટ લાગી છે ? ”

રજીઆ—“ હાં ભારે ચોટ લાગી હતી. ”

ગુલબદન—“ (રોષને) “ હું તેને હમણા જઈને જોડું ” એમ કહીને ગુલબદન અંદર દોડી, તથાપિ બંને જણાએ તેને પકડી લીધી. ”

ગુલબદન—(રોષને) “ માશી હું પિતાજીને જોડું. ”

રજીઆ—“ હાય દિકરી હવે પિતાજી ક્યાં છે ? પિતાજી તો અલ્લાહ મીયાંને ઘેર ગયા. ”

સાંભળતાની સાથે ગુલબદન જોરથી એક ચીસ નાખીને બેહોશ થઈને જમીન ઉપર પડી ગઈ, લાંબા મુદતે આંખ ઉઘાડવા પછી તેણે પોતાને પોતાના ઓરડામાં પડેલી અને ગુલેનારને પાસે બેઠેલી જોઈ.

ગુલબદન—(રોતી રોતી) “ બહેન ગુલેનાર, આ સ્વપ્ન છે કે સાત્ય ? શું ખરેખર પિતાજી ગુજરી ગયા ? ”

ગુલેનાર—“ હાં, બહેન, ગુજરી ગયા. ”

ગુલબદન—(રોષને) “ હાય અફસોસ, બહેન ! છેવટના વખતે તેની પાસે કોણ હતું ? તેણે મને બોલાવી તો જશ્ન હશે ? હાય, પિતાજી, બહાલા પિતાજી, હું તમારા સામે થઈ હતી, તથાપિ

તમે મને ચાહતા હતા.” કહીને ગુણબદન રોવા માંડી. તે પછી ગુણે-
નારના સમજાવવા પછી ચુપ રહીને પૂછવા લાગી—“પિતાજીએ
છેવટના વખતે શું વાત કીધી ?”

ગુણેનાર—“તે વખતે બીજું કંઈ નહોતું. હું છેવટ સુધી
તેની પાસે રહી. તેણે મને એ ચાર વાતો કીધી.”

ગુણબદન—“બહેન જલદી કહો. પિતાજી શું કહીને ગુજરી
ગયા ? હું તેમના કાનમાં તેનો જવાબ રોષ્ટ્રને આપું. (પાછી રોષ્ટ્રને
કહેવા લાગી) પિતાજી હું તેજ કરીશ કે જે તમે કહી ગયા હોવ.”

ગુણેનાર—“જરા ચુપ થઇને મારી વાત સાંભળી લ્યો. તમને
ખ્યાલ છે તે શું કહી ગયા છે ?”

ગુણબદન—“હાં, તે કહેતા હતા કે, જમશેદ સાથે ન બોલો
અને સદ્ગુણગની સાથે શાદી કરી લ્યો, તેજ વાત તેણે મરતી
વખત પણ કીધી હોતી જોઇએ.”

ગુણેનારનો અહેરો લાલ થતા થતા સફેદ પડી ગયો, તેણે
કહ્યું, “તે કહી ગયા છે કે, મારી ઇચ્છા જમશેદની સાથે શાદી
થતી અટકાવવાની નથી, બલકે ગુણબદન એમાંથી જેને વધુ ચાહતી
હોય તેની સાથે શાદી કરી લ્યો.”

પ્રકરણ ૯ મું.

પ્રપંચી ગુલેનાર

“ રફીએ રસિયહ તૂહી બતાદે
મરં ઉસપર કિ ઇસપર બન હું મૈ.”

ગુલબદન—“ બહેન, પિતાજીએ શું એવું કીધું, કે હું તેની સાથે શાદી કરી લઉં ? ”

ગુલેનાર—“ હાં, હાં, બહેન, તે તેમજ કહીને મરી ગયા, હું તો તેની પાસેજ બેઠી હતી. ”

તાજુબીની વાત હતી કે, આઠમે સુધી જુહું બોલવામાં ગુલેનાર જરા પણ ન અચકી, બલ્કે આવી રીતે બોલી રહી હતી કે, જાણે તેણે આ વાત કાસીમ હુસેન પાસેથી સાંભળી હતી.

વાંચક, શું એવી છોકરી કદિ પણ પોતાનું કામ પુરું કરી શક્તી હશે ? હાય, મરી ગયેલા કાસમ ઉપર પણ તેને રહેમ ન આવી, તેણે કશું પણ હતું કે “ મને કબરમાં પણ એન પડશે નહિ. ” કમબખ્ત છોકરી તું નથી જાણતી કે, જુહું બોલનારાનું કામ કદિ પણ પુરું થતું નથી.

ગુલબદન—(ખીજાનાથી ઉઠીને) “બહેન હું પિતાજીની પાસે જઈશ.”

ગુલબદન બહુજ કમજોર થઈ ગઈ હતી, ઉઠવા ગઈ ને ઊઠી, તથાપિ તે પાછી બેઠોશ થઈને પડી ગઈ.

ગુલેનાર—“ બહેન તમે ઉઠો નહિ, દિલગીરીના કારણથી તમે બિલકુલ તાકાતહિન થઇ ગયા છો. ”

માણસોએ કાસીમ હુસેનની લાશને દફન કરી. ગુલમદન એવી કમળેર થઇ ગઇ હતી કે, તેને ચક્કર ઉપર ચક્કર આવતા હતા. ગુલેનાર તેની પાસે બેઠી બેઠી ગુલાબજગથી તેને ગુલાબી દંડક આપી રહી હતી.

ગુલમદનને જ્યારે કાંઇક હોંશ આવી ત્યારે ગુલેનાર કહેવા લાગી—“ સરદરજંગ હમણાં અહીં આવતાપણુ નથી અને કદિ નેવામાં આવે છે, તો પણ મોહું ફેરવીને ચાલ્યા જાય છે. હાં તે નેક-ચલન જમશેદ રોજ મળે છે, મેં જાણ, વાર્તા, નાટક વિગેરે તમારા માટે દઇ જાય છે. જમશેદ બહુ મહેનત પણ કરે છે. કહેતા હતા કે, ગુલમદનની બીમારી ઓછી થયે અને મેં ગરબે. ”

ગુલમદન—“ અને સરદરજંગ કદિ પૂછતા પણ નથી ? ”

ગુલેનાર—“ નહિ કદિ ભૂલ્યા ચૂક્યા પણ નહિ. ”

ગુલમદન—“ ખરાબ વખત આગેજ મિત્ર શત્રુની પરિક્ષા થાય છે. ”

ગુલેનાર—“ જો તમે માનો તો હું એક વાત કહું. ”

ગુલમદન—“ હાં, હાં, તમે કહો તો. ”

ગુલેનાર—“ જો તમે સરદરજંગને મળો તો તેને ખૂબ બે ઈજ્જત કરશો. ” તે ઉપર ગુલમદનને પીળો ચહેરો ન માણુમ કોણ જાણે કયા ખ્યાલથી લાલ થઇ ગયો.

ગુલમદન—“ શું તે મારી સાથે બોલશે પણ નહિ. ”

ગુલેનાર—“ હું તો એમજ સમજું છું.”

ગુલબદન—“ ત્યારે હું પણ તેને શું કામ મળું ? ”

તે વખતે બાગમાંથી સીટી બજાવવાનો અવાજ આવ્યો. ગુલેનાર હડીને બહાર ચાલી ગઇ. જોયું તો સફદરજંગ ઉભો છે.

સફદરજંગ—“ શું મને એવો જવાબ મળશે ? શું હવે હું કદિપણ પ્યારી ગુલબદનને નહિ જોઈ શકું ? ” એમ કહેતા કહેતા તેની આંખોમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યા.

ગુલેનાર— (માથું હલાવીને) “ સફદરજંગ ! હું તેને મળવાની રજા આપી શકતી નથી. હું બરાબર તમારા તરફથી તેની સાથે મહેનત કરી રહી છું તથાપિ તે જરા પણ પ્યાલમાં દેતી નથી. તેની ધચ્છા તો તમે જાણો છોને ? ”

સફદરજંગ— (ઉઠી નિસાસો નાંખીને) “ નહિ, હું તો કાંઈ જાણતો નથી.”

ગુલેનાર—“ ગુલબદન કહે છે કે, સફદરજંગ મારા આશક જન્મશેદને મારી નાખવાની તૈયારીમાં કાંઈ વાત બાકી રાખી નહોતી. જો હું નપહોંચી જાત તો તે મારી પણ નાખત. તે માટે હું તેની સાથે કદી થયું બોલીશ નહિ. ”

સફદરજંગ—“ જન્મશેદ પણ મારો જીવ લઇ શકતો હતો. ”

ગુલેનાર—“ ઓહ, તમે તો સમજતા પણ નથી. બસા તે પોતાના આશકની તરફદારી લેશે કે :તમારી ? ” એ વાતથી સફદરજંગના મન ઉપર એવી ચોટ પડેલી કે જાણે “ વીજળીની ચોટ મકાન ઉપર. ”

ગુણેનાર—(મધુરી બાપામાં) “ સદ્દરજંગ, આ સમાચાર ગુણબદ્ધને દીધા છે જે મેં તમને સંભળાવ્યા. ખરાબ સમાચાર સંભળાવવા પયગંબરના માટે પણ ખુરા છે. દેખો તેના આ સમાચારથી મારા ઉપર ખદ્દા થશે નહિ. ”

સદ્દરજંગ—“ નહિ, નહિ એ શું કહો છો ? બહા હું તમારી સાથે ખૂડ માનું ? હું કેવી રીતે તમારો બદલો વાળું. તમેએ તો મારા તરફથી પૂરેપૂરી કોશીશ કરી. આગળ મારા કિસ્મત અને હું છું. ”

ગુણેનાર—“ તમારી હાલત જોઈને માફ ગળું સુકાઈ જાય છે. તમે હજી સુધી મોઢું ફેરવ્યું નથી. તેના ઇશ્કના દમ ભરીને રહો છો, તથાપિ અફસોસ, હવે તમે તેના ખ્યાલ છોડી દ્યો. કેમકે ગુણબદ્ધને કહ્યું છે કે, સદ્દરજંગને કહી દો કે, મારી સામે અમર પાછળ મારા બાગમાં કદિ પણ આવે નહિ. એમ કરવાથી તેની મહેરબાની થઈ શકતી નથી. તેને સારી રીતે સમજાવી દેજો. ” એ સાંભળીને સદ્દરજંગ પહેલા તો હસ્યો, તે પછી ધીમે ધીમે તેની આંખોમાંથી આંસુ ટપક ટપક ટપકવા લાગ્યા અને ચહેરો મક્કા જેવો થઈ ગયો.

સદ્દરજંગ—“ તે જે કાંઈ કહે તે હું માથા અને આંખો ઉપર ચઢાવી લઉં છું. આ સમાચાર મારા માટે મોતથી ઓછા નથી. જો તે તેમાં ખુશી હોય તો હું તેની સામે આવીશ નહિ. ન આવવાથી એ બનશે કે, મારી ઝાંઝી બરમાલ થઈ જશે. બીજું શું થશે ? ”

ગુણેનાર તેનો ચહેરો જોઈને મનમાં મનમાં કહેતી હતી કે, “ ખુદ તમારા ઉપર રહેમ કરે. ”

સફરજંગ—(હાથ લાંબા કરીને) “ ગુલેનાર, આવો હાથ મેળવો, બસ રજા લઉં છું. ખુદા તમને સલામત રાખે. ”

હાથ મેળવતા ગુલેનારનો હાથ મહોબ્બતની લાગણીથી ફડકવા લાગ્યો.

ગુલેનાર—“ જો તમે કહો તો હું તમેને વચમાં વચમાં ગુલબદનની ખબર આપતી રહું. હું તમારા સાથે બહુજ દિલગીર રહું છું. ”

સફરજંગ—“ બેશક ગુલેનાર તમે મારી સાથે મહોબ્બત કરો છો અને નથી માલુમ કે, હું ક્યાં જઈશ અગર એક જગાએ રહીશ તો તમને શીરનામું લખા મોકલીશ. તથાપિ જુઓ ગુલબદનનું મન સંતોષતા રહેવું તેનાથી મારી બંધગી છે. નહિ તો હું.....”

ગુલેનાર—“ તમે ગમરાઓ નહિ, હું કોશીશ કરતી રહીશ. ”

સફરજંગ—“ સાથે, ગુલેનાર હવે જાઉં છું. બંધગી લો. ”

ગુલેનાર—“ બંધગી, ખબર આપતા રહેવું. ”

સફરજંગ અફસોસમાં માથું નીચું રાખીને નીચેની શેર કહીને ચાલ્યો જતો હતો.

“ મમે આશકી કારગર હો ચુકા,

જો હોના થા એ બેખબર હો ચુકા;

સખાદા ગુજર ઉસ ગલીમેં નહીં,

ગુજરા તેરા નામઃબર હો ચુકા;

બહુત સિન્દે ઉસ દર પૈ સફર દિયે.

ચલો બસ દિઠો દદેં સર હો ચુકા.

ખિચારો સફરજંગ બહુજ દુઃખી થઈ ગયો હતો. તેને એ

ખખર નથી કે, ગુલેનાર પોતાની સાથે છો રમે છે. સફદરજંગ સાચો અને સાફ દિલનો આદમી હતો. દગાખાજી અને શરેખ તો તે બિલકુલ જાણુતોજ નહોતો. તે જેવો પોતે હતો તેવા બીજાઓને પણ સમજતો હતો. તે દારણે તે ગુલેનારની દગાખાજીને ઓળખી શક્યો નહિ.

સફદરજંગ હજુ થોડોકજ દુર ગયો હશે કે એક માણસે તેને ઝુડીને સલામ છીધી. સફદરજંગે જોયું તો પોતાના વડીલને સામે ઉભેલા જોયા.

વડીલ—“હજુરને હું કેટલાક દિવસથી શોધી રહ્યો છું. કાસીમ હુસેન મરી ગયા. જે આપ ચાહો તો ઉતાવળથી દાવો કરીને ડીગરી હાંસલ કરી શકો છો. ગુલબદનથી આગળ ઉપર તેટલું કરજ આપી શકાશે નહિ.”

સફદરજંગ—“નહિ, હું દાવો કરી શકતો નથી. ગુલબદનને તો માલુમ નથી કે, તેના આપે ક્યારે કરજ કર્યું હતું. રૂપિયા કુખી જના દો.”

વડીલ—“હજુર મારી પાસે બધું લખાણ મોજુદ છે. એ એક વાતમાં હું સારી જગીર લગ્ન લઈશ.”

સફદરજંગ—(ઉંડો નિસાસો નાખીને) “નહિ જવા દો. જ્યારે કાસીમ હુસેન મરી ગયા, ત્યારે રૂપિયા શું ગણતરીમાં છે ? જુઓ ! હું તેની છોકરીને શક્ત એ લાખ રૂપિયાના માટે કોર્ટમાં દબી રખાવવા માગતો નથી. તેના માટે તમે કદી ઝીકર પણ કરશો નહિ. કરજનું નામ સાંભળીને તે છોકરીના મન ઉપર સખત આઘાત લાગશે.”

વકીલ—“ હજુરનો હુકમ હોય તો હું કદીપણ તેને કહીશ નહિ, આજ સુધી મેં ઘણું માણસો જોયા તથાપિ તમારા જેવો નેક અને રહેમ દીલનો કોઈ માણસ જોયો નહિ. ગુલખદન જેવી ખુશ્નુરત છોકરી સાથે તમારૂં લગ્ન થઈ જાય તો સારી વાત.”

વકીલની વાત સાંભળીને સફરજંગનું દીલ બરાબ આબ્યું, તે જલદીથી પોતાના મકાન તરફ ચાલ્યો ગયો.

આ તરફ સફરજંગને ઉંધુ સમજાવી ગુલેનાર ગુલખદનની પાસે ગઈ.

ગુલખદન—“ કેમ બહેન! સફરજંગ ચાલ્યા કેમ ગયા? આહી! સુધી આવીને પણ તે મને મળ્યા નહિ. હાય, પિતાજી! શું આપ મુએ દુનિયા બદલાઈ ગઈ.”

ગુલેનાર—“ જો નથી બદલ્યો તો તે ફક્ત એક જમશેદ. તે પ્રથમની રીતેજ તમને ચાહે છે.”

ગુલખદને ગુલેનારના ગળામાં હાથ નાંખી દીધો.

ગુલખદન—“ બહેન, હું કાંઈક તમારો મત પૂછવા માગું છું, જો તમે કોઈ સાથે મહોબત કરી હોય અને પછી તમારૂં દીકરું ન લાગે તો તમે શું કરો? ”

ગુલેનાર—“ મન લગાડ્યા પછી પાછું હટો તો લાગ્યું શું? શું તમે તમારી હકીકત રજુ કરો છો? શું તમારૂં મન જમશેદથી પાછું હટ્યું? ”

ગુલખદન—“ હાં, જ્યારે તે સામે આવે છે ત્યારે તેનો મહોબત માલુમ પડે છે, તથાપિ તેના ચાલ્યા ગયા પછી પાછું મન હટી જાય છે.”

ગુણેનાર—“ શાદી કર્યા પછી જોઈ લ્યો, મહોબત કેમ નથી રહેતી ? ”

ગુણમદન—“ નહિ હમણું પિતાજીના મરણને શોક છે.”

ગુણેનાર—“ તથાપિ હું તો એ હપ્તા સુધી આહી વધુ રોકાઈ તે પછી પિતાની સાથે ચાલી જઈશ. અગર તમારી શાદી થશે તો હું તે જોતી જઈશ.”

ગુણમદન—“ બહેન, મને વખતો વખત બારે તાળુખી ઉપજે છે કે, પિતાજીએ જમશેદ સાથે શાદી કરવાની કેમ રત્ન આપી ? તે તો તેનાથી બહુજ ખીજતા હતા.”

એ સાંભળીને ગુણેનારના મોઢામાંથી એક હલકી હાથ નીકળી ગઈ તેથી તુરતજ ગુણમદનને શક પેદા થયો. તેણે હૃદયમાં માત્રી લીધું કે, તપાસ કીધા વિના શાદી કરવી નહિ અને ગુણેનારને મારા મનની કોઈ વાત પણ બતાવું નહિ.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

જમશેદનો ભેદ ખુલ્લો.

તુમ જીવન કિયે જાઓ યાહ જિન્મા હે હમારા,
પુર શિસ લી જે ફદાએ કયામત હો કિસી કી.

ગુલેનાર ત્રણ દિવસ મુઠ્ઠી બરાબર ગુલબદન સાથે શાદીના માટે કહેતી રહી, હંમેશાના ધસારાથી ગુલબદનના મન ઉપર કાંઈક અસર થઈ. ગુલબદન એમ વિચારવા લાગી કે, જમશેદ સાથે શાદી કરું કે કોઈ બીજા સાથે? આ તરફ જમશેદને બારે તાજુબી ઉપજી કે, ગુલેનાર તેના માટે આટલી ખર્ચી કોશીશ કેમ કરે છે ?

ગુલબદન અને જમશેદની મહોબત કાયમ રહી. એક દિવસે ગુલબદન જમશેદની સાથે બાગીચી સામેના મેદાનમાં હવા ખાઈ રહી હતી, એકાએક જમશેદ કાંઈક ચોંકી ઉઠ્યો, તેણે એકદમ ગુલબદનનો હાથ છોડી દીધો અને ખેચાર ડગલા પાડે હડી ગયો. ગમરાઈ જઈને ગુલબદને જોયું તો એક આદમી જમશેદની સામે ક્રોધમાં આવી જઈને ઉભો છે, અને જમશેદ તેને જોઈને ગમરાઈ રહ્યો છે.

જમશેદ—(નવા માણસ સાથે) “ દુર રહો મને જવા દો,”

નવો માણસ—“ એ નહિ બની શકે.”

જમશેદ—“ જુઓ હું તમને કહી દઉં છું કે, મને જવા દો, નહિ તો હું તમને ઠેકાણે દરી દઈશ.”

નવો માણસ—“ એ તો હું પણ જાણું છું કે, તમે બારે બપોરે માણસ છો, તથાપિ હું તમારાથી ઓછો નથી. હું તમને જાણું છું. તમે નવાજ જમશેદ છોને ? તમે બહુજ ગુપ્ત રહ્યા. તથાપિ મેં તમારો પતો મેળવી લીધો. હવે તમે મારી સાથે સીધે સીધા ચાલો. ”

ગુલઝમન—(ડરી ગયેલા અવાજથી) “ હું આ વાતોની મતલબ સમજી નહિ. આ શું વાત છે ? તમે કોણ છો ? ”

નવો માણસ—“ હું ડીટેક્ટીવ છું. આ શેતાનની બહુ દિવસથી તપાસ કરી રહ્યા હતા. આજ અત્યારે તેનો પતો મળ્યો છે. માલુમ પડે છે કે, આપ આ પાછને જાણતા નથી. અત્યાર સુધી આપ આનાથી બચી રહ્યા છો. આ માણસે ધણાને શીકાર બનાવ્યા છે. તેનું અસલ નામ યુસુફ છે. પણ આ બદમાશે તે નામ બદલીને જમશેદ રાખ્યું છે, તે પાકો જુગારી છે, જુગદુ અને બદમાસીનો ટાંઠ એવો કેસ નહિ હોય કે, જેમાં તેનું નામ લખેલું ન હોય. ”

ગુલઝમન—(જમશેદ સાથે) “ કેમ શું આ વાત ખરી છે. ”

જમશેદ—(જોરથી હસીને નવા માણસ સામે) “ લો ચાર, ખેલ ખતમ થયો, તથાપિ તમે મને જામરજસ્તીથી લઈ જઈ શકશો નહિ. ”

એટલું કહેતા કહેતાની સાથે જમશેદ નવા માણસ ઉપર તુડી પડ્યો. બંનેમાં ઝગડો થવા લાગ્યો ડીટેક્ટીવ ચાહતો હતો કે પિસ્તોલ કાઢીને માઈ, તેટલામાં જમશેદે તેના પેટમાં છરી ધુસાડી દીધી, તે મરી જઈને તેના પગની પાસે પડી ગયો.

ગુલઝમન—(ખીજાઈ જઈને) “ હાય, હાય, તમે આ માણસને મારી નાખ્યો ! ”

જમશેદ—“ મને તો એ ઉમેદ છે. ” એટલું કહીને જમશેદ ઠોકર મારી જોઈ તો તે મરી ગયો હતો.

જમશેદ—“ ખેડક આ મરી ગયો, આવો હવે આપણે બંને અહીંથી જલદીથી નીકળી જઈએ. ” એટલું કહીને જમશેદ ગુલબદનની તરફ ગયો.

ગુલબદન—“ બસ, બસ, થઈ રહ્યું. હવે મને હાથ લગાડો નહિ. પહેલા હું તમોને નેક સમજતી હતી. ખુદના શુક્રાના કે તમારી ચાલ ચલગત મને માલુમ પડી ગઈ, જ્યાં તમે સેંકડો કામ કાપદાથી વિરૂદ્ધ કીધા છે ત્યાં એક ખૂન કરીને તેમાં વધારો કીધો. ”

જમશેદ—“ ખેડક મેં સરકારી કાપદાથી વિરૂદ્ધ કામ કીધા છે, તથાપિ કુદરતી કાલુન એ છે કે, જેમ બને તેમ પોતાનો જીવ બચાવેો જોઈએ, માલુમ પડે છે કે, હવે તમને મારી મહોબત નથી. સાચું કહો એજ વાત છે ને ? ”

ગુલબદન—“ તેમાં કાંઈ શક છે ? ”

જમશેદ—“ મારા કૃત્યની તમે એક સાક્ષી છો, તે માટે હું ધન્ય હું કે, હું તમારી સાથે શાદી કરી લઉં, કેમકે બીજી પોતાના ધણીના વિરૂદ્ધ કાંઈ કરી શકતી નથી, તે માટે તમારે મારી સાથે ચાલવું પડશે. અને શાદી કર્યા પછી હું અને તમે બંને અરબસ્તાન ચાલ્યા જઈશું. આવો ચુપચાપ મારી સાથે ચાલો. ”

એટલું સાંભળતાની સાથે ગુલબદનનો ચહેરો ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગયો, તે બીજવાઈ જઈને ટદાર થઈ ગઈ.

ગુલબદન—“ હું એક કમળેર છોકરી છું, જેવી રીતે તમે આ માણસને માર્યો છે, તેવી રીતે મને પણ મારી નાખી શકો છો. તથાપિ હું કદિ તમારી સાથે ચાલીશ નહિ, અને શાદી પણ કરીશ નહિ. તમારી સાથે શાદી કરવી તેના કરતાં મરી જવું સારું છે. ”

જમશેદ—“ બહુજ સારી વાત છે. નાકમેદીની હાલતમાં લોક એવું પણ કરે છે. તમે તમારા દીવ ઉપર હાથ રાખીને સોગંદ ખાગ લો કે, આ ખુનની વાત કોઈને કહેશો નહિ. સોગંદ ખાવાથી હું તમને છોડી દઉં છું, તથાપિ શાદી જરૂર કરીશ. ”

ગુલબદન—“ હું એવા જુદા સોગંદ કદી પણ ખાઈશ નહિ, આકાશ જોઈ જોઈને પોતે પોદારી રહ્યું છે કે, આ ખુનનો બદલો તમને જરૂર મળશે, અને તમે જુડા મોતે મરશો. જો તમને કોઈ પકડી લેશે અને મને પૂછશે, તો હું સાર સાર હકીકત કહીશ. ”

જમશેદ—“હાં, તો શું તમે મને શંસો દેવડાવશો? જાણી બુઝીને હું તમને એવો મોક્ષ કેમ આપું? સારું કીધું કે, તમે મને તમારા મનની વાત કહી દીધી. ”

તે વખતે એક બીજી બાળુથી ગાડીનો ગડગડાટ અવાજ સાંભળાણો, જમશેદ ડર્યો. તથાપિ તે સાથે તેણે ધીરેથી કંઈ કહ્યું, જે ગુલબદન સાંભળી શકી નહિ.

જમશેદ—“ શુકાના ખુદાના, ગાડી મારી છે. (ખીજવાઈ જમને ગુલબદન સાથે) હું તને છેવટનું પૂછું છું કે, મારી સાથે ચાલે છે કે નહિ? ”

ગુલબદન—તમે મારી મરજી વિરૂદ્ધ નહિ વરતી શકો, અને

જે તમે મારી પાસે આવ્યા તો હું ખુબ શોરમકોર મચાવીશ. લેખક બુદ્ધાના શુકાના છે. કોઈ ગાડી પણ આ તરફ આવી રહી છે. ”

જમશેદના હોદ ઉપર પાછપણાનું હસવું આવી ગયું, તેણે જલદીથી શુલ્કઅદનનો રેશમી રૂમાલ ખુંચવી લઈને તેના મોઢામાં આડો દીધો.

જમશેદ—“ હાં હાં, હવે જરા ખીજઓ તો મળ આવે. ”

ગાડી પાસે આવીને ઉભી રહી, તેણે ગાડીવાનને જલદી જલદી કાંઈક વાત કરી. માલુમ પડ્યું કે, ગાડી જમશેદના કહેવા પ્રમાણે તેને લેવા આવી હતી. શુલ્કઅદનને જમરજસ્તીથી ગાડીમાં ચઢાવી દેવામાં આવી. શુલ્કઅદન ડરના લીધે બેહોશ થઈ ગઈ. તેનું બેહોશ થવું જમશેદના લાભનું નીવડ્યું. હવે ગાડી સ્ટેશનના જંગલી રસ્તા ઉપર તેજથી જવા માંડી. ગાડી એક સ્ટેશન વટાવી ખીજ સ્ટેશન ઉપર જઈ ઉભી રહી. જમશેદે પહેલા સ્ટેશન ઉપર ગાડી એના કારણથી ઉભી ન રાખી કે, વખતે સ્ટેશન માસ્તર વિગેરે શુલ્કઅદનને ઓળખી દ્યે, ખીજ સ્ટેશને ઝટ ટિફ્ટ લઈને શુલ્કઅદન સહીત જમશેદ ગાડીમાં બેસી ગયો.

એક મુસાફર—“ કેમ જનામ ! આ છોકરી મરી ગઈ કે માંદી છે ? ”

જમશેદ—“ જી, આ મારી બહેન છે. તેને બારે ચોટ લાગી ગઈ છે, અને આ વખતે બેહોશ છે. ”

રેલગાડી કેટલાક કલાક સુધી ચાલીને બરેલી સ્ટેશન ઉપર ઉભી રહી. જમશેદ શુલ્કઅદનને ગોદમાં લઈને ઉતરી પડ્યો, શુલ્કઅદન હજી

સુધી ખેડોશ હતી. જમશેદ એક લાડાની ગાડીમાં જઇ ખેડો. જમશેદે ગાડીવાનને એક સુનસાન ઠેકાણું દેવા જણાવ્યું. “તમે જો મને એક દલાલમાં ત્યાં પહોંચાડી દ્યો, તો હું તમને ડાલ ભાડું આપું.”

ગુલમદનની ખેડોશી દુર થઇ ગઇ. હોંશમાં આવીને તેણે ખીબત જાહેર કરી. “

ગુલમદન—“હા, તમે મને મારા મિત્રોથી છુટી કરીને ચાલો. જમરજસ્તીથી લઇ આવ્યા હો ? ગાડી રોકી દો, મને જવા દો.”

એટલું કહીને ગુલમદન દુલ્લા લાગી તથાપિ એક ઝટકામાં જમશેદે તેને ગાડીની ગાદી ઉપર પાડી નાખી.

જમશેદ—“તું એમ ઠાવ કર તો હું તને હમણા તારા મકાન ઉપર પહોંચાડી દઉં. એક તો તું મારી સાથે શાદી કરે અને ખીબ ખૂનની વાત કોઇને કહે નહિ.”

ગુલમદન—“હું તમોને પહેલાથીજ કહી ચૂકી છું. મને તમારી વાત સાંભળવી પણ ના કમુલ છે.”

તે વખતે ગાડી એક સુનસાન મકાનની સામે આવીને ઉભી રહી. જમશેદ ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યો. પછી તેણે ગુલમદનનો હાથ પકડીને રહેમ રાખ્યા વિના ઝાટકી નાંખ્યો. મિચ્યારી નીચે જમીન ઉપર પડી ગઇ અને કાંઇ ઉપાય ચાલ્યો નહિ તેથી રોવા લાગી.

જમશેદ—“ચુપ રહે, હવે આ મકાનમાં ચાલ જ્યાં સુધી તું મારી બંને વાતો મંજુર કરે નહિ, ત્યાં સુધી અહીંથી જવા પામશે નહિ. ભલે તારી આખી ઉમર કેમ નીકળી જતી નથી.”

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ગુલબદન સપડાણી.

“ ટપક પડતે હેં આંસુ જાગમેં શબનામ ફી આંખોસે
અસીરાને ચમન રાતોડો જમ ફરિયાદ કરતે હેં. ”

જમશેદ—“ અહીં તું ધુણી ધુણીને મરે તો પણ મારા સિરાય
કાંઈ ઉપાય નથી. ”

ગુલબદન કાંઈ પણ ખોલી નહિ, તેનું મન ધડકી રહ્યું હતું.
આંખોમાંથી આંસુ પડતા હતા. જમશેદ ગુલબદનનો હાથ પકડીને
મકાનની ઓસરીમાં જઈને મારવા લાગ્યો. એક છુટી ઓરત આવીને
દરવાજા ઉપર જોવા લાગી.

જમશેદ—“ ફાઇ, હું છું. ”

ફાઇ જમશેદને જોઈને કાંઈક વિચાર કરી રહી હતી. જમ-
શેદ તેને ખેંચતા ખેંચતા મકાનની અંદર લઈ ગયો, મકાનની અંદર
જતા જતામાં તો ગુલબદન બેહોશ થઈ ગઈ.

ફાઇ—“ દીકરા જમશેદ! આ બેહોશ કેમ થઈ ગઈ ? આ
છોકરી કાણ છે ? તેને તમે આહી કેમ લાવ્યા છો ? ”

સાંભળીને જમશેદે જોરથી રોષ માર્યો જેથી ખીચારી શેતાન
ડાસી પણ ડરી ગઈ. જમશેદે ગુલબદનની તમામ વાત ફાઇને
કહી સંભળાવી.

જમશેદ—(ઉદાસ થઈને) “ જુઓ આ છોકરીની દરેક રીતે ખાતરી રાખજો. મને તેની સાથે મહોળત છે. સમજી ! તેની ખુબ કાળજી રાખજો. ”

ડાશીએ માથું હલાવી દીધું.

જમશેદ—“ હાં, જ્યાં સુધી તે મારી શરતો મંજૂર કરે નહિ ત્યાં સુધી તેની ખુબ કાળજી રાખવી. નહિ તો મારો જીવ જવાનો અખતરો છે. તથાપિ મને તો ના ઉમેદીતો સાફ દેખાત આવે છે (ઉડો નિસાસો મુકીને) ખેર, ખુદા હાશીક ”

જુદી—“ તેના સિવાય ખીજે ઉપાય પણ શું છે, જેમ કહેા તેમ કરીએ. ”

જમશેદ ગુલમદનને ફાઇના તાગામાં સોંપીને ચાલ્યો ગયો. જુદી પોતાના ભત્રીજાના કામોથી નાખુશ થઈ, તથાપિ મહોળતના કારણથી દરેક જુરા કામ કરતી હતી.

ખડું કહીએ તો જમશેદ ફક્ત ગદમાસજ નહિ ડાકું પણ છે. આ મકાન તેણે ખરીદીને પોતાની ફાઇને દગ દીધું છે. જ્યારે કોઈ વખતે તેના ઉપર વારંટ નીકળતું તો તે વખતે તે આ મકાનમાં આવીને સંતાઈ રહેતો હતો.

ગુલમદનને જેહોશી ભરી હાલતમાં ઉપરના ઓરડામાં પહોંચ્યાં ડવામાં આવી. એક છોકરી તેની ખીંમતના માટે તેની પાસે રોકવામાં આવી. પહેલા તો એ છોકરીને ડાશીએ રાખવી વ્યાજખી માન્યું નહિ, તે પછી કોણ જાણે શું ત્રિચાર કરીને રાખી લીધી. અરંધી રાત રીતી જવા પછી ગુલમદનની જેહોશી દુર થઈ. આંખો

ઉઘાડીને તેણે જોયું તો એક છોકરી તેની પથારીની બાજુમાં એક આરામ ખુરશી ઉપર બેઠી બેઠી ઉઘી રહી છે.

ગુલબદન—(ગભરાઇ ગઇને) હું સ્વપ્નું તો નથી જોઇ રહીને ? હું ગાંડો તો નથી થઇ ગઇને ? ”

છોકરી—(ચોંટીને) “ આપ સ્વપ્નું જોઇ રહ્યા નથી. ”

ગુલબદન—“ વાર, બતાવો હું ક્યાં છું ? ”

છોકરી—“ જે આ મકાનમાં રહે છે તે જન્મશેની ફાઇ છે. ”

ગુલબદન—“ મહેરબાની કરીને મારી ઓઢણી અને જોડા લાવી દો, હું અહીંથી ચાલી જાઉં. ”

છોકરી—“ આપ અહીંથી જઇ શકશો નહિ, ચારે કોર તાળા દીધા છે. ”

ગુલબદન—“ એમ નહિ બની શકે, હું જન્મજન્મથી નહિ રહું, જો તમે મને મદદ કરો તો આ અંગુઠી આપું. મારે મુશ્કવાન હીરાની અંગુઠી છે ? ”

છોકરી—“ હું તમોને બહાર કાઢી દઉં. તથાપિ ફરીને કોઇ સાથે આ ખુનની વાત કરવી નહિ નહિતર જન્મશેદ ફાંસીએ જશે. ”

ગુલબદન—“ હું તમારી વાત માનીશ. ”

છોકરી—“ સાર, હું કુંચી ચોરવાની ફોકરમાં છું. તથાપિ ફાંઇ શીકર તો નથી કરતાને ? ”

ગુલબદન—“ દયાળુ છોકરી, મારા ધરના માથુસો મારી બોળમાં હશે. મને તું અહીંથી જલદી બહાર કાઢ. ”

છોકરી--“ આપને તે કુંચીઓ લેવી હોય તો ડોશીના ઓર-
ડામાં ટાંગી છે. હું તે ચોરતા હૂં છું. ”

ગુલબદન--“ સારું, તું મને રસ્તો બતાવી દે. ”

છોકરી--“ જુઓ જ્યાં સુધી બને ત્યાં સુધી બચી જવું. સાંભ-
ળું છે કે, જમશેદ મક્કા જવાના છે. તમને પણ સાથે લઈ જશે.
જુઓ કુંચીઓનો ગુસ્સો આ ટાંગ્યો છે. ”

ગુલબદન--“ ત્યારે તો મારે ઉતાવળથી નાસવું પડશે. ”

ગુલબદન ઉઠવા ચાહતી હતી કે ચેતાની ડોશી આવી ગઈ
અને તેણે છોકરીને ખસેડી મુકી. ગુલબદને તેને આંસુ ભરી આંખોથી
જોઈ. ચહેરો જોઈને ગુલબદન સમજી ગઈ કે, આથી છુટી જવાની
ઉમેદ નથી.

બુઢી--(હસીને) “ હું તમોને છોડી દઉં છું, તથાપિ તમને
છોડવાથી મારા ભત્રીજાનો જીવ જાય છે, તે માટે જ્યાં સુધી હું
જીવતી હોઉં ત્યાં સુધી અહીંથી નહિ જવા દઉં. ”

ગુલબદનનો ચહેરો ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગયો, તે ધાંતક કહેવા
માગતી હતી. તથાપિ ડોશી ઝટપટ દરવાજાની બહાર જઈને તાણું
દઈ દીધું. ખીચારી ગુલબદન આખી રાત કોટડીમાં ટહેલતી રહી.
સવારે ડોશીએ જળ પાનના માટે રજા આપ્યા, તથાપિ ગુલબદને
ઠન્કાર કર્યો. બહુજ વાટાઘાટ પછી ગુલબદને કહ્યું.

ગુલબદન--“ તું ઝમડો શા માટે કરે છે. હું હાય તો
લગાડીશ નહિ. ”

ડોશી--“ જો તમે અપવાસ કરવા માગના હોય તો કરો.

તથાપિ એ બતાવે કે નીચે જમશેદની પાસે આવશે કે નહિ.”

ગુલબદન—“મારું પગરખું તેને મલવા જશે.”

ડોશી ચાલી ગઇ, છોકરી દોડીને આવી અને કહ્યું—“જાહેન,
તમે જમને જમશેદને મળી શ્યો નહિ તો જૂડી થશે.”

ગુલબદન—“ચાલો આવું છું.” કહીને ગુલબદન દડી અને
પારણા આગળ આવીને દબી રહી. જમશેદ તેને જોઇને
આગળ આવ્યો.

જમશેદ—“ધ્યારી ગુલબદન.”

જમશેદે હાથ લાંબાવ્યો તથાપિ ગુલબદને ઝટકી નાંખ્યો.

ગુલબદન—“ચાલો હટો, દુર રહો, મને પગવો નહિ.” એ
સાંભળીને જમશેદનો ચહેરો લાલ થઇ ગયો.

જમશેદ—“દેખ ગુલબદન, જ્યારે તું મારી બીબી થઇ ગઇ
તો તારે એવી વાતો ન કરવી જોઇએ.”

ગુલબદન—“તમારી બીબી છે કાણ ?”

જમશેદ—“કેમ તેં ઈશ્વર નહોતો કીધો ?”

ગુલબદન—“જ્યારે મેં વાયદો કીધો હતો ત્યારે મને મારા
મનની ખબર નહોતી. તે વખતે હું નહોતી જાણતી કે તમે એક
હાકુ છો.”

પ્રકરણ ૧૨ મું.

જમશેદજી પાણપણ.

“મેહરજી તુજી સિતમ ગર નિકલા,
મોમ સમજે થે તેરે દિલકો સો પત્થર નિકલા

જમશેદ—(હસીને) “ભલે, તારી એમ મરજી છે :તો તું હવે
છકરા કર તો પણ જવા નહિ દઉં.”

ગુલમદને ગુસ્સા અને તિરસ્કારથી જમશેદના તરફ જોયું
અને કહ્યું:—

ગુલમદન—“આપ મારી સાથે શાદી કરવાની આશા છોડી દ્યો.”

જમશેદ—“હું તારી સાથે જરૂર શાદી કરીશ. મને તારી
સાથે બહુજ મહોબત છે.”

ગુલમદન—(પગ પછાડીને) “સારું, તો તમે મારો જવાબ
પણ સાંભળી દ્યો. જો દુનિયા સુની થઈ જાય અને દુનિયામાં તમે
એકલા રહી જાઓ તો પણ હું તમારી સાથે શાદી કરીશ નહિ.
હવે હું તમારી શરમ પણ રાખવા માગતી નથી. કેમકે મને માલુમ
પડી ગયું કે તમે કોણ અને કેવા છો ! તમારી મહોબતથી મારા
ખાનદાનમાં ઝાંખપ લાગે છે.”

જમશેદ ખગડી જઈને ઉમો થઈ ગયો. ગુલમદન પ્રથમની પેઠે
ખારણા આગળ ઉભીજ રહી. તેના ખુબસુરત વાળ અહેસા ઉપર

લટકી રહ્યા હતા. તે બંને હાથ સાથે મેળવીને કાંઈ નિવાધ પામવા જેવી રીતે ઉભી રહી હતી.

ગુલબદન—“બુઝો હું પાછી કહું છું કે, તમારી મહોબતથી મારી ઇજ્જત ખરાબ થાય છે, હું તમારા જેવા કાતીલ-ખુની સાથે કદી પણ શાદી કરી શકતી નથી.”

ગુલબદનની આ વાતોના તીર જમશેદના હૃદયમાં ખુંચી ગયા, ગુલબદને ગુસ્સો બધો કાઢી નાખ્યો. જમશેદ ગુસ્સાથી કંપવા લાગ્યો. તેનો ચહેરો લાલ થઈ ગયો. તેના મનમાંથી ગુલબદનની મહોબત દુર થઈ ગઈ. મહોબત દુર થવાથી તેનો ખ્યાલ પણ બદલી ગયો. જમશેદના દીલમાં એવી વાત આવવા લાગી કે, જે ઇનશાનમાં હોય નહિ.

જમશેદ—(ગુસ્સાથી) “તારી વાતો ખલાસ થઈ ચુકી કે નહિ ? અગર પુરી થઈ ગઈ હોય તો હું બે ચાર વાતો સંભળાવું જેથી તારા દીલમાંથી તારો ખ્યાલ બદલી જાય.”

ગુલબદન—“જે કાંઈ કહેવા માગો તે કહી શકો છો, હું એકવાર જવાબ આપી ચુકી. મારો જવાબ એટલોજ છે કે, હું તમારી સાથે શાદી નહિ કરું મને તમારા માટે લાગણી દુર થઈ ગઈ.”

જમશેદ—“તારી મારી સાથેની લાગણી દુર થઈ ગઈ, હવે હું તારી ઇજ્જતને પણ ઠેકાણે પહોંચાડું છું, જેના લીધે તું બડ-બડાટ કરીને વાતો કરી રહી છે. સોગંદ ખાઈને કહું છું કે, જ્યાં સુધી હું જીવતો રહીશ ત્યાં સુધી તારી વાત સળગતી આગની પેડે મારા દીલમાં બલુકતી રહેશે.

ગુલબદન--(તેજ થઈને] “વાદ રાખો તમે શું કીધું?”

જમશેદ--“હું તારી સાથે મહોબત કરતો હતો, તારી પ્યારી સુરત જોઈને મેં તારી સાથે શાદીનો ઇકરાર કીધો હતો. મારો પુરો ઇરાદો હતો કે, જીવ જીવ તો જીવ પણ તુંને હાથથી જવા નહિ દઉં, હવે હું તે વાત છોડી દઉં છું. તેં મારી મહોબતનું ખુન કરી દીધું. હું તારી પાસેથી તેનો ખદ્દો લઈશ.”

ગુલબદન--“મને ઉમેદ નથી કે તમે એક કમજોર છોકરી પાસેથી ખદ્દો લ્યો.” એ સાંભળીને જમશેદે જોરથી રોદ માર્યો. જોરથી ગુલબદન ચોંકી ગઈ.

જમશેદ--“તું સમજતી હપ્ત કે, ઝોરતો પાસેથી ખદ્દો લેવો એ નામરદીનું કામ છે તથાપિ જ્યારે મારા ઉપર આરોપ ઢાળે છે અને તિરસ્કાર કરે છે, તો હું ખદ્દો કેમ ન લઉં? હમ્મુ પણ સાફ છે કે, શાદીનો ઇકરાર કર, નહિ તો હું ભુંડી દુરગતી કરીશ.”

ગુલબદન--“હું તમારા અખત્યારમાં છું. તથાપિ હું તમારી ધમકીઓથી જરા પણ ખીતી નથી. એ એક નામરદ આદમીનું કામ છે કે એક નાની ઉમરની છોકરીને આવી રીતે ડરાવે છે.”

જમશેદે ગુલબદનનો હાથ જોરથી પકડી લીધો. બિચારી નાની ઉમરની છોકરીના હાથમાં જાયે લોઢાની હાથકડીઓ પડી ગઈ તે પરવશ થયેલી જમશેદની સાથે ગઈ, જમશેદે ખડકીની પાસે જઈને કહ્યું.

જમશેદ--“તને આ ઇમારત દેખાય છે?”

ગુલબદન--“હાં, હાં, આગળ કહો.”

જમશેદ—“ તે ગાંડાની ઇરિપતાલ છે. બહુજ ગરીબ અને નશીબહીન તેમાં કેદ રહે છે અને તેમાં મરે છે. હજુ પણ ખ્યાલ કર, હું તને આજ રાતની મુક્ત વધુ આપું છું. આજ રાત તું પુરો રીતે વિચાર કરી લે અને જો તું નહિ માને તો, તને તે વખત સુધી ત્યાં રહેવું પડશે કે જ્યાં સુધી શાદીનો ઇક્રાર નહિ કરે. ”

ગુલમદન—“ હું એકવાર કહી ચુકી, એમ કહીને ગુલમદન મગર શાહબદીઓની પેઠે જમશેદનો હાથ તરછોડી નાખાને બહાર ચાલી ગઇ. જમશેદ હવે બીલકુલ બદલી ગયો, તેનો ઇસ્ક જતો રહ્યો. જમશેદે પોતાના દીલમાં બદલો લેવાનો પુરો ઇરાદો કરી લીધો. હવે તે વાતનો વિચાર કરવા લાગ્યો.

વાંચક જાણુતા હોવા જોઇએ કે, ગુલમદન અને જમશેદની ખાસ મહોબત કદી પણ થઇ નહોતી. તેણે ખાલી ગુલમદનનો જીવ બચાવવાને તેને લોભાવી રાખી હતી. હવે ગુલમદનને પણ ખ્યાલ આવતો હતો કે:—“ પિતાજી જે કહેતા હતા તે બધું ખરું હતું.”

ગુલમદન કેદના ઝોરડામાં ગઇ. બેશીને પોતાને નાશી જવાનો માર્ગ વિચારી રહી હતી. તેટલામાં ડોશી ખાવાનું લઇને આવી. ગુલમદન ભૂખના દુઃખથી ગાંડી જેવી બની ગઇ હતી. કેમકે બ્યારથી તે આવી હતી ત્યારથી તેણે એક ઘુંટડો પાણી પણ પીધું નહોતું, તેણે કાંઇક ખાવા લાયક સમજીને ખાધું. જો ગુલમદન અકલથી કામ લેત તો કદાચ નીકળી જાત. ડોશી તેને મહોબતથી જોઇ રહી હતી. ગુલમદને ગુસ્સો બતાવ્યો તે તેના હકમાં ગેર દાવદો કરતા નીવડ્યો.

ડોશી ઝોરડામાં ફરવા લાગી. ગુલમદન સમજી કે, નાસતા પહેલાં મારે પેટ ભરી લેવું જોઇએ, તેટલા માટે તેણે પ્રથમ ખૂબ

પેટ ભરીને ખાણું ખાધું.

ખુદી થાળી લઈને ચાલી ગઈ, નીચે જમશેદ પણ ઉભો હતો. ડોશી જમશેદના અને જમશેદ ડોશીના સામું જોઈને હસ્યા.

ડોશી—“ હરેક પ્રયાસનું ફળ જરૂર મળે છે. હવે તમે તમારા મકાનમાં જાઓ.”

જમશેદ ચાલ્યો ગયો. ખુદી પણ જઈને સુત્ર રહી, ફક્ત ગુલ-ખદન બેડી બેડી તે છોકરીની રાહ જોતી હતી. જે ચાવી લઈને નાશી જવાનો ઠરાવ કરી ગઈ હતી. ગુલખદન ઝોરડામાં ટહેલવા લાગી અને મનમાં મનમાં કહેવા લાગી. “ જરૂર તે મારા માટે થોડો લેવા ગઈ હશે. (માથું પકડીને) માફ માથું કેમ હરે છે, ઝોરડો ધ્રુમતો હોય તેમ જણાય છે, આંખોની આગળ જુદી જુદી જાતની છખીઓ તરતી દેખાય છે. શું મને શેતાની ડોશીએ કાંઈ નિસ્સાવાળી ચીજ તો નહિ ખવરાવી હોય ને ? ”

ખફે જો હતું કે, ડોશીએ ખાણા સાથે કાંઈ નિસ્સાવાળા ચીજ મેળવી હતી. ગુલખદન થોડા વખતમાં ખૂમ હસવા તથા રોવા લાગી. એમ હસતું તથા રોતું બંને સાથે થઈ રહ્યું હતું, કે તે છોકરી તાણું ઉઘાડીને અંદર આવી.

છોકરી—“ આપ આહીં છો ? ”

ગુલખદને જોરથી હસવું શરૂ કર્યું. ગુલખદન આ વખતે જે જાન અવરથામાં હતી. તેના વાળ ચહેરા ઉપર વીખરાઈ ગયા હતા, આંખો ઉડી ઉતરી ગઈ હતી. ખુમસુરત ગુલખદનને આ વખતે જોવાથી બધા લાગતો હતો, તેના ગાલ પીળા અને હોઠ સુકાઈને

કાળા રંગના થઇ ગયા હતા. છોકરી તેની આ દશા જોઇને ખીકના લીધે નાસી ગઇ. નાસે નહિ તો ખીલું કરે પણ શું ? છોકરીના જવા પછી થોડી વારે જમશેદ ગયો. જમશેદની સાથે એક નવો આદમી પણ હતો. જમશેદને જોતાંની સાથે ગુલબદન દોને લપટી ગઇ.

નવીન માણસ—“ શું તે ખીમાર આ છે ? ”

જમશેદ—“ જી હા, આ છે.”

જમશેદ ગુલબદનને ખેંચીને ખીજા ઓરડામાં મૂકી આવ્યો. અને તે પછી નવા માણસ પાસે આવીને બોલ્યો.

જમશેદ—(નવા માણસ સાથે) “ :હું’ આપને કહી ચુક્યો છું કે, એ છોકરી ગાંડી છે. એ મારી ફાઇને ત્યાં રહે છે. તેની માગણી મારી સાથે થઈ ચૂકી છે, તથાપિ મારા બદ કિસ્મતે શાદી થતા પહેલાં આ છોકરી ગાંડી બની ગઇ, હવે આપ મહેરબાની કરીને એ બતાવો કે, તેનો ઇલાજ થઇ શકે છે કે નહિ, જ્યારે તેને ચક્રી આવે છે ત્યારે તે એકદમ પોતાની જાતે બહાર દોડી જાય છે, વળી કોઇની સાથે બોલતી નથી. તેને એવો ખ્યાલ પેદા થઇ ગયો છે કે, તેને કોઇ જખરજસ્તીથી આડીં લઇ આવ્યું છે. ચક્રી આવે છે ત્યારે શાદીનો પણ ઇન્કાર કરે છે અને મને ખુતી અને ડાકુ બનાવે છે.”

જમશેદની સાથેના નવા આદમી ડોક્ટર હતા.

ડોક્ટર—“ બેશક પાગલ-ગાંડાઓને એકની એક ધુન રહે છે” એમ કહીને ડોક્ટરે એક સર્ટિફિકેટ લખીને જમશેદને દીધું. તેની

સહાયતાથી જમશેદે ગુલબદનને ગાંડાની હોસ્પીટલમાં પહોંચાડી દીધી. હજુ સુધી ગુલબદનને હોંશ હતી નહિ. શેતાન ડાશીએ તેને બાંગની સાથે ધતુરાના બી પણુ છંદ દીધા હતા. જેથી તે તે વખતે એકદમ ગાંડી થઈ ગઈ હતી. ગાંડાની હોસ્પીટલમાં ઠંડી ઠંડી હવા લાગવાથી ગુલબદનનો નિસ્સો કાંઈક ઝાંઝો થયો તથાપિ જીમ હજુ સુધી બંધ રહી હતી. હવે તેને બંધી વાતનો ખ્યાલ આવવા લાગ્યો, તથાપિ મોઢેથી વાત કરવાની તાકાત રહી નહિ.

અમારી કલમમાં એટલી તાકાત નથી કે. તે ગુલબદનના દી-લનો ગભરાટ અને તે દુઃખી અવસ્થાનો ફેરો ઉતારી શકીએ. ગુલ-બદન એમ સમજતી હતી કે, જમશેદ મને અમસ્થો ધમકાવે છે. સ્વપ્નામાં પણ તેને ખ્યાલ નહોતો આવ્યો કે, જમશેદ ખરેખર મને ગાંડાની હોસ્પીટલમાં મોકલશે.

વાંચક, એકવાર પાપી જમશેદના ઇસ્ક ઉપર ધિક્કારથી જો, તેના યુરા કૃત્યથી કામળ ગુલબદનને ગાંડાની હોસ્પીટલની હવા ખાવા જવી પડી. ખુદ પણ જાણતો હતો કે ગુલબદનને આ વખતે કેવી તકલીફ હતી.

જે વખતે ગુલબદનને આ માણસો ગાંડાની હોસ્પીટલમાં લઈ ગયા તે વખતે તે રોવા લાગી. તે વખતે તેની જીમ પણ કાણુમાં નહોતી. તેણે કોઈ પુસ્તકમાં વાંચ્યું હતું—“જ્યારે ગુન્હેગારને મોતનો હુકમ સંભળાવવામાં આવે છે ત્યારે તે જેટલો દુઃખી થતો નથી તેટલો તે કેસ વખતે દુઃખી થાય છે.”

તે વખતે ગુલબદનની પણ એજ હાલત હતી. તેની જરા જેટલી વાત યાદ આવી રહી હતી. તે મીટ માર્યા સિવાય ચંદ્રમાં

તરફ જોઈ રહી હતી. તેણે વાંચ્યું હતું કે, “કેદી કેવી રીતે દુઃખી થઈને કેકમાંથી છુટવાનો હુકમ સાંભળે છે તે પોતાની જાંઘળી જોઈને તે વખતે કેવા નિસાસા નાંખે છે.” તે વખતે ગુલ્લમદનને પણ તે બંધી વાત યાદ આવી રહી હતી. તેની બદકિસ્મતોએ તેને પણ કાળા કિવસ દેખાડ્યા. તે વખતે તેને હાલતા ચાલતા કુવારાની પાસે ખીલેલા ગુલામ પણ સારા લાગતા નહોતા. ડાક્ટરે તેને એક જોરડો આપ્યો તે તેમાં જઈને બેઠી. જમશેદે :ડાક્ટરેને શી દીધી અને ચાલતી વખત તેણે ગુલ્લમદનને કહ્યું—“જનેમન હવે તું સારી થઈ જઈશ અને એક હપ્તાં પછી મારા આવવા ઉપર તું રાજ થઈને મારી સાથે ચાલીશ.”

+

x

x

x

x

તે સાંજે જ્યારે આ દર્દનાક કામ થઈ રહ્યું હતું ત્યારે ગુલ્લમદનનારે સફદરજંગને એક પત્ર લખ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે, “ગુલ્લમદન એકાએક ગેમ થઈ ગઈ છે. ખસુસ તેનું મન અમોને તંગ કરવાનું હશે, તથાપિ નહિ અમને દુઃખી થવું ન જોઈએ. તે પોતાની ફાંદ પાસે ગઈ હોવી જોઈએ. ખીજને ત્યાં રહીને જ્યારે દુઃખી થઈ જશે, ત્યારે જને અડી આવશે.”

ગુલ્લમદનની ફાંદ સફદરજંગને બહુજ ચાહતી હતી. સફદરજંગે તેને પત્ર લખ્યો કે, “હું આવું છું. મારા આવવાની ખબર ગુલ્લમદનને આપશો નહિ, જે તમે તેને ખબર આપશો તો તે ત્યાંથી ચાલી જશે.”

તે પછી તેણે કાંઈક હકીકત જમશેદની પણ લખી નાખી હતી.

ગુલબદનની ફાઇ પત્ર વાંચીને ગભરાઇ ગઇ. તે સમજી કે, ખસુસ ગુલબદન આહી આવવા વાળી છે. તેણે સફરજનંગને અહીં આવવાના સંબંધમાં કાંઈ કહ્યું હશે. જમશેદના સંબંધમાં મરહુમ ભાઈએ પણ એક વાર લખ્યું હતું, હાલ તે આહીં પણ નથી. કદાચ જમશેદ મારી બત્રીજીને લખેને અરમ ચાલ્યો નહિ ગયો હોય ?

એવી રીતે ખ્યાલ કર્યા દરતી હતી. બીજે દિવસે એક બીજને પત્ર સફરજનંગે પોતાના આવવાના સંબંધમાં લખ્યો. ડાશી ઉડી, તેને વિચાર થયો કે, ગુલબદનને એક પત્ર લખું. તે વખતે તેણે જોયું તો એક ગાડી તેજથી દોડી આવતી હતી. જોત જોતામાં ગાડી આવીને દરવાજા ઉપર ઉભી રહી.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

હું જમીન ઉપર મુકડ થઇને પડી જાઉં.

“આતિશે રશ અફ ખાક દરેગી હમકો,
લાગકી આગ જુરી હોતી હે જલનેકે લિયે.

ન્યારે ગુલબદન પુરી રીતે હોંશમાં આવી ત્યારે તેને માહુમ પડ્યું કે, હું ક્યાં છું ! હવે તેનું નિસ્સાનું ઝેર દતરી ગયું હતું. હોંશ આવ્યા પછી તેને મનનું દુઃખ પ્રથમથી પણ વધી પડ્યું, તેણે પોતાના ઝોરડાને જોઇને કહ્યું—“યા ખુદા ! શું આમાં આ જીંદગી પુરી થશે ?”

હાય, જુવાન છોકરી, તું શું ખ્યાલમાં છે. ખુદા જરૂર તારી મદદ કરશે.

ગુલબદન દરવાજાની પાસે ગઈ, તેણે ધાર્યું કે, તાણું તોડી નાખું, તથાપિ લોહાનું તાણું તેના નાજુક હાથોથી ક્યારે તુટવાનું હતું ? તેણે એકવાર ચંદ્રમાની તરફ જોઇને કહ્યું—“અફસોસ, અહીં તો સ્વાસ ધુંટાઇ જાય છે.”

અવાજ સાંભળીને એક ચાકરડી દોડીને ત્યાં આવી. તાણું ઉઘાડીને તેણે ગુલબદનને બહાર કાઢી. ગુલબદન દોડીને તેના પગમાં પડી ગઇ અને રોષ રોષને તેણે પોતાની હકીકત કહી સંભળાવી.

ચાકરડી—“ગમરાઓ નહિ, આહીં કોઇ ગાંડુ નથી. બધા

સારા છે. વળી તમે તો સૌથી સારા ઝોરડામાં છો. તમારા ઝોરડાથી સારો ઝોરડો આહીં ખીજો એકે નથી.”

ગુલમદન—“આ ઝોરડામાં તો ટહેલવાની જગા નથી તેમ કાંઈ નથી. હું અહીં જરા પણ નહિ રહું.”

ઝોરતે કાંઈ ખ્યાલ ન કીધો, ગુલમદને બહાર જોયું તો કોઈ રોઈ રહ્યું હતું, કોઈ હસી રહ્યું હતું. કોઈ શટકની પાસે ગુપચુપ ઉભા હતા અને કોઈ ટહેલી રહ્યું હતું. ગાંડાની જે વાતો ગુલમદન કદી કદી ઉપન્યાસોમાં વાંચ્યા કરતી હતી તે આજ અહીં રહીને જોઈ રહી હતી.

ઝોરત—“આવો આહીં ફરીએ.”

ગુલમદન—“હું નહિ જાઉં, આ બધો ખેલ જોઈને મારું શરીર કંપી ઉઠે છે; તેનાથી તો મારો ઝોરડો સારો છે.”

ઝોરત—“આહીંનો કાયદો છે, તમારે ધ્રુમવું પડશે,” એમ કહીને તેણે ગુલમદનનો હાથ પકડી લીધો. અને આમતેમ ધ્રુમવા લાગી. બધાની નજર તે ઝોરતના તરફ હતી. બધાં ખુશ ખીજતા, રોતા અને હસતા હતા.

ગુલમદન—(સેધને) “હાય, હું તો એ સાંભળતા સાંભળતા આંડી ખતી જઈશ. ખુદાના માટે મને છોડી દો.”

ગુલમદને જ્યારે જોયું કે, આ ઝોરત મારી વાતોનો જરા પણ ખ્યાલ કરતી નથી. ત્યારે તે ચુપ થઈ ગયો. ગુલમદન ઉપર આ વખતે જે વીતી રહ્યું હતું તે પોતે જાણતી હતી. ખીજમાં એટલી તાકાત નથી કે, વર્ણન કરી શકે.

ગુલબદનને ત્યાં એકલી મુકીને તે ઓરત ચાલી ગઇ. ગુલબદનની પાસેથી જનારી એક ગાંડી સ્ત્રીએ ગુલબદનને જોઇ, તે ત્યાં ઉભી રહી.

ઓરત—(ગુલબદનનો હાથ પકડીને) “ હરે નહિ, હું તમેને ત્રાસ આપીશ નહિ, હું તમેને ઓળખી ગઇ. માલુમ પડે છે કે, તમને પણ મારા જેવી ગાંડી બનાવીને આહીં લાવવામાં આવી છે.”

ગુલબદન—“ બેશક, હું ગાંડી તો નથી. તથાપિ આહીં જબરજસ્તીથી રાખવાથી જરૂર ગાંડી બની જાઉંશ. ”

ઓરત—“ આ દુનિયામાં રહીને દરેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ સહન કરવી પડે છે. જ્યારે મને આહીં લાવવામાં આવી હતી ત્યારે મારી પણ હાલત સારી હતી, જેવી હાલત હાલ તમારી છે. હું પણ પહેલા તમારા જેવી વાતો કરતી હતી, તથાપિ ખુદની અવકૃપાથી હું આ ગાંડીઓની સાથે રહીને તેના જેવા ખ્યાલની થઇ ગઇ.”

ગુલબદન તે સ્ત્રીના તરફ જોવા લાગી, તેને તેની વાત ઉપર વિશ્વાસ નહિ બેઠો. ઓરત તેના મનની વાત જાણી ગઇ.

ઓરત—“ તાજુબ થાઓ નહિ. દુનિયામાં રહીને મારા ઉપર બહુજ મુશીબતો આવી છે. મારી જીંદગી દુઃખ ગમગીની અને તાજુબીની વાતોથી ભરપુર ભરી છે. જો હું મારી પુરી વાત કહું તો એક નોવેલ-વાર્તા તૈયાર થઇ જાય, વાંચ, આવો, હું અને તમે આ એવું ઉપર બેસી જઇએ. ”

ગુલબદન કાંઇ પણ ન કહેતા તેની પાસે બેસી થઇ. ઓરતે પોતાની વાત શરૂ કરી, તેની ઉંમર વીસ વરસની લગભગ હતી. તેનો રંગ ગોરો અને શરીર ઘાટીલું હતું. ગુલબદનના કરતાં તે વધુ ખુબ-સુરત તો નહોતી તથાપિ ગુલબદન વિશેની ખરાબરી કરે તેવી હતી. તેની મસ્ત શરમાળ અને રસીલી આંખો કાંઇક અજબ મજેદાર હતી.

“ મીર ઉન નીમ જાજ આંખોમે
સારી મસ્તી શરાબકી સી હૈ. ”

ઓરત—“ માફ નામ દીવારા છે, મારા ચહેરા ઉપર જુવાનીના નિશાન બહુજ ઓછા છે. તેનું કારણ એ છે કે, બહુ પ્રકારના સંદેશો સકન કરી ચુકી છું; ખેર! તકલીફની વાત ન કહેતા હું ફક્ત એટલુંજ કહું છું કે, આ નર્કમાં કેવી રીતે આવી.

“ હું જોઉં છું કે, હજુ તમને મારી વાતો ઉપર વિશ્વાસ આવતો નથી. તમારી આંખોથી હજુ સુધી ગેરવિશ્વાસ જાહેર થાય છે તથાપિ એ સમજી લ્યો કે, હું જો આ ગરીબ ગાંડાઓની પેઠે હોત તો તમારી સાથે એવી વાતો નહિ કરત. ” એમ કહીને તે હસી. જે હાશ્વે ગુલબદનના દીવ ઉપર પણ અસર કરી.

ગુલબદન—“ નહિ, મને તમારો પુરો વિશ્વાસ છે, હું આહી દગાથી આવી ગઇ છું. ખસુસ તમે પણ આહી દગાથી આયા હોવા જોઇએ. ” દીવારાએ એક નિશ્વાસ નાંખીને ગુલબદનનો હાથ ધીરેથી દબાવી દીધો. તે કહેવા લાગી.

દીવારા—“ મારી વાત દર્દથી ભરી છે. જે બધી મુશીબતો આજ હું ભોગવી રહી છું તે ફક્ત ઇસ્કના કારણથી. હું એક ગરીબની

છોકરી છું, તથાપિ મારા બાપ બહુ મોટા મનવાળા અને ખુશ મીઠાજી આદમી હતા. મારા સિવાય પિતાજીને દુનિયામાં બીજું કંઈ નહોતું. એક દિવસે હું દરિયાના કીનારા ઉપર બેઠી હતી, કાંઈએ મારા કાનમાં ભારી મીઠો અવાજ સંભળાવી દીધો, ફરીને મેં જોયું, તો એક નવજુવાન પૂછતો ઉભો રહ્યો હતો. તેણે પૂછ્યું—“ બીબી શું તમે મને રાજમાર્ગ બતાવી દેશો ? ” હું રસ્તો જુલોને આ તરફ નીકળી આવ્યો છું. ” તે માણસ મારે શેતાન તેમ મારે ખુબસુરત હતો. તેના શરીર ઉપર શીકારી પોષાક બહુજ સારો લાગતો હતો. મેં તેને શેતાન એવી રીતે બનાવ્યો કે, જોવામાં તો તે શાહનદે હતો, તથાપિ કામ તો તે શેતાનીબતના કરતો હતો. હું તેને જોવાની સાથે આશ્ચર્ય થઈ ગઈ. મેં તેને રસ્તો બતાવી દીધો, કેટલોક વખત આંખના ઇસારા કીધા પછી તે ગયો. તથાપિ બંનેના મનમાં ફરીને મળવાની ખાહીશ રહી ગઈ.

આઠ નવ દિવસ પછી હું એક માણસના ઘરે મીઠાસમાં ગઈ, મારી સાથે મહોલ્લાની સાત આઠ છોકરીઓ પણ હતી. મારો પ્યારો પણ ત્યાં મોજુદ હતો, ચાર આંખો ભેગી થતા અમે બંને જણા એક બીજા ઉપર લડુ બની ગયા. કોઈ પ્રકારે જોગ લાવીને એકાંતમાં મેં તેને પૂછ્યું: “ મને જાણખો છો ? ” તેણે કહ્યું—“ બહા તમને હું જુલો શું ? ” તે પછી મેં તેને મારો પુરો દોસ્ત બનાવી દીધો. તે દિવસે મીઠાસમાંથી આવ્યા પછી કેટલાક દિવસે નદી કીનારે મારી અને તેની મુલાકાત થઈ. ઇસ્કની વાતો થઈ. હવે એ મહોબત ધીરે ધીરે વધી રહી હતી. કે મારા પિતા મરી ગયા. તે પછી શું થયું. રસ્તો ખુલ્લો થઈ ગયો. બંને જણા મળ્યા પછી ઘરમાં મળવા લાગ્યા.

તેના કહેવાથી મેં માફ મક્કાન વેચી નાખ્યું અને મારી માલ મીલકત લઇને તેને ઘેર ગઈ. ત્યાં તેણે મને કેટલાક દિવસ સુધી ભારે ચેનથી રાખી, તેના ઘરમાં ફક્ત તેની વૃદ્ધ દોઢ હતી. બુઢિયો મારી અને તેની શાદી કરાવી દીધી. હાથ, તે શાદી મારા માટે ભારે આકૃષ્ટ રૂપ થઈ. કેટલાક દિવસ ચેનમાં કાઢ્યા પછી તે દુષ્ટ અને દુઃખ દેવા લાગ્યો. હું સખુરીની સાથે તે દુઃખ પણ સહન કરવા લાગી. એક દિવસે તે મારા ઉપર બહુજ નારાજ થયા, તે દિવસથી તે મને મારવા કુટવા લાગ્યો. હું તે પણ સહન કરતી હતી. સહન ન કરું તો કરું પણ શું ? ”

ગુલબદને માથું હલાવ્યું.

“ ખેર કેટલાક દિવસ વીતી ગયા પછી તે એક સુંદર છોકરીને ઉપાડી લાવ્યો અને મારી સામે તેની ઇજાજત ખરાબ કરી. પાછી તે ક્યાંઈ બહાર જઈને કહે અને કેદ ન કરાવી દ્યે. તે ખ્યાલથી તેણે તે બીચારી છોકરીને મારી નાંખી. તે મરી ગઈ, તેણે તેને ડોશીની મદદથી તે ઘરમાં ઘાટી દીધી. ઘાટતી વખત મેં જોયું કે, માટીની નીચેથી બહુજ હાડકાં નીકળ્યા. હું સમજી ગઈ કે, આ ખુની છે. મેં તેને કેદ કરાવવાનું કીધું. તે સાંભળીને તે ડર્યો અને મારા જીવનો દુશ્મન થઈ ગયો. હું સમજદાર હતી. મેં પહેલાથીજ એક તેજદાર છરો હાથમાં લઈ લીધો. તેના પ્રતાપે તે મારી નજીક આવી શક્યો નહિ. જો હું એવું ન કરત તો તે મારો પણ જીવ લઈ લેત અને તે છોકરીની પેઠે ત્યાં ઘાટી દેત, ખેર, જ્યારે તેના કાંઈ પણ ઉપાય ન ચાલ્યો, ત્યારે તેણે ખાવામાં નિસ્સાવાળી ચીજ મેળવી દીધી, જેથી કેટલાક કલાકના માટે હું માંડી થઈ ગઈ. જ્યારે જાન આબુ ત્યારે જોયું તો આ માંડાની હોસ્પિટલમાં પડેલી જોઈ. દોઢ

વરસ થઈ ગાયું, તથાપિ હજી હું આહી પડી છું. આ મારા દુઃખની વાત છે. ”

બુલબલન—“ ઓહ, બેસક દુઃખની વાત છે. ”

દીલારા—“ તેથી વધુ દુઃખની વાત ખીજી કંઈ હોય ? ”

બુલબલન—“ બહેન દીલારા, શું આહીથી હું અને તું નાશી શકીએ નહિ ? ”

દીલારા—“ એ વિચાર આપણા મનમાંથી કાઢી નાખો. આહીથી નીકળતું મુશ્કેલ છે, હાં તમે તો ખતાવો કે તમે કેવી રીતે આહી આબ્યા ! ”

બુલબલને પોતાની વાત પણ કહી સંભળાવી કેટલાક લાંબા વખત સુધી અને બેડી બેડી વાતો કરતી રહી, વધુ રાત ગઈ જાણીને તે ઝોરડામાં અને જાણીઓ સહ ગઈ. બુલબલનના મોઢા ઝોરડામાં સુવાથી તેને ભારે આરામ મળ્યો, અને અનાયાસે એક ખીજની સાહેલીઓ બની ગઈ.

વાંચક ! સમજી ગયા હશે કે, દીલારા સાથે દોસ્તી કરવાવાળો શીકારી પોષાકવાળો કોણ જુવાન હતો ! ન સમજ્યા હોતો હવે સમજી લેજો. તે શેતાનનો દીકરો જન્મશેદ હતો. તથાપિ તેની ખબર તે અને જણાતે નહોતી, કે અમે અને તે મુશીબતમાં નાખનાર એક જ શેતાન હતો.

અકરણ ૧૪ મું.

આ ખુદા ! બચાવ !

“કીરમતકી કમનસીબીકો સચ્ચાદ કયા કરે
અરપર ગીરે પહાડ તો ફરિયાદ કયા કરે.”

ગુલબદનને દીલારાની હુઃખ ભરી વાત સાંભળીને ભારે તાગુખી ઉપજી તથાપિ ગુલબદનની વાત કાંઈ થોડી હુઃખદાયક નહોતી.

ગુલબદન—“હું તો કોઈને કોઈ રીતે જરૂર નીકળી જઈશ.”

દીલારા—“ખહેન એવી ઉમેદ તો નથી.”

ગુલબદન—“વખત વીતાવી રહી છું, તથાપિ જોગ મળ્યોશો રકુચકર થઈ જઈશ.”

દશ દિવસ વીતી ગયા, તે દશ દિવસ ગુલબદન જન્મ ભર ભૂલસો નહિ, જો તેને દિલારા મળી જાત નહિ તો તે જરૂર ગાંડી બની જાત.

સાંજના વખતે જમશેદ આવ્યો, ટાંકટરના ઝોરડામાં જઈને તેણે લાંબા વખત સુધી વાતચીત કરી. વાતો કરતાં કરતાં આઠ બજી ગયા. ગુલબદનને મુલાકાતના માટે બોલાવવામાં આવી, તેની સાથે એકાંતમાં વાત કરવાના માટે જમશેદ તેના ઝોરડામાં ગયો અને રખેવાળ બાઈને દુર કરીને તેણે કહ્યું—“કેમ હવે દુસ્ત થઈ ગઈ. હજી પચ્ચ સાફ છે, માની જા.” ગુલબદનના ખૂબસુરત ચહેરામાંથી ધિઃકાર વરસી રહ્યો હતો.

શુભઅદન—(ગુસ્સાથી) “ હું તમારી વાત કદિ પણ માનીશ નહિ. મને તમારા ચહેરા તરફ ધિક્કાર છે. આથી વધુ બીજું તમે કરી પણ શું શકો છો? મને ત્રાસ આપીને તમે સાઈ કીધું છે. એકદમ તમે તમારું કાળુ મોહું લઇને તુરતજ ચાલ્યા જાઓ. હું તો આહી મરવા માટે તૈયાર છું. ”

જમશેદ—(હસીને) “ બહુજ સાઈ, તારા મરવાના માટે આ જગા બહુ સારી છે ”

શુભઅદન—(તિરસ્કારથી) “ જેટલી ઉતાવળેથી જઇ શકાય તેટલી ઉતાવળેથી તમે મારી સામેથી ચાલ્યા જાઓ. ”

જમશેદ—(સલામ કરીને) “ જુઓ, આ છેવટનો મોકો છે. ખૂબ સમજી લ્યો. ” એમ કહીને જમશેદ ઘંટડી વગાડી, શુભઅદન કાંઈ પણ જોણી નહિ, વૃદ્ધ ડોશી રખેવાળે આગ્રીને કહ્યું—“ શું હજુ સારી થઇ નથી? ”

જમશેદ—“ તે સારી ન થઇ તે માટે મને બારે અશ્વોસ થાય છે. ”

ડોશી—“ બેશક હોયું જોઇએ. ”

જમશેદ—“ ડૉક્ટર મને સર્ટીફિકેટ ન આપત તો હું સમજત કે તે માંડી નથી. ” એવી રીતે એ બંને જણા બારણામાં ઉભા ઉભા વાતો કરી રહ્યા હતા. શુભઅદન ધીરે ધીરે ફાટકથી ખડકીની ખાસે પહોંચી કે જે તરફથી જમશેદ આગ્યો હતો. પહેલા તો તે ચોતાના મનમાં હરી, તે પછી આસ્તેથી ખડકી ખોલીને અધારી સડક ઉપરથી નાડી. તે બેભાન અવસ્થામાં દોડી જતી હતી, તેને ખ્યાલ નહિ હતો કે તે ક્યાં જાય છે. હવે તેની પાછળથી અવાજ પણ

ચવા લાગ્યો. ગુલબદન મનમાંને મનમાં કહી રહી હતી--“ યા ખુદા મને તે પાપીના પંજમાંથી બચાવ ”

ગુલબદન એકદમ દોડી રહી હતી, હવે તેને અવાજ સાર સાફ સંભળાવા લાગ્યો. મશાયોની રોશની અધી જગાએ ફેલાઈ રહી હતી. ગુલબદન મનમાં કહેતી હતી--“ આહા ! પવન પણ કેવી સારી ચીજ છે. આ મંદમંદ પવન આટલા દિવસ પછી મારા શરીરને કેવો સારો લાગે છે ! ”

ખીડો પકડનારા એટલા નજદિક આવી ગયા હતા કે, ગુલબદને તેનો અવાજ ઓળખી લીધો. જમશેદ ખીજવાઈ રહ્યો હતો. “ આ તરફ ગઇ છે, પમના નિશાન સાફ દેખાય છે. દોડો, ચાલો. ”

હવે આગળ ખુબ લાંબા લાંબા ઘાસથી ઢાંકેલો રસ્તો મળ્યો. તે જોમને માણુસો ઉભા રહ્યા, કેમકે તેને પમના નિશાન નહિ મળતા હતા. ગુલબદન પણ ઉભી રહી અને પાછી ફરીને જોવા લાગી, તે માણુસો બહુજ નજદિક આવી ગયા હતા.

“ યા ખુદા ! બચાવ ! ” એમ કહીને ગુલબદન આગળ નીકળી કે તેનું માથું ધરવા લાગ્યું. ખુદાની કૃપાથી તે લપડીઆ ખાતી એક કોતર જેવામાં જઈ પડી. આસપાસના લાંબા ઘાસે તેને સંતાવામાં બારે મદદ કરી. તે ત્યાં પડી રહી. હવે શોધ કરનારા પણ તેની પાસેથી જઈ રહ્યા હતા. તે માણુસો શોધતા શોધતા બહુજ આગળ નીકળી ગયા. હવે ગુલબદન પોતાની જગાથી ઉઠી આસમાનની તરફ હાથ ઉંચા કરીને કહેવા લાગી--“ મારા અલ્લાહ તે મને બચાવી, હું તારો કેવી રીતે ઉપકાર માનું ! ” એમ કહીને ગુલબદન ચાલી. તે એવા રસ્તેથી જતી હતી કે જે રસ્તા ઉપર બહુજ થોડા

માણસો ચાલ્યા કરતા હતા. ખુશી થતી થતી તે રેલ્વેની સડક ઉપર પહોંચી ગઇ, એક લારી ગાડી પણ એક બાબુથી આવતી હતી. જે ઉપર એક બુઢો લેન ઇન્સ્પેક્ટર બેઠો હતો.

ગુલબદન—“ તમારો બારે ઉપકાર થશે, જે મને ગાડી ઉપર બેસાડો તો. ” લેન ઇન્સ્પેક્ટર મલો માણસ હતો, તેણે ગુલબદનને ગાડી ઉપર લઇ લીધી, થોડી વાર પછી ગુલબદનને પુછ્યું.

ગુલબદન—“ હવે તો નબદિક પહોંચી ગયા હશુંને ? ”

લેન ઇન્સ્પેક્ટર—“ હા આ બાબુ બુઢો, આ શહેર નજરે પડે છે. તમે ક્યાં જશો ? ”

હજી વાત પુરી થઇ : નહોતી કે એક ઘોડાગાડી વેગમાં દોડી આવતી જોઇ. ગુલબદન તેને જોતાંજ પીળી પડી ગઇ.

ગુલબદન—(ખીજાઇ જઇને) “ ખુદાના માટે મને બચાવો. ”

લેન ઇન્સ્પેક્ટર—(ગાડી હોવાની શંકાથી) “ કેમ શું છે. ? ”

ગુલબદન—“ મારો દુસ્મન મને પકડી લેશે. માટે મને બચાવો. અગર મારી નાખો. લેન ઇન્સ્પેક્ટરે ગુલબદનની બોળી બલી પ્યારી સુરત જોઇ, કે જેના ઉપર ડરની છાયા પડી હતી.

લેન ઇન્સ્પેક્ટર—“ તમને જે દુઃખ હોય તે મને સોંપ કહો. ”

ગુલબદન—(ગભરાઇ જઇને) “ મને બચાવો અગર મારી નાખો. ”

એટલામાં ગાડી પહોંચી ગઇ. જમશેદ ઉતરીને ગુલબદનને કંથું, “ કહે છેવટે પકડાઇ ગઇને ? ખુદા બારે મહેરવાળો છે. ”

ગુલબદન—“ મને બચાવો, તેનો વિશ્વાસ કરો નહિ. ”

જમશેદ—(લેન ઇન્સ્પેક્ટરને) “ જનાબ ! તે ગાંડાની હોસ્પીટલમાંથી નાશી આવી છે. મને સોંપી દો, હું તેને લઇ જઈ.”

ગુલઝદન—“ હવે હું તે ગાંડાની હોસ્પીટલમાં નહિ જઈ.”

જમશેદ—(લેન ઇન્સ્પેક્ટરને) “ જુઓ, તે પોતેજ ત્યાંનું રહેવું કમુલ કરે છે. ”

લેન ઇન્સ્પેક્ટર—“ જોશક, આપ તેના ભણાની ખાતર લઇ જાઓ છો, તથાપિ તે તો અહીંથી મરી ટળવાનું કહે છે.”

જમશેદે ગુલઝદનનો હાથ પકડીને જોરથી આંચકો માર્યો. ગુલઝદન જોહોશ થઈને તે આંચકાના પગ પાસે જઈ પડી.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

ગુલમદન બચી ગઈ.

“ ન કર સચ્ચાદ પીછા ઉસ શિકારે જન્મ પુરદદ કાઃ
ઉસે તો આપ હૈ દુશવાર ઉઠના બેઠના ચલના. ”

ગુલમદનને ઉઠાની લેવી એ જન્મશેદના માટે કાંઈ બારે કામ નહોતું, તેણે તેને ઉઠાનીને ગાલીમાં રાખી અને ગાડી હાંકી મૂકી.

આ તરફ બિચારા લેન ઇન્સ્પેક્ટરને બારે ગ્લાની ઉપજી. તેણે પાકો ધરાદો કરી લીધો કે, પાછા ફરતી વખત ગાંડાની હૉસ્પિટલમાં જઈ અને તે ગયો પણ ખરો. તથાપિ ત્યાં ગુલમદન મળી નહિ, હવે તેને બારે ગ્લાની ઉપજી. તે મનમાં ને મનમાં કહેવા લાગ્યો—“ હાપ, તે બિચારીને મેં તેને હવાલે શા માટે કરી ? માલુમ પડે છે કે, તે ગાંડી નહિ હતી. ”

ચાલતી વખત લેન ઇન્સ્પેક્ટરે સાંભળ્યું કે, વીશ વરસની એક બીજી સ્ત્રી પણ નાશી ગઈ છે. ગુલમદનની પાછળ જ્યારે બીજા માણસો દોડ્યા હતા તે વખતે લાગ જોઈને તે પાણી નીકળી ગઈ હતી.

વાંચકો જાણી ગયા હશે કે, આ નાસવાવાળી ચોરત દીવારા સિવાય બીજી કોઈ નહોતી.

જન્મશેદે જોયું કે, ગુલમદન હોંશમાં આવી ગઈ છે. હોંશમાં આવતાની સાથે ગુલમદન ગાલીથી કુદવા લાગી. તથાપિ જન્મશેદે તેને પકડી લીધી. તે બોલ્યો.

જમશેદ—“ પ્યારી શુલબદન ! શું તું દુઃખ સહન કરીને મને પણ દુઃખ દેવા માગે છે ? ”

શુલબદન—“ તમે મારી સાથે જોલો નહિ. ”

જમશેદ—“ જો તારી ઇચ્છા અહીં શાદી કરવાની ન હોય તો તને અરબસ્તાન લઈ જઈ, ત્યાં ગયા પછી મારી સાથે શાદી કરજો. ”

શુલબદન—“ તમે ભલે જહાનમમાં જાઓ તથાપિ હું મારી ધારણાથી ફરીશ નહિ. ”

જમશેદ—“ વાર, તો હું પાછો તને ગાંડાની હૉસ્પીટલમાં લઈ જઈ ? ”

શુલબદન—(રોધને) “ નહિ, નહિ, બીજું જે દુઃખ આપવું હોય તે આપી દ્યો. તથાપિ ત્યાં લઈ જાઓ નહિ. ત્યાંનું દુઃખ મારાથી સહન થતું નથી. ”

જમશેદ—“ ત્યારે મારી સાથે સીધી રીતે શાદી કર. ”

શુલબદન—“ એ નહિ બની શકે, તમારી સાથે શાદી નહિ કરું. ”

જમશેદ ચુપ થઈ ગયો. ગાંડાની હૉસ્પીટલમાં નહિ જતાં પહેલાં તે પોતાને ઘેર ગયો. વૃદ્ધ કોઈને કાંઈક કહ્યું, તે પછી ત્યાંથી પાછો ફરીને નદીના કાંઠે ગયો અને મુંઝવે જવાના માટે તેણે એક વહાણ બાંધે કયું.

એ વહાણ બરેલીથી મુંબઈ સુધી બરોબર આવજા કરતું હતું. વહાણ એક નહાની મોટી આગળોટ જેવું હતું. જમશેદે એક એકાંત ઝોરડીમાં શુલબદનને બેસાડી અને પોતે ઝોરડીના બારણા વચ્ચે બેઠો,

ખિચારી ગુલબદન મનમાં ને મનમાં મુંઝાઈ રહી હતી. કેટલાક દિવસ સુધી સફર કર્યા પછી મુંબઈના બંદર ઉપર વહાણ પહોંચ્યું. વહાણથી ઉતરવા પછી ગુલબદને ઇચ્છ્યું કે શોર બકોર કરું, તથાપિ શૈતાન જમશેદ પહેલાથી સમજી ગયો. તેણે ગુલબદનને સર્ટિફિકેટ બતાવીને કહ્યું કે, “જો તું જરા પણ તોફાન કરીશ, તો તુરતજ આ સર્ટિફિકેટથી ગાંડાતી હોસ્પિટલમાં મોકલી આપીશ.”

ગુલબદન ચુપ ચાપ આગમોટ ઉપર સ્વાર થઈ ગઈ, સવારના વખતે આગમોટ મુંબઈ બંદરથી સમુદ્રના મોઝાઓને વટાવતી આગળ ચાલી.

સમુદ્રનાં ઉંચા ઉંચા મોઝા જોઈને ગુલબદન ગભરાવા લાગી. તેના મનમાં થયું કે, આ મોઝા મને ડુબાડીને મારી નાખે તો બહુજ સાઈ થાય. હું આ શૈતાનના હાથથી બચી જાઉં.

સમુદ્રના મોઝા ઊંચી રહ્યા હતા અને પવન ઝપાટા બંધ વાઈ રહ્યો હતો. એકાએક કોણે જાણે શું કારણે આગમોટ બંધ થઈ ગઈ. બધા કોયવાવા અને કહેવા લાગ્યા કે, “આગમોટનું તળીયું ફુટી ગયું.” આગમોટ ડુબવા લાગી. જમશેદથી ગુલબદન પહેલાથીજ છુટી પડી ગઈ હતી. તે કારણે જમશેદને ડુબતી વખતે મિત્ર તો શું? દુસ્મન પણ નજરે પડ્યો નહિ. આગમોટ ડુબી ગઈ. જમશેદ પણ ડુબી ગયો. ખિચારી ગુલબદન ખુદાની મહેરબાનીથી માંડ માંડ બચી જવા પામી હતી.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

ગુલબદન ફ્રેઇઝને ઘેર.

“ તેરા વસ્ત્ર હો ખાહિશે દિલ યહી હૈ,
મુહબ્બત કા હલકતે કા હાસિલ યહી હૈ. ”

ગુલબદન સમુદ્રના કિનારા ઉપર બેઠોય પડી હતી, તેની પાસે
એક નવજુવાન ઉભો હતો.

વાંચક, આ નવજુવાન જમશેદ નહિ હતો, તે તો ક્યારનો
સમુદ્રનો ભોગ બન્યો હતો. આગબોટના મરી ગયેલા માણસોના
લીંબમાં જમશેદનું નામ પણ લખ્યું હતું. ત્યારે આ નવજુવાન
કોણ હશે ? એ ગુલબદનનો જુનો આશક સફરજંગ હતો, જે ગુલ-
બદનના તરફ બેહદ પ્રેમ કરતો હતો.

કેટલાક કલાક સુધી સફરજંગે બેઠોશીતી દરા દરી ત્યારે
ગુલબદન હોંશમાં આવી. તેણે પોતાની સામે સફરજંગને જોયો.
જમશેદની જગાએ સફરજંગને જોઈને તેને બારે નવાઇ લાગી.

ગુલબદન—“ શું હું સ્વપ્નું જોઈ રહી છું કે તમે ખરેખર
સફરજંગ છો ? ”

સફરજંગ—“ તમે સ્વપ્નું નથી જોઈ રહ્યા, હું ખરેખર
સફરજંગ છું. ”

ગુલબદન—“ તમે આહીં ક્યારે આવ્યા ? ”

સફરજંગ—(મોઢું ફેરવીને) “ તમારી શોધમાં મારી તખી-
અત ખરાબ થઇ ગઇ. છેવટ એ સલાહ મળી કે, હવે અરખમાં
જઈને કેટલોક વખત ખુદાની બંદગીમાં વીતાડવો, આગખોટ હુમતી
વખતે મેં જોયું કે, એક છોકરી મોજમાં પડીને હુમી રહી છે. તમે
જાણો છો ખરા કે, મને બચપણમાંથી તરવાનો ભારે શોખ છે. મેં
તરીને તમને બચાવ્યા. જ્યારે તમે મોજમાં પડ્યા હતા ત્યારે હું જ
જીતો નહોતો કે, તમે છો, તથાપિ જ્યારે હું તમને આ ભયંકર આફત
થી બહાર કાઢી લાવ્યો ત્યારે માલુમ પડ્યું કે, ખુદાએ મારી મહોબત
અને મહેનતનો બદલો દીધો છે.”

ગુલબદન—“ હું તમારા શુક્રિયા અદા દર છું.”

તે પછી રહેલી ટિકિટ લઈને સફરજંગ ગુલબદનને લઈને
પોતાના દેશમાં ચાલ્યો આવ્યો. ગુલબદન પોતાની કાંઈ પણ હકીકત
સફરજંગને કહી નહિ, સફરજંગે પણ તેને કાંઈ પૂછ્યું નહિ. ”

વાંચક, આ મહત્તનો કણ્ઝો ગુલેનારે નાંખ્યો હતો, તથાપિ
સફરજંગ હજી પણ ગુલબદન સિવાય કોઈ બીજાને જાણતો નહોતો.
તેણે ગુલબદનને કોઈ વાત તે કારણે નહિ પૂછી કે, ગુલેનાર પાસેથી
તે સાંભળી ચૂક્યો હતો કે, “ જો સફરજંગ મારી પાસે ન આવે
અને મને ન ખોલાવે તો ભારે મહેરબાના થાય.”

સફરજંગે ચાલું કે, ગુલબદનને તેના ઘેર મોકલી દઉં. તથાપિ
તેણે ધરે જવાની ના ખુશી બતાવી. તેણે કહ્યું. ત્યાં મારી તખીઅત
સારી નહિ રહે. બલે ફાઇને ત્યાં મોકલી આપો. સફરજંગે તેને
ફાઇને ત્યાં મોકલાવી દીધી.

ગુલબદનની કોઇ તેને જોઇને તલખી તલખીને રોવા લાગી. ગુલબદન પણ તેના ખોળામાં માથું મુકીને ખુબ રોવા લાગી. તે પછી તેણે પોતાની બધી હકીકત જણાવી.

ગુલબદનને એ હકીકતામાં કાંઈક આરામ મળ્યો, તે પોતાના દુઃખોને પણ યાદ કરવા લાગી. કદી તે વિચારતી હતી—“ જન્મશેદ મરી ગયો. સારું થયું” તે બહુજ દિતાવળે પોતાના ઃકીધેલા કર્મનું ફળ પામ્યો. ” પાછી વિચાર કરતી હતી કે—“ મને કોઇના મરવા ઉપર ખુશી થવું ન જોઇએ. ભલે તે મારો દુસ્મન પણ કેમ ન હોય! એ ખુદની મહેરબાની થઇ કે, તેણે મને બચાવી અને તેને મારી નાંખ્યો.”

+

+

*

+

વાંચકોની ઝોળખાણુવાળા તેના તે વકીલ પાછા આવ્યા, કે જે એક વખત સફદરજંગની સાથે વાતો કરતા હતા, તેણે કાંઈક કાગળો વંચાવ્યા અને કહ્યું કે, ગુલબદનનું મકાન વિગેરે સફદરજંગના કરજમાં દબાયું છે. તે સાંભળીને ગુલબદન રોવા લાગી, તથાપિ ખીજે દિવસે આવીને સફદરજંગે ગુલબદનને સમજાવી અને વકીલને બહુજ દપકો આપ્યો. સફદરજંગે પોતાના મનમાં વિચારી લીધું હતું કે, ગુલબદનને શાદીના માટે કદી કાંઈ પણ કહું નહિ. તથાપિ તેનાથી રહેવાયું નહિ, તે જોશ્યો:—

સફદરજંગ—“ ગુલબદન! જો ખુદાએ ઇચ્છ્યું તો હું તમને દુનિયાના તોફાનોથી હંમેશા બચાવ્યા કરીશ. બહાલી તમે મને દીશો. જનથી બહાલી છો, તમે મારો જીવ અને માલની માલિક છો.

હું તમાથી બહુજ ખુશી છું. શું હજી પણ તમે મારી સાથે શાદી કરવાનો ઇન્કાર કરો છો ? ”

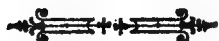
ગુલબદનના ચહેરા ઉપર જાણે ગુલાબ ખીલી ઉઠ્યો હોય ? તે બોલી:—

ગુલબદન—“ સફરજંગ ! શું તમને નથી માલુમ કે મારે પિતાજીના મરણનો શોક વરસ દિવસ સુધી રાખવો જોઈએ ? ”

વૃદ્ધ ફોઈએ સફરજંગના કાનમાં કાંઈ કહી દીધું, જેથી તે એ વખતે ચુપ થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

ગુણબદન પોતાને ઘર.

“ હમકો ઉતરો વફાકી હૈ ઉમ્મીદ,
જો નહીં જાનતો વફા ક્યા હૈ.”

કેટલાક દિવસ પછી ગુણબદન પોતાના ઘરે આવી, સાથે તેની વૃંધ્વ ફોષ પણ હતી, ગુણેનાર અને રજીઆને તેનું આવવું સાંઝે લાગ્યું નહિ.

ગુણેનાર અને તેની મામાં વાતો થવા લાગી.

ગુણેનાર--“મા! જુઓ તે કમઅખત ડોશી પણ આવી છે.”

રજીઆ--“દીકરી, જો ખાનદાનેને એક ઘરમાં રહેવું યની શકવું નથી. જો ડોશી મને જવાનું કહેશે ત્યારે તો હું જઈશ. ત્યાં મુઠ્ઠી તો હું નહિ જાઉં.”

રજીઆનો વિચાર ઠીક હતો, ગુણબદન અને તેની ફોષમાં પહેલાથી તે મતલબની વાત થઈ હતી. ગુણેનાર ગુણબદનના આ-રડામાં ગઈ. ગુણબદન શોકના કાળા લુગડા પહેરીને બેઠી હતી.

ગુણેનાર--“મેં તમને જો કશું હતું તે ઉપર તમે કાંઈ ખ્યાલ કીધો ?”

ગુણબદન--“નહિ.”

ગુણેનાર--“જ્યારે તમે મને કશું હતું કે, હું ફરવા જાઉં છું તે વખતે તમારી સાથે જમશેદ પણ હતા ને ? તે દિવસથી તે

પણુ જેમ થઇ ગયા છે. હું સમજતી હતી કે, ખસુસ તમારા બેમાં લડાઇ થઇ ગઇ છે. તમને જમશેદની કાંઇ ખબર છે ? ”

ગુલબદન—“ નહિ. ”

ગુલેનાર—“ ચૌદ દિવસ થયા તેના મરણ ઉપર આગબોટથી મરી ગયેલા લોકોના કાગળો આવ્યા હતા તેમાં તેનું પણુ નામ હતું. બુડવાવાળી આગબોટ મુંબઇની હતી અને અરબસ્તાન જતી હતી. ”

ગુલબદનને એ વાત સાંભળવાથી કાંઇ પણુ અશ્વોસ થયો નહિ, તેના ચહેરા ઉપર અશ્વોસની કોઇ નિશાની ન બેવાથી ગુલેનારને ભારે તાબુખી ઉપજી.

ખીજે દિવસે સવારે હીને ગુલબદનને પોતાના પિતાનો શોક ઉતાર્યો. અને કાળાં કપડાં ઉતારીને રાતાં કપડાં પહેર્યાં.

સફરજંગ રોજ ગુલબદનને મળવાને માટે આવતો હતો, તથાપિ ગુલબદન તેને મળતી નહોતી, તેને મળતી નહિ જોઇને ગુલેનાર ભારે ખુશી થતી હતી.

કાસીમનો શોક પુરો કરીને ગુલબદનને સફરજંગ સાથે મુલાકાત કરી. તે જોઇને ગુલેનાર સળગી હી. ગુલેનારે બહુજ વિચાર કરીને એક વાત નકી કરી કે, જે વખતે બંને જણા મુલાકાત કરે તે વખતે તેના ઓરડામાં બેસવું જોઇએ. જેથી તેઓ અંદરે અંદર મહોબતની વાતો કરી શકે નહિ. તેણે શકત વિચાર્યું જ નહિ બલકે કીહું પણુ તેમજ.

સફરજંગ ગુલેનારની સાથે પણુ વાતો કરતો હતો તથાપિ તેનું ધ્યાન હંમેશાં ગુલબદનની વાતો તરફ રહેતું હતું. સફરજંગ

ગુલમદનને એકલી પોતાની પાસે રાખવાના માટે કોઈ કોઈ વખત ગુલેનારને કોઈને કોઈ બહાનાથી બહાર મોકલી દેતો હતો. માથુકતું કહું માનીને ગુલેનાર પણ ત્યાંથી ચાલી જતી હતી.

એક દિવસે ગુલેનારને એકાંતમાં જોઈને સફદરજંગે કહું.

સફદરજંગ—“ તમે ગુલમદનને કહી દ્યો કે, હવે તે મારી સાથે શાદી કરી દ્યો. ”

ગુલેનાર—“ શું તમને અને તેને એટલી બધી ભારે મહોબત થઈ ગઈ છે ? ”

સફદરજંગ—“ ગુલેનાર ! અમે એક બીજાને જીવથી પણ વધુ ચાહીએ છીએ. ” સફદરજંગની આ વાતે ગુલેનારના મનમાં ખંજન-રતું કામ કર્યું, તેણે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ.

સફદરજંગ—“ ગુલેનાર ! તું જે કામના માટે પહેલા કોશીશ કરતી હતી, તે થઈ ગયું; હવે તું મને સુમારકબાદી આપ. ગુલમદનને મારી દરખાસ્ત મંજૂર કરી લીધી. આ વખતે મારાથી મહદ ભાગ્ય-શાળી આ દુનિયામાં બીજું કોણ હોય ? ”

ગુલેનારના ચહેરાનો રંગ ઉડી ગયો. સફદરજંગે તેનો જરાપણ ખ્યાલ કીધો નહિ, તે મોઢું ફેરવીને પોતાના ઘેર ચાલ્યો ગયો. અને ગુલેનાર પોતાની મા પાસે ગઈ.

મા—“ ગુલેનાર ! તે કાંઈ સાંભળ્યું ? ”

ગુલેનાર—“ સાંભળી લીધું, તે થઈ ગયું, ગુલમદન સફદરજંગ સાથે શાદી કરશે. તથાપિ એક વાત છે મા, જ્યાં સુધી તેની શાદી થઈ જાય નહિ ત્યાં સુધી હું આશા છોડીશ નહિ. ” એમ કહીને ગુલેનાર પોતાના ઓરડામાં ગઈ અને અંદરથી તાળું ઘટ લીધું, અને—

“ કિસ મુખતિલાકો હાય મુજે બદોઆ લગી,
 ઉસ શોખ ચશ્મસે જો મેરી આંખ જા લગી;
 રોનેસે એક પલ નહીં કુરસત ફિરાક નહીં,
 યહ આંખ કયા લગી મેરે પીછે બક્ષા લગી. ”

એમ કહીને પથારી ઉપર પડી ગઈ અને મોઢું ઢંકીને હુસકા-
 બરી બરીને ખૂબ રોવા લાગી. તેનું મન હારી ગયું, તેને તે ખ્યાલ
 રહ્યો નહિ કે, તે કેટલો વખત સુધી તેવી હાલતમાં પડી રહી. જ્યારે
 ખાવાના માટે રસોઇ પકાવનારી બાઈએ બોલાવી ત્યારે તે ચોંટીને
 ઉઠી અને પાસે ટાંગેલા મોટા આઈનામાં મોઢું જોયું, ચહેરો ઉતરી
 ગયેલો અને આંખો લાલ હતી.

રસોઇ પકાવનારી બાઈ—“ શું આપ બિમાર છવ ? ”

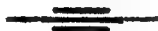
ગુલેનારે મનમાં જરૂર કહ્યું હશે કે, “ હાં ઇશ્કની બિમારી છે. ”
 તથાપિ ઉપરથી વાત બનાવીને ગુલેનારે કહ્યું—“ નહિ, બિમાર તો
 નથી. ” એમ કહીને પોતાની દિલ્લગીરી છુપાવવાને માટે ગુલેનાર જો-
 રથી હસી પડી. ચાલાક ગુલેનારે વિચારી લીધું કે, લોકોની સામે
 ખાતી વખત હું બનાવટી ખુશી બતાવું. જેથી ગુલબદન મારી ચા-
 લાકી જાણી જાય નહિ.

ખાતી વખત આજે સફદરજંગ પણ ખાવા આવવાનો હતો.
 ગુલેનારે મનમાં કહ્યું—“ સફદરજંગ ! તમને મન ચોરી લેવાની સત્તા
 છે. તમે મને રોવડાવી શકો છો, તેમ હસાવી પણ શકો છો. તથાપિ
 જુઓ, આજ હું તમારી સામે રહીને પણ દિલ્લગીરીયુક્ત નહિ રહું. ”

પ્રકરણ ૧૮ મું.

આશક અને માશુક બગીચામાં.

“ કહતે હું જામ કરનેશ માંગ ફમાં કે હે,
દુશ્મન મેરે છેડે હુએ સારે નહાકે હે. ”

ગુલેનાર ખાવાના ઓરડા તરફ જતી હતી તે વખતે તેને ગુલ-અદન મળી. ગુલઅદનનો ચહેરો ખુશીથી તેજ કરી રહ્યો હતો, જેથી તેની સુંદરતા ચાર ગણી થઈ ગઈ હતી. તે દોડીને આવી અને ગુલેનારના ગળામાં હાથ નાંખીને કહેવા લાગી.

ગુલઅદન—“અહિં ગુલેનાર ! શું હું બહુજ ખુશી જણાઉં છું ? ”

ગુલેનાર—“ હાં હાં કેમ નહિ, સફદરજંગ સાથે તમારી શાદી થવાની છે ને ? ”

ગુલઅદન—“ હાં, શું તમે મારી ખુશાલીમાં ખુશી નથી ? ”

ગુલેનાર—“ કેમ ? મને કેમ ખુશી નહિ ? ”

ગુલઅદન—“ મારો ઠાંપક એવો ખ્યાલ હતો કે, ગુલેનાર ! મને તમારી રીતે માદ છે કે, તમે કોઈ વખતે સફદરજંગને ચાહતા હતા. ”

ગુલેનાર—(ગુસ્સાથી) “ હું નથી જાણતી કે, તમારા મનમાં એ એકરો ખ્યાલ ક્યાંથી પેદા થયો ? ”

ગુલઅદન—(એ પરવાજીથી) “ વાહવાહ, કેમ તમે નથી જાણતા, કે સફદરજંગે મને તમારી નીમણત કીધી હતી ? ”

ગુલેનાર—“ મને માલુમ નથી શું કીધું હતું ? ”

ગુલબદન—(ખુશ મીઝબથી) “ વાહ બારે મજની વાત થઇ મને તો તે વાતનો ખ્યાલજ છે.”

ગુલેનાર—“ હશે.”

ગુલબદન—“ તે મને કહેતા હતા કે, જો તું મને મળત નહિ તો હું તારી બહેન ગુલેનાર સાથે શાદી કરી લેત.” ગુલેનાર કંઈ બેલી નહિ કેટલાક વખત સુધી બંને ચુપ રહી. ગુલામના બાગમાં પવનની હળવી હળવી લહેરો બંનેના નાજુક શરીર ઉપર આવી રહી હતી.”

ગુલેનાર—“ શું એ વાત સાચી છે ? ”

ગુલબદન—“ હાં, તેણે એમ કહ્યું હતું, જો હું હમણાં દહી ચૂકી છું, તથાપિ હમણા તો તમે જુઓ છો કે, તે મને આખી દુનિયાથી વધુ ચાહે છે.”

ગુલેનાર—“ હાં, જો તેને તમારી મુલાકાત ન થાત તો તે મને પણ તેવી રીતે ચાહત, ગુલબદન ! શું તેણે એમ પણ કહ્યું હતું કે, જો તમે મરી જાઓ તો હું.....”

ગુલબદન—(તેના તરફ તાજુબીથી જોઈને) “ તમે મરવાનું કહ્યું ? કેવો અણુધટો ખ્યાલ છે ? જુવાની, ઇશ્ક અને મહોબતના જમાનામાં ક્યાંક મોતનો પણ ખ્યાલ આવે છે ? ”

ગુલેનાર પોતાની બૂલ માટે પરતાવા લાગી, તેને ગુલબદન સાથે જુદાઇ થઇ ગઇ. તે જ્યારે એકાંતમાં રહેતી ત્યારે રોષ

રોધને કહેતી હતી કે, “જો ગુલમદન ન હોત તો તે મારી સાથે જરૂર શાદી કરત.”

ગુલેનાર ઇસ્કના લીધે ગાંડી વેંચી બની ગઈ, તેને દુનિયાનો ડર તો હતોજ નહિ. ખુદનો ડર પણ જતો રહ્યો, અને જો તેને ખ્યાલ હતો તો તે ફક્ત એક સફરજંગનો ? તે રાત્રી દિવસ એજ વિચાર્યા કરતી હતી કે, “જો ગુલમદન મરી જાય તો તે જરૂર મને ચાહવા લાગે.”

“જો ગુલમદન મરી જાય.” એ કેવો ખોટો ખ્યાલ છે. હજુ તે પુરી જુવાન પણ થઈ નથી. તો પણ તે એવું વિચારે છે કે, જો જીવું તો સફરજંગની બીબી બનીને.”

શાદીનો દિવસ નહીં થઈ ગયો, સફરજંગે પોતાના દીવાનને કહ્યું—“શાદી એવી ધામધુમથી થી જોઈએ કે, જેની આજ સુધી આ શહેરમાં કોઈની શાદી થઈ ન હોય.”

x

x

x

x

x

એક દિવસે સાંજના સફરજંગ ગુલમદનના ઓરડામાં બેઠો બેઠો ખાઈ રહ્યો હતો. ગુલમદન અને ગુલેનાર પણ બેઠી બેઠી ખાઈ રહી હતી.

સફરજંગ—“ઈન્શા અલ્લાહ ! ત્રણ હપ્તા બાદ ગુલમદન ! હું તમને મારી બહાલી બીબી બનેલી જોઈશ.” ગુલેનારના શરીરમાં ખંજર વાળ્યું હોય તેવું થયું, તે નાગણીની પેઠે નિશ્વાસ નાખીને રહી ગઈ.

ગુલબદન—(જરા કંપાઈમાન થઈને) “ તમે એવી રીતે કહો છો, તથાપિ મને વિલંબ માલુમ પડે છે.”

સફદરજંગ—“ પ્યારી તું કેમ ડરે છે ? હવે મને અને તને કોણ જુદા કરી શકે તેમ છે ? કાઈનામાં પણ એ તાકાત નથી.”

ગુલબદન—“ મોત અથવા બદનશીબ. મને તમને કહેતા શરમ ઉપજે છે, હરવખત મારા મનમાં એવો ખરાબ ખ્યાલ પેદા થાય છે.” એમ કહીને ગુલબદન ત્યાંથી ચાલી ગઈ અને માલુમે પણ ખાણું ખાઈને ચાલ્યા ગયા, ધીમે ધીમે દિવસો પણ વીતી ગયા. હવે ફક્ત એકજ દિવસ ગુલબદનની શાદીને બાકી રહ્યો, વાંચક દેવો, તે દિવસ પણ આવી ગયો. આજ ગુલબદન બહુજબની ઢીનીને તૈયાર થઈ અને બાળીયામાં ચંદ્રમાંના ઊંચળ પ્રકાશમાં આકાશના તરફ જોવા લાગી. તે પછી ધીમે ધીમે ચંદ્રમાંની સામે તેણે પોતાની એક તાર કરેલી આંખો ભીડી દીધી. ચંદ્રમાંએ શરમાઈ જઈને પોતાનું મોઢું વાદળોમાં સંતાડી દીધું. સાથે જરતા સફદરજંગે નીચે લખેલ શેર કહ્યો, અને એક તરફથી બીજી તરફ હસતો હસતો ચાલ્યો ગયો. ગુલબદનના હોઠોમાં પણ હસવું આવી ગયું. સફદરજંગે કહ્યું હતું.—

“ રૂખે રૌશનકે આગે શમઅ રખકર વહ ચે કરતે” હૈ,
ઉધર જતા હૈ દેખેં યા ઇધર પરવાના આતા હૈ. ”

સફદરજંગે જે શેર કહ્યો તેની મતલબ દીપકની છે. તથાપિ તેણે તે વખતે ચંદ્ર અને ગુલબદનનો ચહેરો મેળવીને કહ્યું હતું. તે ગુલબદનનો આશ્નિક હતો ગુલબદન તેના એ લહેજથી પાણી

પાણી થઇ ગઇ. કાંઇક વખત પછી સફરજનંગ પાછો ફરીને આવ્યો અને ગુલમદન સાથે બોલ્યો.

સફરજનંગ—“બહાલી ગુલમદન! તું તને જમશેદની સાથે સાચી મહોબત નહોતી ?”

ગુલમદન—(સરમાઇ જઇને) “નહિ, બહાલા, સાચું પુછો તો હું સ્કુલના જમાનામાં ઇશક અને અસલી મહોબતથી બીજકુલ ના વાકેફ હતી, તે માફ બચપણ હતું.” કેટલોક વખત પછી તે પાછી ફરીને બોલી—“માની શો કે, મારે તેની સાથે સાચી મહોબત હતી. અને જો તે જીવતા રહેત તો પાછા તમે મને આહત કે નહિ ?”

સફરજનંગ—“આહત, જરૂર આહત. કોઈ નાલાયક માણસ મારી બીબીને વાસ્તે હોય ખરો ?”

વાંચક, એ તરફ આ ગુલમદન જોડીને ચાંદનીના પ્રકાશમાં આનંદ કરવા દઇએ. હવે આ તરફ જોઇએ કે ગુલેનાર રોઝ રોઝને શું બકી રહી છે. આ વખતે તેના ચહેરા ઉપર ટપકતા આંસુ ચંદ્રમાંની રોશનીમાં મોતની પેડે જણાતા હતા.

ગુલેનાર—(ધીરે ધીરે) “જ્યાં સુધી તે બંને જણાની શાદી ન થઇ જાય ત્યાં સુધી હું કદિ પણ આશા તોડું નહિ: ગુલમદન હું તને જાણું છું. હજી પણ તું તારા થનારા સ્વામીને હાથથી ખેંચી શકે છે.”

એકાએક પાછળથી અવાજ આવ્યો.

“કદિ પણ નહિ, ગુલમદન છેવટમાં સફરજનંગની બીબી બનશે.

ગુલેનાર ! જ્યાં સુધી હું જીવતો રહીશ ત્યાં સુધી તું સફરજંગની સાથે શાદી કરી શકીશ નહિ.”

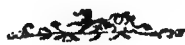
એમ કહીને એક ખુબસુરત જુવાન ગુલેનારની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તેણે કહ્યું—

“ ગમકે પાછો રખનેકો ધર ચાહિયે,
દિલકો મેરે લીજીયે ગર ચાહિયે;
બસ હૈ તેરી આંખ ઉડા દેખના,
હમ પૈ તેરી નેક નજર ચાહિયે. ”

ગુલેનાર—“ હૈદર, તું પાછો મારી સામે આજ્યો ! તુંને હું હજાર વાર કહી ચુકી છું કે, સ્વપ્નામાં પણ હું તારી સાથે શાદી કરીશ નહિ.”

હૈદર—“ હું જાઉં છું, તથાપિ યાદ રાખજે તું જરૂર કોઈને કોઈ વખતે મને ચાહવા લાગશે. એક વખત એ હતો કે, ગુલબદન પણ સફરજંગને ચકાતી નહોતી, તથાપિ હવે ચાહવા લાગી છે. જો હું સફરજંગ સાથે તારી શાદી થવા દઉં નહિ તો તું પણ મને ચાહવા લાગે. તું ગુલબદન અને સફરજંગની જોડીને અલગ કરવાની કોશીશ કરે છે, તો હું તેને મેળવવાની કોશીશ કરું છું, ચાલો જાઉં છું, આ કામ તારું છે તો એ કામ મારું છે. બંદગી, બંદા ચાહ્યા.”

એમ કહેતા કહેતા હૈદર ગુલેનારની આંખોથી અલોપ થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

કબરમાંથી નીકળેલો જમશેદ.

“ જમીને ચમન ગુલ ખિલાતી હૈ ક્યા ક્યા
બદલતા હૈ રંગ આસમાં હૈસે હૈસે. ”

વાત ગુલબદનની શાદીના ત્રણ દિવસ પહેલાની છે. અંધીં રાતનો વખત છે, અરબસ્તાનથી પાછી વળેલી આગખોટમાં આગખોટના નોકર સિવાય બીજું કોઈ નહોતું. શકત એક મુસાફર તેના ઉપર સ્વાર હતો. તે બિલકુલ ડર વિના આગખોટના ડેક ઉપર આમ તેમ ટહેલી રહ્યો હતો, અને ધીરે ધીરે કહી રહ્યો હતો કે, “ કાસે હું બંદર ઉપર પહોંચી જઈશ. ત્યાં આરામ પણ મળશે. ” એવી રીતે મેળ વગરની વાતો બકતો આખી રાત તે આગખોટના તખ્ત ઉપર ટહેલતો રહ્યો. ક્યારેક તારાઓને જોતો અને ક્યારેક સૂર્ય ઉગવાની અરજ કરતો હતો. આગખોટ મુંબઈ બંદર ઉપર બહુજ ઉતાવળે પહોંચ્યો. તે માણસ આગખોટથી ઉતર્યો અને આજુબાજુ જોવા લાગ્યો. તે વખતે એક ઝોરતે તેના ખંભા ઉપર હાથ રાખી દીધો.

ઝોરત—“ શું મેં મારા પતિના ખંભા ઉપર હાથ રાખ્યો છે ને ? શું તમારું નામ જમશેદ છેને ? ”

વાંચક, આ કબરમાંથી નીકળેલો જમશેદ હતો. જેને આપણે મુડદું સમજ્યા હતા.

જમશેદ—(પાંચું વાળીને જોઈને) “ હં, કોણુ ! દીલારા !
મારી બહાલી તું ક્યાં છે ? ”

દીલારા—“ જ્યાં તમે ત્યાં. ”

જમશેદ—“ તું ગાંડાની હોસ્પીટલમાંથી આહીં ક્યારે આવી ? ”

દીલારા—“ મારા નશીબ મને નસાડી લાગ્યા. ”

જમશેદ—(ગમરાઇ જઈને) “ ત્યારે તું મને શું શંસી
દેવડાવશે ? ”

દીલારા—“ ડરો નહિ, હું તમને ફાંસી અપાવીશ નહિ, તમે
શક્ત મને તલાક આપો એટલે હું બીજા કોઇ સાથે મારી સગાઈ
કરી લઉં. ”

જમશેદ—“ સાર, આપી દીધી, તું ખુશીથી શાદી કરી લે. ”

દીલારા—“ ધિક્કાર છે તમેને, શરમ ન આવી ? ”

જમશેદ દીલારા પાસે મારી માગતો માગતો સ્ટેશન ઉપર ગયો
તેણે બે ટીકીટ લીધી અને ગાડી ઉપર દીલારા સાથે સ્વાર થયો.

જમશેદ—“ બહાલી દીલારા ! હું મક્કા જઇ આવ્યો. હવે તું
મારી સાથે ખુશીથી રહી શકીશ. મારા ગુન્હા ખુદાએ માફ કરી
દેમકે હું મક્કાથી હજ કરીને આવ્યો આવું છું. હવે કદિ ખરાબ
ચાલ ચાલીશ નહિ. ખુદાએ તો માફ કરી દીધું. શું તું પણ માફ
કરે છે ? ”

દીલારા—“ જો તમે નેક ચાલ ચાલો તો હું તમારી દાસી
છું. તથાપિ તમારા તો મરવાના ખબર હતા ? સારું થયું કે મેં
મારી શાદી ન કરી. ”

જમશેદ—“ હું મરતાં મરતાં જાઓ, આગભોટ ઉપર જ્યારે ચાલ્યા ત્યારે આગભોટનું તળીયું કુટ્યું. હું પડી જઈને બેહોશ થઈ ગયો. આગભોટના ખલાસીઓએ મને બચાવ્યો અને પોતાની સાથે અરબસ્તાન લઈ ગયા. ત્યાં જઈને હું બહુજ ખીમાર થઈ ગયો. સાડે થયા પછી હજ કરી અને પછી પાછો અહીં આજ્યો છું. બહાલી એતો બતાવો, ગુલબદન જીવે છે કે મરી ગઈ. ”

દીલારા—“ જુઓ, ખરાબ ઇચ્છા કરવી નહિ. ગુલબદન પોતાના ઘેર છે. કાલ તેની શાદી સફદરજંગની સાથે થશે. ”

જમશેદ—“ નહિ નહિ, હું ખરાબ ઇચ્છા નહિ કરું, તથાપિ એકવાર ગુલબદનને મળીને તેની પાસે પણ મારા ગુન્ડાની મારી માગું. તમે માફ કર્યા અને તે પણ માર કરી દેશે. ”

દીલારા—“ થઈ શકે છે, તમે જઈ શકો છો. ”

બે દિવસ રેલ્વેની સફર કરીને જમશેદ સ્ટેશન ઉપર ઉતર્યો, તે વખતે રાતના આઠ બજ્યા હતા, તેણે એક ગાડી બાંડે કરી કેટલેક છોટે એક પૂલ હતો તેની પાસે ગાડી ઉભી રખાવીને જમશેદે કહ્યું.

જમશેદ—“ બહાલી દીલારા, તમે આહીં ઉતરી પડો. હું ગુલબદનને એકલો મળું અને એક કલાકની અંદર પાછો આવું છું. ”

દીલારા ઉતરી પડી, જમશેદે ગાડીવાનને ગાડી ચલાવવાનો હુકમ દીધો.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

ગુલબદન ગુમ.

“ મુઝે રાખાખને મારા બલાયબં ખન કર
ખહાર આઈ મેરે બાગમેં ખિબં ખનકર. ”

આજ તા. ૧૨ મી જુનના રોજ ગુલબદનની શાદી હતી. આશમાનનો કાજો રંગ જોઈને લોક ગમરાધ રહ્યા હતા. ગમરાવ-નારી વાદળી હુહુહુડાડતો અવાજ કરી રહી હતી.

આજ ગુલબદન પરીના જેવી સુંદર જણાતી હતી. રેશમી ગુલાબી કસકસતા કપડા તેના શરીરમાં ચાપડો ચાપડ રહીને શોભી રહ્યા હતા અને ચહેરો નકામથી લાંકયો લાંકક લગાડો હતો. આજ તેને જોઈને કોણુ ધાયલ થતું નહોતું. જેને તે પોતાતું નયનખાણુ મારી લેતી હતી તેનું હૃદય ચીરાધ જતું હતું. જ્યારથી ગુલબદનને કપડા પહેરાવવામાં આવ્યા ત્યારથી તે કાંઈ સાથે જોલતી નહોતી, કેમકે બધાની સાથે શરમ અને ખુશીથી ગુપચુપ રહેતી હતી. બાર વાગ્યાં સુધી વાજ સંભળાવવામાં આવ્યા. ગુલબદનનું મન ખુશાલીના લીધે ધડકવા માંડ્યું.

સફરજંગ વરરાજ બનીને આવ્યા, કેટલોક વખત જનવાસામાં બેસીને તે ગુલબદનની પાસે આવ્યો. તેને આવતા જોઈને તમામ સ્ત્રીઓ હસતી મેણા મારતી અને લાંકક લાંકક શરમાતી ત્યાંથી આધી પાછી થઈ ગઈ. હવે ફક્ત વરરાજ અને કન્યાની જોડીજ રહી.

“ શિરપર આંખો પર કલેજેપર, બિઠાઉં તુઝકોઃ
આ મેરી જન ગલેસે મેં લગાઉં તુઝકો.”

એમ કહીને સફદરજંગે ગુલબદનને ચુંબન લઈ લીધું.
ગુલબદને શરમને લીધે એક ત્રાંસી નજર કરીને સફદરજંગના સામું
જોઈ લીધું અને પછી પાછી આંખો નીચે કરી લીધું.

સફદરજંગ—“ પ્યારી ગુલબદન ! છેવટે તું મારા બાગમાં
આવી. બહાલી ? મારી જીંદગીમાં આજની રાત સહુથી વધુ ખુશ-
લીની રાત છે. ”

ગુલબદન—“ કેમ બહાલા, શું તમને મારી સાથે એટલી બધી
મહોબત છે ? ”

સફદરજંગ—“ બહાલી મારી પાસે ખોટી વાત નથી, મેં તને
મારી મહોબતને પાત્ર ગણી હતી તેથી નિશ્ચય માન કે જો તું મને મળત
નહિ તો હું કદી પંજુ ખીજી શાદી કરત નહિ. મેં મારી ઉમરમાં તું ને ચાહી
છે અને મરતી વખત સુધી તું નેજ ચાહીશ. ”

એવી રીતે વાતો થઈ રહી હતી કે સફદરજંગની નાની બહેન
દોડી આવી અને ગુલબદનને વળગી પડી તેની ઉમર ચોદ
વરસની હતી.

છોકરી—“ સાંભળો બાબી ! એ વાત પુરી થઈ, મારા બાપને
જનવાસામાં જવા દો. મારા બાપ તો તમને રાત્રિ દિવસ કદિ પંજુ
છોડવા માગતા નથી. તમે મારી સાથે બાગમાં ચાલો. હું બાબી,
તમને ગુલાબના ફુલથી શોભાવું, અહા, બાબીના ગુલાબી કપડા ઉપર
ગુલાબના ફુલોની માળા કેવી સુંદર માલુમ પડશે ? કેમ બાબી ? ”

ગુલબદને શરમાઇ જઇને નજર નીચી કરી લીધી, પાંચું સફ-
દરજાના તરફ જોઇને એક નયન બાણ માર્યું.

છોકરી—“મારા બાઇના તરફ શું જુવો છો ? તે જરૂર તમને
બાગમાં જવાની રજા આપશે. કેમ બાઇ ?”

સફદરજા—“હાં હાં અનજુમન ! હ્યો હું ગઈ છું, તું
તારી બાબીને ખુશીથી લઇ જા.”

માલુમ ન પડ્યું કે ગુલબદનના તે વખતના છુટા પડવામાં
કાણે જાણે શું જાડુ બર્થ હતું કે સફદરજા અંજુમનના દેખતા
એક ચુંબન લઇ લીધું અને તે પછી પાંડો પ્રેમ ભરી નજરથી
જોતો જોતો ચાલ્યો ગયો.

ગુલબદન અંજુમનની સાથે સાથે બાગમાં ગઇ. બાગમાં જ-
ઇને અંજુમને કહ્યું—“બાબી, હું કુલોની ટોપલો તથા સોય દોરા
લાવવા ભુલી ગઇ હમણાં જઇને લઇ આવું છું, તમારી તખીયત
ગમરાય તો બાગમાં ટહેલો.”

ગુલબદન—“નહિ મારી તખીયત ગમરાશે નહિ.”

અંજુમન દોડીને મકાનની અંદર ચાલી ગઇ. શાદીના કારણથી
બાગમાં પણ રોશની કરવામાં આવી હતી. ગુલબદન ધધર ઉધર
ટહેલી રહી હતી. એકાએક એક એક કરીને બાગના દીવા ખુઝાવા
લાગ્યા. તે જોઇને ગુલબદન ગભરાણી. તે સમજી શકી નહિ કે, મા-
મલો શું છે. કાંઈક અંધારું થતાં તેની સામે એક માણસ આવીને
ઉભો રહ્યો. જેને જોઇને ગુલબદન બહુજ ગભરાણી.

ગુલબદન—(ધીરે ધીરે) “ યા ખુદા ! શું કબરે મુઝહું બહાર કાઢી નાખ્યું ? શું મારી આગળ કશાંતન ઇન્શાનના ચહેરામાં છે ? આ શું મામલો છે ? ”

વાંચક, આ જમશેદ હતો.

જમશેદ—“ ગુલબદન ! હવે તું મારા હાથથી બચી શકવાની નથી. સારું થયું કે હું ઠીક વખત ઉપર પહોંચ્યો. ધણી લાંબા વખતથી તને નહિ મળવાથી હું ગમરાષ્ટ્ર ગયો હતો. હમણાં હમણાં મને પતો લાગ્યો, કે તું બાગમાં એકલી છે. બસ, હવે મારી સાથે આવ અને મારી સાથે શાદી કર. ”

એમ કહીને જમશેદે ગુલબદનના હાથ પકડી લીધા. ગુલબદન એક હલકી ચીશ નાંખીને બેહોશ થઇ ગઇ. જમશેદે તેને ઉઠાવીને બહાર ગાડીમાં રાખી અને ખુબ જોરથી ગાડી હાંકવાતું કર્યું. કેમકે અનગુમનના બાગમાં આવવાથી બેઠ ખુસ્કો પડી જવાનો હતો.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

મારા કિસ્મતપર છોડો.

“ જાતિહા પઢતા હૈ મરહુમ પૈ મુઝકો ઇસદમ,
કોઈ સીને મેં બનાદે તુરબત દીલ કી ”

મહા મુશ્કેલીએ દશ મિનિટ વીતી હશે, અંજુમન ફળની ટોપલી લઈને પોતાના બાઈની સાથે ચાલી આવતી હતી. સફરજ ગ ખુબ તાણી તાણીને વાતો કરી રહ્યો હતો.

અંજુમન—“ ઓહો, બાબી ક્યાં ગઈ ? ” એમ કહીને આજુ બાજુ જોવા લાગી. તે વખતે ત્યાં એક પત્ર જોવામાં આવ્યો.

અંજુમન—“ બાઈ આ તમારા નામનો પત્ર કેવો ? મારી બાબી ક્યાં છે ? ”

સફરજ ગે પત્ર ઉઘાડ્યો, વાંચી જોયો તેમાં લખ્યું હતું.
“ સફરજ ગ! ગુલબદન હવે તમને કદિ પણ મળશે નહિ. ”

લી. તમારો એક દુસ્મન.

સંતાણી હશે. (આળુઆળુ જોઈને) ગુલમદન ! બહાલી ગુલમદન ! ”
બહુ શૌધવા પછી સફદરજંગ રોવા લાગ્યો. અને તે પછી એક
મોટાથી નિસાસો નાંખીને બેઠોજ થઈને જમીન ઉપર ઢગી પડ્યો.

અંજુમન—“ ભાઈ, ભાઈ ! ”

સફદરજંગ—“ મને મારા કિસ્મતપર છોડો. ”

અંજુમન દોડીને મકાનમાં ગઈ. અને માણસો ગુલામજાગી
લઈને દોડ્યા. સફદરજંગને ઉઠાવીને માણસોએ તેને ઘેર મોકલ્યા.
આખા બાગમાં બોળ કીધી તથાપિ ગુલમદન મળી નહિ.

સફદરજંગ મકાન ઉપર પહોંચતાની સાથે પોતાની ઓરડીમાં
ગયો, કપડાની પેટી ઉઘાડીને એકદમ મુસાફરીની તૈયારી કીધી. સફ-
દરજંગની મા બધી વાત સાંભળીને રોતી રોતી આવી.

મા—“ દીકરા શું કરી રહ્યો છો ? સફદર તારો શું ધરડે
છે ? કેમ દીકરા ક્યાં જવા તૈયાર થઈ રહ્યો છો ? તે ગઈ તો જવા
દો. તને બીજી ઘણી મળી જશે. ”

સફદરજંગ—“ મા, કહેવાવાળા કહે છે. તથાપિ તમે એમ
નથી જાણતા કે, તેના વિના હું જીવતો પણ નહિ રહું. તે મારા
મનની શાહજાદી છે. ” સફદરજંગ આરામ ખુરશી ઉપર બેસી ગયો.
અને પોકેપોક મુકીને રોવા લાગ્યો, તેની મા ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

સફદરજંગ—“ જ્યારે ગુલમદન નથી ત્યારે હું આહી રહીને
શું કરું ? મા સાચું કહે છે. ઓઓ ભારે મહોબત વિનાની હોય

છે. શુભચિન્તન! તારો જીવો ચહેરો છે, તેવીજ તું પ્રેમીલી પણ છે.”
 એમ કહીને પાછો તે રોવા લાગ્યો. રોતી રોતી અંજુમને કહ્યું.
 “ભાઈ! તમે મારી બાબતોને કદી પણ જુલસો નહિ. તે તમારી
 સાથે ભારે મહોબત કરે છે.”

ખૂબ રોધ ચૂક્યા પછી સફરજંગ પોતાની મા અને બહેનને
 રવાના કર્યા પછી પોતે રોશન ઉપર ગયો. ટિફ્ટ લખને મુંબઈ
 મેલમાં તે મુંબઈ તરફ રવાના થયો.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

ખરાબ દાનત.

અસીરે પળળેં ઓહદે શબાબ કરકે મુઝે,
હહાં ગયા મેરા બચપત ખરાબ કરકે મુઝે.

ગુલબદનને હોંશ આવી, જોયું તો તે એક ગાડીમાં જમશેદની સાથે છે તેણે એક વાર બધી વાતો ઉપર અંતર લક્ષ દેરવી લીધું, ગુલબદન—“ તમે મને ક્યાં લઈ જાઓ છો ? ”

જમશેદ—“ મકાન ઉપર શું તમે રાજી નથી ? ”

તે જવાબ આપી શકી નહિ, જવાબ શું આપે, તેના મનમાં તો હજારો વાતો ભરી હતી. ગુલબદને વિચાર્યું કે, “ હું આ ગુન્હા કરનારા આદમીથી મોત સાફ સમજી છું.” ગાડી ચાલી રહી હતી. એક બાજુ ફરવાળ ઉપર ગાડી ઉભી રાખીને જમશેદે ગાડી-માંજ ખાણું ખાધું, ગુલબદને ખાવાનો ઇન્કાર કીધો. ગાડી ત્યાંથી મોટી નદીની પાસે પહોંચી, જ્યાં દીવારા હતી. દરિયાની લહેરો લહર લહર કરીને જમશેદના દીવમાં અજબ પ્રકારની લહેર પેદા કરી રહી હતી.

ઘોઠા ગાડી પુલ ઉપર આવી, ગુલબદને એકવાર દરિયા તરફ જોયું, ચંદ્રની ચમકીલી ચાંદની વહેતા પાણી ઉપર ચમક કરીને શુદ્ધ ચાંદીના જેવી દેખાવ આપી રહી હતી.

ગુલબદન—એકાએક કોણ જાણે શું વિચાર કરીને જમશેદના તરફ જોવા અને ગાડીના દરવાજાના તરફ જવા લાગી. જમશેદની આંખ મળતાની સાથે તે ચીસ નાંખી લાંબી લાંબી લહેરોમાં કુદીને ઘસડાવા લાગી. ઘોડા પણ જરૂર સમજદાર જનાવર હોય છે. ગુલબદનના કુદતાની સાથે ઘોડા પણ સપાટાખંધ નાસવા લાગ્યા. જમશેદ ગભરાઈને આંખુઆંખુ જોવા અને ગાડી ઉભી રખાવવાને માટે શોર બકોર મચાવવા લાગ્યો. ગાડીવાને રાશ તાણી, રાશ તુટી ગઈ. હવે તો ઘોડા પોતાની મરજી મુજબ દોડવા લાગ્યા.

ગુલબદનને ખુદાની કૃપાથી મોજાઓએ કિનારા તરફ ફેંટી દીધી. ગુલબદને પહેલા પોતાના પહેરેલા કપડાને દુરસ્ત કીધા, તે પછી જમશેદ શોધવા આવશે એ ડરથી તે જલદી જલદી સડક ઉપર આવી અને એક બાજુ ચાલવા લાગી. હજુ થોડી દુર ગઈ હશે કે, દીલારા આવીને તેને મળી.

દીલારા—“ બહેન ગુલબદન! પલ્લેલાં કપડા સાથે ક્યાં જઈ રહ્યા છો? જમશેદ તમને મળવા અને મારી માગવા ગયો છે. શું તે મળ્યા હતા? ”

ગુલબદને ખધી વાત કહી સંજળાની, બંને તૈયાર થઈને ચાલવા લાગી, કેટલેક દુર ગયા પછી તેણે એક ઝાડની નીચે બારે બીડ જોઈ તેની પાસે જઈને જોયું તો જમશેદ પડ્યો હતો અને તેના માથામાં સખત ધા લાગ્યો હતો.

દીલારા અને ગુલબદન માણસોને હટાવીને તેની પાસે ગઈ.

દીલારા—(રોઈને) “ હાય મારા સ્વામીન! હાય હાય! બારે વાગી ગયું.”

એક—“ ખીખી, શું એ તમારો સ્વામી છે ? તેના બચવાની કાંઈ આશા નથી. બિચારો કમોતે મુઓ. ચાલો તેને ઘેર લઈ જઈએ. એમ કહીને તે માણસોએ લાશને ઉઠાવીને પાસેના એક ઓરડામાં સુત્રાડી દીધો. દીવારાની સાથે ગુલબદન પણ હતી, તેણે મરતી વખત જમશેદને જોવાનો ઈરાદો કરી લીધો હતો.

ડોક્ટર વિગેરે દવા આપીને ચાલ્યા ગયા, અને માણસો પણ ગયા, તે પછી જમશેદને હોંશ આવી, તેણે જોયું તો ગુલબદન અને દીવારા બન્ને ખેડી છે.

જમશેદ—(ગુલબદન) “ તું આઢી કેમ આવી છે ? ”

ગુલબદન—“ ઇનશાની ફરજ અદા કરવાને માટે. ”

જમશેદ—“ મને કેવી રીતે વિશ્વાસ પડે ? કદાચ તું દવાની જગાએ મને ઝેર દઈને મારવા આવી હોય તો હું આ વખતે તને શું કરી શકું એમ છું. ”

દીવારા—“ જરા ખુદાથી તો ડરો, તમે મારી સાથે શું કરાવ કીધો હતો ? ”

ગુલબદન—“ હું તમારાથી બચવાને માટે ગાડીથી કૂદી હતી અને બચી ગઈ, તથાપિ તમે ખીમાર અને મરી જતા જાણીને હું તમારી પાસે દવા દેવા આવી છું. ”

જમશેદ—“ કાંઈ નહિ, તમારી દાનત ખરાબ છે. ”

ગુલબદન—“ ખુદા કરે અને તમે સાબ થઈ જાઓ, ખસ હવે હું જાઉં છું. ”

પ્રકરણ ૨૩ મું.

જમશેદ મરી ગયો.

તેરે જનપર દમ ભરે જો અપના સર હો,
ખુશ નસીબી મેં હમારા ન કોઈ હસમર હો.

જમશેદ—“ મને સ્ત્રીઓ ઉપર વિશ્વાસ નથી. ”

તે વખતે ડોક્ટર અને મકાન માલિક આવ્યા. ગુલઝદન જવા ઠગ્ગટી હતી, તથાપિ તે માણસોએ સમજાવીને તેને થોડા વખતના માટે રોકાવાનું કહ્યું; તેટલા વખતમાં એ લોકોએ જમશેદને બહુ પ્રકારે સમજાવ્યો. સમજાવ્યા પછી તે લોક પાછા ચાલ્યા ગયા. હવે જમશેદની તખીયત બગડતી જતી હતી. તેણે ગુલઝદન અને દીવારાને બોલાવીને પોતાની પાસે બેસાડ્યા અને તે બંનેના હાથ તેણે પોતાના હાથમાં લીધા.

જમશેદ—“ ગુલઝદન ! પાક ગુલઝદન ! હું આ વખતે મરવાની તૈયારીમાં છું, તું તારો હાથ મારા હાથમાં મરતા સુધીના માટે રાખવાનું વચન આપ, પ્યારી દીવારા ! તું પણ તેમજ કર. ગુલઝદન અને તું બંને મને ધિક્કારો છો અને હું ધિક્કારને પાત્ર પણ છું, તથાપિ આ મારો મોતનો વખત છે, ”

ગુલઝદનના દીલમાંહેતી ધિક્કારની લાગણી નાશ પામી. બંનેએ મળીને કહ્યું—“ અમે તમને ધિક્કારતા નથી. ”

જન્મશેદ—“ ખુદાની મહેરબાની છે, તમારા દીવ્ર મારા લીધે છીન્ બીન્ બની ગયા છે, તથાપિ હવે હું મરવાની તૈયારીમાં મારી નાપાક છાંદગી પુરી થવા આવી છે, મારી બે ચાર વાતો સાંભળી લ્યો, જરા તમે વધુ નગદીક આવો, મારાથી સારી રીતે બોલી શકાતું નથી. ”

બંને વધુ પાસે ગઇ, જન્મશેદની ધીરી ધીરી વાત હવે બરોબર સમજવા લાગી.

જન્મશેદ—“ ગુલમદન સાંભળો ! હું હમેશાં બદમાસ નથી રહ્યો, હું સારા કુળનો છોકરો છું, હું બદમાસો અને જુગારી લોકોના સહવાસમાં પડીને ખરાબ થઇ ગયો. અફસોસ, હું જુવાનીનાં લીધે ખરાબ બની ગયો, જે વખતે હું તુંને મળ્યો અને પુરી રીતે તારા ઉપર આશ્રક બની ગયો. તે વખતે મારા દોસ્ત હૈદરે મને તારી સાથે મેળવવાનો વાયદો કર્યો. એક બીજાને તેણે મારી સાથે મેળવી. મારી અને તારી સુલાકાત થઇ ગયા પછી તે ઝોરત શ્વાની ! લુચ્ચી છોકરી કહેવી જોઇએ, તે હૈદરથી બદલી ગઇ. આ પહેલાં તે હૈદરને આહતી હતી. તે કારણેથી મારે અને હૈદરને દુશ્મનાવટ થઇ ગઇ. તે કહેતો હતો કે,—“ તે છોકરી મને મળે નહિ તો હું તારી ગુલમદન સાથે કદીપણ શાદી થવા દઉં નહિ, ” તે છોકરી કોણ હતી, તે હમણાં હું તુંને બતાવીશ નહિ. અને કબરની અંદર બોજો પણ નહિ લઇ જાઉં. મારા ગળામાં જે આ બટવો લટકી રહ્યો છે તું તેને બોલી લેજે. તથાપિ યાદ રાખજે જ્યાંસુધી સફદરજંગ સાથે તારી શાદી થાય નહિ. ત્યાં સુધી બટવો બોલીશ નહિ. મને પુરો વિશ્વાસ છે કે, તું મારી છેવટની વાત માનશે. વાર, કાગળ કલમ અને દોત લખો. ”

હસીના લઇ આવી.

જમશેદ ખુબ ભણેલ ગણેલ આદમી હતો, તે કારણે તેને પડ્યા પડ્યા લખવામાં કાંઈ અડચણ નહીં નહિ. તેણે પત્ર લખીને તેના ઉપર સફરજંગતું શીરનામું લખ્યું અને ગુલબદનને તે પત્ર આપી દીધો.

જમશેદ—“ગુલબદન! આ પત્ર તું સફરજંગ સાથે શાદી થઈ ગયા પછી તેને આપજે. અગર તે શાદીનો ઇન્કાર કરે, કેમકે હું તારી શાદીના દીવસે તને નસાડી લાગ્યો છું; તો તું આ પત્ર તેને પહેલાથી આપી દેજે. મેં ભારે ગુન્ડો કર્યો, તારા ઉપર મેં ભારે સખ્તાઈ કરી, હવે તું મારા ગુન્ડાઓ માફ કર. તારા માફ કરવાથી ખુદા પણ માફ કરશે, તું તારા મોટેથી કહે કે, જમશેદ મેં તારો ગુન્ડો માફ કીધો.”

ગુલબદનનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું, તેવા વખતે દુરમનનું હૃદય પણ ભરાઈ આવે છે. એશક કોઈ પથર જેવા હૃદયના હેવાનનું દીક્રા ભરાઈ આવતું નહિ હોય. અમારા વાંચકોની જાણની અને ઝોગખાણની તે છોકરી ગુલેનાર છે કે, જેણે કાસીમના મૃત્યુ વખતના વેળા ઉપર કાંઈપણ ખ્યાલ કીધો નહિ, તેનો પણ ગુન્ડો નહોતો, ગુન્ડો હતો ઇશક ખાના ખરાબીનો. તથાપિ હવાળા હૃદયની ગુલબદનનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું. તેની આંખોમાંથી આંસુ વરસી રહ્યા હતા.

ગુલબદન—“જમશેદ મેં તમારા ગુન્ડા માફ કીધો.”

માફ કીધું સાંભળીને ખુશીના કારણે જમશેદની આંખોમાંથી પણ આંસુ નીકળી પડ્યાં.

જમશેદ—“ખારી દીલારા! તુંને મેં ભારે દુઃખ આપ્યું છે.

તુંને હું આખેરી વખતે કાંઈ • આપી શકતો નથી. હાં, તું મારી આ બોક્સ કે જે મારા ખીસ્તામાં પડી છે તે-લખ લે. તેમાં તારા લાયક કાંઈક ચીજ છે કે જે ગરીબ જમશેદની પુછ છે તે મળી જશે. હું મરું છું. તું જે આહે તો કોઈ નેક આદમી સાથે નિકાહ કરી લેજો. મેં તારી જીંદગી બરબાદ કરી, તુંને જીવાનીના વખતમાં ગાંડાની હોસ્પીટલમાં રાખી, તું પણ મારા ગુન્હાઓ માફ કર. જીઓ એ ડોશીની પાસે હવે જઈશ નહિ, તે મારી ફાઇ નથી, મા પણ નથી, પણ તે હરામ જાદી કુટણી છે, હાં તું માફ કર. ”

દીલારા—(રોધતે) “ મારા બહાલા સ્વામીન ! હું તમારા ગુન્હા માફ કરું છું. કે, તમને જન્નત.....”

જમશેદ—(આકાશના તરફ હાથ કરીને.)

“ દુઆ યહ હૈ, કિ વક્તે મર્ગ મુશકિલ મેરી આસાં હો,
જવાં પર દાગડે નામ આયે યારખ યક બચક તેરા. ”

તે પછી જમશેદ કાંઈ કહી શક્યો નહિ, તેનો દેખાવ શરી ગયો, જેને માણસો સત્રીપાત પણ કહ્યા કરે છે.

જમશેદ—(ખીજવાદને) “ હું એક ભારે દરીયાના કાંઠા ઉપર પડ્યો છું પાણી ભારે જોરથી વહી રહ્યું છે, મને ભારે શરદી અને તકલીફ મालુમ પડે છે, હાય, હાય, મને આ કાળા મોહવાળાથી બચાવો મને એ ડરાવી રહ્યા છે. (ઉછળીને) એહ લહર પણ મારા ઉપર આવી ગઈ. હાય, હવે હું તમારો અવાજ સાંભળી શકતો નથી, કાનમાં ભારે જોરથી પાણી જઈ રહ્યું છે, ગુલમદન ! દીલારા ! બ્યારે હું મરી જઈ ત્યારે મને યાદ કરજો. હાય, મારા

ગુન્હાઓ માર કરજો અને મારા કૃત્યોને ભુલી જાઓ, નહિતર આ કાળા મોઢાવાળા મને જહાન્નમમાં લઈ જવાનું કહે છે. હાય મને બચાવો. દરિયો મારા ઉપર ચડતો આવે છે, પાણી બહુજ ઉંચું થઈ ગયું, શરદીની લહેરો મને અકડાવવા માગે છે, ભારે શરદી છે, પાણી લાંબે સુધી પહોંચી ગયું. યા ખુદ.....

યા ખુદ કહીને જમશેદ હંમેશના માટે દરિયામાં કુખી ગયો. છેવટનો શેર કહેવાના કારણે તેની જીમથી “ યા ખુદ ” નીકળી ગયું. તેનું મુઠ્ઠું જોઈને દીવારા બેહોશ થઈ ગઈ, ગુલબદન રોવા લાગી, ડોક્ટર અને મકાન માલિકે મરી ગયેલા મડદને મુસલમાની કબરસ્તાનમાં ખાડો ખોદાવીને દફન કરાવી દીધું. તેની કબર ઉપર એક સંજેમરમરની પટ્ટી લગાડી દીધી. જેમાં લખ્યું હતું કે,
“ ખુદ બખ્શે બહુત સી ખુબિયાં થી મરને વાલેમે.”

બંને કેટલાક દિવસ સુધી તે મકાનમાં રહી. ગુલબદનને વતનનો (જન્મ ભુમીનો) ખ્યાલ આવ્યો. ગુલબદન દીવારાને સાથે લઈને મકાન ગઈ. ગુલનાર અને રજુઆ તેને જોઈને નારાજ થઈ. ગુલબદનની ફાઇ તેને જોઈને બહુજ ખુશી થઈ. ગુલનારને તે વખતે ભારે તાજુખી ઉપજી, કેમકે તેણે તેની સાથે તેના સ્વામી સરદર-જંગને ન જોયો.

ગુલનાર—(મનમાં) “વાહ, ખુદ તારી કુદરત! છેવટે તે બંનેને મળવા દીધા નહિ. બેશક સરદરજંગ મારા નશીબમાં લખ્યો છે.”

ગુલનાર ગુલબદનની પાસે બટવો જોઈને સમજી ગઈ કે બેશક સરદરજંગે તેને છોડતી વખતે કાંઈક દોલત દીધી હોવી જોઈએ.

ગુલબદનને પોતાના વતનથી પણ મન ઉઠી ગયું, કારણ કે તેનો બહાલો સ્વામી ત્યાં હતો નહિ, ગુલબદનને વિચારી લીધું કે, અહીંથી મુંબઈ જવું જોઈએ, ત્યાં કેટલાક દિવસ બાડાના મકાનમાં રહીને અરબસ્તાન જઉં. ગુલબદન પોતાની ફાઇનો પણ મત માગ્યો. તેણે પણ જવાનું કહ્યું.

ફાઈ—“ દીકરી હું તારી સાથે આવત નહિ. તથાપિ તું એક શોળ વરસની હસીન છોકરી છો, એવી સ્થિતિમાં હું તારી સાથે રહેનાનું બ્યાજખી માનું છું.”

ગુલબદન—“ શું હું એવી જુવાન થઈ ગઈ ? ”

ગુલબદનને “શોળ વરસની હસીન” નું વાક્ય બહુ પુર લાગ્યું. કેમકે તેને ચાહવાવાળો બહાલો સફરજંગ ત્યાં નહી હતો. મુસાફરીની પુરેપુરી તૈયારી થઈ ગઈ. ગુલેનાર દોડીને આવી અને ગુલબદન સાથે બોલી—“ સફરજંગ આજે આવી ગયા. ”

ગુલબદન—(ઉઠા નિસાસો નાખીને) “ આવ્યા હશે, ”

પ્રકરણ ૨૪ મું.

હું નાવેલ વાંચીશ.

હિલહી ન રહા ઉમ્મીદ ફેસી.

જડ કડ ગઢ આરજી ફેસી.

ગુલબદનના હાથનું કામ પડી ગયું, ચહેરો પીળો પડી ગયો. આંખોની ઉપર અંધાઈ છવાઈ ગયું.

ગુલબદન—“ સરદરજંગ ક્યાં છે ? ”

ગુલનાર—“ આજ આઠ્યા અને ચાટ્યા પણ જશે, મુંબઈ જશે. ”

ગુલબદન—“ તમે ઇચ્છો છો કે, હું અહીંથી ચાલી જઈ ? એ નહિ બને.

ગુલનાર બારે ખુશી થઈ. તેણે જીકું બતાવ્યું હતું, કે તે મુંબઈ જાય. અસલમાં તે ચાહતી હતી કે, ગુલબદન મુંબઈ ચાલી જાય તો હું સરદરજંગ સાથે મહોબત વધાઈ.

ગુલનાર—“ અગર તમને ખાહેશ હોય તો તેમને મળી લ્યો. એટલે જે મહોબત દુર થઈ ગઈ હોય તે પાછી કાયમ થઈ જાય. ”

ગુલબદન—(ઉઠો નિસાસો નાખીને) “ એમ બની શકે નહિ. ”

ગુલબદન પોતાનાં આંખમાં ચાલી ગઈ. ગુલનાર ધીરે ધીરે કહેવા લાગી—“ જો હું ચાહું તો બંનેમાં કદી પણ મુલાકાત થવા દઉં નહિ.

પહેલા હું સફરજંગને પૂછું કે, બંનેમાં જુદાઈ કેવી રીતે થઈ, એટલે સમજી લઉંશ.”

ત્રીજા પહેરે એવો જોગ મળ્યો, ગુલબદન માથું ડુબવાનું બહાનું કાઢીને પોતાના ઝોરડામાં ચાલી ગઈ; જાતી વખતે તે રોઈ રહી હતી, જે ગુલનારે જોઈ લીધું; ઝોરડામાં જઈને ગુલબદને ધુંટણે ટેકો દીધો અને મોહું હાથથી ઢાંકીને રોવા લાગી.

વાંચક, આ દીલગીરીનું રોણું નહોતું બહકે પ્યારા સફરજંગ સાથે મળવાની ખુશાલીનું હતું.

ગુલબદન—(ધીરે ધીરે) “હવે હું મારા પસંદ કરેલાને પાછી મળું. હવે અમને કોણ જુદા કરે છે. હું તેને બોલાવીને તેના પગમાં પડી જઈ અને મારી વીતક વાત રોઈ રોઈને સંભળાવું કે જેથી તે જરૂર મને ચહાવા લાગે. તેણે ખુદ મારી પાસે આવવું જોઈએ; તેને મારા આવવાની ખબર જરૂર મળી હશે. તે આવશે, જરૂર આવશે.”

એકાએક ખારણા ખડખડાવવાનો અવાજ આવ્યો, ગુલબદને અવાજ દીધો, કપડા લતા પહેરીને તૈયાર થયેલી ગુલનાર બારે સુંદર દેખાતી હતી.

ગુલબદન—“દેખો કાચમેન દરવાજો ખખડાવી રહ્યો હતો. તમે જોશક હવાને માટે જવા તૈયાર થઈ રહ્યા જણાવ્યો છો. જાઓ આજ હું નહિ જઈ.”

ગુલનાર—“ખેર. તથાપિ તમે એકલા કેવી રીતે રહેશો ?

ગુલનાર ભારે ખુશી થઇ, તે ગાડીમાં બેસીને હવા ખાવા ગઇ; જ્યેઠુ' તો મેદાનમાં સફદરજંગ નાના નાના ઘાસ ઉપર ધીમે ધીમે પગલાં ભરી રહ્યો છે, ગુલનારે ગાડી રોકી લીધી.

ગુલનાર—“નવાખ સફદરજંગ સાહેબ ? આજ સવારે આપના આવવાના ખબર મેં આપ્યા.”

સફદરજંગ—“અહ, આહ ! ગુલનાર ! તમે અહીં કેમ આવ્યા ?”

ગુલનાર—“શું તમે નથી જાણતા ?”

સફદરજંગ—(હસીને) “તમારી શાદી થઇ ગઇ છે, તમે સ્વામીને ઘેર જાઓ છો,”

ગુલનાર—(નારાજ થઇને) “આપ એવો ખ્યાલ કર્યા કરો નહિ.”

સફદરજંગને તાજુખી ઉપજી કે તે નારાજ કેમ થઇ.

સફદરજંગ—“કેમ નારાજ કેમ થયાં ? તમારા જેવી સુંદર અને મૃગનયની ઓરતને હજારો માણસો ચાહે છે અને તેથી શાદી થઇ ગઇ હોય તો તેમાં નવાઇ પામવા જેવું શું છે ? વાહ, હવે બતાવો શું હું ઠીક કહું છું ? તમારી શાદી થઇ ગઇ ?”

ગુલનાર કાંઇ જવાબ ન આપતા ચાલી ગઇ, તથાપિ પાછી ફરીને આવી અને બોલી—“તમે જરા મારા સાથે હું તમને કાંઇક વાત કરવા માગું છું.”

સફદરજંગ તેની સાથે ગયો.

ગુલનારે કહ્યું:—

“તમને માલુમ

સરદારજી—(ખુશીમાં ગભરાઇ જઇને) “ તે અહીં છે ? મને માલુમ નહિ હતું. હું આજ સવારે મુંબઈથી આવ્યો છું. તેની કાંઈક હકીકત કહો. ”

ગુલનાર—“ ખહેલા એ બતાવો કે, તમે તેને ચાહો પણ છે અને પાછી છોડી પણ દીધી તેનું કારણ શું ? ”

સરદારજી—“ હું તેને છોડું ? જે માણસે તમને વાત કીધી તે જૂઠી છે. ગુલખદન તો ખુદ મને છોડીને ગયો છે. ” અહીં ગુલનારે સવાલ ઉપર સવાલ કરીને પુરેપુરી વાત બાણી લીધી.

ગુલનાર—“ તે કોઇ બીજાની સાથે પણ મહોબત કરતી હતી ? દેખો ખૂબ સમજીને જવાબ આપો. ”

સરદારજી—“ બચપણના કારણે તેને જમશેદની સાથે મહોબત હતી તે પછી તો તે તેનું નામ પણ લેતી નહોતી. મારી સમજણમાં એ નથી આવતું કે, તે અલોપ કેમ કરીને થઇ ? ”

જે વખતે સરદારજી એ કહી રહ્યો હતો ત્યારે ગુલનાર એક જુઠાણું ઉપજાવી રહી હતી.

વાંચક હૈદર નામના જુવાનને જાણતા હશે. તે વખતે વખત ગુલનારના મકાન ઉપર આવ્યા કરતો હતો, ગુલખદનને તે બચપણનો મીત્ર હતો. ગુલનારે વિચાર્યું કે, એ એક સારું અને ગંભીર જુઠાણું છે.

ગુલનાર—“ તમે વિચારીને વાત કીધી નહિ, જમશેદથી પણ વધી જાય તેવો એક ગુલખદનને આશ્રય મળ્યો છે. ”

સરદારજી—(ચોંટીને) “ કાણ ? ”

ગુલનાર—“ તે પીટ્યો હૈદર ! જે તેના બચપણનો મિત્ર છે.”

સફરજંગ—“ હું તો તેને હજી હમણાજ મળીને આવ્યો છું.”

ગુલનાર—“ ગુલબદન હૈદર ઉપર મરી પડે છે, તે તેની સાથે શાદી કરશે.”

સફરજંગ—“ મને શું ખબર ! એ વાત બ્યાજખી હોય તો હું ઝોરતોના ચહેરાનો તિસ્કાર કરીશ. તથાપિ તમે કાશીયા કરીને ગુલબદનને મેળવી આપો. ”

ગુલનારે રમાલથી પોતાનું મોઢું ઢાંકી દીધું.

સફરજંગ—“ તમે રવો છો કેમ ! ”

ગુલનાર—“ અફસોસ ! ગુલબદન તમારા જેવા જુવાનને છોડીને હૈદર ઉપર મરે છે. ”

પ્રકરણ ૨૫ મું.

હું તેને ભૂલી જાઉં.

મેરે દિલ્લે યાં મિટાયા કિ નિશાન તક ન રહ્યા;
મેં લપટ કર રોતો લેતા જો કહીં પૈ મનર હોતા.

ગુલનાર—“ મેં તેને તમારા સંબંધમાં બહુ જ કહ્યું મેં કહ્યું કે, તમારો આશક ક્યાંય મને મળે છે, તો હું તેના ઉપરથી વારી જાઉં છું. મેં તેને ત્યાં સુધી કહ્યું કે, જુઓ, ગુલબદન ! તમારી પેડે કોઈ મલકાઈ કે મગરૂર ન થઈ શકે, તમારે તમારા આશકને તકલીફ દેવી જોઈએ નહિ.”

સફદરજંગ—“ શાબાશ, તમારાથી ચઢી જાય તેવો મારો બીજો કોઈ મિત્ર નથી. (હાથ ચોળીને) હું તમને મિત્ર માનું છું. તમારાથી હવે કોઈ વાત છુપાવીશ નહિ. પહેલાં જ્યારે તમે કહ્યું કે, ગુલબદન આહીં છે ત્યારે મારો ધરાદો થયો કે દોડીને તેને જઈ મળું, તથાપિ હવે હું મારી અકલ અને તમારા મતથી કામ લઉંશ.”

ગુલનાર—“ તમે તેને હમણાં નહિ મળો, હાં, જો તમને વિશ્વાસ બેશી જાય કે હૈદર સાથે તેને ઇશ્ક છે તો તમે શું કરશો.”

સફદરજંગ—“ તેને ભૂલી જાઉં અને સ્વપ્નામાં પણ તેનું નામ લઉં નહિ.”

ગુલનાર—“ હું તમારા તરફથી હંમેશા તેને સમજાવતી રહીશ, તમે મને આ મેદાનમાં મળ્યા કરજો. જ્યારે મારું કામ પૂરું થઈ જાય ત્યારે હું તમને લઈ જઈને મુલાકાત કરાવી આપીશ.”

સરદરજંગની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યા. ગુલનારના ગયા પછી તેણે કહ્યું—“ ગુલનાર બહુ ખાનદાન છોકરી છે, હું નાહક તેને ખરાબ સમજું છું. જો ગુલબદનને હૈદર સાથે મહોબત હોય તો હું તેના ગુન્હાને કદી પણ માફ કરી શકીશ નહિ.”

ગુલનાર મકાન ઉપર ગઈ તેનો ચહેરો ખુશાલીને લીધે તેજ કરી રહ્યો હતો, તેની મા પણ તેને જોઈને ખુશ થઈ, ગુલબદન બારે ખુશાલી વચ્ચે તેને મળી.

ગુલબદન—“ તમે કાંઈ જોયું ? ”

ગુલબદન સમજી ગઈ હતી કે, સરદરજંગને તે જરૂર મળી હશે, તેની કાંઈકે હકીકત પૂછવા જોઈએ.

ગુલનાર—“ વાર, શાનું પૂછો છો કે, કાંઈ દેખ્યું ? કહો, જોઈ કોને ? ત્યાં તો હજારો એકથી એક સારા છે.”

ગુલબદન સમજી કે, આ સરદરજંગને મળી નથી. તે પછી કંઈ ન પૂછતા તે પાછી ચાલી ગઈ. દિવસ પુરો થઈ ગયો, રાતના આઠ પણ બજી ગયા, ગુલબદને એ વખત બારે દીલગીરીથી પુરો કીધો. તેને જેની આવવાની રાહ હતી તે ન આવ્યો.

હૈદર પણ આવ્યો હતો, તથાપિ ગુલનારને ન જોવાથી આશ્ચર્ય થયો.

સવારનો રળીઆમણો વખત આવી પહોંચ્યો. ગુલબદન નાસ્તા

પાણી કરીને આરામ ખુરશી ઉપર આવીને બેઠી, તેણે પોતાનો ગાલ હાથ ઉપર ટેકવી દીધો.

ગુલબદનની આંખો લાલ થઈ ગઈ હતી. તેણે ત્રણ દિવસથી નિદ્રા લીધી નહોતી, સફ્ફરજંગની સાથે સાથે તેની નિદ્રા પણ ચાલી ગઈ. ગુલબદન રોવા લાગી અને તેની સાથે સાથે મોઢાથી કાંધક બડબડવા લાગી.

ધક્ક મેં આપકી તકસીર બહુન મેંને કી;

આપ બી કહિયે કિ તકરીર બહુત મેંનેકી

ગુલબદન—(ધીરે ધીરે) “ જો મારી સાથે મહોબત ન હોય તો હું તેને બોલાવું નહિ.”

એકાએક ગુલેનાર આવી.

ગુલેનાર—“બહેન ગુલબદન! નવાબ યુસુફની દાવતમાં આવશો.”

ગુલબદન—(નારાજ થઈને) “ નહિ નહિ, હું નહિ જાઉં. કેમ જાઉં ? ”

ગુલેનાર—(ધીરથી) “ સફ્ફરજંગ પણ ત્યાં જશે તેને તથા યુસુફને બારે દોસ્તી છે.”

ગુલબદનનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું.

ગુલબદન—(નોકરડીને) “ મારો બધાથી સારો પોપાક કહાડો. હું જોવા માગું છું કે, તમે ક્યાં સુધી કપડાની દેખરેખ રાખી છે ?

નોકરડી—“ એમાં શું મોહું કામ છે ? આપ જો પોપાક કહો તે હું કાઢી આપું.”

ગુલબદન—“ જ્યારે હું બતાવું, ત્યારે તું તારી દેખરેખ શું બતાવે છે ? ”

નોકરડી—“ હજુર એક એક પોષાક કરી પહેરે, જે પોષાક પસંદ પડે તે કાઢી લેવાય.”

ગુલબદને અગીઆર જોડ કપડાં પહેરીને ઉતારી નાખ્યા.

નોકરડી—“ વારૂ, એક પુલદાર ઉંચી ઠીંમતનો ખીજો પોષાક બતાવે છું.” એમ કહીને એક ખુબસુરત પેટીમાંથી તેને કાઢી લાવી. ખરેખર તે કપડા ગુલબદનના ચહેરાને શોભાવે તેવા હતા તે કપડા સોનામાં સુગંધ રૂપ બની ગયા.

નોકરડી—“ જરા આંધનામાં જુઓ, આ વખતે આપ ઠીક કાચની પુતળી માલુમ પડે છે.” ગુલબદને હસીને આંધનામાં જોયું તો તે એક સ્વર્ગની અપ્સરા જેવી જણાતી હતી. તે ખુદ પોતાના ચહેરા ઉપર આશક થઇ ગઇ.

ચાલતી વખત હૈદર પણ આવી ગયો. જ્યારે ગાડી રસ્તા ઉપર ચાલી ત્યારે હૈદરે કહ્યું—“ બહેન ગુલબદન ! જુઓ! આજ ગુલનાર કેવી ખ્યારી લાગે છે ? ”

ગુલનાર—(બગડી જઇને) “ મુઆ, તુંને હું ક્યાં સુધી સમજાવું, મારી સાથે તું મસ્કરી કર નહિ.”

ગુલનાર વંચું કાંઈ કહેત અને તેને ગાડીમાંથી ઉતારી નાંખત તથાપિ માલુમ પડ્યું નહિ, કોણ જાણે શું સમજીને ચુપ થઇ ગઇ.

તે લોકોને પહોંચવામાં કાંઈક ઢીલ થઇ, દારતના ઓરડામાં ઓરડા અને મરદો બધા ટહેલી રહ્યા હતા. ત્યાં એકથી એક

પરીઓ જેવા ચહેરાની છોકરીઓ હતી. તથાપિ ગુલબદનની બરાબરી કોઈ નીકળી નહિ તે જોઈને ગુલનાર સગળી ગઈ.

સફરજંગે ગુલબદનને હૈદરની સાથે જોઈ તેના મનમાં વેદના થઈ પડી, તબીઅત બગડી ગઈ.

ગુલનાર ધીરેધીરે સફરજંગની પાસે ગઈ.

સફરજંગ--“હું તમારી રાહ જોઈને ક્યારનો ઉભો હતો.”

ગુલનાર--“હવે ક્યાં જશો?”

સફરજંગ--“બાગમાં.”

બંને જણાં બાગમાં ગયાં, સાંકડી કંડી ગુલાબથી ભરેલી હવા આવી રહી હતી. સફરજંગ એક ફળદાર ઝાડની સામે ખુરશી ઉપર બેસી ગયો, ગુલનાર પણ બેસી ગઈ.

સફરજંગ--“હવે એ બતાવો કે, તમે ગુલબદનને આહીં સુધી કેરી રોતે લાવ્યા? અને જો લાવ્યા હો તો મુલાકાત પણ કરાવી ક્યો.”

ગુલનાર--“મને આ વખતે એટલો અફસોસ છે કે, જેવો મારી આખી જીવનમાં કદીપણ થયો હોય નહિ. મેં શું શું નથી કીધું? તેણે એકબે બવાબ આપી દીધો કે, મને બદનામ કરે નહિ, એટલુંજ નહિ પણ ત્યાં સુધી કીધું છે કે, મને મોઢું પણ બતાવે નહિ, હમણાં તે રાજ નહિ થાય, તેનો ખ્યાલ છોડી દો.”

એ સાંભળીને સફરજંગ ઉભો થયો તેનું હૃદય છીન્ન બીન્ન થઈ ગયું.

સદ્ધરજંગ—“ ગુલનાર ! તેને કહી દો કે, હું તેના કહેવા પ્રમાણે ચાલીશ, તેના પહેલા હું જોલીશ નહિ, તેણે મારી જીવાની, મારી જીંદગી અધી રાખ્યાં મેળવી દીધી.”

ગુલનાર—“ તમે મારી સાથે જોડું લગાડશો નહિ. બેશક હું બહુજ ખરાબ ખબર લાવી છું. હું તમોતે હ મેશા ખુશ મીઝનમાં રહેલા જોવા માગું છું.”

પ્રકરણ ૨૬ મું

હાવતમાં.

“વહ દેખતે હું વજ્રમ મેં અગચારકી તરહ
મેં દેખતા હું ચર્ખાં સિતમચારકી તરહ.”

સફરજંગ ગુલબદનના ખ્યાલમાં એવો દુખ્યો હતો કે, તેણે
ગુલબદનની છેવેટની વાત સાંભળી નહિ.

ગુલનાર—(ધીરેથી) “તમારી હાલત જોઈને મને ભારે અશ-
સોસ થાય છે”

સફરજંગ—“હું એ હુકમને ખુશીની સાથે ઉઠાવું છું. તથાપિ
મારા દીલની ઉમેદ અને આશાઓનું ખૂન થઈ ગયું. હું તમોને મક્કાન
મુઘી પહોંચાડવાને આવીશ.”

ગુલનારને સફરજંગ પાસેથી એવી ઉમેદ નહોતી. તેણે તે ખંતેને
જુદા કરવામાં કોઈ પ્રકારે ખાકી રાખતી નહોતી. હવે એ ચાહતી હતી
કે, તે ખંતેનાં હૃદય જુદા થઈ જાય તો હું સફરજંગને મારો
ચોતાનો ખનાવું.

ગુલનાર—“તમે નાઉમેદ થાઓ નહિ, હું કોશીશ કરતી રહીશ.”

સફરજંગ—“ગુલનાર તમે માણસ નથી પણ ફરિસ્તા છો,
હું કોઈ કોઈ વખત તમને જરૂર મળ્યા કરીશ.”

ગુલનાર—“જરૂર.”

સફરજંગ પુરૂષોના ઝોરડામાં ચાલ્યો ગયો. ગુલમદન આજ રાત જવાથી ગભરાઇ રહી હતી. ગુલમદને પણ સફરજંગને જોયા તથાપિ તે વિચારમાં પડી ગઇ કે, તે પોતા સાથે કેમ નહિ બોલ્યા.

ગુલમદન--(મનમાં) “ હું પણ તેને જાહેર કરી દઉં છું કે, હું પણ બેપરવાહ છું. ”

વચમાં કેટલાક વખત સફરજંગ અને ગુલમદનનો સામસામે બેઠો થયો તથાપિ બોલે નહિ. ગુલમદને વિચાર્યું કે આ વખતે તે આ તરફ આવે અને મારા તરફ જુએ તો હું પણ બોલું. તે ફરીને આવ્યો તથાપિ તેણે આંખ ઉંચી કરીને ગુલમદનના તરફ જોયું નહિ.

આ તરફ ગુલમદન અને બીજી તરફ સફરજંગના દીવમાં આગ જાગી હતી.

એક છોકરીએ ગુલમદનને કહ્યું--“ બહેન હમણા જશો નહિ, એક આદમી ગાવાવાળો છે. ”

ગુલમદને જાણતે જોયું તો સફરજંગ હારમોનીઅમ બજારી રહ્યો છે થોડીવાર પછી સફરજંગ ગાવા લાગ્યો.

ગુલમદન--“ મારી તખીઅત સારી નથી. હું ગુલનારની સાથે ઘેર;જમશ. હવે મને રોકશો નહિ. ”

છોકરી--“ વાહ બહેન ? તમે ન રહો તો બીજી મધી છોકરીઓ કેમ રહેશે. તમારે આવવું પડશે. ”

લાયાર ગુલમદન ત્યાં ગઇ. સફરજંગ બહુજ ખુશી સાથે નીચે લખેલી ગજલ ગાવા લાગ્યો.

गजल

सितम छि करना जडाहि करना निगाहे, उलझत कभी न करना,
 तुम्हें कसम है हमारे सिरछी हमारे हकमें कभी न करना;
 हमारी मैथ्यतपर तुम जे आना तो बार आंसु मडाके जना,
 जरा रहे पास आणरु ली कहीं, हमारी हसी न करना.
 कहां का आना कहां का जना वह जनते ही नहीं ये रसमें,
 वहां है वादेकी ली ये सुरत कभी तो करना कभी न करना;
 बिये तो यत्नते हैं हजरते दिल तुम्हें ली छस अन्गुमनमें देखिन,
 हमारे पहलूमें बैठकर तुम हमीसे पहल नहीं न करना;
 नहीं है कुछ कल धनके आसां यह सप्त जग है जड़ी जलाड़ी,
 कल को पहले रक्षक करना यह काम अपनी पुसी न करना;
 दुलाक अन्दाजे वस्त्र करना परदह रहजय कुछ हमारा,
 गमे जुदाई में भाङ करके हमें : अद्वडी पुसी न करना;
 मेरी तो है जात जहर उनको वह उनके मतलब छी नी न क्यो हो,
 नी उनसे जे छतजसे कडना गजल है उनको वही न करना;
 हुआ है जर शौक आधनेसे तो रूप रहे रास्तीकी जनिज,
 मिसाले आरिज रहे सशध परंग काकुल कुती न करना;
 वह है हमारा तरीकये उलझत कि हस्मनोंसे ली मिलके बलना,
 यह ओक सिवा है तेरा सितमगरकि दोस्तसे दोस्ती न करना;
 हमें ओक रस्ता गलीका उसकी दिआके दिखको हुअे पशेमां,
 ये हजरते भिजको जता हो किसीको तुम रहजरी न करना;

અચાનક દેઈ દિરાઈ કૈસા દિ હૈ યહાં અપના યે હકીકત,
 જો ખાત કરના લો નાલઃ કરના નહીં તો વહ ભી કભી ન કરના;
 મદાર હૈ ના સહો તુમ્હી પર તમામ અબ ઉસદી મુન્સદીકા,
 જરા તો કહના ખુદા લગી ભી ફકત સંખુત પર વધી ન કરના.

શુલબદને બારે ચુપકીથી કામ લીઝું જ્યાં સુધી તે ગજલ
 પુરી ન થઈ ત્યાં સુધી મુડેરના તકીઆની પાસે ઊભી રહીને નીચે
 ગાઈ રહેલા સફદરજંગને જોઈ રહી. માણસો ગજલ સાંભળીને
 ડોલવા લાગ્યા, પરસેવો નીકળવા માંડ્યો, બધા માણસો બહાર
 બાગમાં નીકળી ગયા, શુલબદને પણ નીચે ઊતરીને બાગમાં જવા
 લાગી, તે વખતે બળતા લેપથી તેના કપડામાં આગ લાગી ગઈ.
 ધુમાડો જોરથી નીકળવા લાગ્યો, હવાના કારણે, કાલીન, પડદા,
 ફર્સ વિગેરે વિગેરે બધું સળગી ઊઠ્યું, તેને નાસવાનો માર્ગ રહ્યો
 નહિ, તે બડકીની પાસે દોડીને ગઈ અને જોરથી ખીજવાઈને કહ્યું
 “ખુદાના માટે મને બચાવો.”

પ્રકરણ ૨૭ મું.

આગ.

“ નિકલ જાયે હમ તેરે કદમાં કે નીચે.

ચહો દીલથી હસરત ચહી આરઝુ હૈ. ”

મહેમાન લોકો ગભરાઇને શોર કરવા લાગ્યો.—“ આગ લાગી, આગ લાગી ”

ગુલનાર—“ ચરે એ તો ગુલબદન છે, દોડો બચાવો, ”

સાંભળતાની સાથે સફદરજંગ દોડ્યો. નજર ઉંચી કરતાં તેણે જોયું કે, ગુલબદનના કપડા સળગી રહ્યા છે, તથાપિ પાછી ગુલબદનને જોઇ સૂક્યો નહીં, આગ તેની ચારે બાજુ ફરી વળી. સફદરજંગના ચહેરા ઉપર મલીનતા છવાઇ મઠ. તે યાહોમ કરીને આગમાં કુદી પડ્યો. અને ગેજ થઇ ગયો. માણસો તેને નહીં જોવાથી શોર મચાવવા લાગ્યા. સફદરજંગ પડવાને ફાડીને બીજી બાજુ નીકળી ગયો, તે યુમ પાડવા લાગ્યો, ગુલબદન ! ગુલબદન ! ” તથાપિ કંઇ જવાબ મળ્યો નહિ, તેનું મન તલપાપડ થવા માંડ્યું, તેણે વિચારી લીધું કે,—“ જો ગુલબદન ન મળે તો, સફદરજંગ પણ મરવાનો છે.

સફદરજંગ—“ ગુલબદન ? જવાબ આપો ક્યાં છો ? ”

આખા મકાનમાં બધી બાજુ આગ લાગી હતી, સફદરજંગે ત્રણ દરવાજા જોયા તે ત્રણે દરવાજા ઉઘાડવા મહેનત કીધી તથાપિ ત્રણે દરવાજા બંધ હતા, તે વધુ વધુ ગભરાવા લાગ્યો.

સફદરજંગ—“ યા અલ્લાહ ! ગુલબદન મને સહી સલામત મળે. ”

સફદરજંગે એક દરવાજાને તોડી નાખવાનું ધાયું, ટાણા માટે અંદર ઝુકીને જોયું. જોતાની સાથે તેની હાલત વધુ ખરાબ થઈ, સફદરજંગને એ વાત જન્મ ભર યાદ રહી હશે.

ગુલબદન એક કાલીન પર પડી હતી. તેના એક હાથના ફાસલા ઉપર આગ પહોંચી ગઈ હતી. સફદરજંગે ઝુમ પાડીને એક હાથ દરવાજા ઉપર માર્યો. તથાપિ નકામું. હવે આગથી ગુલબદન ઢકાઈ ગઈ. સફદરજંગે જોરથી ઉઠીને એક ધક્કો માર્યો, તે વખતે દરવાજો સફદરજંગના માથા ઉપર પડ્યો, તેનું માથું ફાટી ગયું, ખુન વહેવા લાગ્યું, માથું ધુમવા લાગ્યું, તથાપિ તેણે તેના કાંઈ પણ ખ્યાલ કીધો નહિ, અંદર ધરી ગયો. ઝપટ લગાવીને તેણે આગથી ઘેરાઈ બેઠો થયેલી ગુલબદનને ઉપાડી લીધી; જોયું તો તેને આગથી ક્યાંઈ નુકશાન પહોંચ્યું નહોતું. સફદરજંગે પાછા ફરીને જોયું તો ચારે બાજુ આગ ફેલાઈ ગઈ હતી. ફક્ત એક બારી બાકી રહી હતી.

તે વખતે હૈદરે ભારે કામ કીધું, બારીની પાસે સીડી મૂકી દીધી, સફદરજંગ સીડીયા ઉતરવા માંડ્યો ખંભા ઉપર ગુલબદનને લીધી હતી, લોહી પોતાના માથામાંથી વહી રહ્યું હતું, બેઠોશી આવી ગઈ હતી, અને આંખે અંધારાં આવી ગયા હતા.

સફદરજંગ—“હે ખુદા, તું મને સહીસલામત જમીન સુધી પહોંચાડ, જેથી આ છોકરીને દુઃખ થાય નહિ.”

બહુજ નીચે સુધી ઉતરી આવ્યો. તથાપિ હવે તેના પગ કંપવા લાગ્યા. બહાદુર હૈદરે ઉઠીને પહેલા ગુલબદનને બાથમાં લઈને નીચે

સુવડાવી. તે પછી પડવાની તૈયારીમાં આવેલા સફરજંગને પણ ઉતારી લાવ્યો. સફરજંગ બેઠોશ થઈ ગયો હતો.

તે પછી હૈદરે જોયું કે, ગુલબદનને કાંઈ આંચ આવી નહોતી, ક્યાંક દાઝી પણ નહિ હતી, તથાપિ સફરજંગ જખમી થયો હતો. હૈદરે ગુલબદન અને ગુલનારને ગાડીમાં બેસાડીને ઘેર જવાનું કહ્યું અને પોતે સફરજંગને લઈને તેને ઘેર ગયો. સફરજંગને મકાન ઉપર સુવડાવીને તે ડૉક્ટરને ત્યાં ગયો.

આ તરફ ગુલબદન આંખ ઉઘાડી, જોયું તો પોતે પોતાના મકાનમાં છે અને ગુલનાર પોતાની પાસે બેઠી છે.

ગુલબદન—“ બેઠેન ગુલનાર હું રાખું જોઈ રહી છું કે, તમે મારી પાસે ખરેખર બેસી રહ્યા છો ? હાથ, હાથ, કેવી આગ હતી ? હવે મને યાદ આવ્યું, મારો જીવ કાણે બચાવ્યો ? ”

ગુલનાર—“ બેથક ક્યામતની આગ હતી. આગ ક્યાં હતી, હે ખુદા ! એ તો કહેર હતો. નવાબ હૈદરે તમારો જીવ બચાવ્યો. તમારા મૃત્યુમાં કાંઈ શક નહોતો. ”

ગુલબદન—(કંપીને) “ શું મકાન સળગી ગયું ? ”

ગુલનાર—“ નહિ, આગ જલદી ખુઝાવવામાં આવી હતી. કાંઈ વધુ નુકશાન થયું નથી. ફક્ત આગતી તરફનો કાંઈક ભાગ બળી ગયો. ”

બીજા દિવસે બહુજ મિત્રો જોવાને માટે આવ્યા તથાપિ ગુલનારે બધાના શુક્રિયા અદા કરીને કહ્યું—“ ગુલબદન અત્યારે સારી સ્થિતિમાં છે ” એમ કહીને તેને રવાના કરી દીધા. ગુલનારે એવા કારણે તેને આવવા નહિ દીધા કે, ક્યાંક વાતો કરતાં કરતાં તે માણસો એમ

કહી દે નહિ કે, સફરજંગે બચાવી દીધાં. સાંજના વખતે સફરજંગે આવ્યો. અવાજ દેતાની સાથે ગુલનાર ગમરાધ જઈને બહાર આવી,

સફરજંગ—(હસીને) “જો કે ગુલબદને મને સાફ જવાબ આપી દીધો છે તથાપિ હું પાછો તેને મળવાને માટે આવ્યો છું. મને ઉમેદ છે. તેમજવાનો ઇન્કાર કરશે નહિ, (તાજીબીથી) હાથ, ગુલનાર તું રહે છે શા માટે?”

ગુલનાર—(હસકાં ભરીને) “મારા નશીબમાં લખ્યું છે કે, હંમેશાં તમને ખુરા સમાચાર પહોંચાડતી રહું.”

સફરજંગ—“ગુલબદને મને બોલાવ્યો છે.”

ગુલનાર—“બોલાવ્યા તો છે તથાપિ તમને તે વાત સાંભળવાથી અફસોસ થશે કે, તેણે શું કીધું?”

સફરજંગ—“કેમ શું કહ્યું?”

ગુલનાર—“એક દલાક પહેલા તેણે કહ્યું, કે તેથી બહેતર હવું કે, હું મરી જાત. જો તે આવે તો તેને કહી દેજો કે હું.....”

સફરજંગ—(ખુરશીથી ઉઠીને) “ગુલનાર, હું એ મેઘજતને કદિ સહન નહિ કરી શકું. જેટલી મને ગુલબદન સાથે મહોળત હતી તેટલીજ અત્યારે જુદાઇ થઇ ગઇ. કોઇ બલા માણસને બોલાવીને શું બે આખર કરવી છે? હવે હું તેનું નામ પણ લખશ નહિ. એવટે હું પણ માણસ છું. ક્યાં સુધી બરદાસ્ત કરું.”

મેરી નિસબતકા એક તાર દેટા,
વહ કાફિરકા તો સખ જન્નાર દેટા;

શિક્ષિત અથ ઇશ્વરને દોનોંકી તરફદી,
ધધર બેઠિલ ઉધર દિલદાર દ્રેદા.

ગુલનાર—(પોતાનું મોઢું રૂમાલથી ઢાંકીને) “ નહીં, નહીં,
સફદરજંગ ! તેને ખરાબ નહિ લહે. મને અફસોસ છે.”

વાંચક, ખરું જુઓ તો ગુલનાર ખુશી થઇ રહી હતી. તેટલા
માટેજ તેણે રૂમાલથી મોઢું ઢાંકી લીધું કે, મારી ખુશાલીને સફદરજંગ
જોઈ ન જાય.

ગુલનાર—“ સફદરજંગ ! નાઉમેદ થાઓ નહિ ખુદાની દુઆથી
હું તમારી મદદગાર છું, હું કોઈને કોઈ વખતે તમને જરૂર મેળવી
આપીશ.”

એણક, સફદરજંગને ગુલબદનની સાથે ખરો ઇશ્ક હતો, તે તેની
દીલોબનથી પ્યારી હતી, સફદરજંગ ગુલનારને હુપાઈને મળતો
હતો અને તેની સલાહ પ્રમાણે કામ કરતો હતો.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

મારું જીવન બરબાદ થયું.

બચાં દરદે મુહબ્બત ને હો ક્યાકર હો;
જ્યાં દિલકે સિયે હે ન દિલ જ્યાંકે લીયે.

ખીજે દિવસે ગુલબદન કપડાં લતા પહેરીને તૈયાર થઈને પોતાના બારણામાં ઉભી હતી. તે એકબાજુ જોઈ રહી હતી. માલુમ પડતું કે, તે કાંઈ વિચાર કરી રહી હતી.

ગુલનાર તેની પાસે બેસીને ગભરો ગુંથી રહી હતી.

ગુલબદન—“બહેન હું સફરજંગને આશરે હતી, તથાપિ અશસોસ તેને મારો કાંઈપણ ખ્યાલ નથી. હું બિમારની તેણે કાંઈપણ ખબર ન લીધી? શું તેણે તે આગની વાત નહિ સાંભળી હોય? છેવટ સુધી તે પણ જલસામાં શામીલ હતા.”

ગુલનાર—“ખાજે મર્દ તેવાજ થયા કરે છે. ઇશક તો તેના હાથે ખીલવવાનો છે, તથાપિ તાલકાલીક ખમીલવવો તે પડી જઈને કુટી પણ જાય છે. જો તમે માફ કરજો મનો તો તેનો ખ્યાલ છોડી દ્યો, નહિ તો તમે મને સાચે સાચું બતાવી દો. એટલે તેના મેળની કાંઈ તદખીર કરૂં.”

ગુલબદન—“બસ, બસ, મને એવો સ્વાલ કરો નહિ, હું નથી બતાવી શકતી કે, કેવી રીતે જુદાઈ થઈ. હું તે વાતને બૂલી જવા માગું છું.”

ગુલનાર ઘાંતથી પોતાના હોઠ ફરડવા માંડી, કેમકે તેની મતલબ તેથી પુરી થઈ નહિં.

કેટલાક દિવસ પછી ગુલબદન પોતાની નાની સરખી ટમટમ ગાડીમાં બેસીને હવા ખાવા જઈ રહી હતી. ગુલબદન એકલી હતી. તે કાંઈક દૂર ગઈ હતી કે સફરજંગને ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈને આવતો જોયો. બંનેની આંખો મળી. ઘોડા વખતના માટે બંનેએ ઘોડાની ચાલ ધીમી કરી નાખી.

હવે તે નાની ટમટમ ગાડીની પાસે પહોંચી આવી ગયો અને તેણે જોયું કે, ગુલબદન છે. બિચારીનું દિલ હાથ હાથ ઉછળવા લાગ્યું. તેણે ઘોડાની લગામ ખેંચી રાખી અને ગુલબદનના તરફ જોઈને કહ્યું કે,

“અગર ફિર કબી મિલે તો અનનન બન જના,”

સફરજંગ કેટલાક વખત સુધી ઉભો રહ્યો, છેવટે તેણે ઘોડાને એડી મારી અને આગળ નીકળી ગયો.

ગુલબદને તાજુખીથી જોયું કે, તે ચાલ્યો કેમ ગયો. તે પછી પાછો એક નિસાસો નાખીને કહ્યું.

રાસ્તા કાટકર વે હમસે ચલે જાતે હૈં,

હમને વહજજ જિન્હે દિલમે બિહા રખા હૈં.

ગુલબદનનું મન આગળ જવાને ન વધ્યું. તેણે ગાડી મક્કાન તરફ ફેરવી દીધી. તેના ચહેરાનો રંગ હડી ગયો. હોઠ સુકાઈ ગયા. રજીઆ બેગમ તેને તેવી હાલતમાં જોઈને બોલી હતી.

રજીઆ—“શું તું કાંઈ જિમાર થઈ ગઈ છે ?”

ગુલબદન—(હસીને) “હાં બિમાર છું,” દિલમાં કહ્યું,
બિમારી ધરકની છે, જીવની સાથે જવાની છે.

રજુઆ—“ પ્યારી ગુલબદન ! દીકરી તારી શું હાલત છે ?
શું વાત છે ? કહે તને શું થઇ ગયું ? તારા હાથ ગરમ છે, ચહેરા
પીળા પડી ગયો છે.”

ગુલબદન—(રોષને) “ જોટલી ઉતાવળે જવાય તેટલી ઉતાવળે
મને અહીંથી જવા દો.”

રજુઆ—“ દીકરી ! હું તો સમજતી હતી કે, તું આહીં રહે,
શું કારણ છે કે, તને આ જગાનો આટલો બધો અણુગમો થઇ ગયો.”

ગુલબદને જવાબ પણ હજુ આપ્યો નહોતો કે, ગુલેનાર
બોલી ઉઠી—“ શું તમે સફરજંગને નહિ મળ્યા ? ”

રજુઆએ ગુલેનારને આંખના ધસારાથી વારી.

ગુલબદન—“ હું એકદમ થોડો ઘણો સામાન લઇને ફાઇને
ત્યાં જઇશ.”

ગુલનાર—“ માફ મન તો અહીં લાગી ગયું છે.”

ગુલબદન—“ તમારું દિલ ચાહે તો તમે અહીં રહો, હું એવી
સ્વાર્થી નથી કે, ખીજની દિલચસ્પી તોડું. હું દીવારાને સાથે
લઇ જઇશ.”

ગુલનારે મુસ્કેલીથી પોતાની ખુશાલી રોકી.

ગુલનાર—(બનાવટી અફસોસથી) “ તમે ક્યાં જશો ? ”

ગુલબદન—“ જ્યાં કિસ્મત લઇ જાય ત્યાં.” ગુલબદને આંસુ
રેકવા આઘા તમાપિ નીકળી પડ્યા.

શુભબદન રાતના વખતે રવાના થઈ ગઈ. અફસોસ ! શુભેનારે તેને છોડી.

સવારના વખતે શુભબદન પોતાની ફાઈને ત્યાં પહોંચી ગઈ.

અમીના—“ આવો દીકરી શુભબદન તું ક્યાંથી ? દીકરી તું તો એકાએક આવીને ચોંકાવી દે છે. હું તો સમજી કે, તું ગાંધીપુર ગઈ હોઈશ.”

શુભબદન—“ જવાની હતી. તથાપિ ગઈ નહિ.”

ડોશીએ જુની રીતમાત પ્રમાણે ફરનીચર, ગોઠવેલ એક ઓરડો ઉઘાડી આપ્યો. શુભબદન અને ડોશી અંદર ગયા.

અમીના—“ દીકરી શુભબદન ! જો મારાથી કોઈ વાત ગુપ્ત રાખ નહિ. પહેલાં એ જાણ કે, સફરજનંગ સાથે તને કેમ કરતાં જુદાઈ થઈ ? ”

શુભબદને માથું હલાવી દીધું. વાંચકોને એ પણ માલુમ હોવું જોઈએ કે, શુભબદનની સાથે દીલારા પણ હતી.

અમીના—“ જુઓ દીકરી, તું ગુપ્ત રાખે છે, તારું કુમળું મન એ દિલગીરીમાં તુટી જશે. જો તું મને જાણી દે તો તારી દિલગીરી ઓછી થઈ જાય.”

શુભબદન રોષ પડી, તેણે પોતાનું માથું અમીનાના બોળામાં મુકી દીધું અને કહ્યું—“ સફરજનંગ સાથે જુદાઈ થું થશે, મારું આખું જીવન બરબાદ થઈ ગયું.”

તેના મોઢામાંથી તે સિવાય બીજું કંઈ નીકળ્યું નહિ.

અમીના—“ તારો પણ વાંક હશે, તે તો તારા ઉપર જોતો

દીલથી રીદા છે. તું કાંઈ ખીજની સાથે મહોખત કરવા લાગી છે, કેમ એ વાત ખરી છે ન ?”

ગુલબદને માથું હલાવી દીધું—“આપનો ખ્યાલ ખોટો છે.”

અમીના—“તમારે તું ખતાવ કે, તે તારાથી કેમ નારાજ થયા ?”

ગુલબદન—“ફાઇમા અમારા બંનેમાં કોઈનો કાંઈ વાંક નથી.”

અમીના—“છેવટ કારણ શું નહયું ? તને તેની સાથે તો બારે મહોખત હતી.”

ગુલબદન—“ફાઇમા, શું કહું, જેટલું તે પહેલા ચાહતા હતા તેટલીજ તે હમણાં ધિકારે છે.”

અમીના—“તુંને કેવી રીતે માલુમ પડ્યું ?”

ગુલબદને આગ લાગવાની અને જોવા ન આવ્યાની વાત સાથે સાથે સડક ઉપર મળવાની હકીકત પણ કહી સંભળાવી.

અમીના—“જો તું સાચું કહેતી હો તો માલુમ પડે છે કે, સરદરજંગ હવે માણસ નથી રહ્યો. મારા મનમાં આવે છે કે, તેનું કાંઈ કારણ જરૂર છે. વારૂ, હું સરદરજંગને મળીને અધી વાત પુછી લઉં.”

ગુલબદન—“મહેરબાની કરીને તેવું ન કરશો અગર કરો તો તમો તેના કરતાં મારા સાથે બીજી વધારે કાંઈ પણ પુરાણ કરતા નથી. તેણે માફ જીવતર બગાડી નાખ્યું. હું તેના વિના જીંદગી કાઢી નાખીશ. હું તેના ચુન્દો કદિ પણ માફ કરીશ નહિ.”

ડોશીએ વાત વધુ વધારી નહિ, તે ચુપકીથી ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

સફરજંગલું ભોળપણ.

“ ખુદા કરે કી મલ ઈન્તજરકા ન મિદ્દ;
મેરે સવાલકા વહ હેં જવાબ બરસોં મેં. ”

ગુલબદનના ગયા પછી સફરજંગ ગુલનાર સાથે પેલા મેદા નમાં મળ્યો જે મેદાનની હકીકત વાંચક જાણે છે તે એ મેદાન હતું કે, જ્યાં સફરજંગના મુંબઝવી આવવા પછી પહેલેજ દિવસે ગુલનાર મળી હતી.

ગુલનાર—“ હું તમોને યુક્તિ બતાવું છું. તમે હંમેશાં ઘેર આવ્યા કરો, કોઈને કોઈ વખતે ગુલબદનની જરૂર મુલાકાત થઈ જશે. તમે તેનો હાથ પકડી લેજો, જ્યાં સુધી તે પોતાનો ગુન્દો માફ કરાવે નહિ, જ્યાં સુધી તે તમારી સાથે મહોબતનો ઇકરાર ન કરે, ત્યાં સુધી હાથ છોડશો નહિ. ”

ગિયારા સફરજંગના માટે એ પણ જૂઠો રસ્તોજ હતો. કેમકે ગુલબદન તો ઘરમાં પણ હતી નહિ, લાચાર, તેણે તેની વાત માની. આશક લોક હંમેશા તેવી ભૂલો કરે છે.

સાંજના વખતે સફરજંગ ગુલનારને મકાન ઉપર મળ્યો, ગુલનાર ભારે હાવભાવ સાથે મળી, તથાપિ સફરજંગે તેના હાવભાવ તરફ કાંઈ પણ ધ્યાન કીધો નહિ.

સફરજંગ—“ જો તમારે કોઈને મળવું હોય તો હું ચાલ્યો જાઉં. ”

ગુલનાર—“ તમને કેવો ખ્યાલ થયો ? મારે કોઈને મળવું નથી. ”

સફરજંગ—“ તમારા ધરાદાથી માલુમ પડે છે. ખીચું એકે, તમારી પાસે હજારો ચાહવાવાળા આવતા હોય તે વખતે હું ચૂપ થઈને બેસી રહું. ”

ગુલનાર—“ બસે કોઈ આવે તથાપિ જ્યાં સુધી તમે રહેશો ત્યાં સુધી હું કોઈની સાથે વાત કરીશ નહિ. ”

આ વખતે ગુલનારનો ચહેરો શીકો પડી ગયો. જો સફરજંગ પોતાના ખ્યાલમાં ન હુખ્યો હોત તો જરૂર દાળમાં કાળું ઓળખી શકત. તથાપિ તે તો એ ખ્યાલમાં મસ્ત હતો કે, ગુલનાર ગુલબદનને મેળવી આપશે.

ગુલનાર—“ હાલ તમે મારા મહેમાન છો, હું ગુલબદનનું ગીત તમને ગાઈ સંભળાવું. કહો કયુલ છે ? ”

સફરજંગ—“ તમારૂં તથા ગુલબદનનું ગાણું સંભળાવો. ”

ગુલનાર—“ તમે ગુલબદનથી જે જે ગાણું સાંભળ્યા કરતા હતા તે મને યાદ છે. હું ઠીક ગુલબદનના ગળાની માફક મારા ગળાથી માણું ગાઈ સંભળાવું. ”

ગુલનાર ગાવામાં મારે ઉસ્તાદ હતી, તેણે એક હુમરી શરૂ કરી.

જાઓ જાઓ મોસોં તોસોં અગ કહા કામ,

તુમ અનત રહે સૌતનકે ધામ. જાઓ.

સનદ પિયા મોસોં કરી રસકી બતિયાં,
રતિયાં બતિયાં કીન્હીં નિહુર સ્વામ. જાગ્યો.

ગુલનારે ભારે મજની હુમરી ગાઇ, સદ્દરજંગ દહી દેતો હતો કે, “ વાહવા વાહવા બહુજ સાફ. ” તથાપિ આજ ગુલનારના બહુજ સરસ ગાથા ઉપર પણ સદ્દરજંગે કાંઈ ખ્યાલ ન કર્યો.

ગુલનાર—“ સદ્દરજંગ, ગાથું તો ગુલબદનનુંજ છેને ? ”

સદ્દરજંગ—(ચોંટીને) “ હાં હાં હીક છે, મેં સારી રીતે સાંભળ્યું નહિ. ”

ગુલનાર હારમોનીઅમ ઉઠાવી લાવી.

ગુલનાર—“ વાર સાંભળો, હવે ગુલબદનની ખમ્માયવાંળી સરગમ સાંભળો, જે સરગમ ઉપર તમે ખુશ ખુશ થમને ઉછળી પડતા હતા. ”

સદ્દરજંગ—“ હાં, હાં, જરૂર ખમ્મવો. ”

ગુલનારે શરૂ કરીયું, હારમોનીઅમની સાથે સાથે ઝબઝી પણ કહેતી જતી હતી.

પધ પધનિસા સા ની ધ ગ મ પધનિધ પ મ ગ,
સા સા ગ મ પ પ ની ની સા ની સા રે સા ની ધ;
મ મ ધા ની સા ની સા ની ની સારે સા ની ધ
ધમ ગમ રેગ સારે ની સા નિસારે સા ની ધ.

સદ્દરજંગ સરગમ સાંભળીને રોવા લાગ્યો, તેને ગુલબદનના બજાવવાનો તથા પોતે ખુશી થતો તેનો ખ્યાલ આવ્યો. તે ઝટપટ ઉઠીને ચાલતો થયો, તે જોઈને ગુલનારને ભારે તાબુખી ઉપજી.

એક હરતા સુધી સફરજનું બરાબર આવતો રહ્યો, તથાપિ ગુલબદ્દનનો આભાસ પણ થયો નહિ, આભાસ ક્યાંથી થાય, જ્યારે તે હોય ત્યારે ને ?

સફરજનું—“ માણસ પડે છે, ગુલબદ્દન મને આવતો જોઈને સંતાપ જાય છે, હવે હું આવીશ નહિ. ”

સફરજનું ચાલ્યો ગયો, બીજો દિવસે આવવાનો ઠરાવ પણ કરી ગયો, રજીઆએ ગુલનારને કહ્યું—“ દીકરી, તું તારું મન કોઈ બીજા તરફ ફેરવ. સફરજનું મના દિલમાં ગુલબદ્દનનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ બેસી ગયો છે, તું શા માટે તારો વખત ખરાબ કરે છે ? દુનિયામાં એકથી એક ચઢીઆતા રંગીલા જુવાન લણ્યા પડ્યા છે. ”

ગુલનાર—“ માણ, જો હું મહોબત કરું તો સફરજનું સાથે જ્યારે તે બંનેમાં શાદી અટકીને જુદાઈ પણ થઈ ગઈ છે તો વખતે મારું નશીબ તેજ થાય. માણ, મને ખાસ ઉમેદ છે કે, હું સફરજનું જોઈને જરૂર મારો પોતાનો કરી લઉં. ”

રજીઆએ મનમાં વિચાર્યું, સફરજનું હંમેશા આજ્યા કરે છે. ગુલનાર પણ તેની પાસે ઉડે બેસે છે, તે તેની સાથે મહોબત પણ કરે છે, તથાપિ સફરજનું જરા પણ ખ્યાલ કરતાં નથી, આજ આવે તો તેને કડી દઉં કે, ગુલબદ્દન અહીં નથી, જ્યાં તેનું આવવું બંધ થાય.

ગુલનાર માથું નીચું નમાવીને ગુપચુપ બેસી હતી, તેના ચહેરા જોઈને રજીઆ તાણીને બોલી કે, આ સફરજનું બહુ ચાહે છે.

ગુલનાર એવા માણસની મહોબત કરતી હતી કે, જેનું દીલ કદિ પથ્થુ પસંદ થાય નહિ.

ગુલનાર—“ માણ, જ્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી તેની પાસે બેસી લેવા દ્યો. જ્યારે તે મારા હાથથી ચાલ્યા જશે ત્યારે હું સમજીશ કે જીગ પલટાઈ ગયો. હું દીવાલ ઉપર માથું ફેડીને મરી જઈશ. ” છેવટની વાત કહેતી વખતે ગુલનારે પોતાના બંને હાથ જોરથી ધસ્યા.

રજીઆના મનમાં થયું કે, જેટલી ઉતાવળે બની શકે તેટલી ઉતાવળે મહોબત અને ઉલ્લસનું છેવટ આવી જાય, રજીઆ ત્યાંથી ઉડીને બાગમાં આવી અને માળીની છોકરીને બોલાવીને કહ્યું.

રજીઆ—“ જો સફરજંગ આવે તો તેને પુછજે કે, કોને મળવા આવ્યા છો ? ગુલનારને કે ગુલબદનને ? અને જો તે ગુલબદનનું નામ બતાવે તો કહી દેવું કે, તે મુસાફરીએ ગયો. ”

રજીઆના જવા પછી થોડીવારે સફરજંગ આવ્યો.

છોકરી—“ જનાબ આપ કોને મળવા માગો છો ? ખી. ગુલનાર તો છે, તથાપિ ખી ગુલબદન અહીં નથી, મુસાફરીમાં છે. ”

સફરજંગ—(ગમરાઈને) “ ગુલબદન ચાલી ગયો ? ”

છોકરી—“ જી હજીર. ”

સફરજંગ—(પાંચ રૂપિયા આપીને) “ ક્યારે ? જો તમે બતાવી દો કે, તે ક્યાં ગયો, તો હું ખીજ પાંચ રૂપિયા આપું. ”

છોકરી—“ તે હું નથી જાણતી, કે તે ક્યાં ગયો, અંદરો અંદર

તે માથુસો જ્યારે વાત કરી રહ્યા હતા ત્યારે તે સાંભળ્યું હતું કે, બીબી ગાજીપુર જવાના છે,”

સફરજંગે હરાવ કીધા પ્રમાણે બીબી પાંચ રૂપિયા આપ્યા, તે પછી પેન્સીલ કાઢીને કાગળ ઉપર પોતાનું નામ લખ્યું. છોકરીને કાગળ આપીને કહ્યું,—“મારું કાર્ડ ગુલનારને આપીને સલામ કહેજે અને એ પણ કહેજે કે, આજ હું બહાર જવાનો છું, તે માટે મળી શક્યો નથી.”

ગુલનારે સફરજંગને આવતા જોઈ લીધા હતા, છોકરીએ જાહેર કાર્ડ અને મોઢેથી કહેલી વાત કહી દીધી.

ગુલનાર—“શું તે ચાલ્યા ગયા? (તમારો મારીને) તે પહેલા કેમ ખબર આપ્યા નહિ? આ તેની તને સજ છે.”

છોકરી રોતી રોતી નાહી, ગુલનાર દોડીને સુખરાતી સાધસતી પાસે ગઈ, તેને એક પત્ર આપીને સફરજંગને બોલાવી લાવવાનું કહ્યું. બિચારા પુઠા સાધસ પહેલા તેને ઘેર ગયો, તે પછી હોટલમાં ગયો અને પુછ્યું કે,—“કેમ સાહેબ? નવાબ સફરજંગ છે?”

મેનેજર—“નહિ તે હજી હમણાંજ સ્ટેશન ઉપર ગયા. ગાડીમાં બેસી પણ ગયા હશે, હવે તમારે તેમની સુસાકાત થઈ શકશે નહિ.”

સુખરાતી—“ભારે ખરાબી થઈ, બી સાહેબ મારા ઉપર નારાજ થશે.”

મેનેજર—“અરે ભાઈ, હું પણ તેમના નામનો એક પત્ર આપવો ભુલી ગયો છું. તે પત્ર કોઈ સીનો માલમ પડે છે. અત્યારે

હું તે પત્ર રવાના પણ નથી કરી શકતો. કેમકે તેના ઉપર મોકલનારનું કાંઈ નામ નિશાન નથી.”

વાંચક ! એ પત્ર ગુલબદનની વૃદ્ધ ફાઈએ મોકલ્યો હતો, તથાપિ અફસોસ ! બિચારા સફરજંગલે ખીજા પણ કેટલાક દિવસ ગોઘાં ખાવાના હશે.

સુખરાતી ચાલ્યો ગયો. ગુલેનારને સફરજંગલું એકાએક ચાલ્યું જવું જોઈને બારે અફસોસ થયો.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

જહુરની ઇશક કથા.

“ અમી સુરત પર ગજબ કરતા હૈ આના દિલકા,
દઈ રહ રહ કે ખતાતા હૈ કિકાના દિલકા. ”

સફદરજંગ ગાજીપુર ગયો, તથાપિ ગુલબદન મળી નહિ. સાંભળ્યું કે, ગુલબદન આહીં આવી નથી. દસ દિવસ સુધી સફદરજંગ ગુલબદનના :આવવાની રાહ જોતો રહ્યો. તથાપિ ગુલબદન ક્યાંથી આવે ? તે તો પોતાની ફાઇની પાસે જુદા શહેરમાં હતી. સફદરજંગને લાચાર થઈને ગાજીપુર છોડવું પડ્યું. તેણે મનમાં ધારી લીધું કે, ગુલબદન સાથે હવે કદિપણ મુલાકાત કરું નહિ. રોજન ઉપર જઈને તેણે મુંબઈની ટિકિટ લીધી, ત્યાંથી અરબસ્તાન જવાની આગબોટ ઉપર સવાર થયો. આગબોટ ઉપર સફદરજંગે જોયું તો તેનો સ્કુલનો મિત્ર જહુર પણ તેમાં સ્વાર હતો. જહુર તસ્ખીરના કામમાં ભારે ઉસ્તાદ હતો.

સફદરજંગ—(હસીને) “હું તો સમજતો હતો કે તમે આગબોટ ઉપર કદિ પણ સ્વાર થયા નહિ હોવ.”

જહુર—“પુરૂષોને કાલ તોડતા કાંઈ લાગે છે ?”

સફદરજંગ—“કેમ ?”

જહુર—“તમે પણ ઠીક કહો છો. તથાપિ ખાસ કરીને ખુમ-

સુરત ઝોરતોને માટે બધી વરદાનો કોલ તુટી શકે છે. ચાલો તમને બતાવું. ઇન્જાન નહિ પણ શરિસ્તા છે. હું તમને તેની હકીકત વર્ણવી બતાવું.”

મિત્રારા સફદરજાંને પોતાના ઇશકને લઇને દુરસદ નહોતી, તથાપિ મિત્રની વાત તે ટાળી શક્યો નહિ.

જહુર—“ મેં કોઇક પુસ્તકમાં વાંચ્યું હતું કે, ખરી મહોબત બનવી બહુ સુસ્કેલ છે, તથાપિ હમણાં મને જુલ માલુમ પડે છે.”

સફદરજાં—“ હું પણ તમારા મતને મળતો થાઉં છું.”

જહુર—“ એક હકીકત પહેલાં હું તે ઝોરતને મળ્યો હતો, બહુજ ખુબસુરત છે, તેની સાથેની તો તેથી પણ ખુબસુરત અને નાની છે. તથાપિ મારી તખીબત તેથી મોટી ઉમરવાળીની સાથે લાગી છે. માલુમ પડે છે, તેની સાદી એકવાર થઇ ગઇ છે, તથાપિ ચોક્કસ તે વિધવા પણ થઇ છે, જો તેની સાથે હું નિકાહ કરી લઉં તો મારે મળ થાય.”

સફદરજાં—(મસ્કરી કરીને) “ કહો છો તો સાચું.”

જહુર—“ એક દિવસે હું સવારના વખતે બેઠો હતો. હમ બખ્ત કાશીર મારી સામેથી નીકળી મારા વરદ તેણે પ્રેમમય નજરથી જોયું, હાપ, તેની હરણીના જેવી આંખો કસેબમાં ચોટી ગઇ. બસ તે વાત કવિએ કોઇ સાચરને કીધી કે,

“ તીરે નિમાહ દિલાહસે મેરે પાર કર ચલે.”

જહુર—“ તો ચાલે, નહિ ચાલે ? સમજી લ્યો ?”

સફદરજાં—“ એ ક્યાંની વાત છે !”

જહુર—“ભાઈ આહીં પાસેની કાંઈ વધુ દુર નથી. બહુ દુર હોય તો શકત એક ગાઉની વાત છે. તારૂં આગળ સાંભળો. હું જલદી જલદી મારી બધી ચીજો એકઠી કરીને તેની પાછળ પડ્યો. ચાલતા ચાલતા તે એક મકાનમાં ચાલી ગઈ. દોસ્ત બારે ખુબસુરત મકાન હતું. મકાનની આગળ એક નાનો બગીચો પણ હતો. હું ત્યાંથી તેના રસોડા તરફ જઈ આવ્યો. બહીષ્કારીને તેની કાંઈક હાકલત પુછી તેથી માલુમ પડ્યું કે, મકાન માલીક ડોશીની ભત્રીજી સાથે તેને મિત્રતા છે. ત્રણ દિવસ સુધી હું બાગની આસપાસ ઘુમતો રહ્યો, તથાપિ તે ચરીને હૃદય ઠારીને જોઈ નહિ, ક્યારેક ક્યારેક જ્યારે તે ફરતી ફરતી ઘરવાળ પાસેથી આ બાજુ તે બાજુ જતી તો હું જોઈ શકતો હતો. તથાપિ મિત્ર, મેં પણ હૃદયમાં નકકી કરી લીધું છે કે, તેની સાથે નિકાહ કર્યા વિના રહું નહીં. સાંભળો છો ? હું તેજ કામમાં લાગી રહ્યો છું. સમજ્યા દોસ્ત ! ”

સફદરખાનગ—“ખુબ સાંભળું છું અને સમજું છું. આગળ કહો.”

જહુર—(બોખારીને અને ખુશી થઈને) “તમે જાણતા હશે કે આગસ્ટ મહીનામાં કેટલી ગરમી પડે છે. દોસ્ત બારે મળ થઈ, મેં તેની પાસે એક ગલાસ પાણી માગ્યું, શેતાની ડોશી ઉપરથી જોઈ રહી હતી, તે પણ સુધ પોતાની ભત્રીજીના કારણે નીચે ઉતરી પડી. મને જોઈને ડોશી તાણીને બોલી, પાણી પીધા પછી મેં ગળ્યા ચલાવ્યાં, ગળ્યા ઉપર ગપા સાંભળીને મારા હૃદયને ખેંચનારી બહુજ ખુશી થઈ રહી હતી. કેમ માર, હું કેવો દિલ આકર્ષક છું. તે નહીં કહો કે ? ” તેણે કહ્યું—“હું આપના માટે ખુશી લાવું છું, તાર ડોશી બારે ખારીલી છે. તેથી હું તેનાથી ખાર સંભવા

લાગ્યો. તે પોતાની ભત્રીજી અને મારી પસંદ કરેલીની મારે નજર રાખતી હતી. મેં મનથી ઇચ્છ્યું કે, કેવી રીતે પોતાના રહેવાના કેકાણાની વાત તેને કહું, તથાપિ ડોશીએ બિલકુલ વખત આવવા દીધો નહિ. છેવટે હું મારું કાંઈક કાચળીના જેવું મોઢું લઈને મારા ઘેર ગયો, હંમેશા તે પાણી મળી શકતું નહિ, તથાપિ બંદા બહાલીના સાર રોજ ચકર લગાવતા હતા. હું મારી બહાલીને મેળવવાની તરકીબમાં હતો, સમજ્યા જેમ કોઈ જનરલ સેનાધિપતિ પોતાના હસ્કરના સંબંધમાં યુક્તિ ઘડતો હોય તેવીજ યુક્તિ હું પણ ઘડવા લાગ્યો. તે દિવસે હું તસ્ખીર બનાવી રહ્યો હતો, તે તસ્ખીર એની હતી. સમજ્યા ? તે મારી બહાલી, તે રસ્તેથી નીકળી, થોડી વારે ગાલુમ પડ્યું કે, તે પોતાની સાહેલી અને ડોશી સાથે આગમોટમાં સફર કરવાવાળી છે.”

વાંચક, સમજી ગયા હશે કે, તે ચારત કાણ હતી ? તે ત્રીસારા હતી, સાથે સાહેલી ગુલબદન હતી. અને ડોશી અમીના હતી.

ગુલબદનની કોઈએ પહેલા સફરજંગના પત્ની તાહ બેઠ. જ્યારે દશ દિવસ વીતી ગયા ત્યારે તે સફરજંગને કાણ હૃદયને સમજીને ગુલબદનને તે સાથેનો ઇશક હોડાવવાનું આજ્ઞા. ડોશી પોતાની ભત્રીજી ગુલબદનને લઈને મુંબઈ ગઈ અને અત્યારે તે આગમોટ ઉપર સફર કરી રહી છે.

પ્રકરણ ૭૧ મું.

જહુરનો પ્રેમ.

એક જ રહતે નહીં આશકે બદ નામ કહી,
દીન કહી રાત કહી સુણહ કહી શામ કહી.

જે દિવસે આગમોગ અરખસતાન તરફ રવાના થઈ ત્યારે
પવન બંધ હતો મોસમ બારે સારી જણાવી હતી, જહૂરને તે જીને
જોવાની પીડા પડી હતી.

જહૂર—“ તમે અહીં રહો, હું આગમોટના પેલા કિનારા સુધી
ફરી આવું. ”

સૂર્ય ડૂબી ગયો, રાત પડી ગઈ. તારેડીઆ ચમક ચમક કરીને
પાણીમાં પોતાનું તેજદાર મોહું બેસાડી લાગ્યા સફદરજંગ આગ-
મોટના કિનારા ઉપર ઉભો રહીને સીમેરીની મળ લઈ રહ્યો હતો,
તેના મિત્રે આવીને તેને ચોંકાવી લીધો.

જહૂર—(હસીને) “લાવો દોસ્ત હાથ મીલાવો, હું મારી બંડા-
લીને મળ્યો અને વાતો પણ કરી આજ્યો. પુછો કેવી રીતે ગયો ! ”

સફદરજંગ—“ ત્યાં તમે તેને કેવી રીતે મળ્યા ? ”

જહૂર—“ વાર, સાંજો, હું ઓરતોના ઓરડામાં ટહેલી
રહ્યો હતો, તે પણ પાસેજ ટહેલી રહી હતી, ખુદાની કૃપાથી આગ-
મોટમાં પાણીનો ઘડો લાગ્યો તે લટથડીને મારા ઉપર પડી, તથાપિ

મેં ખયાલી લીધી, દોસ્ત, તેણે ખીજું દાંઘ ડીઘું નહિ પણ ફક્ત એટલું જ કહ્યું કે, માર કરતો, હું પહેલ વહેલીજ આગબોટમાં બેસી છું. હું આગબોટના ઘસાથી ચિત્તકુત્ત નાવાકેદ હતી. મને નોકરડી નોંધ્યો, મારી ખુદી સાહેબ બહુજ ચિમાર છે. મેં કહ્યું—“હું હમણાંજ નોકરડીને બોલાવી આપું છું, અને બોલાવી પણ દીધી; અને તે ડોશીની ચિમારીના ખખરથી બહુજ ખુશાલી ઉપજી, તેની સાહેલી અમને આ વાતમાં દખલ કરતી નહોતી, મેં મારી બહાલીને પાસે બેસવાની દરખાસ્ત કરી તે બેસી ગઈ, અને તો તે વખતે ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહિ. થોડી વારમાં તે હડીને અંદર ચાલી ગઈ અને હું તમારી પાસે આવ્યો. દોસ્ત ! ગભરાઓ નહિ, ખુદા ચાહશે તો બે ચાર દીવસમાં મળદ મળદ થઈ જાય.”

સરદારજી—“તમે પણ ઠીક છો, બસ તમે કે હું દોણ ગમરાના માંડયું ? સાંઢા મનના માણસ ! એક જીને તમે તમારા કાનુમાં ન લાવી શક્યા ? હજી શું ? હજી તો વરસો સુધી ટકર ખાશે. કેમકે દોસ્ત ! તમારામાં અતડાઈ દાંસી દાંસીને બરી છે. નજર લગાડતાની સાથે ઓરતને ફંદામાં ફસાવવી નોંધ્યો.”

વાંચક, ટૂંકરા સરદારજીને પૂછો કે, શુભમનને કેમ ફંદામાં લાવી શક્યા નહિ ? આ વખતે કેવી મોટી મોટી વાતો કરી રહ્યો છે.

એક હફતો વીતી ગયો, તથાપિ પાછી તે ઓરત યાને દીવારા બહાર ન નીકળી.

જહુર પોતાની રાખેલી નોકરડીથી હંમેશાના ખમર મેળવી શકતો હતો, તેણે ડોશી સાથે દોસ્તી કરવો. ધરાદો કરી શીધો.

વખતે વખતે ડોશીને સલામ પણ હાથેવડાવવા લાગ્યો. ડોશી ચાલાક હતી. સમજી ગઈ.

ડોશી—“ એ વાત શું છે ? એ માણસ દિવસમાં ત્રણ વખત મારી ખેરીખત કેમ હમ્મે છે ? દીલારા ? માણસ પડે છે, તેને તારી સાથે હસક છે. દીકરી દીલારા ! તું ગમતોય કેમ ગઈ ? હજી તું જીવાન છે અને તેની લાગણી તારા ઉપર આવી ગઈ તો તેમાં તાજુબી શું છે ?

દીલારા શરમાઈ ગઈ, મંદહાસ્ય કરીને નજર નીચી કરી લીધી.

ડોશી—“ દીકરી ગુલખદન ! તમારી શાદી પણ હજી કરીને પાછી કઈ કે તુરતજ કરી આપું. તું સજ્જમ સાથે શાદી કરી લે. ”

વંચક, આ એ સજ્જમ છે કે, જે જમશેદની સાથે લગાઈ થતી વખત સફરજંગની પાસે હતો, જેને સફરજંગે ગુલખદનની કબી પોતા સાથે ધન કરવાને માટે કીધું હતું.

ગુલખદન—“ ફોઈયા, મને તેવી વાતો સાંભળવાનો હક્ક નથી, તેવી વાતો હું સફરજંગના સંબંધમાં સાંભળી શકું છું. કેમકે સફરજંગ સાથે મારી શાદી નથી થઈ, તથાપિ માગણી વિગેરે શાદીની બધી રીત થઈ ગઈ. હું તેની અરંધી ખીણી થઈ ચુકી. ”

અમીના—“ દીકરી ! તે દુનિયામાં સફુથી વધુ પ્રેમહીન છે. તું તેની મહોખત છોડી દે.

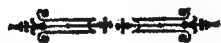
ગુલખદને ડોશીના તરફ નારાજ થઈને જોયું. ગુલખદને કહ્યું “ ફોઈયા ! એક વખત તમે સફરજંગને જોટલાં ચાહતા હતા તેટલાં આજ તમે કેમ નારાજ થઈ ગયા ? અફસોસ !

ગુલમદને હલકો નીસારો નાખ્યો. ડોશી ચુપ થઈ ગઈ.

આ તરફ અમારા જહુર સાહેબ ચૂપ નહિ હતા, તેણે એક પત્ર લખ્યો. જેમાં દીલારાની મુત્તાકાત લેવાની પરવાનગી માગી હતી. ચીઠીના પછી-તેણે એક છપ્પી બનાવી તસ્લીમમાં તે મકાનનો નકશો હતો. જેમાં ગુલમદનની દોષ રહેતી હતી. અગર, તેા જેમાં પહેલવહેલા તેણે દીલારાને પાછળ જઈને જોઈ હતી. મકાનની છપ્પી ઘણી ખૂબસુરત દેખાતી હતી. ખડકીમાં દીલારા દેખાતી હતી.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

ગુલબદન નવી આફતમાં.

“ એ ફક્ત તુને દિયાયા ગમ ને ખાને કે સિયે,
વહ લી હિસ્સા કર દીયા સારે જમાને કે સિયે.

જહૂરે આગખોટના ઇસ્ટેટ રૂમમાં દીવારાની પાસે પત્ર મોકલ્યો:
અને બહાર ટહેલવા લાગ્યો.

મોસમ બદલાઈ રહી હતી, આકાશ ઉપર કાળાકાળા વાદળા
આવવા માંડ્યા હતા, હવા બદલાઈ ગઈ સમુદ્ર મોગ્ન ઉપર મોગ્ન
નાખીને આગખોટને અથડાવા ધકા લગાડવો માંડ્યો.

દીવારાએ કહેણ મોકલ્યું કે, હું આ વખતે આવી શક્તી નથી
આપ્યા આવતા તોરાનને જોઈને ડોશી ગભરાઈ ગઈ છે. બનાવેલી
તરખીર ઇન્શાહ અદલાહ હું આવતી કાલે જોઈ લઈશ,

જહૂર ચુસ્ત આસાઈની પેટે કલાકો ગણવા લાગ્યો, તેને આજને
દિવસ જાવો અને આવતો દિવસ આવવો બહુ મુશ્કેલ થઈ પડ્યો.

સફરજંગ—(જહૂરને ઘડીઆળ-લગતે જોડેલો જોઈને) જહૂર
હું જોઉં છું. તમે કલાકોથી ઘડીઆળ હાથમાં કેમ લીધું છે ? ”

જહૂર—“ (હસીને) “ દોસ્ત ખોલો નહિ કાલ તેણે મળવાનો
વાયદો કર્યો છે. ઘડીઆળ તેટલા માટે જોઈ રહ્યો છું, કે, હવે
કેટલી કલાક અને મિનિટ મુલાકાતમાં બાકી છે.”

સફરજંગ—(હસીને) “ ભારે અગાની છે, જુઓ છે, આજ રાત્રે તોફાન આવે તેમ જણાય છે.”

જહૂર—“ તેમાં શક નથી, આવો મારા ઝોરમાં આવો.”

સફરજંગ—“ તમે જોતા હોવ તો જાઓ, હું જરાક ખમીને આવું છું.”

ખંતે જણા ખુશી ખુશી થઈને છુટા પડ્યા. સફરજંગને ખચર નહોતી કે તે ક્યાં સુધી ઉભો રહ્યો, સમુદ્રના મોજા ઉઠગવા લાગ્યા, તોફાન ભારે જોરથી આવવા લાગ્યું, વીજળી ચમક ચમક કરીને તોફાની કાળા મોજામાં ગોથાં ખાત્રા લાગી; પવનના ઝપાટા સફરજંગને આમ તેમ ધકેલવા લાગ્યા, સફરજંગ ચાહતો પંચ હતો કે, કોઈ રીતે જીવ નીકળી જાય. તે વિચારતો હતો, કે મને અહીં રાત્રાવાળું કાણુ છે? દશકની આગ હવે સડતી થઈ શકતી નથી.

એકાએક સફરજંગના ખંભા ઉપર કોઈએ હાથ રાખી દીધો. પાંચું વળીને જોયું તો આગખોટના કમાનને બાજુમાં ઉભેલો જોયો.

કમાન—“ જૂનુર, આજ તોફાન ભારે વેગમાં આવી રહ્યું છે, આપ આગખોટના કિનારા ઉપર ઉભા રહો નહિ. હમણાં હમણાંજ એક ખૂબસુરત છોકરો પાણીમાં પડી ગયો. માઈ કહ્યું માનો અને નીચે ચાલ્યા જાઓ.

સફરજંગ—(ઉદાસીથી હસીને) “ તેમાં શક નથી કે, આપ હમણાંના કારણથી મને તેવી સલાહ આપો છે, તથાપિ મને માત્રુમ નથી. કેમ અહીં જીવ જાય છે? આપ નીચે જાઓ, હું હમણાં આવું છું.”

બુઢો કપ્તાન ચાલ્યો ગયો. પવન વધુ વેગમાં આવવા લાગ્યો, પાણી પણ ખુબ જોરથી વરસી રહ્યું હતું. જાણે વાદળને કોઈ સંચામાં નાખીને નીચેની રહ્યું હોય ? અર્ધા રાત પણ વીતી ગઈ. એકાએક આગબોટના નીચેના દરવાજામાંથી રોવાનો અવાજ આવવા લાગ્યો.

કહેડાટ કરીને વીજળી પડી, સફદરજંગ સમગ્ર ગયો કે, આગ બોટ ઉપર વીજળી પડી, તથાપિ તે એ ન જાણી શક્યો કે, વીજળીથી આગબોટને કેટલું નુકશાન પહોંચ્યું. આગબોટના બે કટકા થઈ ગયા હતા. છોકરા અને સ્ત્રીઓ રોવા લાગ્યાં હતાં. એકાએક અવાજ આવ્યો:—

“ હોડી જલદી નીચે ઉતારો, આગબોટને વીજળીએ તોડી માંખી.”

એ અવાજ કપ્તાનનો હતો. બેશક આગબોટ ડુબી રહી હતી. હળવે હળવે કરીને મોજ આગબોટના ઉપર ચાલ્યા આવતા હતા. આગબોટ ધીમે ધીમે પાણીની અંદર જઈ રહી હતી, તે વખતનો દુઃખદાયક પ્રસંગ વર્ણનથી બહાર છે. દરેક તરફ હોડીના પોદાર થઈ રહ્યા હતા. લોકોનું રોવું, પીટવું, અને બલાસીઓના શોર બકોર એક દુઃખદાયક પ્રસંગ દર્શાવી રહ્યા હતા. બધા હોડીના તરફ દૂરી પડતા હતા, કોઈને કોઈનો ખ્યાલ નહોતો. અને હતો તો ફક્ત પોતાનો જીવ બચાવવાનો.

સફદરજંગનો ખ્યાલ એક વખત પોતાના મિત્ર જહરના તરફ ગયો. તથાપિ તે તેને શોધે તો ક્યાં શોધે ? તેમાં જે જવાંમદ હતો તેનું પહેલું કામ સ્ત્રીઓ અને બચ્ચાઓને બચાવવાનું હતું. બચાવનારાઓમાં પહેલો નંબર આપણા સફદરજંગનો હતો.

ખધાને હોડીમાં ચઢાવી દેવામાં આવ્યા, માણસોને લઈને હોડી કિનારા તરફ ગઈ. જે માણસો ડુબી ગયા તેનું પુછવું પણ શું હતું, છેવટની હોડી લાવવામાં આવી, હોડીમાં કપ્તાન અને સફરજંગ બેઠા.

કપ્તાન—“શામાશ અંગતોડ મહેનત કરીને હોડી ચલાવે. નહિતર આગબોટ પોતાની સાથે આપણને હોડી સહીત લઈ જશે.”

સફરજંગ—“કપ્તાન! જુઓ હજુ ખધા માણસો નહિ બચે. સાંમળો, કોઈ સ્ત્રી આગબોટ ઉપર ખુબો મારી રહી છે.”

સફરજંગના ચહેરાનો રંગ હડી રહ્યો હતો.

કપ્તાન—“પાછી હોડી હવે આગબોટની પાસે કેવી રીતે જઈ શકે છે. એક જીવના માટે વીશ જીવ શા માટે ગુમાવવા જાય! જોઈએ ?”

સફરજંગ—(ખીજવાઈને) “કમા રહો, હું એક સ્ત્રીને તેવી બચાવે હાલતમાં છોડી શકતો નથી. તમે હોડી ઉભી રાખો, હું જાઉં છું.”

સફરજંગ સમુદ્રમાં કુદી પડ્યો. ઘણું સરસ તરવાવાળા સફરજંગ તોફાની સમુદ્રના મોખા ગીરીને આગબોટના તરફ આશ્વો.

કપ્તાન હસ્યો અને બોલ્યો—“એ માણસ ગાંડો છે.”

કપ્તાને સફરજંગનો કાંઈ પણ ખ્યાલ ન કર્યો, તે હોડીને ચલાવતો કિનારા તરફ આશ્વો.

જે વખતે આપણા ગ્રંથસ્થ સફરજંગ પાણીને ચીરતા ચીરતા આગબોટના તરફ જઈ રહ્યા હતા; તે વખતે તેના ઉપર શું ગુજરી રહી હતી, તે ફક્ત તેજ જાણતા હતા.

સફરજંગ—“ગુલબદન ! બહાલી ગુલબદન ! શું તારો અવાજ હું સાંભળી રહ્યો છું. ખુદા તને પોતાની હીફાજતમાં રાખે. જ્યાં રહી પ્યારી તમે ખુશી રહો.”

આગખોટને પહોંચવામાં તેને વધુ વખત જોયો નહિ, કેમકે વીજળીના ચમકારથી તે આગખોટ અને ગુલબદન બંનેને જોઈ લેતો હતો. ગુલબદન હુમી જતા ભાગના એક તખ્તા સાથે વળગી રહી હતી.

સફરજંગ—“બહાલી ! આપણ બંનેનું મોત આવી ગયું. કુદી પડો ! આ સિવાય બીજો કાંઈ ઉપાય નથી. હું હવે આગળ વધી શકતો નથી.”

તે વખતે ગુલબદનને લાચાર થઈને આ વાત માનવી પડી, તે જીવ ઉપર આવીને કુદી પડી, સફરજંગે આગળ વધીને તેને લાચર ઉપર લઈ લીધી.

સફરજંગ—“પ્યારી તમે મારી પીઠ ઉપર ચઢીને વળગી જાઓ, નહિ તો બંનેનું મોત છે.”

બહાદુર મનનો સફરજંગ ભારે શક્તિમાં આવી ગયો. આ વખતે જ્યારે કોઈએ ગુલબદનથી પરવાહ કરી નહોતી, તેવા વખતે તે તેને બચાવવા આવ્યો. તેણે જીંદગીની કાંઈ પણ પરવા કરી નહિ, તેનામાં હવે આગળ વધવાની તાકાત નહોતી, તથાપિ પાછા ફરીને પણ તે જીવતોડ મહેનત કરીને આગળ વધ્યો. શું કોઈ તેના બહાદુર જીવાનની તારીફ લખી શકે છે ? જે વખતે આગખોટ હુમ્યું તે વખતે પાણી ભારે જોરથી નીચે ગયું અને તે પછી ખુબ જોરથી

બચાવવા વાળો પોતાની પ્યારી ગુલબદન સાથે બચી ગયો,
સ્નેહ સરિતા.

પૃ. ૧૮૭

અમદાવાદ

ઉઠળવા લાગ્યું. તથાપિ અચાવવાવાળો પોતાની પ્યારી ગુલબદન સાથે બચી ગયો.

તે ખુબ જાણુતો હતો કે, ભારે મુશીબત અને જોખમે તેણે ગુલબદનને બચાવી, હજારો વખત હલાવવાથી તેના હાથ પગ દીક્ષા પડી ગયા હતા, તથાપિ તે હીમત કરીને આગળ વધ્યો જતો હતો. ખરૂં છે કે,-

“ હિમ્મતે મરના મદદે ખુદા ”

સૂર્ય નીકળ્યો, સફરજંગે એક કાળી ચીજ પોતાની પાસેથી વહેતી જોઈ.

સફરજંગ—(હાંસતો હતો) “ ખુદા બન્દક કરીમ તારા શુકરાના તેં આ વહેતી હોડી બક્ષી.”

સફરજંગે મુશીબતે હોડીને સીવી કીધી. બેહોશ ગુલબદનને તેના ઉપર સુવાડી દીધી, તે પછી પોતે પણ ચઢી ગયો. ચઢતી વખત તેને બેહોશી આવી ગઈ. તે ગુલબદનના પડખામાં બે બાન થઈને પડી ગયો.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

કુરુતોત્તમી ખરાબ નજર.

એક આદતસે તો મરમર કર હુઆ થા જના,
પડ ગઈ જોર ચહ દેસી મેરે અલલાહ નહ.

સફદરજંગ ભારે બેહોશીમાંથી ઉઠ્યો, શરદી અને મહેનતના કારણે તેના હાથ પણ અકડાઈ ગયા જણાતા હતા. તે હાથ પણ પછાડીને બેઠો થયો. તેણે તે સ્ત્રીના તરફ જોયું કે, જે સ્ત્રીના અવળચાવવાના માટે તેણે પોતાના જીવને પણ ખ્યાલ કર્યો નહોતો.

આ જીવેતી છે કે મરી ગઈ? શુભમદન પાણીમાં બુસ્કો મારીને બેહોશ થઈ ગઈ હતી.

સફદરજંગ—“યા ખુદા! બેચક આ જીવેતી છે, હું એકલો નથી.”

તે વખતે સફદરજંગના મનને કોણ અંદાજ કાઢી શકે તેમ હતું. જ્યારે તેણે તેના તરફ જુડીને જોયું કે આ બેહોશ તે શુભમદન છે. તેને તો શુભમદન આગળોટ ઉપર હતી તે પણ માલુમ નહિ હતું.

“થોડા વખત પછી સફદરજંગે પ્રેમના ઉમંગકાથી ચુંગન લેવું શરૂ કર્યું. તોફાન એકદમ બંધ પડી ગયું હતું. તથાપિ શુભમદન હજી સુધી હોંશમાં આવી નહિ.

સફદરજંગ—“હાય, હાય, માલુમ પડે છે કે, આ નહિ જાયે. આ દેખાવ તો મોતનો છે. શુભમદનના આ શુભાખી ગાલ-હાય-આ

વખતે પીળા! ગુલામના જેવા થઇ ગયા છે. (રોડને) બહાલી ગુલ-
બદન! મેં તારો છવ આટલા માટે બચાવ્યો નહોતો કે, તને મારી
આંખોથી મરતી જોઉં. હું ગાંડો બની જાશ.”

ગુલબદન જ્યાં સુધી જોડોશ રહી ત્યાં સુધી “સફરજંગ દિલ-
ગીરીના કારણે ગાંડો રહ્યો. તેણે પોતાની કોટ ઉતારીને સમુદ્રની હવાથી
બચાવવા માટે તેને ઝાઢાડી દીધો. તેણે તેનું માથું પોતાની નાગ
ઉપર રાખ્યું.

સફરજંગનું ધ્યાન કોઇ બીજા આગળેટના તરફ પણ હતું.
આગળેટ મળી જવાથી તેને મારે મદદ મળત, રાત પણ આવી ગઇ
તેથી તે પણ ખ્યાલ થયો કે, હોડી કોઇ આગળેટ સાથે ગટકાઇને
ઉયલી પડે નહિ. રાત રિત્યા પછી તેણે ખુદને ઉપકાર માન્યો. ગુલ-
બદન હજુ હોંશમાં આવી નહોતી. દિવસ ઉઘ્યો. તથાપિ સૂઈ નીક-
ળ્યો નહિ, વાડખામાં ટંકાઇ ગયો. પવન કાંઈક જોરથી વાવા લાગ્યો
જેથી ગમરાયેલા સફરજંગનું મન વધુ ગમરાવા લાગ્યું.

હવે ગુલબદનને કાંઈક કાંઈક હોંશ આવવા લાગી. ધીમે ધીમે
હોંશ આવી ગઇ, હોંશ આવતાની સાથે કેટલીક વખત હુબવાને માટે
ચાલી, તથાપિ સફરજંગે રોડી રાખી. સફરજંગને તેની વાતોથી
એ માલુમ પડી ગયું કે, ગુલબદન તેની સાથે બહુજ ભારે મહોબત
કરે છે. સફરજંગ દુઃખી થઇને મનમાં કહેવા લાગ્યો, “આ વાત
શું છે? જ્યારે તેને આટલી મહોબત છે, તો શાદી ન કરતાં નાશી
કેમ ગઇ? ” ખીજા દિવસનું સવાર થયું, ચાર મૈલ ઉપર જતી એક
આગળેટ જોવામાં આવી. સફરજંગે ઉભા થઇને રમાલ હલાવવો
શરૂ કર્યો, તથાપિ કોણ સાંભળે છે. આગળેટ ચાલી ગઇ, એક નિસાસો

નાખીને સફરજંગ બેસી ગયો. તેની આંખોથી આંસુ નીકળવા માંડ્યા.

સફરજંગ—“ ધ્યારી ! તે માણસોએ આપણને આપણા કિસ્મત ઉપર હોડી દીધા. ખુદા સિવાય અહીં કોઈ મદદગાર નથી. હવે શકત મોત છે. ”

બંનેના ગળા પાણી ચિના સુકાઈ ગયા હતા, જીભ બંધ થઈ ગઈ હતી, જ્યારે દોઢ વખત ગુલબદન પાણી પાણી પુકારતી, ત્યારે સફરજંગને ભારે દુઃખ થઈ આવતું. હવે તેઓ તરશને લીધે મરવાની તૈયારીમાં હતા. સફરજંગ ગોઠણ ઉપર બેસીને દુઆ માગવા લાગ્યો. ખુદાની કુદરત પણ નીરાળી હોય છે. હજુ તે દુઆ માગીને ઉઠ્યો પણ નહોતો કે વાદળાનો એક નાનો ટુકડો આકાશમાં આવી ગયો, થોડું પાણી વરસ્યું. સફરજંગે પોતાના કપડાને તર ફરી લેધું. ગુલબદનના વારંવાર પાણી માગવા પરથી સફરજંગ કપડું નીચોવીને પાણી પાતો હતો.

સફરજંગ--“ હવે તો તકલીફ ઉઠાવતા ઉઠાવતા શરીર થાકી ગયું, હવે તો મોત આવો અગર ખચવાનો ઉપાય. ”

સફરજંગે વિચાર કરી લીધો કે, જો આજ આગબોટ નહિ મળે તો કાલ સવારે ગુલબદનને લઈને પાણીમાં કુદી પડું. તેનું મન જાણતું હતું. ભારે મુશીબત અને ત્રાસ સહીત રાત ગુજરી. સવાર થતાંની સાથે સફરજંગ ગુલબદન સાથે પાણીમાં કુદી પડ્યો, દુરથી આગબોટ આવતી જણાણી. આગબોટ તે માણસોને ખચાવવા માટે આવતી હતી. તથાપિ તેઓ પ્રથમથીજ કુદી પડ્યા અને મોળઓએ બંનેને છુપાવી દીધા. તેઓને કુદતા જોઈને આગબોટથી બાર માણસો કુદી પડ્યા તેઓએ આ બંનેને કાઢી આગબોટ ઉપર પહોંચાડ્યા, તે આગબોટ તુર્કસ્તાન જતી હતી.

આગભોટનો કસ્તાન ગુલબદનનો ચહેરો બહુ વખત સુધી બેઠ રહ્યો. તે પછી જલદીથી ડોક્ટર પાસે જઇને કહ્યું—“ મેં આવી હસીન છોકરી આજ દિવસ સુધી નથી બેઠ, તમે તેને બચાવો. માલુમ પડે છે કે તેની શાદી પણ હજી થઇ નથી.”

ડોક્ટર—“ હું બંનેને સારા કરું છું. ”

ગુલબદનની ખીદમતના માટે એક સ્ત્રી રાખવામાં આવી, એક હજતાની અંદર બંને જણા સારા થઈ ગયા. બંનેને સુખ તાવ આવ્યો હતો, તથાપિ ચતુર ડોક્ટરે બંનેને બહુજ ઉતાવળે આરામ કીધો.

સફરજંગને પહેલા હોંશ આવી, હોંશ આવતાની સાથે તેણે પૂછ્યું—“ મારી સાથેની સ્ત્રી જીવતી છે કે મરી ગઇ ? ”

ડોક્ટરના હુકમથી તે ઝોરત જવામ આપવાના માટે ગઇ.

ઝોરત—“ તે નવજુવાન ઝોરત બચી ગઇ, તથાપિ હજી બહુજ બિમાર છે. ”

સફરજંગ—“ જો તે નહિ બચે તો મારો જીવ પણ રહેશે નહિ. ”

ઝોરતે કસ્તાનને કહ્યું કે, તે માણસ તેનો આશક માલુમ પડે છે, કસ્તાન સફરજંગને પૂછવા લાગ્યો અને તેણે કહ્યું—“ જેની સાથે હું પ્યાર કરું છું તેની સાથે તે માણસ પ્યાર કરે એ કદિ નહિ બની શકે, હું તેને નહિ મળવા દઉં. ”

કસ્તાન પણ ગુલબદન ઉપર પુરી રીતે આશક થઇ ગયો હતો.

મકરણ ૩૪ મું.

શું શુભચિન્તન મરી ગયું ?

ફિરી હુઠ જો ગરા વચક ચાર દેખેંગે,
જિગરકો સીનેકો દિલકો ફગાર દેખેંગે.

જે વખતે સફરજંગને ખાલુમ પડ્યું કે, શુભચિન્તન બચી ગયું, ત્યારે તે બહુજ ખુશી થયો. ખુશ બખર સાંભળ્યા પછી તેને કાંઈક નિંદ્રા આવી, તે સુઈ ગયો. સફરજંગની બચારે નિંદ્રા હટી ત્યારે જોયું તો રમાન અને તે સ્ત્રી તેના તરફ ઝુકી રહ્યા છે. સ્ત્રીએ કહ્યું:—“કમાન સાહેબ આપની વાત સમજી શકતા નથી. હું આપની મતલબ તેને સમજાવી દઉં છું, તે તુરંત ખાપા બાણે છે. રમાન સાહેબ પૂછે કે, આપની તખીઅત કેમ છે ?”

સફરજંગ—“ખુશાની મહેરબાનીથી બહુજ સારો છું. એ બતાવો કે, તે ગુવાન છોકરીની તખીઅત કેમ છે ? કાલે આપે કહ્યું હતું કે, તેની તખીઅત સારી થતી જાય છે. હવે કેમ છે ?”

ઝોરત—“બેશક તમે છોકરીના આશક છો ?”

સફરજંગ—“હા, હું તે છોકરીનો આશક છું. તેના માટે મારા જીવની હું પરવા કરતો નથી.”

ઝોરત—“અને તે પણ આપને ચાહે છે ?”

સફરજંગ—(હસીને) “હા હા,”

ઝોરતે બધી વાત કપ્તાનને કહી. ગુસ્સાને લીધે કપ્તાનને બહેરો લાલ થઇ ગયો.

ઝોરત—(સફરજંગ સાથે) “ કપ્તાન સાહેબ કાંઇક કહેવા માગે છે. ”

સફરજંગ—“ શું તે ઢોકરીના સંબંધમાં ? ” સ્ત્રીએ માથું હલાવ્યું.

સફરજંગ—“ ખુશીથી કહે. ”

ઝોરત—“ ખરેખરી વાત છુપાવવાથી કાંઇ શક્ય નથી. તે ઢોકરી કેટલાક દિવસ થયા મરી ગઇ છે. ”

આ વાતે સફરજંગને મુડદુ બનાવી દીધો. તેની રંગે રંગમાંથી આગ નીકળવા લાગી. તેના મોઢામાંથી કાંઇ વાત નીકળી નહિ, મોત કરતાં પણ વધુ તેને દુઃખ થયું. તે આકાશના તરફ હાથ ઉંચા કરી કરીને મોતની દુઆ માગવા લાગ્યો.

કપ્તાન અને ઝોરત ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. સફરજંગ રોષ રોષને કહેવા લાગ્યો—“ પ્યારી ગુલબદન મરી ગઇ ખુદ ! તેં મને શા માટે જીવતો રાખ્યો ? મારો જીવ આ બપોરે સમુદ્રમાં કેમ બચી ગયો. હવે હું કેમ કરીને જીવતો રહું. હું હવે કેમ કરીને ગુલબદનને મળું ? હાય ! આ ખુશીના વખતે આ નાખુશીની વાત મેં સાંભળી, હાય ? ગુલબદન મને પુરી રીતે ચાહતી હતી. ત્યાં મને ગુલનારે અવળે રસ્તે ચલાવ્યો. મેં નક્કી કરી લીધું હતું કે, આ વખતે બચીએ તો પછી કદિ પણ જુદા પડીશું નહિ. હવે તે મરી ગઇ. માલુમ ન પડ્યું કે કાણે તેને સમુદ્રમાં નાખી દીધી. અફસોસ ! તે મારાથી હંમેશાને માટે જુદી થઇ ગઇ. ”

એકાએક ડોક્ટર આવ્યો. સફરજંગને જોઇને ડોક્ટર ભારે દુઃખી થયો. ઓરત અને કપ્તાનને બોલાવીને પૂછ્યું, તથાપિ તેણે ખંતેએ બહાતું કાઢી પાછળ જતી ગયેલી વાત ન બતાવી. ડોક્ટરના જવા પછી સ્ત્રીએ કહ્યું:—“કપ્તાન સાહેબ કહે છે કે, હિંદુસ્તાનની કોઇ આગબોટ મળી જવાથી આપને તેના ઉપર સ્વાર કરાવી દઇશું.”

સફરજંગ—“તે તેમની મહેરબાની છે. મને હિંદુસ્તાન સાથે કામ નથી, તેમ નથી તુર્કસ્તાન સાથે. હા, કદાચ અરબસ્તાનની આગબોટ મળે તો સાફ થાય.” રાતના એક આગબોટ અરબસ્તાન જવાની આવી. કપ્તાને સફરજંગને તેનાપર ચઢાવી દીધો. જ્યાં સુધી આગબોટ નજરથી દુર ન ગઇ, ત્યાં સુધી કપ્તાન એકી નજરે તે તરફ જોતો રહ્યો.

ગુલબદને હોંશમાં આવી જઇને સફરજંગની હકીકત પૂછી. તેને તે વાતથી ખુશાલી ઉપજી કે, સફરજંગે મારો જીવ બચાવ્યો. હવે ખંતે જણા સંપૂર્ણ ખુશાલી સાથે મહોબત અદા કરશું. ગુલબદને હળવે રહીને ખીસામાં હાથ નાખ્યો અને જોયું તો જમશેદનો દીધેલો રૂકો મોજુદ હતો. બેશક ગુલબદનની ઈચ્છા થઇ હતી કે, જમશેદની દીધેલી ચીડી આપીને સફરજંગ પાસે મારી મારું.

ગુલબદન—(મનમાંને મનમાં) “હું તેના પગમાં પડી જઇશ અને કહીશ કે હવે મને ફરીથી હૃદયમાં આંખો અને મહોબત કરો.”

તેની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે માન્યું કે, પ્રભાત થતાં અમે ખંતે જણા મળીશું. ગુલબદને ઓરતને પૂછ્યું—“હું કઇ તરફ જઇ રહી છું.”

ઓરત—“તુર્કસ્તાન.”

ગુલબદન તે સાંભળીને કાંઈ પણ નિરાશ થઈ નહિ. કેમકે તે પોતાના નહાલા સાથે હોવાથી તેને કોઈ વાતની દિલગીરી નહોતી, ભલે આગબોટ તુર્કિસ્તાન જાય અગર કોઈ બીજી સ્થળે. તેને તો ફક્ત પોતાનો આશક મળવો જોઈએ. તે સરદારજીની પાસે રહેવાના ખ્યાલથી બહુ ખુશી થઈ. ગુલબદને જોરતને પૂછ્યું, “ શું મારા ચહેરા ઉપર વધુ મલીનતા છવાઈ ગઈ છે ? શું હું બદસુરત માણસ છું ? ”

જોરત—“ જે જુવાની તમારા ઉપર પડેલા હતી તેજ હાલ છે.”

ગુલબદન—“ હું કાંઈક પૂજવા માણું છું. મહેરમાની કરીને મારી બેચાર વાતો સાંભળી લ્યો.”

જોરત—(બેસીને) “ બે ચાર શું બીજી સેંકડો વાતો સાંભળીશ. કહો ? ”

ગુલબદન—તે નવ જુવાનની શું સ્થિતિ છે ? તેણે કાંઈ મારી વાત પૂછી ? ”

જોરતે એવો જવાબ દીધો કે જે સાંભળતાની સાથે અક્ષતના દુકરો દુકરા ઉડી ગયા.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

કમાનની મુલાકાત.

ફિરાકે ચાર મેં 'ઝેલી' મુશીખતેં ક્યા ક્યા.
ગુજર ગઈ મેરે સરપર ક્યામતેં ક્યા ક્યા.

ઓરત—“ નહિ, તેણે કાંઈ પૂછ્યું નહિ, મને પણ ભારે તા-
બુખી ઉપજે છે. ” તે સાંભળતાની સાથે ગુલઝમદનને રંગ ખીલે
પડી ગયો. તે ભારે દુખીઆરી માલુમ પડવા માંડી.

ગુલઝમદન—“ શું તે હજુ સારા થયા નથી ? મને ભારે ફિકર
થાય છે, ખતાવો, તેની શું હકીકત છે. ”

ઓરત—“ જો તે આ આગખોટ ઉપરથી ચાલ્યા ન ગયા
હોત તો અત્યાર સુધીમાં સારા થઈ જત. ” એ સાંભળતીની સાથે
ગુલઝમદન ગમરાઈ ગઈ. ગુલઝમદનને દુનિયા નહીં જેવી જણાવા લાગી.

ગુલઝમદન—“ શું આ આગખોટ તેણે છોડી દીધી ? તે હવે
આ આગખોટ ઉપર નથી. ” સ્ત્રીએ માથું હલાવી દીધું. ગુલઝમદને
અફસોસ સાથે પૂછ્યું. “ તે કેવી રીતે જઈ શકે ? ”

ઓરત—“ તેણે હોંશમાં આવતી વખતે કમાનને કહ્યું કે,
અરબસ્તાન જવાવાળી આગખોટમાં મારે જવું છે. આગખોટ આવ-
વાથી કપ્તાને તેને ચઢાવી દીધો એટલુંજ નહિ પણ તે સાથે તમને
પણ લઈ જવાનું કહ્યું. કપ્તાને બહુજ કહ્યું કે, અમે કંઈ જગાએ
જઈશું તે નક્કી નથી. તથાપિ તેણે જવાબ આપ્યો કે, જ્યાં જાએ.

ત્યાં લઈ જાઓ, અમર ચાહે તે કરો; મારે તેની સાથે કાંઈ દામ નથી.” એ સાંભળીને ગુલમદનની હાલત ખદલાઈ ગઈ. ઓરત પોતાના મનમાં ડરી કે, ક્યાંક દિલગીરીના લીધે મરી જાય નહિ. તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ. જતી વખતે ઓરતે કહ્યું--“શું તમને તેની સાથે મહોબત છે ? ” તથાપિ ગુલમદને કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ.

ઓરતે કપ્તાનની પાસે જઈને કહ્યું--“ હું તે છોકરીની પાસેથી ખમર લાવી છું, મને ઇનામ આપો અને મારા ધણીને પાત્રડી બંધાવો. ”

કપ્તાન--“ ઉતાવળ શેની છે ? ખરું ધીરે ધીરે ખતી જશે. ”

ગુલમદન પોતાના છવતા રહેવાના સંબંધમાં ભારે અશ્વોસ કરતી હતી. ખરેખર સરદારનાં મનના ત્રિતા તેની છાંટી પર ધૂળ હતી એક ખીછ મરૂર હોતે તેનું દિલ તુટી જતું અટકાવ્યું.

ગુલમદન--(મનમાંને મનમાં) “ અશ્વોસ ! તેં મને આવી હાલતમાં છોડી દીધી, હવે હું પણ તારી સુરતથી નશ્વરત કરું. મને તને પહેલાં ખમર હોત કે, આગપોટ ઉપર ગુલમદન છે તે તું આવત પણ નહિ, તથાપિ મારો છર ખચાવ્યા પછી પણ જ્યારે તેં મને ઓળખી તો સમુદ્રમાં હુમાડી શા માટે ન દીધી ? ”

હરોજ તે ઓરત કપ્તાન પાસેથી એવા ખમર લાવતી કે, તે તારા ઉપર દીવાનો થઈ રહ્યો છે.

ગુલમદનની દેહને આ વાતોથી દુઃખ થતું નથી. હવે તેને તુર્ક-સ્થાનની મુસાફરી પુરી માલુમ પડવા લાગી. તે હરોજ ઓરતની ખુશામત કરતી હતી કે, મને મુંઝવે જતારી આગપોટ ઉપર સવાર

કરવી દેશે, ગુલબદનને એ વિચારીને ખુશાલી થતી હતી કે, તેની ફાઇ અમી ગઇ છે. તેણે પોતાની ફાઇ અને દીધારાને આગબોટ ઉપર જતાં જોયા હતા. ગુલબદનને કોઇ આગબોટ જોઇ ઝોરતને કહ્યું, તથાપિ ઝોરતે જરા પણ સાંભળ્યું નહિ. “હું કંઇ જાણું નહિ. કપ્તાનને કહી.”

ગુલબદન તુર્કી બોલી જાણતી હતી. તે દીવાના બનેલા કપ્તાનની પાસે ગઇ. ગુલબદનને તુર્કી ભાષામાં તેને કહ્યું—“હું આપની સાથે કાંઈક વાતો કરવા માગું છું,” ત્યારે કપ્તાનને ભારે તાબુખી ઉપજી.

કપ્તાને બેસવાની ખુરશી આપીને કહ્યું—“જેટલી વાતો કરવી હોય તેટલી વાતો કરો.” ગુલબદનને બેસવાનો પ્રનકાર કીધો, તેણે પોતાની જવાની વાત કહી કપ્તાન તેની વાતો સાંભળીને જોરથી હસ્યો જોથી સાફ ઇન્કાર જાહેર થયો.

કપ્તાન—“આપ આપના દેસતની પાસે જમને શું કરશો ? આપ પહેલાં એ કહો કે, જ્યારે કોઇ મદદગાર મોતી પામે તો શું તેને જાણી ખુઝીને બોધ નાખે કે નહીં. તેને તો બહુજ કાળજીથી રાખે છે. અમર કોઇ માણસને તાપમાં સફર કરતાં કરતા કુંજ મળી જાય તો શું તેને છોડીને ચાલ્યો જાય ? લોક ખુબસુરત ચિડિયોને જ્યારે પકડી શકતા નથી ત્યારે તેને બંદુકથી શા માટે મારે છે ? હું સફર કરવાવાળો અને નિશાને બાજના જેવો છું, પ્યારી, તું મારી થઇ ચુકી. હું તને છોડી શકતો નથી. તું છે હિંદુસ્તાનની, હું છું તુર્કિસ્તાનનો, મારા દેશના લોક ભારે શૂરીર છે, અમે દરકના જંગમમાં બરાબર ફતેહમંદ થયા છીએ. કોઇ વાત જોવા પછી તેને હું મારી કીધા પછીજ છોડું છું, મેં તમને જોતાંજ કહી દીધું હતું કે, આને છોડીશ નહિ તમે મારાં થઇ ચુક્યાં.”

તુમ ખુદ હી મુન્સરી ક્યોંકર ન આયે દિલ,
જાદુ બરા હુઆ હૈ તુમ્હારી નિગાહ મેં.

ગુલબદન—“અમારા મુલકનો સિવાજ છે કે, દુન્યા વરને પસંદ ન કરે તો તેની સાથે લગ્ન થઈ શકે નહિ મહેરમાની કરીને આપ કદિ પણ તેની વાત મારી સાથે કરશો નહિ, હું આપને સાફ જવાબ આપું છું કે, તુર્કસ્તાન આવી શકતી નથી. જ્યારે જોગ આવે ત્યારે આપ મને ખીજી આગમોટ ઉપર ઉતારી દેજો.”

કસ્તાન—“સારી વાત છે, જ્યાં અમે ઉતરીશું તે એક સુન-સાન ટ્રાપુ છે. ત્યાંના ગાંડા માણસો અમારી કોમના જાતી દુશ્મન છે. સારી વાત થશે કે, જ્યારે આપ તે માણસોના હાથ પડી જશો.”

એ વાત સાંભળવાથી ગુલબદનને ભારે દુઃખ થયું, તથાપિ તે બહાદુર હૃદયની છોકરીએ ગુસ્સાથી કહ્યું—“સારી વાત છે, આપ મને ત્યાં લઈ જાઓ.”

કસ્તાન—“હું તે માણસો માંહેલો નથી કે ઝોરતોને! હુકમ સાંભળું. અમારામાં તો મરદ હુકમ કરે અને ઝોરતો સાંભળે. મને તમારી સાથે મહોબત છે તમારે તુર્કસ્તાન જવું પડશે. મારી વાત જુડી માનશો નહિ. હું તમને ત્યાં લઈ જઈશ અને જરૂર લઈ જઈશ.”

ગુલબદનને ભારે ગુસ્સો આવી ગયો, તે બડબડાટ કરતી પોતાના ઝોરડા તરફ ચાલી ગઈ.

ગુલબદન ઝોરડામાં બેસીને મનમાં ને મનમાં કહેવા લાગી—“હું કદિ પણ તુર્કસ્તાન જઈ નહિ. અગર જાય તો મારી લાશ જાય. તે મારે બહેતર છે કે, આ મોજામાં જીવ અપીં દઉં. કે જે મોજામાંથી સરદરજાંગે મને બચાવી હતી. (રિાઈને) મારા પ્યારા સરદરજાંગ? તમે મને બચાવીને આ તકલીફમાં કેમ છોડી દીધી.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

હૈદર અને ગુલબદન આફઘાં.

—:૦:—

બનસે અપની ગુજરતે હૈ ગુજરને વાલે,
મૌતકી રાહ નહીં દેખતે મરને વાલે.

ગુલબદનનું દીલ બહુ ગમરાવા લાગ્યું, તેને માલુમ પડતું હતું કે, પિતાજીના જવાથી પોતાના ઉપર પકાડ તુટી પડ્યો, તે રોષને કહેતી હતી કે—“પિતાજી તમે મને આ દુઃખ, આ ફિદર અને આ બલીમ દગાબાજ દુનિયામાં મુકીને કેમ ચાલ્યા ગયા ?”

જ્યારે તે પોતાનો પહેલાનો વખત વિચારતી હતી ત્યારે કિલ તુટી જતું હતું, કહેતી હતી કે—

બદલતા હૈ સફર કુછ એસા જમાના,
કે હૈ આજાં હસકા કલ ઉસકા જમાના;
લડકપર થા જબ તક ન થી રિકે કોઇ,
બહુત યાદ આતા હૈ પિયલા જમાના,
બહુત મેહરમાં થા બહુ બેપીર મુકરર,
હુઆ હૈ બની હસકો થોડા જમાના.

એકાએક દરવાજે ખડખડારવાનો અસર આગ્યો. ગુલબદને દરવાજા ઉપર જઈને નામ પુછ્યું. “ધીરેધીરે કહ્યું. “બધ ન પામે હું તમારો દોસ્ત છું.”

ગુલબદન દાંપ્ત ચોંકી તેને યાદ હતું કે, તેવો સાદો દોષ વખત સાંભળ્યો છે. ફરીને અવાજ આવ્યો, “જરા પાસે આવીને સાંભળો.” ગુલબદને તેમ કયું. અવાજ પાછો આવવા લાગ્યો. હું તે છોકરો છું, મેં આપને આગળોટમાં ચડતા જોયા હતા. મારી માંદગીને કારણે આપ મને ઓળખી શક્યા નહિ, જે નામ યાદ હોય તે ઓળખો. હું હૈદર છું.

ગુલબદને કમાડ ઉઘાડી નાખ્યું, જોયું તો સામે હૈદર ઉભો હતો.

હૈદરે નીચી નજર રાખીને કહ્યું—“ બહેન ! ”

ગુલબદન—“ ભાઈ હૈદર ! આવો ખેશી જાઓ, કહો હું તમારું કાંઈ કામ કરી શકું છું ? ”

હૈદર—“ બહેન ! હું તો ખુદ આપને બચાવવાના માટે દાંદક વાતો કરવા ચાહું છું. હું કમાનની બધી વાતો સાંભળી રહ્યો હતો, જે હું બાળક નહિ હોત તો તેને મારી મારીને લોથ કરી નાખત. તેણે જે વાતો આપને કહી તે સાંભળીને મારા હૃદયમાં નસ્તર વાગી મથું છે. ”

ગુલબદન—(હાથ મેળવીને) “તું તમે મારો જીવ બચાવવાના માટે આવ્યા છો.”

હૈદર—“ બહેન ? હું એક હોડી નીચે ઉતારી દઉં છું, આપ તેમાં બેસો. હું આપને લઈને નાશી જાઉં. ”

ગુલબદન—“ ભાઈ ! આફતમાં કમાઓ નહિ, યાદ રાખો. જે તે શૈતાનીને બખર થઈ ગયું તો તે તમને જીવતા છોડશે નહિ. ”

હૈદર—(હસીને) “ બહેન ? હું તે વાતોનો પડેલાથી ખ્યાલ

કરી ચૂક્યો છું. ને આપ બચી જાઓ તો મારા જીવની કાંઈ પરવાહ નથી, શું આપ મારો વિશ્વાસ કરશો ? ”

ગુલબદનનો ગુલાબી ચહેરો વિશ્વાસ કરી રહ્યો હતો. તેણે કહ્યું—“ હૈદર ! બાપ હૈદર ! હું તારો વિશ્વાસ કરું છું.”

હૈદર ગુલબદનને લઇને આગખોટના તખ્તા ઉપર ગયો. રાત બહુજ અધારી હતી. હૈદર પાણી અસર ન કરે તેવો એક કોટ ગુલબદનને પહેરાવી દીધો. તોફાન પણ બહુજ ઉતાવળે આવવાનું હતું.

હજી તે ચાલ્યો પણ નહિ હતો. કે વરસાદ વરસવા લાગ્યો, વીજળી ચમકવા લાગી, તોફાન જોરથી વધવા માંડ્યું. બચથી કંપતી છતાં બહાદુર હૈદરની ગુલબદન હૈદરની સાથે અંધારામાં તે હોડી તરફ ગઇ, જે તોફાનની હાલતમાં નીચે ઉતારી નાખવામાં આવી હતી.

હોડી ચાલી તથાપિ ગુલબદનના નશીમ બહુજ ખરાબ હતા. એકવાર જોરથી વિજળી ચમકી અને બધો ભેદ ખુલ્લો પડી ગયો. કક્ષાને ગુલબદનને જાતે જોઇ લીધી, તેણે પોતાની માતૃ ભાષામાં જોરથી ખીજવાઇને કહ્યું—“ મારા બહાદુર માણસો ! નાસનારાનો પિછો પકડો. તે હોડી જુઓ ચાલી જાય છે. જે સખસ તેને લાવી આપશે તેને મોટું, ભારે મોટું ધનામ આપીશ છોકરી ચાહે તો મરી ગયેલી હોય વા જીવતી તેને લાવે.”

વિજળીના ચમકારાની મદદથી દક્ષાને ગોળી ચલાવી, ગોળી હૈદરના હાથમાં વાગી, તે બિચારો ઉછળીને હોડીમાં ઉધો પડી ગયો.

ગુલબદન—(રોધને) “ હાય હાય બાપ ? આ બધું મારા માટે બન્યું. હાય તમે જખમી થઇ ગયા. જે તમે મારી મદદ નહોત તો પણ સાફ હતું.”

હૈદર—“ બહેન ! ખુરા મોત કરતાં તેઠ મોત સારું છે. ”
જખમના કારણે દરદ બહુ વધી પડ્યું, હૈદર હવે થોડી મિનિટ
તો મહેમાન હતો.

હૈદર—“ આપ મારા માટે દિલ્લીગીર થાઓ નહિ, કેમકે હું એ
વાતથી ખુશી છું કે, મારી બહેનની જીંદગી બચાવતા મરી રહ્યો છું.”

ગુલબદન—(તકલીફથી) “ હં, ભાઈ એવું ન કહેા, ખુદા ન
કરે કે તમે મરો. ખુદા તમારા ઉપર રહેમ કરે.”
ગુલબદન અંધારી રાતના કારણે હૈદરનો ચહેરો પણ જોઈ
શકતી નહોતી.

હૈદર—“ આપને ખબર નથી કે, ખલાસીઓ મને કેદ કરવાને
માટે આવી રહ્યા છે, હું અહીંથી ફરી પકડા છું. તે માણસો મને
હાવી લેશે. બહેન ગમરાઓ નહિ.”

“ જીતે રહેંગે તો ફિર બી મિલેંગે.”

ખલાસી લોક બિલકુલ નજદિક પહોંચી ગયા હતા. ગુલબદનને
પકડતા પકડતા હૈદર પાણીમાં કુદી પડ્યો. ખલાસીઓએ તેને ઉડા-
વીને હોડી ઉપર લીધો. કુદરતની ખુશી હતી. તે વખતે તોફાન બ-
હુ ભારે થવા માંડ્યું. ગુલબદનની હોડી એક બાજુ જતા જતા
અસોપ થઈ ગઈ તેથી તે ખલાસીઓ તેને કેદ કરી શક્યા નહિ.

સવાર થતા સુધીમાં તો હોડી એક કિનારા ઉપર જઈ પહોંચી.
ગુલબદનનું દિલ ખુશાલીને લીધે પ્રકટ થઈ રહ્યું હતું. તે સાથે
બીજી તરફ હૈદરનો ખ્યાલ તેને ભારે દુઃખ આપી રહ્યો હતો.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

~~જોગણ બનીશ.~~
હું જોગણ બનીશ.

દિલસે મરકર ભી ન અશક ખુતે નાદાં નિકલા.

હૃદયે રોજ ભી મેલ ચાક ગરેબાં નિકલા.

કેાઇએ કહ્યું—“ ગુલખદન છે ગુલખદન, મારી વહાલી ગુલખદન ” ગુલખદને નરાધથી પોતાનો હરીન ચહેરો તે તરફ ફેરવ્યો, જોયું તો તેની ફાઇ ઉભી હતી.

ફાઇ—(હસતી હસતી) ખારી ગુલખદન ! દિલ્લી તું ક્યાંથી આવે છે ? (ગળે લગાડીને) તું કેમ દૂરીને આવી ? મને તો માલુમ હતું કે, તું ઉંચેથી કુદી પડી. (સાદ પાડીને.) કેાઇ છે ? અરે કેાઇ છે ? જલ્દી આવો. મારી ભત્રીજાને મકાનમાં લઇ જાઓ. જેને હું મરી ગઇ સમજીને રોતી હતી, તે આજ મળી ગઇ, મારી આંખોના તારા ગુલખદન આવી ગઇ. મારી ખુશાલીનો પાર રહ્યો નથી. મને એમ થાય છે કે, આ ખુશાલીના લીધે હું મરી જાઉં.”

ડોશીની છેવટની વાત ઉપર ખંવા હસી પડ્યા.

અમીના—(ખીજવાઇને) “ તમે અહીં ઉમા ઉમા હસી કેમ રહ્યા છો ? શું હું તમને નથી કહેતી કે, આ છોકરીને મારા મકાન સુધી લઇ જાઓ ? એકદમ તેને પાલખીમાં બેસાડો અને મકાનમાં લઇ જાઓ ! ગરમ ગરમ કંબુ લાવો, સમજ્યા કે નહિ ? હું તમને કીંમત આપીશ. ”

હવે તે માયુસો સમજ્યા, ગુલબદનને લગ્ન ચાહ્યા.

વાંચક ! તોજનના જોરથી ગુલબદનની હોડી અરણસ્તાન બંદર ઉપર જઈ પહોંચી હતી, ગુલબદનની ફાઇએ તેને મરી ગયેલી સમજી હતી. કેમકે તે તમામ બંદરમાં તાર દબ ચુકી હતી. તથાપિ કોઈ તરફથી ગુલબદનના કાંઈ ખબર આવ્યા નહિ, આજ તે મુંબઈ વાળી આગળોટ ઉપર સ્વાર થવાને માટે સમુદ્ર કિનારે આવી હતી. તે વખતે અચાનક તે ડોશીની ગુલબદન આકાશમાંથી કુદી પડી, ડોશીએ ગુલબદનની બંધી વાત સાંભળી. વાત બારે દીવ-સોજ અને પુરતા દુઃખની હતી. સરસ નોવેસો લખનારાઓને પણ કદિ સુઝી ન શકે તેવી હતી. ડોશીને આગળોટ ઉપર સફદરજંગના હોવાની વાત સાંભળીને બારે તાજુથી ઉપજી, ગુલબદને રોષ રોષને પોતાની બંધી વાત સરથી આખેર સુધી દહી સંભળાવી. કેવી રીતે સફદરજંગે પોતાના જીવના જોખમે તેને બચાવી, કેવી રીતે તે તેને છોડીને ચાલ્યો ગયો. કેવી રીતે કમાન તેના ઉપર આશક થયો. અને હૈદરે કેવી રીતે તેને બચાવીને પોતાનો જીવ ખોગ્યો, વિગેરે વિગેરે બધું સંભળાવ્યું. ડોશીને આ બધું સાંભળીને નરાધ ઉપજી કે સફદરજંગ ગુલબદનને પોતાના જીવના જોખમે બચાવીને પાછો ચાલ્યો કેમ ગયો. તે જાને એવું સમજી કે, સફદરજંગે ઠસક કરવો છોડી દીધો, તે માટે ગુલબદનનો જીવ બચાવીને ચાલ્યો ગયો. ડોશીએ વિચાર્યું કે, ગુલબદનનું મન પણ હવે તેના તરફથી ફેરવી નાખવું જોઈએ.

પંદર દિવસ સુધી ગુલબદન પોતાના ઓરડામાંથી બહાર નીકળી નહિ, બુઢી તેને દિલગીર થવાનો વખત બહુજ ઓછો આપતી હતી. તે એના માથા ઉપર હાથ ફેરવીને કહેતી હતી કે, “જ્યારે તે તને

કાંઈ ગણત્રીમાં લેતો નથી તો તારી પાસે તે શું ગણત્રીમાં છે ? ”

અમીના—“ગુલબદન ! તું તેનો ખ્યાલ છોડી દે, કેમકે તેણે તારો શ્રવ ખચાવ્યો તથાપિ તે તને હમણાં આહતો નથી. મને તો તેના નામનો તિરસ્કાર થઈ ગયો છે.”

માનમાં રહીને ગુલબદને કદી સફરજનગતી જીકર કીધી નહોતી. તથાપિ જ્યારે તેના વિરુદ્ધમાં કોઈ બોધતું તો તેનો દેહ કંપી ઉઠતો.

ડોશીએ ગુલબદનને મત આપ્યો કે, “ હવે આ બાબતુ તે બાબતુ લુભવાથી કાંઈ ફાયદો નથી. હવે વતનમાં જઈને રહેવું જોઈએ. ”

ગુલબદન—“ ફાઈમા, હું ત્યાં જઈશ નહિ, મારો ત્યાં શ્રવ નીકળી જશે ત્યાં અધી તરફ ઉઠાસી છવાઈ ગઈ છે. ”

યાર વિના તેને વતન પણ બહાલું લાગતું નહોતું.

અમીના—“ તારી માશી અને ગુલનાર પણ ત્યાં હશે. દિદરી ત્યાં આત્રો. ”

ગુલબદન—“ નહિ હું તેની પાસે વખતો વખત જઈશ નહિ, હું તેની સાથે રહીને ખુશી રહી શકતી નથી. ”

અમીના—“ ત્યારે તમે અતાવો ક્યાં જશો ? ”

ગુલબદન—“ મને કાયમના માટે ખુશાલી જોઈએ, હું આહું છું કે, એવું કામ કરું જેથી સફરજનગ જીંદગીમર હૃદયથી અલગ થાય નહિ. ”

અમીના—“ તે શું ? ”

શુભમદન—“હું મક્કા શરીફમાં જઈને જોગણુ બની જાઉં અને નામે ઇલાહીમાં લાગી રહું.”

અમીના—“તેવો ખ્યાલ દર નહિ, તું તેવું કરી શકશે નહિ. શુભમદન ? સાંભળે છે, હું તને જોગણુ બનવા નહિ દઉં.”

શુભમદન—“ફાઇયા, તમે મારી મતલબ સમજ્યા નહિ, હું સંદેહ લીલાસમાં રહીને મક્કા મસ્જિદમાં કુરાન શરીફ સંભળાવીશ. અને પવિત્ર પવિત્ર ગીત ગાઇશ.”

અમીના—“હં, દીકરી ! તારા મનથી તેની મહોબત બનતી નથી, હવે તું તેના માટે જોગણુ બનશે ભલે તારા હૃદયમાં જે આવે તે કર, કંઈ પણ તને અપ્સરાનો આપ્યો છે, ખુશીથી પાક ચીજ ગાઓ, કોઈ રીતે તમારું દિલ ખુશી થવું જોઈએ.”

પ્રકરણ ૩૮ મું.

મક્કા મસજીદ.

ખિંચકે દમ આવા લગોંપર રૂઢ ઘબરાને લગી
સચ ખતાવો કયા ઇસારા કર ગયે જાતે હુએ.

મેસમ બહાલ ગણ હતી, ચરદી પડવા માંડી, સવારના વખતે
નાનાં નાનાં ધાસો ઉપર ઝાકલના મોતી નજરે પડવા માંડ્યા.

સવારે સાડાછ બજે બે જુવાન નાનાં નાનાં ધાસ ઉપર ટહલ
ટહલ કરી રહ્યા હતા. વાંચક, એ બંને આપણા મિત્ર સફદરજંગ
અને સન્નમ હતા. સફદરજંગની શોધમાં સન્નમ પણ નીકળ્યો
હતો, આજ પંદર દિવસ થયા બંને મળ્યાં છે.

સન્નમ—“ભાઈ, ઠગ્ગું છું કે આજ મક્કા મસજીદ જઈએ.”

સફદરજંગ—“ચાલો મને કાંઈ અડચણ નથી.”

સન્નમ—“સાંભળ્યું છે કે, આજ એક હસીન છોકરી કુરાન
શરીફ મંબળાવનાર છે. આજ કાલ તે છોકરીની બારે ધુન લાગી
છે. સાંભળ્યું છે કે, મારા વતનની રહેવાશી છે, એ પણ સાંભળ્યું છે
કે, બારે ખૂમસુરત અને ગાવા વાળી પણ છે.”

સફદરજંગ—(હસીને) “બંધા માણસોને માલુમ નથી કે,
ઝીઝો કેટલી બધી ખૂમસુરત હોય છે.”

સન્નમ—“ફરીને તમને ગુલમદન ક્યાંથી મળે, તમે તો તેના
ઉપર લટુ બની ગયા છો.”

સહસ્રજંગ—(અફસોસ સાથે) “યાર, તેનો ખ્યાલ કરાવો નહિ, ચાલો મને અહીં મંજ પડતી નથી.” અને જણા ટહેલતા ટહેલતા મકાન તરફ ચાલ્યા ગયા. અને ત્યાંની એક નામી હાટકમાં રહેતા હતા.

વાંચક, ખરેખર ગુલબદને જોગણ બનીને આખા શહેરમાં ધુન મચાવી દીધી હતી, તે કુગન શરીફ એવી રીતે કહેતી હતી કે, માણસો દિગમ્ભ બની જતા હતા.

સાંજના વખતે સહસ્રજંગ પોતાના મિત્ર સાથે મક્કા મસજીદ ગયો. આગળની ખુરશી તેને ખેતવાને માટે મળી. પડખેના ભાગમાં સ્ત્રીઓને ખેસવાની જગા હતી મેદાનની વચ્ચેથી એક સફેદ પડો પડ્યો હતો. તેના ઉપર મસજીદનો નકશો ખેંચેલો હતો. પડાની ચારે કોર પથુ સફેદ પડેલો હતો, અથવા ચારે તરફથી પડદા પડ્યા હતા. મસજીદના નકશાવાળા પડાની પાસે એક સોનેરી ખુરશી રાખી હતી.

વાંચક, ચોકો નહિ. કેમકે અહીં એ ચાલ નહોતો, તથાપિ ગુલબદનના કહેવાથી તેની ઇચ્છા મુજબ મસજીદ શયમારવામાં આવી હતી.

જેતજેતામાં જઈ જમા માણસોથી ભરાત ગઈ. ખુદા મોક્કાના સાહેબ સોનેરી ખુરશી ઉપર આવી ખેડા મસજીદવાળો પડો ઉડાવવામાં આવ્યો. પડો ઉડ્યો થતા એક ઉંચું ટેમ્બ નજર આવ્યું, ટેમ્બ ઉપર સોનેરી અક્ષરોથી લખેલું કુરાન રાખ્યું હતું.

હજુ લોકો જોઈ રહ્યા હતા. તેટલામાં કમળનું કુલ ધીરે ધીરે ઉંચું થવા માંડ્યું. હવે કમળનું કુલ ટેમ્બની ઉંચાઈ સુધી પહોંચી

ગયું, એ કાએક કમળની પાંખડીઓ ખીલી ગઇ. જોવામાં આવ્યું સહેદ કપડા પહેરીને ગુલબદન બેઠી હતી. તેના ચહેરા ઉપર અપૂર્વ તેજ ચમકી રહ્યું હતું.

સંગીતની શરૂઆત થઇ, ચારે તરફ શોર મચી રહ્યો. ગુલબદન ઉપર ગુલબદન વરસવા લાગ્યા. બધા માણસો ખુશી થઇને હસી રહ્યા હતા. તથાપિ વાંચક, તેમાં બેઠેલા એક શખ્સના ચહેરા ઉપર મલીનતા છવાઇ ગઇ. તે બિચારો સફરજંગ હતો.

સજ્જન—“સફરજંગ કેમ કેરી તખીઅત છે ? તમારો ચહેરો એવો મયાનક માણસ પડે છે, જાણે કોઇ ભૂત દેખીને ડરી ગયા હોવ.”

સફરજંગ—“બેશક મેં ભૂત જોયું છે, એક ભૂત મારી સામે છે અને હું ગાંડો છું.”

સફરજંગનો ગભરામણો અવાજ સાંભળીને સજ્જન ચોંકી ઉઠ્યો, તે સમજ્યો, ખરેખર આ ગાંડો થઇ ગયો.

ગુલબદને હક્કાની ગજલ શરૂ કરી વાજંત્રો શરૂ થયા, ગાણું સાંભળીને સફરજંગ વધુ ગભરાઇ ગયો. ગાતા ગાતા ગુલબદનની તરફ સફરજંગ સાથે મળી ગઇ. કે તુરતજ તે મોઢાબર બેઠોશ થઇને કુરાન ઉપર પડી ગયું. પકડો પાડી નાખણમાં આવ્યો.

મોલાનાએ જોગણુ છોકરીની તખીઅત ખરામ બતાવીને બધાને ધરે જવાનું કહ્યું.

સફરજંગ—(બહાર આવીને) “ભાઇ આજ અજમ વાત જોઇ. આ છોકરીનો ચહેરો ગુલબદન સાથે મળતો આવે છે. ગાણું અને સાદ પણ તેનોજ છે.”

સજ્જન—“યાર, તેની શોધમાં તમે ગાંડા થયા હોવ તેમ હું જોઉં છું, તમે નહોતા કહેતા કે, તે મરી ગઈ છે ?”

સફરજંગ—“હું એમ નથી કહેતો કે, તે જોગણું છોકરી ગુલમદન છે. બેથક ગુલમદન મરી ગઈ. તે અહીં ક્યાંથી હોય ? તથાપિ હું તે છોકરીનો ચહેરો ફરીને જોવા ઇચ્છું છું, તે ખરોખર મારી ગુલમદનના જેવી છે.” એમ કહીને સફરજંગ રોવા લાગ્યો,

સજ્જન—“વાર, હું હોટલમાં જઈ છું, તમે તેને જોઈને આવજો.”

સફરજંગ—“વાર, હું એક દલાકની અંદર હમણા આવું છું.” સફરજંગ પાછો ફરીને મસજીદ દરવાજા તરફ ગયો. દરવાજાને પૂછ્યું, “શું તમે મારી ચોડી તે જોગણું છોકરીને આપી શકો છો ? હું તમને રૂપિયા આપીશ.”

દરવાજા—“જી નહિ. આપને મળવું હોયતો તેના મકાન ઉપર જાઓ.” સફરજંગ મિચારો ત્યાંથી ગુપચૂપ ચાલ્યો ગયો. તેને આખી રાત નિદ્રા આવી નહિ. સવારમાં ઉઠતાની સાથે તેણે મુસાફરીની તૈયારી કરી. સજ્જન એ જોગણું બહુજ ગમરાયો. મુસાફરીનું કારણ પૂછવાથી સફરજંગે કયું:—

એકબે રહતે નહીં આંસકે ખંડામ કહી,
દિન કહીં રાત કહીં સુમહ કહીં સામ કહીં.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

ગુનહા માફ કરો.

ઉફરે બેઠું સિતમ પેશ વ ભલિલ કાતિલ,
 સખત પત્થરસે જિયાદહ હે તેરા દિલ કાતિલ;
 હુધ આસાન ન ભંખાન કી મુશકિલ કાતિલ,
 ન કિયા જખ ગયા છોડકર બિસમિલ કાતિલ.
 હહને જખમ પુકારા કિયે કાતિલ કાતિલ.

સજ્જન—“ ઓછામાં ઓછું એક મહિનો તો આહીં રહો.
 જમથું ઉતાવળ શું છે ? ”

સફરજંગ—“ નહિ, હું આજેજ જમથ. ”

ત્યાં ગુલબદનની હાલત એ થઈ કે, નજર મળતાની સાથે તે
 બેહોશ થઈ ગઈ. જ્યારે હોશમાં આવી ત્યારે હૃદય ધડકવા લાગ્યું.

ગુલબદનને ત્યાંથી ઉઠાવીને મકાન ઉપર લાવવામાં આવી. તેને
 નિસાસા ઉપર નિસાસા આવી રહ્યા હતા, તાવ પણ જોરમાંથી આવી
 ગયો. ડોશીએ એક નામચીન હકીમને બોલાવ્યો. ગુલબદનને જોઈને
 હકીમે પહેલાં મોઢું ખગાડ્યું. તે પછી કહ્યું—“ આપ ગભરાશો નહિ,
 ખુદાની પ્રમ્દા તો તમારી દિઠરી હમણાં સારી થઈ જશે. તાવ બહુજ
 સખત છે.”

હકીમ ચાલ્યો ગયો, ગુલબદન તાવની બેહોશીમાં બરાબર સફ-
 રજંગની વાતો બકતી રહી. તે જોઈને ડોશીએ તેની બોળ કરાવી,
 શોધનું પરિણામ એ આવ્યું કે “ સફરજંગ નામનો એક માણસ

હોટલમાં હતો, તથાપિ હમણાં હમણાં તે આગમોટ ઉપર ગયો છે. હવે તે આહી' રહેવાનો નથી."

એક હકતો વીતી ગયો, તાવ ઓછો થતો ચાલ્યો, હકામે ગુલબદનને હરવા કરવા જવાની રજા આપી.

એક દિવસ ગુલબદન ગાડીમાં બેસીને ફરતી હતી. તેણે જોયું તો પડખેજ સફરજંગની ગાડી ચાલી જતી હતી. ગુલબદને સફરજંગને જોયો તથાપિ સફરજંગ ગુલબદનને જોઈ શક્યો નહિ. કારણ એ હતું કે, તે પોતાના ખ્યાલમાં માથું નીચું રાખીને ચાલ્યો જતો હતો.

વાંચક પૂછશે કે, સફરજંગ પાછો શી રીતે આવી ગયો, તે તો હોટલથી પણ ચાલ્યો ગયો હતો. બેશક, જ્યારે સફરજંગ હોટલથી ચાલ્યો ત્યારે રસ્તામાં એક ગાડી તેની ગાડી સાથે બટકાણી તે ઉછળીને કુદી પડ્યો ઘોડાનો મીઝળ જગડી ગયો, કુદરતી રીતે સફરજંગના પગમાં કાંઈક ચોટ આવી ગઈ, તે કારણે તે જઈ શક્યો નહિ. ડોક્ટરે તેને પંદર દિવસ ક્યાંઈ નહિ જવાનું કહ્યું હતું.

સફરજંગ પાછો તેજ હોટલમાં જઈને રહ્યો, હંમેશા સફર કરવાવાળા સફરજંગે પંદર દિવસ મુશ્કેલથી દાદ્યા ઓગમાં દિવસે તે ફરવા નીકળ્યો. ગુલબદને તેને જોઈ લીધો.

સજ્જા સાથે સફરજંગને રોજ એ ખબર મળતી હતી કે, તે મળતા ચહેરાની છોકરી ખિમાર છે, તથાપિ તે કાંઈ ખ્યાલ કરતો નહોતો.

આ તરફ હવા ખાતને ગુલબદન મકાન ઉપર ગઈ. ઘણાં લાંબા વખત સુધી સફરજંગના સંબંધમાં ડોશી સાથે વાત કરતી રહી.

ગુલબદન—“ ફાઈબા, હું કહી ચુકી કે, તે મને ભૂલી ગયા. હવે તેને બોલાવવાથી શું ફાયદો ? ”

ડાશી—“ મને તારાથી વધુ દિલગીરી છે, તેવો નાકસચ માણસ મેં હજી સુધી નથી જોયો, હવે મને તેનાથી તિરસ્કાર થઈ ગયો, તે પાછા માણસ છે. ”

ગુલબદન—ફાઈબા, તમે તેને એવું કહો નહિ. મને દિલગીરી થાય છે. ”

ડાશી—“ જો તને માહું લાગતું હોય તો હું તેને ખરાબ ન કહું, તથાપિ જો કોઈ માણસ મારી સાથે એવી રીતે વર્તે તો હું તેનું મોહું પણ જોઈ નહિ ? ”

ગુલબદન—“ હું ડાશીશ કઈ છું કે, તેને ભૂલી જઈ. તથાપિ કમખખત મન કેમેય કરી માનતું નથી. ”

ડાશી—“ એક ખખર મેં સાંભળી છે. ”

ગુલબદન—“ શું ? ”

ડાશી—“ સરદરજંગની મા અને બહેન અનન્નુમન આપવાના છે. સાંભળ્યું છે કે, ચાર દિવસમાં આવી જશે. ”

સાંભળીને ગુલબદન ચુપ રહી. તેણે અનન્નુમનનું નામ સાંભળ્યું એટલે પાછલી વાત યાદ આવી તેથી તેનું મન બહુ ગભરાયું. પાછો ખ્યાલ આવ્યો કે, અન્નુમન મને મળશે અને કહેશે, “ બહાલી ગુલબદન ! હું તમને બોલાવીને તેડી જવા આવી છું, મારો ભાઈ તમારી સાથે મહોખત કરે છે. તમે તેના ગુન્હા માફ કરો. ”

શું ખરેખર અનન્નુમન એમજ કહેશે ?

પ્રકરણ ૪૦ મું.

શુભબદન કે તસ્ખીર !

કહેતે હૈં નિસાં હુર વહ ઇનસાં તુમ્હીં તો હો,
જતી હૈં નિસપર જન મેરી જાં તુમ્હીં તો હો.

સફરજંગ પાછા અરબસ્તાનથી ઉતાવળે રવાના થવાના હતા. એકાએક તેને અનજુમનનો પત્ર મળ્યો હતો—“મારા ખ્યારા બાઈ ! તમને બારે નવાઈ ઉપજશે કે, હું તથા માજી, તમને આ પત્ર મળ્યા પછી બે દિવસે ત્યાં પહોંચીશું, મારા મનમાં ઇચ્છા થઈ કે, હું એકદમ તમારી પાસે પહોંચું તથાપિ તમારા ક્યાંઈ ચાહ્યા જવાના વિચારથી પત્ર મોકલી આપ્યો. છેવટનો પત્ર બારે દુઃખમય હતો. જેથી માલુમ પડે છે કે, તમે હજી સુધી શુભબદનના ખ્યાલમાં ડુબેલા છો, બેશક તે બારે દુઃખમય ખબર હતી. તમે તેને જીવના જોખમે ખચાવી, તથાપિ ખુદાએ મંજુર ન રાખ્યું. તે મરી ગઈ અફ-સોસ ? માજી કહે છે કે તમે તેને ભૂલી જવાની કોશીશ કરો, ખુદા કરે તો આપણે બંન્ના ખુશીથી મળીશું. લી. તમારી નાની મહેન અનજુમન.”

સફરજંગને તેઓના આવવાના ખબર વાંચીને બારે ખુશાલી ઉપજી, હાલ તેની દેહ બહુજ દુર્બળ માલુમ પડતી હતી.

બે દિવસ પછી ગુજરી ગયા, સફરજંગ પોતાની મા તથા બહેનને શેવાને માટે ગયા. તે માણસોને બારે નવાઈ ઉપજી. કમકે તેની

માએ જોયું સફરજન'ગને! ચહેરા એકદમ બદલાઇ ગયો હતો. સફરજન'ગ તેઓને લઇને મક્કા મસજિદ ગયો, બધા માણસો મસજિદ જોવા લાગી ગયા.

અનજુમન એક તરખીર જોઇ રહી હતી, તરખીર જોવા પછી તેણે જોયું તો તેની મા તથા બાઇ ત્યાં નથી. એકાએક તેની નજર એક જોગણુ છોકરી ઉપર પડી. તેને જોઇને પોતે જાતેજ તરખીર બની ગઇ. તે છોકરી પણ તેના તરફ જોઇ રહી હતી.

અનજુમને મનમાં કહ્યું—“ શું હું ગાંડી તો નથી બની ગઇ. આ ગુલબદન છે કે તેની તરખીર ? ”

અનજુમન તેના તરફ વધતી ગઇ. ગુલબદનના હાથ ઉપર તેણે હાથ રાખી દીધો તથાપિ ગુલબદન હાથ તરછોડીને ચાલી ગઇ, થોડા વખતમાં મુસાફરોની ભીડ વધી પડી જતી અનજુમન તેને શોધી શકી નહિ.

અનજુમન—(દિલમાં) “ હવે હું બાઇ તથા માણની સી રીતે તપાસ કરું. મારી પાસે એક પાઇ પણ નથી, આ પણ એક શિક્ષા થઇ ગઇ કે, ખાલી હાથે ક્યાંય જવું નહિ. હાથ, હવે હું બાઇને ક્યાં ખોળું ? ” અનજુમન એવા ખ્યાલમાં હતી. તેવામાં કોઠાએ આવીને તેના ખંબા ઉપર હાથ મૂક્યો, પાછું વળીને જોયું તો સફરજન'ગ ઉભો હતો.

સફરજન'ગ—“તું આહીં છે ? તેં સંગાય કેમ છોડી દીધો હતો ? માણ આજુબાજુ જોઇ રહી છે. આવો ચાલો માણ એ તરફ ઉભી છે. ”

અનજુમન—“ બાઇ મેં હમણા હમણાં એક તરખીર જોઇ છે, ”

સફરજંગ—(મસ્કરી કરીને) “ માણુમ નથી પડતું કે, ફોટોગ્રાફરો શું કરે છે એવી એવી તસ્ખીરો બનાવે છે કે, અસલ તથા નકલને જલદીથી ઓળખી શકાય નહિ. ”

અન્જુમન—“ ભાઈ મેં ખેંચેલી તસ્ખીર નહિ બલકે સાર માણુસ જોયું છે તે એક ઓરત હતી. તેનો ચહેરો ખરોખર ગુલમદનને મળતો આવે છે. ભાઈ તમે કહો છો કે તે મરી ગઈ, તથાપિ મને વિશ્વાસ નથી. ”

સફરજંગ જોરથી હસ્યો જ્યો અન્જુમન તેથી પણ વધુ તાબુબ થઈ.

સફરજંગ—“ અન્જુમન ! બેશક તું તેને જોઈને ગુલમદન સમજી હોઈશ. તેનો ચહેરો તેને બહુજ મળતો છે. પહેલી મુલાકાતમાં હું પણ તેને ગુલમદન સમજવા લાગ્યો હતો. ગમરાઓ નહિ, હું તુંને તેનું ગાર્જું સંભળાવીશ. ”

અન્જુમન—“ ભાઈ ! તમે કેવી રીતે જાણ્યું કે, તે ખરેખર મરી ગઈ ? શું તે તમારી નજરે મરી હતી ? તમે તેની લાશ જોઈ હતી ? ”

સફરજંગ—“ નહિ આગમેટના કપ્તાને કે, જેણે મારો છુર બચાવ્યો હતો તેણે મરી ગયાની વાત કરી હતી. ” આ સાંભળીને તે આગળ કાંઈ બોલી નહિ, તથાપિ તેને મારે નવાઈ ઉપજી.

અન્જુમન—“ ભાઈ ! બીજું બધું બતાવતા પહેલાં મને તેનું ગાર્જું સંભળાવજો. જરા હું તેનો ચહેરો વગરે વખત સુધી જોઉં જે મારી ભાભીના ચહેરાને મળતો છે. ”

ભાભીનું નામ સાંભળીને સફરજંગની આંખોમાં આંસુ આવી ગયા.

સફરજંગ—(વાત અટકાવવાના માટે) “ હા, સાંભળજો. ”

અન્જુમનથી મુલાકાત થઈ શકતી હતી. તેણે વિચારી લીધું કે, હું એકલી જઈને તેને મળું છું, અન્જુમનને જે વાતની ધુન લાગી જતી તે તેને પાર ઉતારીને છોડતી હતી, તેણે તેને મળવાનો પુરો દરોહો કરી લીધો, ખીજે દિવસે સવારે જ્યારે અન્જુમન હવા ખાવાના માટે ટહેલી રહી હતી ત્યારે એક ગાડીમાં જોઈને તે ઝાળખી મધ કે, આ તે ઝોરત છે કે, જેનો ચહેરો શુભ્રમદનને મળતો છે, અન્જુમનની સાથે ટહેલતી રહેલી તેની માઝે અન્જુમનનો હાથ પકડી લીધો, અન્જુમને ચોંકીને તેના તરફ જોયું.

તેની મા.—“ અન્જુમન ! મને કહેતા શરમ આવે છે, જોયો આ છોકરીનો ચહેરો ! બરોબર શુભ્રમદનને મળતી છે અને શુભ્રમદન તો કેટલાએક દિવસથી મરી ગઈ છે. ત્યારે શું આ તેની મૂર્તિ ? ”

અન્જુમન—“ માજી ! મેં તેને આ હકીકતમાં જોઈ, હતી મને પણ નવાઈ લાગે છે, ભાઈને પણ વહેંચે પડ્યો હતો, ભાઈએ તેનું કોણ જાણે શું નામ બતાવ્યું હતું. મને યાદ નથી રહ્યું. ”

પ્રકરણ ૪૧ મું.

અંજુમન અને ગુલબદન.

ધધર આઓ લેલું બહાવ તુમહારી,
ગળબડી હું પ્યારી અદાયે તુમહારી.

અંજુમનને તેને મળવાનો ભારે શોખ થયો, તથાપિ તેને એ સાંભળાને ભારે અરસોસ થયો કે, તે ઓરત મુંબઈ ચાલી ગઈ, તે દિવસે તે લોકો પણ મુંબઈ પહોંચ્યા. તપાસના માટે સફરજંગ પણ તે હોટલમાં રોકાણો કે જે હોટલમાં ગુલબદન હતી.

ખાણું ખાઈને અનજુમન બહાર નીકળી જોયું તો એક વૃદ્ધ સ્ત્રી નોવેલ વાંચી રહી છે. પવનના ઝપાટાથી ડોશીનો રૂમાલ હડીને અનજુમનના પગ ઉપર આવી પડ્યો. અનજુમને જાતે લઈ જઈને રૂમાલ આપ્યો અને કહ્યું:—“આજ ગરમી બહુ છે.”

ડોશી—“ જી હા.”

અનજુમન—“ શું હું આપની પાસે થોડા વખતના માટે બેસી શકું છું ? ”

ડોશી—“ આપ ખુશીથી બેસો.”

અનજુમન—“ આપ મને લખનોના રહેવાશી જણાવ્યો છો,”

ડોશી—“ બેસકે હું લખનોની રહીશ છું. કેમ શું છે ? ”

અનજુમન—“ કાંઈ નહિ, અમસ્તુ, મેં આપની બોલી અને

પહેરવેશથી ઝાળખી લીધા, હું પણ ત્યાંની રહેવાશી છું. આપને મળીને મને બારે ખુશાલી ઉપજી છે.”

ડોશી—“ મેં આપને ક્યાંક જોયાં છે.”

અનજીમન—“ મને યાદ નથી, દેખી હશે.”

ડોશી—“ શું આપ મુંબઈમાં બહુ દિવસથી રહો છો ? ”

અનજીમન—“ જી નહિ, આજેજ આવી છું.”

ડોશી—“ શું હું પૂછી શકું છું કે, આપનું નામ શું છે ? ”

અનજીમન—“ મેશક, બંદીને અનજીમન કહે છે.”

ડોશીનો ચહેરો સફેદ પડી ગયો, તે જલ્દીથી ઉડીને ચાલી ગઈ.

અનજીમને એક નૌવેલ વાંચવું શરૂ કર્યું, તે પછી પોતે પોતાની જાતનેજ કહેવા લાગી, “ આજ હું આ નૌવેલને વાંચ્યા પછી મૂકું. જોઈ છું કે, બંનેની શાદી થાય છે કે નહિ. અમર શાદી ન થઈ તો આ પુસ્તકને આહીં કટકે કટકા કરીને ફાડી નાખું.”

વાંચક, અનજીમનની સાથે વાતો કરનાર ડોશી ગુલઝમનની ફાઈ અમીના હતી. તે દોડીને ગુલઝમનને બોલાવવા ગઈ હતી. તથાપિ અપ્રસોસ ! ગુલઝમન સહેલ કરવા નીકળી ગઈ હતી.

આ તરફ ગુલઝમન ક્યાંય બહાર ફરવા માટે ગઈ નહોતી, તે હાંટલના બાગમાં ટહેલી રહી હતી. ટહેલતા ટહેલતા ગુલઝમન પથ્થરના એક અપ્પુતરા ઉપર બેસી ગઈ, તે પછી છાતી ઉપર હાથ રાખીને કહેવા લાગી. મેં પણ મારી જીંદગીમાં શું શું જોયું છે ? મારી ઉમર અઠાર વરસની થઈ તથાપિ આનંદનું નામ ન મળે, હે ખુદા ! તું મને આ

સુશીખતમાંથી બચાવ. હાથ ! મહોખત પણ શું ચીજ છે. તેના વિના છાંદગીમાં કાંઈ સ્વાદ પણ નથી. અગર મહોખત ન હોય તો દુનિયામાં અધાઈ છે. તેણે સફરજંગને બૂલી જવાની બહુ કોશીશ કરી, તથાપિ અફસોસ ! તેના નાદાન દિવે એન પડવા ન દીધું. સફરજંગની મહોખત ગુણબદનના દિવમાં દિન પ્રતિ દિન વૃદ્ધિમત થતી હતી. તે સમજતી હતી કે, સફરજંગ કદિ પણ મારો ગુન્હો માફ કરશે નહિ. તે દમ્બતી હતી કે, એક વખત સફરજંગને મળીને જમશેઠનો આવેશે. પણ તેને આપી દઉં. તે પછી ઝેર ખાધને તેના સભે મરી જાઉં.

ગુણબદન ઘાટી વેલની વચમાં ભારે સારી દેખાતી હતી. તથાપિ તેને ખ્યાલ નહોતો કે, કેટલી ખૂબસુરત જણાઉં છું. તે આસ્તે આસ્તે એક સુંદર કુસારાની પાસે ગયું. જોયું તો જોય ઉપર એક ચોપડી પડી હતી, તેને ઉઠાવીને જોયું, તે એક બહુજ દિલ્લચરૂપ નાવેલ હતું.

તે વિચારવા લાગી—“પુસ્તકનો માલીક આહીં નથી. પુસ્તક પડ્યું રહેવા દઉં, કે હાટલની લાઠબેરીમાં સોપું.”

ઘણી ઘાટી લતામાંથી અવાજ આવ્યો—“ફેડો ! ફેડો ! હવે સ્થિર થા, બસ હવે આવી જા. તેં દોડવી દોડવીને મને ચકવી દીધી.”

ગુણબદન હસી અને સમજી ગયું કે, પુસ્તક તેનું છે. કેટલોક વખત ગુણબદન તે નાના કુતરા ફેડો અને એક છોકરીની લડાઈ જોઈ રહી હતી. તે દુમ ઉઠાવીને ભુંકતો હતો ભાગતો હતો અને છોકરી તેની પાછળ તેને પકડવાને દોડી રહી હતી.

છોકરી—“ફેડો, ગુલાબના કાંટાથી મારો કાંમતી પોપાક પણ ફાટી ગયો. હવે હું પણ તને પકડ્યા પછી છોડું. ભલે આખો દિવસ કેમ નીકળી જતો નથી. પકડી લઉં તો ખતાવું.”

ગુલમદન તે અવાજ સાંભળી સાંભળીને ચોંકી રહી હતી. દોડતી જતી છોકરીનો ચહેરો બહુ સારી રીતે જોઈ શકાયો નહિ. કુતરો દુમ દોડાવીને ગુલમદનના પડખે થઈને દોડ્યો. ગુલમદને તેને રોકી રાખ્યો. હાંફતી હાંફતી છોકરી પણ ત્યાં પહોંચીને ઉભી રહી ગઈ.

વાંચક, આ છોકરી અનજ્ઞમન હતી. દોડવા અને થાકવાને કારણે તે ગુલમદનને ઝટપટ ઓળખી શકી નહિ. તેણે કહ્યું—“આપનો હું કેવી રીતે ઉપકાર માવું, આ કમખખતે મને હેરાન.....”

ચોંકીને ગુલમદન તેના તરફ અને તે ગુલમદનના તરફ જોવા લાગી. અનજ્ઞમને ગુલમદનનો હાથ પકડી લીધો અને કહ્યું—“બાબી ગુલમદન ! છેવટે મેં તમને મેળવી લીધા.”

ગુલમદન હાથ છોડાવવાની કોશીશ કરવા છતાં પણ છોડાવી શકી નહિ. અનજ્ઞમન જોરથી હાથ પકડીને ગુલમદનના હાથને ચુંબન કરી રહી હતી.

અનજ્ઞમન—“બાબી ! પ્યારી બાબી ! જસ હવે આહીં ખેરી જાઓ, અને કહો તમે કેવી રીતે બચ્યા ? તમને તો અમે રોજ પણ ચૂક્યા હતા. તમે સમુદ્રમાં દરન થઈને કેવી રીતે નીકળી આવ્યા ? મારા બાપ સફદરજંગ તમને જોઈને બારે ખુશી થશે. ખુદ તમને હાંમેશાં ખુશી રાખે. બાબી ? તમે બારે રહેમ વિનાના છો. મારો બાપ તમારા માટે દુનિયા છોડી બેઠો, તમારા મરવાના ખખર સાંભળીને તે પણ તમારી સાથે સ્વર્ગમાં મળવાનો દાવો કરે છે.”

ગુલમદન—(તાબુખીથી) “હું મરી ગઈ હતી ? તે તમને કેવી રીતે માલુમ પડ્યું ? હું તમારી મતલબ સમજી શકતી નથી.”

છેવટે બંનેના તરફથી ધીરે ધીરે બેઠ ખૂલવા લાગ્યો. ગુલબદને પોતાની પુરેપૂરી વાત કહી સંભળાવી, તે પછી બંને જણીઓ ખુશી થઈને બચ બરીને મળી.

અનનુમન—“ મારી ખુશાલીની તે વખતે હદ રહેશે નહિ કે, બ્યારે હું તમને મારા ભાઈ સાથે આવી રીતે મળતા જોઉં. પ્યારી ભાભી? મારા ભાઈએ તમારા માટે ભારે મુશીબતો વેડી છે. આવો હવે વખત લગાડો નહિ, મારા ભાઈને આવીને મળો. ”

ગુલબદન—“ મને એટલી તાકાત નથી. કે તેની સામે બધ હકીકત વર્ણવી બતાવું. તમે પહેલાં તેને મારી વાત સંભળાવો તે પછી હું ચાલીશ. ”

અનનુમન—(ગળામાં હાથ નાખીને) “ બહાત્રી ભાભી! જુઓ તમે અહીંથી જશો નહિ. હું હમણાં આવું છું. ”

અનનુમન ચાલી ગઈ.

કરાર લેને દે અમ તો કોઇ થડી ઐ ચર્ખ,
સતાયા તૂને બહુત દરબદર ફિરા કે મુઝે.

ગુલબદન કુવારાની પાસે કલાકો સુધી બેઠી રહી તથાપિ અનનુમન આવી નહિ. સવારના વખતે અનનુમન છોડીને ગઈ હતી. અત્યારે ધણે દિવસ ચલી ગયો હતો.

ગુલબદન—(મનમાંને મનમાં) “ અનનુમન આવી નહિ. તેણે મારી વાત તેના ભાઈને સંભળાવી હશે. એશક તે છેવટના વખતે જમશેદ મને ઉઠાવી ગયો તેથી નાખુશ હશે. ”

તે એવું બકી રહી હતી ત્યારે તે તરફથી કેટલીક ચોરતો નીકળી.

પહેલી—“ કાંઈ ભેદ માલુમ પડે છે, ક્યારે ગયા ? ”

ખીજી—“ હમણાં, હજુ હમણાં જ ગયા છે, તેનો માલ પણ અહીંજ પડ્યો છે. હોટલનો માલિક ભારે નવાઈ પામ્યો છે. ”

ત્રીજી—“ તે કાણુ હતો ? ”

પહેલી—“ લખનૌની પાસે ક્યાંક રહેતા હશે. નામ સફદરજંગ છે. ”

ગુલઅદન બધું સાંભળી રહી હતી. તે ગાંડી જેવી થઈને ત્યાંથી ચાલી ગઈ, તેની અકલ અફેર મારી ગઈ. ન માલુમ પડ્યું કે તે કેવી રીતે ઝોરડા સુધી પહોંચી. કમાડ ખખડાવ્યું. ખુદી ડોશીએ કમાડ ઉઘાડી નાખ્યું. ગુલઅદન ત્યાં બેહોશ થઈને પડી ગઈ.

ડોશીએ ઝટપટ તેને ઉઠાવી લીધી અને ખાટલા ઉપર સુવડાવી દીધી. ઝટપટ ડોક્ટર બોલાવવામાં આવ્યો. ગુલઅદનની નળજી છુટી ગઈ હતી. ઘાંત બંધ થઈ ગયા હતા. કોઈ પ્રકારે ઘાંત ઉઘાડીને દવા પીવડાવી. ત્યારે તે કાંઈક હોંશમાં આવી. મરવાનો બચ કાંઈક ઝાઝો થયો ત્યારે ડોશી બહાર આવી.

ડોશી—(મનમાં) “ બેશક આ તે લોકોની સાથે કોઈ પણ પ્રકારે મળી હોવી જોઈએ, ખુદાને માલુમ થું વાતો થઈ, તે બધા મારી છોઠરીનો શુવ લેવા આવ્યા છે. હવે હું તેને સમજાવું. બધાથી પહેલા સફદરજંગને બોલાવું છું. ”

ડોશી એ સાંભળીને તાજુબ થઈ કે, સફદરજંગ પોતાની મા સાથે ચાલ્યા ગયા. તે લોક પોતાનો માલ પણ આહીં છોડી ગયા છે, કહી ગયા છે કે, સરસામાન પારસભથી મંગાવી લઈશું.

પ્રકરણ ૪૨ મું.

ભાઈને મુઠ્ઠા આવી જશે.

અજબ અપના હાલ હોતા ને બિસાલે ચાર હોતા.

કલી બન સદેકે હોતી કલી દિલ નિસાર હોતા.

જે વખતે ગુલબદનને હોંશ આવી ત્યારે પોતાની ફાઈને પોતાની પાસે આવેલી જોઈ. ડોશીએ ગુલબદનને બેહોશ થવાનું કારણ પૂછ્યું.

ગુલબદન—(રોષે) “ ફાઈબા તમને ખમર છે કે, આડી કોણ આપ્યું છે ? ”

અમીના—“ હાં સાંભળ્યું છે કે, સરદરજંગ પોતાની મા અને બહેન સાથે આવ્યો છે. તે વાત મારા જણવામાં આવતા હું તારી પાસે આવી હતી. તથાપિ તું હવા ખાવાના માટે નીકળી ગઈ હતી.”

ગુલબદન—“ હું જાતે અનજનુમનને મળી હતી. ”

તે પછી ગુલબદન બધી વાત સંભળાવી. તે સાથે સાથે પોતાનો તે ભેદ જે આજ સુધી ગુપ્ત રાખ્યો હતો તે પણ કહી સંભળાવ્યો, જે સાંભળવાથી ડોશીનું હૃદય હચમચી ગયું.

ગુલબદન—“ ફાઈબા ! માલુમ પડે છે કે, એ કારણથી સરદરજંગ મારા ઉપર નારાજ થઈ ગયા હોય. તે મનમાં નાખુશ હશે કે, તેને મેં મારી વાત જણાવી કેમ નહિ. ”

ડોશીને જમશેદના ભગાવી લાઇ જવાની વાત સાંભળીને ભારે દુઃખ ઉપજ્યું.

ડોશી—“ પ્યારી ગુલબદન ! તે વાતોથી તો તં મુશીબત ઉઠાવી. જે તું સફરજંગને બધી વાત કહી દેત તો આ દિવસ ક્યાંથી દેખત દીકરી ? બીબીએ પોતાના ધણી પાસે અને ધણીએ પોતાની બીબી પાસે કોઈ ભેદ છુપાવી રાખવો નહિ જેમએ. નહિ તો હંમેશાં તકલીફ ઉઠાવવી પડે છે. ”

ગુલબદન—“ ફાઇના ! જે હું આપને કહી દેત તો આ મુશીબત ઉઠાવવી પડત નહિ. ખેર ! જે થવાતું હતું તે થઇ ચુક્યું. હવે જે બાકી જાહેગી રહી તે પણ પુરી કરી લઇશ, જુઓ, સફરજંગ મને મળવા ચાહતા નથી. તેથી તે બધાની સાથેનું લેણદેણ સમજીને ચાલ્યા ગયા. ”

ડોશી—“ દિકરી ! તું તે વાતો જવા દે. પોતાના મનમાં ખ્યાલ કરી બે કે, હું તેના વિના જાહેગીના દિવસો પૂરા કરી લઇશ. ”

તે લોકોએ પણ તુરતજ ચાલવાની તૈયારી કરી. હાટલનો ધણી તે વાત સાંભળીને ધણે દુઃખી થયો. તે વિચારવા લાગ્યો. “ આ જે મહેમાન ભારે શ્રીમંત તથા જગીરદાર છે. સફરજંગ તો ચાલ્યા પણ ગયા, હવે રહી આ જે, તે પણ ચાલી જાય છે, તે લોકોના તે રીતે જવાથી મારી હાટલની બદનામી થશે. લોક ખ્યાલ કરશે કે, રહેવાના માટે આ હાટલમાં સગવડ નથી. ”

વાંચક, હવે જરા આ તરફ સાંભળીએ. અન્નુમન ગુલબદનને ત્યાં છોડીને હાટલના તરફ દોડી ગઇ, દરેક ઝોરડો જેમ લાંબા.

તથાપિ તેની મા કે બાધ કાંઈ મળ્યું નહિ. હોટલવાળા પાસેથી ખજર મેળવીને તે સ્ટેશન તરફ દોડી ગયું, અન્નુમન મુબબના રિક્ષોરીયા ટર્મિનસ સ્ટેશન ઉપર દોડીને ગયું, જોયું તો તેનો બાધ રેલ્વેની બારીથી ડાકું કાઢીને જોઈ રહ્યો છે, પોકારતી પોકારતી તે ત્યાં પહોંચી અને કમાડ ઉઘાડીને ગાડીમાં ચઢી ગયું. ગાડી સીડી દબ ચુકી હતી. ગાડી અન્નુમનને ચઢતી વખત ધક્કો દઈને ચાલી, ધક્કો ખાઈને અન્નુમન પડી ગયું, ખેડોથ થઈ ગયું, તેને કાંઈ વાગ્યું નહિ. જ્યારે તેને હોંશ આવી ત્યારે જોયું તો ગાડી ચાલતી જોઈ. તેની આંખોથી આંસુ પડવા લાગ્યા, તેણે ખીજવાઈને કહ્યું—“ ગાડી રોકી દો, ગાડી રોકી દો. ” સરદરજંગે તેને બહુ સમજાવીને કહ્યું કે, ગાડી હવે નહિ રોકી શકાય. તથાપિ તેને વિશ્વાસ આગ્યો નહિ.

અન્નુમન—(હાંસીને) “ બાઈ ! મારે તમને કાંઈક કહેવું છે, તમે જેમ જેમ એક એક મિનિટ આગળ વધશો તેમ તેમ દુઃખના ડુંગરા આવી પડવાના, તમે મારી વાત સાંભળી લ્યો. સાંભળીને તમે માંડા થઈ જશો. ”

સરદરજંગે અન્નુમનની બાળકના જેવી વાતો સાંભળીને હસીને માથું હલાવ્યું.

અન્નુમન—“ જો તમને એ વાત માલુમ હોત તો તમે માથું હલાવીને હસી નાખત નહિ. જાઓ, તમે સાંભળતા નથી તો હું કહેતી પણ નથી. ”

રાતી રહેલી અન્નુમન એમ કહીને હસી પડી અને પોતાના બાઈની પાસેથી દૂર ખસીને બીજી બાજુ બેસી ગયું.

તેની મા—“ તો દિકરી નારાજ કેમ થાય છે ? જે કહેવાનું હોય તે તેને કહેતી કેમ નથી ? ”

અનન્તુમન—“ હું કહીશ તો ભાષને મુર્ખા આવી જશે.”

એમ કહીને તેણે સફદરજંગને બેસવાના માટે ત્યાં જગા કરી આપી. સફદરજંગ હસ્તો હસ્તો તેની પાસે જઈ બેઠો. તેણે તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ લીધો.

સફદરજંગ—“ વાર, કહે અનન્તુમન શું કહે છે ? હું પણ તારી હેરત પમાડનારી વાત સાંભળવાને તૈયાર છું.”

ચોડીજ વારમાં સફદરજંગના મોઢેથી નિસાસો નીકળ્યો, તેના ચહેરા ઉપર સફેદી છવાઈ ગઈ,

મા—(મમરાઈ જઈને) “ વાત શું છે ? ” એમ કહીને ઉઠી અને બંનેના સામે જઈને બેસી ગઈ.

સફદરજંગ—“ મા, સાંભળો અનન્તુમન શું કહે છે, ગુલબદન જીવતી છે. તેણે તેની સાથે વાતો કરી છે, તે હોટલવાળા ખામમાં બેઠી છે.”

મા.—“ દિકરા ! એવું બની શકતું નથી. માલુમ પડે છે કે, તેણે ભૂલાવો ખાધો છે.”

અન્તુમને પોતાની માને બધી વાત સંભળાવી. છેવટે એ પણ કીધું કે, હું તેને બુલથી ત્યાં બેસાડીને અહીં ચાલી આવી.

અન્તુમન—“ હું ગુલબદનને તે કહેવું બૂલી ગઈ કે, તે એક દોસ્તાને મળવા કચ્છાણુ જાય છે, હું દોડતી દોડતી અહીં સીધી ચાલી આવી.”

મા—“ દિકરા ! જુઓ ગુલબદનને જમશેદ નસાડીને લઇ ગયો હતો. જોકે તે પાક દામન છે તથાપિ દિકરા ! ”

સરદરજંગ—“ મા, તમને શંકા કંઈ વાતની થઈ ? તે પાકદામન છે અને જરૂર છે, હું તમને તેનાથી સાબીતી અપાવીશ. શું હું આવા મોઝા ઉપર તેને છોડી શકું છું, કદિ પણ નહિ.”

મા—“ દિકરા ! મારો તો બીજો ખ્યાલ હતો.”

સરદરજંગ—“ મા, મને ગુલબદન ઉપર કોઈ જાતનો હક્ક નથી. તથાપિ હું તેનો હવે હક્કદાર બનીશ. મેં મારી જાંઘીની હાલત જોઈ લીધી. મારું પણ દિલ જાણે છે કે, મેં કેવી રીતે મારી જાંઘીના દિવસ ગુજાર્યા છે. મારી સત્તાની વાત હોત તો હું તેની પાસે ડડીને જાત. જ્યાં સુધી હું તેને મારી બનાવી લઉં નહિ ત્યાં સુધી મને એન પડશે નહિ. અંજુમન કહે છે, ગુલબદનને પણ મારી સાથે મહો-બત છે.”

અનંજુમન—“ બાપ ! તમને કાંઈ ખબર છે ? મારી બાબીનેા મીઠાજી બારે છે અગર જો તમે જલદી નહિ ચાલો તો ફરીને મળવી મુશ્કેલ છે. તે નારાજ થઈ જશે.”

સરદરજંગ—(હસીને) “ હું તેને મળીને બધું કહું અને સાંભળી લઉં.” તે પછી વળતી ગાડીમાં બધા પાછા ફરીને વિક્ટોરિયા ટર્મિનસ પર પહોંચ્યા તે વખતે સૂર્ય મુંબઈના સમુદ્રમાં ગોથાં ખાઈ રહ્યો હતો.

પ્રકરણ ૪૩ મું.

શાહી અને સમાપ્તિ.

વહ અયે' ધરમે હમારે ખુશકી કુદરત હે',
કશી હમ ઉનકો કશી અપને ધરકો દેખતે હે'.

સાંજ પહી ગઇ હતી. ચમકતા તારા આકાશમાં ફેલાઇ ગયા હતા. ચંદ્રનું પ્રકાશમાન તેજ ચારે તરફ પ્રકાશી રહ્યું હતું. ગુલબદન કુવારાની પાસે ટહેલી રહી હતી.

ગુલબદન—(પોતાને ને પોતાને) “ મને અહીંથી રવાના થવાને શક્ત એક કલાકની દીલ છે, તે એક કલાક હું અહીં આ કુવારાની પાસે પુરો કરીશ. મને અહીં હાજરના દે' વધુ' પણ સતાવી. જાણત તો કદિ પણ આવત નહિ.”

ગુલબદનને જરા પણ ખચર નહોતી કે, આ વખતે હોટલમાં શું થઇ રહ્યું છે, સફદરજંગે આવતાની સાથે હોટલના દરવાણીને પોતાના નામનું કાર્ડ આપ્યું. કાર્ડ ગુલબદનને આપવાનું હતું. ગુલબદન બાગમાં શરવા ગઇ હતી. તેથી તે કાર્ડ ડાસીને મળ્યું.

દરવાન—“ તેને શું કહી દે' ? ”

ડાશી—(ગુસ્સાથી) “ હું ખુદ તેની સાથે ચાલો કરીશ.”

ડાશી ગુસ્સાથી કાંપતી કાંપતી બહાર નીકળી તેનો ચહેરો બાલ થઇ રહ્યો હતો.

સુશાકાતના ઝોરડામાં જઇને ડાશીએ તેને આવવાનું કહ્યું.

બેસીકર થઈને ટહેલતો સફરજંગ ઝપટ કરીને આગળ વધ્યો. જોયું તો ત્યાં નાજુક ગુલમદનની જગાએ ડોશી હતી.

સફરજંગ—(સલામ કરીને) “ જોડ ફાઇ ! આપ હો ? મને તે જોઈને ભારે નવાઈ ઉપજી કે, આપ ગુલમદનની સાથે છો. ”

ડોશી—(ભવાં ચઢાવીને) “ એ બતાવો કે, તમે ગુલમદનને શા માટે તરછોડી દીધી છે. તમે તેના હાથના ટૂંકડે ટૂંકડા કરી નાખ્યા. મારી અરજ છે કે, મહેરમાની કરીને તેને વધુ દુઃખ આપવા ન આવો. બસ ચાલ્યા જાઓ. ”

સફરજંગ—“ ખુદા ન કરે કે, તેને મારાથી દુઃખ થાય. હું ઉલટો તેને દુઃખ આપું ! ફાઇ આપ એ શું બકી રહ્યા છો ? જરા મારી વાત પણ સાંભળી લ્યો, તે પછી જે કહેવું હોય તે કહો. સાંભળો તો ખરા કે, શા કારણે અમે ખંતે જણ્યા આજ દિવસ સુધી જુદા રહ્યા, ” ડોશી જરા પણ સાંભળતી નહોતી. તથાપિ સફરજંગે તેને રાજી કરી લીધી, તમામ વાત સફરજંગે સંભળાવી.

ડોશી—“ જરા સરખી ભૂતથી કેટલી તકલીફ ઉઠાવતી પડે છે, સફરજંગ ! હવે તમે ઘણી ખુશીથી ગુલમદનની સાથે શાદી કરી શકો છો. ગુલમદન બાગમાં ટહેલતી હશે. જાઓ મુલાકાત કરો. ”

અંજુમન અને તેની માને છોડીને સફરજંગ અજવાળી રાતમાં બાગના તરફ ચાલતો થયો. જોયું તો કુવારાની પાસે ગુલમદન ઉભી છે. ઘાસના દળના લીધે સફરજંગના પગનો અવાજ પણ થતો નહોતો. ગુલમદનને માલુમ પડ્યું નહિ કે, મારી પાછળ કોણ હલુ છે. ઘણા વખત સુધી સફરજંગ ગુલમદનનો હસીન ચહેરો ચંદ્રમાના અજવાળામાં ચળકાટ થતો જોઈ રહ્યો હતો.

ગુલબદન તે વખતે પણ સફરજનના ખ્યાલમાં ડૂબી હતી. તેણે બંને હાથ આકાશના તરફ ઉંચા ઠીંચા તે સાથે પોતાની રસીલી નજર પણ આકાશના તરફ ઠીંચી.

તે પોતાને ને પોતાને કાંઈક કહેવા લાગી. સફરજન ધીરજની સાથે તેની તે વાત સાંભળી રહ્યો હતો.

ગુલબદન—(રોષે) “ સફર તમને કદિ આ વાતની ખબર નહિ હોય કે, મેં તમારી મહોબતમાં કેટકેટલી મુશીબત ઉઠાવી છે. હજુ પણ તમારી મહોબતના કારણે મારા મનની ખરાબ હાલત થઈ રહી છે. સીતારો ! આસમાનના ફરિસ્તાઓ ! તમે મને તે યુક્તિ બતાવી દ્યો કે, જેથી મારા દિલથી તેનો ખ્યાલ દુર થઈ જાય. ”

એકાએક કોઈકનો પડછાયો જોઈને ગુલબદન ચોંકી મઠ્યો. સફરજનને પોતાનો હાથ ગુલબદનના ગળામાં નાખી દીધો.

સફરજન—“ ગુલબદન ! બસ, તેવી વાત તો સફર ધૃષ્ટતો નથી. ખુદા ન કરે કે, તારા દિલથી મારી મહોબત દુર થાય અગર તું સફરને ભૂલી ગઈ તો દુનિયામાં તેથી વધુ કમનસીબ કોણ હોય ? ”

ગુલબદને બહુજ ધૃષ્ટયું કે, સફરજનથી જુદી કોઈ રહુ, તથાપિ સફરજનને તેને બહુજ મજબુત રીતે પકડી હતી. તેના મોઢેથી એકાએક નીકળી ગયું કે—“ કોણ સફર ? સફર ? ”

સફરજન—“ હા પ્યારી હા, આ તે તારો સફર છે. જે તમામ વાતો સાંભળીને તારા ઉપરથી પોતાનો જતો હક્ક સાબીત કરવા આવ્યો છે. એટલુંજ નહિ બધેકે તારી સાથે શાદી કરવાના માટે આવ્યો છે. પ્યારી ગુલબદન ! મારી પ્યારી ! હવે તું તારા

દિલ્લો તે બેઠ નથી છુપાવી શકવાની કે, જે હમણાં હમણાં સીતારો સામે કહી રહી હતી. "

ગુલબદનના ચહેરાનો રંગ વખતે ખુશીથી વખતે ગભરાટથી બદલી રહ્યો હતો.

એક કલાક સુધી બંને જણા ત્યાં રાતમાં બેઠા બેઠા વાતો કરી રહ્યા હતા. બંનેના તરફથી ખુલાસા થતા રહ્યા. બંને બરમાલ દિલ્લોમાંથી બરાબ રહેલા હજારો નિધાસ નીકળવા લાગ્યા. તે પછી ત્યાંથી બંને જણ ઉડીને હોટલમાં ગયા. અંતે આખી રાત જલસો અને ખીજ મગા ઉડી.

અનન્તુમન—" કેમ ભાઈ, છેવટ હું નહિ હોત તો તમે મારી બાબીને કદિ પણ મેળવી શકત નહિ. "

સફરજંગ—" બેશક એ તારી લાગણીનો નમુનો છે. "

આ તરફ સફરજંગની મા પોતાના દિકરાને ખુશી જોઈને હરખેલી બની ગઈ હતી. ગુલબદનની ફાત પણ ખુશાલીને લીધે આ બાળુ તે બાળુ ઘુમી રહી હતી.

સવાર થયું અનન્તુમને ઠહું—" મહોબતની વાતનું છેવટ હોય છે કે તુરત શાદી થઈ જાય છે. હું હવે શાદી કર્યા પછી છોડું. "

સફરજંગ—(ગુલબદનની ડાઁ પકડીને) " કેમ પ્યારી અત્યારે થઈ જાય ! "

જ્યારે તે પ્યારી પુરતા શોખ અને આજીજી જાહેર કરનારી આંખોથી તેની તરફ જુઝી રહી હતી. ત્યારે ગુલબદન કમુલ કર્યા સિવાય બીજું શું કરવાની હતી. તેણે શરમાઈને આંખો નીચી કરી લીધી અને ધીરે ધીરે કહ્યું—" જો કમુલ હોય તો (શરમથી હસીને) હું પણ રાજી છું. "

બેશક તે હવે તુરતજ શાદી કરશે. આશકને જોઇએ શું? કાજીને બોલાવવામાં આવ્યો. બારે ધામડુંમથી શાદી થઇ કેટલાક દિવસ સુધી જલસા થતાં રહ્યા. શાદીમાં કલકતાથી ગોહરજન પણ બોલાવવામાં આવી તેણે નીચે લખેલી મજસો બહુજ સુંદર રાગમાં ગાઈ બતાવી.

ગજલ.

હમારે દિલમેં એ ખટકે મુહબ્બત અપની રહેને દો,
અમાનતદાર કા હૈ ધર અમાનત અપની રહેને દો;
ડરાયા હૈ મનાયા હૈ યહ કહકર વસ્ત્રમેં ઉત્તને,
બિગડ જાયેંગી હમ બસ બસ શિકાયત અપની રહેને દો.
બખ્શિર મેરખાંની હૈ તો દિલમેં બદ ગુમાની હૈ.
સલામ ઐસી ધનાયતકો ધનાયત અપની રહેને દો;
વહાં હૈ બેનિયાજો દાગ ધસસે કયા ગરજ ઉમ્મકો,
યહ તાઅત અપની રખ છોડો એબાઅત અપનીરહને દો.

બીજી ગજલ.

રહેતા હમ યહ શાદી મુખારક, મુખારક ખુમ આબાદી મુખારક,
તો હો દુનિયામેં તૂ ઐ શાહ આબાદ, તેરે દુશમનકો બરખાદી મુખારક,
ક્યામત તક રહે દૂકા વદુદકન હો શકઅદકો શહમાદી મુખારક;
રહે તૂ શાહકે મસનદ પર જલવા, હિજમેં ગમસે આબાદી મુખારક.
કહો બલદેવસિંહ દિલશાદ હોકર, દોઆ યહ સબ કરેં શાદી મુખારક;
કેટલાક દિવસ પછી પાંચે ગાયુસ ખુશાલી વચ્ચે પોતાના ઘેર બયા.
ગુલબદને ગુલનારને તાર દીધો કે, હું મારા ખાવિંદ સફદરખાંની
સાથે આવું છું.

ગુલનારના ગનમાં અગ્નિ તથા જવરનો અગ્નિ પ્રગટી નીકળ્યો.
તેણે તારના હમરો કટકા કરી નાંખ્યા. ખુબ દિન બોલીને રોમ પણ વીધું.

ગુલનાર—(રોધને) “ મ્હા મેં દેટલાક ખેલ ખેલ્યા, તથાપિ જરા પણ કાપદો થયો નહિ. સફદરજંગના માટે મેં મારા આશક દેહરને પણ છોડી દીધો, અફસોસ ! મેં બહુજ ભૂત કીધી. તેજ થાય છે કે, જે ખુદા મંગુર કરે છે. ”

ગુલબદન ગુલનારને ભારે ખુશાલી વચ્ચે મળી તેને તે માલુમ નહિ હતું કે, મારી ખુશાલી ગુલનારના હૃદયમાં તરવારની પેઠે ઉતરી.

એક દિવસ બધા માણસો બેઠાબેઠા ગરબા મારી રહ્યા હતા. સફદરજંગનો દોસ્ત સજજામ પણ ત્યાં બેઠો હતો. વાતમાં વાત કરતાં જમશેદની વાત નીકળી. ગુલબદને જમશેદની ચીટી કાઢીને સફદરજંગને આપી. સફદરજંગ તેને બધા સાંભળે તેમ વાંચવા લાગ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે,

“ ખ્યારા ભાઈ સફદરજંગ !

મારા કારણે તમને અને ગુલબદનને બહુજ દુઃખ પડ્યું, ગુલબદનને પહેલા હું મારા ઘેર લઈ ગયો તે પછી તેને ગાંડાની હોસ્પિટલમાં મોકલેલી ત્યાંથી આગમોટમાં સરર કીધી જેમાં અમે અને છુટા પડી ગયા. કેટલાક દિવસ પછી હું પાછો પહોંચ્યો, તે દિવસ તે તમારી શાદીનો દિવસ હતો. તથાપિ હું તેને ફરીને જખરજસ્તીથી લઈ ગયો ખુદાએ જખરજસ્તીથી લઈ જવાના જુલમના બદલામાં મને મોતની સજા દીધી.

ભાઈ હાલ હું મરણ પયારોએ છું. મેં જે નક્કી કીધું હતું તે બન્યું નહિ, હેવટ તમેજ કામચાખ રહો, મારી છેવટની વાત એ છે કે, તમે હવે ગુલબદનની સાથે પુરી રીતે મહોબ્ત કરો. હું કારે

હતો તથાપિ હવે નથી. હું ખુદના સોગંદ ખાઈને મરતી વખત કહી રહ્યો છું કે, ગુલબદન પાક અને બિલકુલ પાક છે. અમર મારા લીધે જો તમે તેની સાથે શાદી કરવામાં ઇન્કાર કરશો તો મને કબરમાં પણ ચેન પડશે નહિ. ”

ચીદી વાંચીને સફરજંગ રોધ પડ્યો. તે તેની હાલત ઉપર બહુજ ભારે અફસોસ કરવા લાગ્યો.

હજી તે લોકો જમશેદની વાતો કરી રહ્યા હતા તેટલામાં એક જુવાન ફકીર ઓરડામાં દાખલ થયો. ફકીરને જોઈને ગુલનાર ચોંકી ઉઠી, તે ઉઠીને ફકીરને બાઝીડુંપડી.

ગુલનાર—“ ખ્યારા હૈદર ! તમે હો ? મેં તમારી સાથે ઢગા-બાજી કીધી. મને ખાદ કરો. ” એમ કહીને ગુલનાર તેના પગમાં પડી ગઈ, હૈદરનું નામ સાંભળીને ગુલબદન ચોંકી ઉઠી.

હૈદરે પહેલા ગુલનારને ઉઠાડી પેતાના પડખેની ખુરશી ઉપર બેસાડીને પોતે પણ બેસી ગયો. ફકીરી ડ્રેસ ઉતારીને તેણે દુર દેંદી દીધો.

ઝપટ કરીને ગુલબદને તેનો હાથ પકડી લીધો અને કહ્યું—“ તમે કેવી રીતે બચ્યા ? ” (સફરજંગને) “ આગબોટથી તેણે મને મુક્ત કીધી હતી. ”

હૈદરે—“ બેન, બેસો, હું તે લોકોની ગુલામીમાં બહુ દિવસ સુધી રહ્યો. લાગ જોઈને ત્યાંથી નાઠો. ”

સફરજંગ વિગેરેને તેના આવવાથી ભારે નવાઈ ઉપજી.

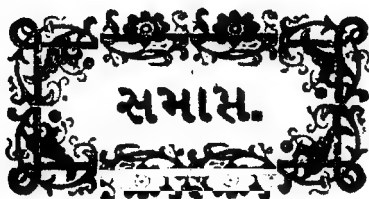
ગુલબદન—“ હાં મને ખુબ ખ્યાલ આવ્યો. જમશેદની દીધેત્રી એક ચીદી હૈદરના નામની પણ છે તેમાં લખ્યું હતું કે,

“ ગુલનાર એક પાણી છોકરી છે, ગુલબદનને જે મારો બદ દાનતથી તકલીફ પહોંચી તેની જડ ગુલનાર છે ગુલનાર ચાકતી હતી કે સફદરજંગ અને ગુલબદનની શાદી થાય નહિ અને પોતે સફદરજંગ સાથે શાદી કરે. તેણે વચમાં વચમાં જે ખબર સફદરજંગને આપ્યા તે બધા જુઠા હતા. હૈદર, તમારાયો પણ તે બદલી ગઈ હતી. હૈદરને માલુમ થાય કે, ગુલનાર ઉપર કદિ પણ વિશ્વાસ ન કરવો. નવાબ કાસમ હુસેને મરતી વખત ગુલનારને ગુલબદનના નામની એક ચીઠી આપી હતી મેં તેને લુલાવામાં નાખીને તે ચીઠી લઈ લીધી હતી. ગુલબદન તે ચીઠી પણ જોઈ શકે છે તે ચીઠી આ છે જે મારો ચીઠીની સાથે બાંધેલી છે.

લી. જમશેદ.”

ગુલબદને તે ચીઠી પણ વાંચી જે તેના પિતાશ્રીએ તેને આપી હતી. ગુલનારે ગુલબદન પાસે માફી માગી. રહેમ દિલની ગુલબદને તેને માફી આપી.

કેટલાક દિવસ પછી સજ્જાત સાથે અનજુમતની અને હૈદર સાથે ગુલનારની શાદી બારે ધામધુમથી થઈ.

ઇસ્લામ જાતિના ભુત ગૌરવનો સાચો પરિચય
કરાવનાર મહા નામાંકિત પુસ્તક.

અરબનો ઇતિહાસ.

આ. જરિટસ અમીરઅલિ સાહેબના 'હિસ્ટરી ઓફ સેરેસિન' નામના પુસ્તકનો તરજુમો. આ પુસ્તકમાં અરબ જાતિ અમુક જમાનામાં કેવી બહાદુર અને દિલાવર હતી, એ જાતિએ દેશ વિદેશમાં પોતાના પરાક્રમના પડઘા સંભળાવી સર્વ પ્રજાને પોતાને આધીન કેવી રીતે કરી હતી, સ્પેન, આદિ યુરોપના દેશોમાં પણ ઇસ્લામ મજદૂબનો પ્રભાવ કેટલે અંશે જામી ગયો હતો. ઇસ્લામ પ્રજામાં શાયર, -ગુસ્સો, ધર્માભિમાન અને જાતિ અભિમાન કેટલું હતું, એ બધી બાબતોનો આ પુસ્તકમાં આબેહુલ ચિતાર આપેલો છે. દરેક મુસલમાન જાણને અમે આ પુસ્તક વાંચવાની ખાસ જલામણ કરીએ છીએ.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

મળવાનું ઠેકાણું.

મેનેજર

પોલિટિકલ ભોમિયો.

લાલ દરવાજા-અમદાવાદ.

ઈસ્લામ બાંધુઓના ગૌરવરૂપ અતિ અપૂર્વ
અને અદ્વિતીય ગ્રંથ

રસૂલે અરબી

આશકે રસૂલ માટે આ ધાર્મિક પુસ્તક ઘણું જ ઉમદા છે, દરેક મુસલમાન ભાઈએ આ ધાર્મિક, નીતિ-મય અને બોધ ભરેલો ગ્રંથ પોતાના ઘરમાં જરૂર, ને જરૂર રાખવો જોઈએ.

આ ગ્રંથમાં રસૂલ સાહેબના જીવનના અવનવા અનુભવો, અપૂર્વ ઉપદેશો, અનેક જાતના નીતિભરેલા બોધવચનોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

જે મહાપુરૂષના હાથથી આ ગ્રંથ રચાયેલો છે, તેઓ પણ એક મહા કુશળ વિદ્વાન છે, એટલે સોનામાં સુગંધ મળવા જેવી ઉત્તમતાનો આ ગ્રંથમાં સમાવેશ થયો છે. મોટી સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૭૦, પાકું સોનેરી પૃષ્ઠ. છતાં કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું,
નિઝામખાન નુરખાન વકીલ
લાલ દરવાજા-અમદાવાદ.

ઈસ્લામી ગૃહસંસારનો આબેહુબ ચિતાર આપનારી
અનુપમ નવલકથા

કનીએ ફાતમા

સુધારા નામે ચાલતા કુધારાના ફેદમાં પડી અનેક
નોજવાનો બાપદાદાની મિલકતને કેવી રીતે બરબાદ કરે
છે. ખોટી સ્વતંત્રતાનો સ્વચ્છંદતા તરીકે ઉપયોગ કરી
અનેક નાજનીઓ ધર્મથી બ્રૂટ થઈ કેવાં કેવાં જાલિમ
કામો કરે છે. પાપને ફેલાવનારા પાપીઓ પૃથ્વીમાં કેવો
પ્રપંચ પાથરી દે છે, રાક્ષસી હૃદયના છવતા જાગતા
માણસ રૂપ રાક્ષસો નીતિ ત્યાગીને કેવો હૃદય ભેદક
કામો કરે છે, વગેરે બધા બનાવો એક પછી એક એવી
અજાયબી ભરેલી ગુંથણીથી ગુંથવામાં આવ્યા છે કે,
આ વાર્તાને વાંચીને પુરી કર્યા વિના હાથમાંથી મુકવાનું
મન જ થતું નથી.

મુલ્ય ૧-૪-૦

મેનેજર

પોલિટિકલ ભોમિયો.

લાલ દરવાજા-અમદાવાદ.

પોલિટિકલ ભોમાઓ.

આફ્રીસમાં મળતાં પુસ્તકો.

રસૂલે અરબી	રૂ. ૨-૮-૦
અરબનો ઇતિહાસ.	„ ૨-૦-૦
ખુલફાએ રાશેદીન.	„ ૧-૦-૦
ખાલીફ બીન વલીદ.	„ ૦-૧૨-૦
મીરાતે એહમદી.	„ ૫-૦-૦
કુદરતની કારીગીરી.	„ ૧-૮-૦
મેહબુબે કુરેશ.	„ ૧-૮-૦
Tragedy of Moharrum.	0-12-0
કરબલાનો કહેર. (કાચું પુઠું)	૦-૪-૦

નીચેનાં પુસ્તકો ઉગ્દા ચિત્રોવાળા છે.

આમને ઉલ્લક્ષ.	રૂ. ૧-૮-૦
હસન એનજીલના.	„ ૧-૮-૦
કનીઝે શતમા.	„ ૨-૦-૦
ગાહરખન.	„ ૧-૮-૦
મોહબેલી મલિકા	„ ૧-૪-૦
મેદી શાહખદી ભાગ ૧	„ ૧-૧૨-૦
મેદી શાહખદી ભાગ ૨	„ ૨-૦-૦
સ્નેહ સરિતા	„ ૧-૦-૦
મેદી લાગ.	„ ૧-૦-૦

ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો પાકાં સોનેરી માન્યેડીંગ સાથેનાં છે. ટપાલ ખર્ચ જુદું.

લખો:—મેનેજર પોલિટિકલ ભોમોગી.

લાલ દરવાજા-અમદાવાદ.

